Savaştaki Kız

SARA NOVIĆ

İngilizceden Çeviren: Aslı Konaç

AYRINTI

SARA NOVİĆ

1987'de doğdu ve hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de Hırvatistan'da yaşadı. Kurgu ve çeviri alanlarında eğitim aldığı Kolombiya Üniversitesi MFA programından mezun oldu. *Blunderbuss Magazine*'de kurgu editörlüğü yapmakta ve Fashion Institute of Technology ile Kolombiya Üniversitesi'nde yazarlık dersleri vermektedir.

Ayrıntı: *1276*
Edebiyat Dizisi: *240*

Savaştaki Kız
Sara Nović

Kitabın Özgün Adı
Girl at War

İngilizceden Çeviren
Aslı Konaç

Yayıma Hazırlayan
Funda Balcı

Son Okuma
Derya Şahin

© 2015, Sara Nović
All rights reserved

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Oscar Sánchez Photography/Moment/ Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Ezgi Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cad. Altay Sok. No. 10
Çobançeşme / Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 452 23 02
Sertifika No: 12142

Birinci Basım: *Şubat 2019*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-360-4
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Sara Nović

Savaştaki Kız

EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

BİR SON DUYGUSU / *Julian Barnes*
HAYAT DÜZEYLERİ / *Julian Barnes*
MUTSUZLUK ZAMANLARINDA MUTLULUK / *Wilhelm Genazino*
KIRIK KÖŞELİ İLKBAHAR / *Mario Benedetti*
GECELERİ DAİRELER ÇİZEREK YÜRÜRÜZ / *Daniel Alarcon*
BİR BUĞDAY TANESİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
İSTİSNA / *Christian Jungersen*
ORBITOR / *Mircea Cărtărescu*
KAYBOLUYORSUN / *Christian Jungersen*
İÇERDEKİLER / *Victor Serge*
TİBET ŞEFTALİ TURTASI / *Tom Robbins*
BAHAR / *Sabine Adatepe*
CHE'NİN BİRLİĞİ / *Carlos Gamerro*
EFENDİNİN GÜZELİ / *Albert Cohen*
FRANSIZ SAVAŞ SANATI / *Alexis Jenni*
ARADAKİ NEHİR / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
BEDENİN GÜNCESİ / *Daniel Pennac*
ZAMANIN GÜRÜLTÜSÜ / *Julian Barnes*
ORBİTOR Göz Kamaştırıcı / *Mircea Cărtărescu*
KIRAÇ GÖKYÜZÜ / *E. E. Sule*
DENİZ DENİZ / *Iris Murdoch*
BAŞLAMA YERİ / *Ursula K. Le Guin*
SİLAHI SEÇMEK / *Judith Kuckart*
KARANLIK GÜZERGÂHLAR / *John Ralston Saul*
AĞABEYİNE ÇİÇEK TAŞIYAN KIZ / *Natsuki Ikezawa*
NOSTALJİ / *Mircea Cărtărescu*
KELEBEKLER ZAMANI / *Julia Alvarez*
EVA / *Ersi Sotiropoulos*
AHU HANIM'IN KOCASI / *Ali Muhammed-i Efgânî*
GÜCÜMÜZÜN DOĞUŞU / *Victor Serge*
ADINLA BAŞLAR HAYAT / *Zakes Mda*
ÇALILIK / *Christian Jungersen*
GULYABANİNİN BAHÇESİ / *Leïla Slimani*

Sara Nović

Savaştaki Kız

Ailem ve A. için...

Yugoslavya'ya, tarihin ne anlama geldiğini canlı canlı görmek için gelmiştim. Artık tekrar edebileceğini öğrendim çünkü bir imparatorluk geçti, güçlü adam ve kadınlarla ve zengin yemeklerle eve sarhoş eden şaraplarla dolu bir dünyanın, yine de bir gölge oyunu gibi görünebileceğini öğrendim: Her anlamda mükemmel bir adamın, gerçekte var olmayan bir soğuktan kurtulma umuduyla, boş bir umutla, ellerini ısıtmak için bir ateşin başına oturabileceğini.

Rebecca West
Siyah Kuzu ve Gri Şahin

Zihnimin gözlerinde beliren resimler görüyorum –tarlalar arasında patikalar, nehir kenarlarında çimenlikler, dağlarda çayırlar, yıkım görüntülerine karışıyor– ve tuhaf olan, evde hissetmemi sağlayanın çocukluğumun artık tamamen gerçekdışı gelen pastoral şiirlerinden çok, diğeri oluşu.

W.G. Sebald
Yıkımın Doğal Tarihi Üzerine

İçindekiler

I
İkisi de Düştü
Bir - Yedi 17- 69

II
Uyurgezer
Bir - Yedi 85-168

III
Güvenli Yer
Bir - Dört 181-210

IV
Ağaçların Yankısı
Bir - Üç 229-242

Teşekkürler 253

AVUSTURYA
MACARİSTAN
SLOVENYA
Ljubljana
Zagreb
Tuna Nehri
AVRUPA
Yugoslavya (1991)
HIRVATİSTAN
Vukovar
Voyvodina
ROMANYA
Belgrad
Tuna Nehri
Plitvice
Güvenli Yer'in bulunduğu köy
ADRİYATİK DENİZİ
BOSNA-HERSEK
Knin
Saraybosna
Şibenik
Split
SIRBİSTAN
Ana'nın Teska'sı
İTALYA
BULGARİSTAN
KARADAĞ
Dubrovnik
Kosova
ARNAVUTLUK
MAKEDONYA
YUNANİSTAN
Balkanlar, 1991
0 MİL 100
0 KM 100

AVUSTURYA
MACARİSTAN
SLOVENYA
Ljubljana
Zagreb
Tuna Nehri
AVRUPA
Hırvatistan (2001)
HIRVATİSTAN
Vukovar
Voyvodina
ROMANYA
Belgrad
Tuna Nehri
Plitvice
ADRİYATİK DENİZİ
BOSNA-HERSEK
Knin
Saraybosna
SIRBİSTAN & KARADAĞ
Şibenik
Split
Ana'nın Teska'sı
İTALYA
BULGARİSTAN
Dubrovnik
Kosova
Üsküp
ARNAVUTLUK
MAKEDONYA
YUNANİSTAN
Balkanlar, 2001
0 MİL 100
0 KM 100

I
İkisi de Düştü

Bir

Zagreb'deki savaş bir paket sigara yüzünden başladı. Önceden de gerginlikler yaşanmış, başka kasabalarda huzursuzluklar olduğuna dair söylentiler üstü kapalı şekilde fısıldanmıştı ama patlama gibi açık bir şey olmamıştı. İki dağın arasına sıkışmış Zagreb, yazın cehenneme dönerdi; insanların çoğu da en sıcak ayları kıyıda geçirmek üzere şehri terk ederdi. Ailem, kendimi bildim bileli tatillerini vaftiz ebeveynimle güneydeki bir balıkçı köyünde geçirirdi ama Sırplar denize giden yolları kesmişti; en azından herkes öyle söylüyordu, böylece hayatımda ilk kez yazı kıyıdan uzakta geçirdik.

Şehirde her şey yapış yapıştı; kapı kolları ve trenlerdeki tırabzanlar terden kayganlaşmış, hava önceki günkü öğle yemeğinin kokusuyla ağırlaşmıştı. Soğuk suyla duş alıyor, evde iç çamaşırlarımızla geziyorduk. Soğuk suyun altındayken tenimin cızırdadığını, buhar çıkardığını hayal ediyordum.

Geceleri çarşafların üzerinde yatıyor, rahatsız uykuları ve hummalı rüyaları bekliyorduk.

Ağustosun son haftasında on yaşına bastım; ıslak bir kekle kutlanan, sıcak ve huzursuzluğun gölge düşürdüğü bir tören oldu. Annemle babam o hafta sonu en yakın arkadaşlarını akşam yemeğine davet ettiler, vaftiz ebeveynim Petar ve Marina'yı. Yazlarımızın çoğunu geçirdiğimiz ev, Petar'ın dedesinindi. Öğretmen annemin izni üç ay boyunca tatil yapmamıza imkân veriyordu –babam da trenle gelip bize sonradan katılırdı– ve beşimiz Adriyatik Denizi'nin kıyılarında birlikte kalırdık. Şimdi denizle bağlantımız kesilince, hafta sonu yemekleri tekdüze hayatımızın sıkıntılı saçmalıklarından birine dönmüştü.

Petar ve Marina gelmeden önce annemle giydiklerim konusunda tartıştım.

"Bir hayvan değilsin Ana. Ya akşam yemeği için şortunu giyersin ya da hiçbir şey yiyemezsin."

"Tiska'da sadece mayo altımı giyerdim" dedim ama annem bana öyle bir bakış attı ki gidip giyindim.

O gece büyükler, birbirlerini tam olarak ne kadar zamandır tanıdıklarına dair o her zamanki tartışmaya kaptırmışlardı kendilerini. Kaç yaşında olursam olayım, daha benim yaşımda bile değilken arkadaş olduklarını söyler, yarım saatten uzun bir süre ve bir şişe Fera Vino'dan sonra konuyu kapatırlardı. Petar ve Marina'nın birlikte oyun oynayabileceğim bir çocukları olmadığından, ben de kucağımda küçük kız kardeşimle masada oturmuş, hatırlayabilecekleri en eski anı için yarışmalarını dinliyordum. Rahela sadece sekiz aylıktı ve kıyıyı hiç görmemişti; ben de ona denizden ve küçük teknemizden söz ediyordum, balık taklitleri yaptığımda gülümsüyordu.

Yemekten sonra Petar beni yanına çağırdı ve bir avuç dinar verdi. "Bakalım kendi rekorunu kırabilecek misin" dedi. Aramızda oynadığımız bir oyundu bu, ben ona sigara almak için dükkâna koşardım, o da zaman tutardı. Rekorumu kırarsam para üstünden birkaç dinarı kendime saklamama izin verirdi. Parayı kısa pantolonumun cebine tıkıştırdım ve dokuz kat merdiveni inmeye koyuldum.

Yeni bir rekor kırmak üzere olduğumdan emindim. Güzergâhımı mükemmelleştirmiştim; binaların etrafından dolanan yolun kıvrımlarına ne zaman sokulacağımı ve ara sokaklardaki tümseklerden nasıl kaçınacağımı biliyordum. Büyük turuncu "KÖPEĞE DİKKAT" levhası olan evi geçtim (gerçi hatırlayabildiğim kadarıyla orada köpek falan olmamıştı hiç), birkaç beton basamağın üzerinden atladım ve çöp bidonlarının yanından döndüm. Her zaman sidik kokan beton kemerin altından geçerken nefesimi tuttum ve açık şehre doğru hızlandım. Gündüzcülerin uğrak yeri olan barın önündeki en büyük çukurun kenarından geçtim ve ancak katlanan masasının başında çalıntı çikolata satan yaşlı adama rastlayınca biraz yavaşladım. Gazete büfesinin kırmızı tentesi az rastlanan bir esintiyle kıpırdayarak bir bitiş çizgisi bayrağı gibi işaret verdi bana.

Satıcının dikkatini çekmek için dirseklerimi tezgâha dayadım. Bay Petrović beni tanırdı, ne istediğimi de bilirdi ama bugün gülümsemesi zoraki görünüyordu.

"Sırp sigarası mı yoksa Hırvat sigarası mı?" İki ulusu vurgulayış biçiminde bir gariplik vardı. Haberlerde insanların, köylerdeki kavgalar yüzünden Sırp ve Hırvatlardan bu şekilde söz ettiğini duymuştum ama kimse bana doğrudan bir şey söylememişti. Hem yanlış sigaralardan almak da istemiyordum.

"Her zaman aldıklarımdan alabilir miyim lütfen?"

"Sırp mı Hırvat mı?"

"Biliyorsunuz. Hani paketi altın renkli olanlar..." Arkasındaki rafa işaret ederek iri cüssesinin ardını görmeye çalıştım ama o sadece güldü ve bana küçümseyerek bakan diğer müşteriye işaret etti.

"Hey!" Bir kez daha satıcının dikkatini çekmeye çalıştım. Beni duymazlıktan geldi ve bir sonraki müşterinin parasını bozdu. Oyunu çoktan kaybetmiştim, yine de koşabildiğim kadar hızlı koştum eve.

"Bay Petrović Sırp ya da Hırvat sigaralarından birini seçmemi istedi" dedim Petar'a. "Cevabı bilmiyordum, o da bana sigara vermedi. Özür dilerim."

Annemle babam bakıştı, Petar da kucağına oturmam için işaret etti. Uzun boyluydu –babamdan daha uzun– sıcak ve şarap yüzünden de kızarmıştı. Geniş kucağına tırmandım.

"Sorun değil" dedi midesini ovuşturarak. "Zaten midem sigara içemeyeceğim kadar doldu." Şortumun cebinden parayı çıkardım ve ona verdim. Avucuma birkaç bozukluk sıkıştırdı.

"İyi de kazanmadım ki."

"Evet" dedi. "Ama bu senin hatan değildi."

O gece babam, benim uyuduğum oturma odasına geldi ve eski duvar piyanosunun taburesine oturdu. Piyano bize Petar'ın teyzesinden kalmıştı –Petar ve Marina'nın evinde yer yoktu– onu akort ettirecek paramız yoktu ve ilk oktav öyle sönüktü ki tüm tuşlar aynı yorgun tonda ses çıkarıyordu. Babamın, bacağının o her zamanki gergin titremesinin ritmiyle ayak pedallarına bastığını duydum ama tuşlara dokunmadı. Bir süre sonra ayağa kalkıp yattığım kanepenin kol dayanağına oturdu. Yakında bir şilte alacaktık.

"Ana? Uyanık mısın?"

Gözlerimi açmaya çalıştım, gözkapaklarımın altında çırpındıklarını hissediyordum.

"Uyanığım" demeyi başardım.

"Filter 160. Hırvat. Sonraki sefere bilesin diye."

"Filter 160" dedim hafızama kazıyarak.

Babam alnımdan öpüp iyi geceler dedi ama birkaç dakika geçmesine rağmen kapının eşiğindeki varlığını hissediyordum, bedeni mutfak lambasının ışığını engelliyordu.

"Ben orada olsaydım" diye fısıldadı ama benimle konuştuğundan emin olamadığım için ses çıkarmadım, o da başka bir şey söylemedi.

Sabahleyin Milošević televizyonda konuşma yapıyordu, onu görünce kahkaha attım. Kocaman kulakları ve keyifsiz bir bulldogunki gibi sarkan gıdısıyla kırmızı şişman bir suratı, genizden gelen bir sesi vardı; babamın o kibar, yumuşak

sesine hiç benzemiyordu. Yumruğunu konuşmasının ritmine uydurarak masaya vururken öfkeli görünüyordu. Memleketi temizlemekle ilgili bir şeyler söylüyor, aynı şeyi art arda tekrar ediyordu. Neden söz ettiğine dair hiçbir fikrim yoktu ama konuştukça ve masayı yumrukladıkça daha da kızarıyordu. Hâliyle ben de güldüm, annem neyin bu kadar komik olduğunu anlamak için köşeden başını uzattı.

"Kapat şunu." Önemli bir konuşma olabilecek bir şeye güldüğüm için kızdığını düşünerek yanaklarımın kızardığını hissettim ama yüzü hemen yumuşadı. "Haydi, git de oyna" dedi. "Eminim Luka senden önce Trg'e varmıştır."

En yakın arkadaşım Luka ve ben, yazı kasaba meydanında bisikletle gezerek ve sınıf arkadaşlarımızla futbol oynayarak geçiriyorduk. Esmerleşmiş, çil çil olmuştuk ve her yanımız mütemadiyen çimen lekesiydi. Hele şimdi bir de okulun açılmasına ve özgürlüğümüzün sona ermesine sadece birkaç hafta kalmışken, tatilin boşa gitmesine izin vermemeye kararlı bir hâlde daha da erken buluşuyor ve daha geç saatlere kadar dışarıda kalıyorduk. Onu her zamanki bisiklet rotamızın üzerinde buldum. Yan yana bisiklet sürdük, Luka ara sıra ön tekerini benimkine doğru kırıyordu ve neredeyse çarpışacak gibi oluyorduk. Bu en sevdiği şakaydı ve yol boyunca güldü ama ben hâlâ Petrović'i düşünüyordum. Okulda bize öğretilen şey ayırt edici etnik unsurları görmezden gelmekti; gerçi birinin nereden geldiğini anlamak için soyadı yeterliydi. Slav sloganlarını tekrar ettirip duruyorlardı: *Bratstvo i Jedinstvo!* Birlik ve Beraberlik. Oysa şimdi aramızdaki farklar önemliymiş gibi görünüyordu. Luka'nın ailesi aslen karışık bir bölge olan Bosna'dandı; bu, kafa karıştıran üçüncü bir kategoriydi. Sırplar Kiril alfabesini, Hırvatlarsa Latin alfabesini kullanarak yazı yazıyordu ama Bosna'da ikisi de kullanılıyordu ve konuşma dilindeki farklılıklar daha da ufaktı. *Bosna'ya ait özel bir sigara markası da var mı ve varsa Luka'nın babası onlardan mı içiyor,* diye merak ettim.

Vardığımızda Trg kalabalıktı ve bir şeylerin ters gittiğini hissedebiliyordum. Bu yeni Sırp-Hırvat ayrımının ışığında,

her şey –kılıcını çekmiş Vali Jelačić heykeli dahil– geldiğini anlayamadığım gerginliklere dair ipuçları gibi görünüyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında valinin kılıcı koruyucu bir hareketle Macarları hedef alıyormuş ama komünistler savaştan sonra milliyetçi sembolleri etkisiz kılmak adına heykeli kaldırmış. Luka ve ben, son seçimlerden sonra adamların ipler ve ağır makinelerle Jelačić'i tekrar yerine yerleştirmesini izlemiştik. Şimdiyse güneye, Belgrad'a doğru bakıyordu.

Trg her zaman popüler bir buluşma yeri olmuştu ama bugün telaşlı görünen insanlar, normal günlerde araçların girmesine izin verilmeyen, taş döşeli Trg'e park edilmiş bir kamyon ve traktör karmaşası arasından zorlukla geçerek heykelin etrafına üşüşüyordu. Kamyonların arkasından taşan valizler, kasalar ve çeşitli ev eşyaları meydana saçılmıştı.

Bir keresinde büyükannemle büyükbabamın Čakovec'teki mezarlarını ziyaret etmeye giderken yolda gördüğümüz çingene kampını düşündüm; gizemli enstrümanlara ve çalınmış çocuklara ev sahipliği yapan vagon konvoylarını.

Babam mumlar yakıp anne ve babası için dua ederken, sırada rahat durmadığım için, "Gözlerine asit dökecekler" diye uyarmıştı annem beni. "Kör küçük dilenciler görebilenlerin üç katı kadar para kazanır." Elini tutup günün kalanı boyunca sessiz durmuştum.

Luka ve ben bisikletlerimizden inip insan ve eşya yığınına doğru temkinli bir biçimde ilerledik ama ortada şenlik ateşleri ya da küçük sirk gösterileri falan yoktu; müzik de yoktu, bu insanlar kuzey köylerinin eteklerinde gördüğüm göçmenler değildi.

Yerleşim neredeyse tamamen iplerden inşa edilmişti. Arabalardan traktörlere, traktörlerden valiz yığınlarına uzanan halatlar, sicimler, ayakkabı bağcıkları ve değişik kalınlıklardaki kumaş şeritleri, incelikli bir düğümler karmaşası oluşturuyordu. Çarşaf, battaniye ve büyükçe kumaş parçaları iplerle desteklenerek uydurma çadırlar hâline getirilmişti. Luka'yla ben, gördüklerimiz karşısında ne söyleyeceğimizi bilemeden ama iyi bir şeyler olmadığının da bilincinde olarak, bir birbirimize, bir de oradaki yabancılara bakıyorduk.

Kamp yerinin etrafı mumlarla çevrilmişti, üzerine "Mültecilere Katkı" yazılmış olan kutuların yanında erimekteydiler. Oradan geçen insanların çoğu kutulara bir şeyler atıyordu, bazıları ceplerini hepten boşaltıyordu.

"Kim bunlar?" diye fısıldadım.

"Bilmiyorum" dedi Luka. "Biz de bir şeyler vermeli miyiz?"

Cebimden Petar'ın verdiği dinarları çıkardım ve oraya fazla yaklaşmaktan korktuğumdan, parayı Luka'ya verdim. Luka'da da birkaç bozukluk vardı, o hepsini kutuya koyarken ben de bisikletini tuttum. Eğildiğinde, ipler şehrinin, korku filmlerindeki canlanan sarmaşıklar gibi onu yutacağından korkarak panikledim. Arkasına döndüğünde bisikletinin gidonlarını ona doğru ittim ve sendelemesine neden oldum. Bisikletlerimizle oradan uzaklaşırken midemin kasılıp düğümlendiğini hissettim, bunun hayatta kalmanın verdiği suçluluk hissi olduğunu yıllar sonra anlayacaktım.

Sınıf arkadaşlarımla sık sık futbol maçı yapmak için, parkın daha az engebeli doğu tarafında buluşurduk. Futbol oynayan tek kız bendim ama bazen diğer kızlar da ip atlamak ve dedikodu yapmak için çimli alana gelirdi.

"Neden oğlan çocuğu gibi giyiniyorsun?" diye sordu bir keresinde saçı iki örgü yapılmış bir kız.

"Pantolonla futbol oynamak daha kolay" dedim ona. Oysa asıl nedeni üstümdekilerin komşumun giysileri olması ve başka bir şey alacak paramızın olmamasıydı.

Hikâyeler toplamaya başladık. Oldukça karmaşık bir ilişkiler zinciriyle başladı –en yakın arkadaşımın ikinci dereceden kuzeni, amcamın patronu– ve durmadan değiştirdiğimiz uyduruk kalelere kim gol atarsa, hikâyesini anlatma hakkı onun oluyordu. Söze dökülmeyen bir vahşet yarışı başladı, kim uzaktan tanıdıklarının patlayıp etrafa saçılan beynini daha yaratıcı bir biçimde betimleyebilirse, şeref onun oluyordu. Stjepan'ın kuzenleri, patlayan bir mayının bir çocuğun bacağını havaya uçuruşunu, bir hafta sonrasına kadar kaldırımdaki yarıklara yapışıp kalan küçük deri parçalarını görmüştü. Tomislav ise Zagora'da bir keskin nişancının bir

çocuğu gözünden vurduğunu, gözünün oracıkta, herkesin önünde cıvık bir yumurta gibi aktığını duymuştu.

Eve gittiğimde annem, telefonda diğer kasabalardaki arkadaşlarıyla konuşurken mutfağı arşınlıyordu, sonra pencereden sarkıp haberleri yan binadakilere aktardı. O, çamaşır ipinin diğer ucundaki kadınla Danube kıyılarında artan gerilimi tartışırken ben de dışarıya koşup arkadaşlarımı bulmadan önce öğrenebildiğim kadarını öğrenmek için yakınında durdum. Şehir çapında adeta bir casus ağı oluşturmuştuk. Birbirimize işittiğimiz her türlü bilgiyi aktarıyor, bizimle olan bağları gittikçe yakınlaşan kurbanların hikâyelerini iletiyorduk.

Okulun ilk günü öğretmenimiz yoklama alırken sınıf arkadaşlarımızdan birinin kayıp olduğunu fark etti.

"Zlatko'dan haber alan var mı?" dedi.

"Belki de ait olduğu yere, Sırbistan'a, dönmüştür" dedi hep sevimsiz bulduğum bir oğlan olan Mate. Birkaç kişi kıs kıs güldü ve öğretmenimiz onları susturdu. Yanımda oturan Stjepan elini kaldırdı ve "Taşındı" dedi.

"Taşındı mı?" Öğretmenimiz dosyasındaki kâğıtları karıştırdı. "Emin misin?"

"Aynı binada oturuyorduk. İki gece önce ailesinin bir kamyona kocaman valizler taşıdığını gördüm. Hava saldırıları başlamadan gitmeleri gerektiğini, herkese onun adına veda etmemi söyledi." Bu haber üzerine sınıfta gergin konuşmalar başladı:

"Hava saldırısı da ne?"

"Kaleci kim olacak şimdi?"

"Kurtulduk ondan!"

"Kes sesini Mate" dedim.

Öğretmenimiz, "Yeter!" dediğinde sustuk. "Hava saldırısı, uçakların şehirlerin üzerinden uçup binaları bombalamasıdır" diye açıkladı. Tebeşirle sığınakları gösteren haritalar çizip ailelerimizin yeraltına inerken yanında getirmesi gerekenlerin listesini yaptı: AM radyo, su testisi, fener, fener için pil. Kimin uçaklarının hangi binaların patlamasını istediğini ya da normal bir uçağı kötü bir uçaktan

nasıl ayıracağımı anlamamıştım ama yine de her zamanki dersler ertelendiği için mutluydum. Biraz sonra, öğretmen tahtaya vurup öfkeli bir tebeşir bulutunun yükselmesine neden oldu. Hava saldırıları sabrını tüketmişçesine iç çekti ve eteğinin kıvrımlarına konan tebeşir tozlarını eliyle silkeledi. Sonra uzun bir bölmeye geçtik, bize soru sorma şansı vermedi.

Korkulan olduğunda annemin ayak işlerine koşturmakla meşguldüm. Süt almam gerekiyordu; dökmeye ya da tutmaya her çalıştığınızda kıpırdayıp duran kaygan plastik poşetlerin içinde satıldığından ben de bu iş birliğine yanaşmayan yükü taşıyabilmek için bisikletimin gidonuna karton bir kutu takmıştım ama evimizin yakınındaki dükkânların hiçbirinde süt kalmamıştı –bu aralar dükkânlardaki her şey bitiyordu– ben de Luka'yı bu arayışa katılmakla görevlendirdim. Araştırmamızı genişleterek şehrin derinliklerine doğru yola çıktık.

İlk uçak öyle alçaktan uçtu ki Luka ve ben sonradan bizi dinleyen herkese pilotun yüzünü gördüğümüze dair yeminler ettik. Ben eğilince gidon da büküldü ve bisikletten düştüm. Gökyüzüne doğru bakan ama pedal çevirmeyi kesmeyi unutan Luka'ysa bana çarparak yüzüstü yere düştü ve kaldırım taşları çenesini kesti.

Zorlukla ayağa kalktık, bisikletlerimizi düzeltmeye çalışırken hissettiğimiz adrenalin, acımızı bastırıyordu.

Ardından alarm başladı. Külüstür ses teçhizatının o kaba cızırtısı. Sirenlerin, megafona çığlık atan bir kadının sesine benzeyen uğultusu. Cadde ve ara sokaklar boyunca koştuk.

"En yakını hangisi?" diye seslendi Luka gürültünün arasından. Kara tahtadaki haritayı gözümün önüne getirdim, farklı güzergâhları belirten yıldızları ve okları.

"Anaokulunun altında bir tane var." İlk oyun alanımızdaki kaydırağın altında, bir dizi beton basamak, üç katlı, sözlük kalınlığında çelik bir kapıya uzanıyordu. İki adam kapıyı açık tutuyor, her yönden insanlar gölgelerin içine doğru akıyordu. Bisikletlerimizi yaklaşan kıyamet sırasında kendi başla-

rına bırakmak konusunda gönülsüz olan Luka ve ben, onları girişin mümkün olduğunca yakınında bıraktık.

Sığınakta küf ve yıkanmamış bedenlerin kokusu vardı. Gözlerim karanlığa alışınca odayı inceledim. İçinde ranzalar, kapıya yakın ahşap bir sıra, karşı köşede de jeneratör bisikleti vardı. Daha sonraki hava saldırılarında sınıf arkadaşlarım ve ben bu bisiklet uğruna kavga edecektik, sığınaktaki ışıkların yanmasını sağlayan elektriği üreten pedalları çevirme sırası bize gelsin diye birbirimizi dirsekleyecektik ama oraya ilk girdiğimizde zar zor farkına vardık. Günlük aktivitelerinden koparılıp bu Soğuk Savaş inine tıkılan tuhaf insan topluluğunu incelemekle meşguldük. Bana en yakın olan grubu gözledim: Takım elbise, iş tulumu ya da babamınki gibi tamirci ceketi giyen adamlar, külotlu çorap ve kalem etek giyen kadınlar. Önlüklü ve kucaklarında bebekleriyle başka kadınlar. Annemin ve Rahela'nın nerede olduğunu merak ettim, oturduğumuz binanın yakınında halka açık sığınak yoktu. Sonra Luka'nın bana seslendiğini duydum ve içeriye akın eden yeni gelenlerin aramıza girip ayrılmamıza neden olduğunu fark ettim. Onu, dağınık saçlarının şeklinden çıkararak yanına doğru el yordamıyla ilerledim.

"Yüzün kanıyor" dedim.

Luka koluyla çenesini sildi ve giysisinin kolundaki kan izini seçmeye çalıştı.

"Bunun olacağını anlamıştım. Dün gece babamın bundan bahsettiğini duydum." Luka'nın babası polis akademisinde çalışıyordu, işe yeni alınanları eğitmekle yükümlüydü. Luka'nın bir hava saldırısı ihtimalinden daha önce bahsetmemiş olmasına kızdım. Karanlıkta, bir kolu ranzalardan birinin basamak demirlerine asılmış dururken rahat görünüyordu.

"Neden bana söylemedin?"

"Seni korkutmak istemedim."

"Korkmuyorum" dedim. Korkmuyordum, henüz değil.

Sirenler bu kez tehlikenin geçtiğini belirterek yeniden çaldı. Adamlar kapıyı geri itti, biz de ne beklememiz gerek-

tiğini bilmeden merdivenlerden çıktık. Yeryüzü hâlâ aydınlıktı ve güneş, en az aşağıdaki karanlık kadar görüşümü engelliyordu. Gözümün önünde benekler uçuşuyordu. Benekler dağıldığında, oyun alanı hatırladığım şekliyle gözlerimin önünde belirdi. Hiçbir şey olmamıştı.

Eve vardığımda, anneme Zagreb şehrinin hiçbir yerinde süt kalmadığını ilan ederek kapıdan içeri daldım. Sandalyesini, bir yığın ödev kâğıdını değerlendirdiği mutfak masasından geri iterek ve kucağındaki Rahela'yı göğsüne doğru kaldırarak yerinden kalktı. Rahela ağlıyordu.

"İyi misin?" diye sordu annem. Beni kuvvetle kucakladı.

"İyiyim. Anaokuluna gittik. Rahela'yla sen nereye gittiniz?"

"Bodruma. Šupenin oraya."

Oturduğumuz binanın bodrum katının dikkate değer iki özelliği vardı sadece: Pislik ve *šupe*. Her ailenin bir šupesı vardı, yani asma kilitli ahşap bir deposu. Yüzümü kapı ve menteşelerin arasındaki boşluğa bastırıp içeriyi görmeye çalışmaya bayılırdım, bir ailenin en mütevazı mülkiyetine gizli bir bakış atmak gibiydi bu. Biz depomuzda patates saklardık çünkü karanlıkla iyi geçinirlerdi. Bodrum pek güvenli görünmüyordu, kocaman metal bir kapısı, ranzaları ya da jeneratörü yoktu ama annem daha sonra bundan söz ettiğimde üzülmüş göründü. "Diğerlerinden pek farkı yok" dedi.

O gece babam eve, arada sırada çalıştığı tramvay ofisinden aşırdığı bir ayakkabı kutusu dolusu kahverengi koli bandıyla geldi. Pencerelere çaprazlama X'ler çekti, ben de arkasından arada kalan hava kabarcıklarını yok etmek için bandı bastırıp düzeltiyordum. Oturma odasından ufak balkona açılan çift kanatlı cam kapıya iki kat bant çektik. Bu balkon evimizin en sevdiğim bölümüydü. Annesi çalışmak zorunda olmayan ve gerçek bir yatakta uyuyan Luka'nın evinden döndüğümde, ne zaman içim hayal kırıklığıyla sızlasa, dışarı çıkıp sırtüstü uzanır, ayaklarımı kenardan sarkıtıp müstakil evde yaşayan kimsenin benimki gibi yüksek bir balkonu olamayacağını düşünürdüm.

Oysa şimdi, babamın kapıları da bantlayıp kapatacağından endişeleniyordum. "Hâlâ dışarı çıkabileceğiz, değil mi?"

"Elbette Ana. Sadece camları güvenli hâle getiriyoruz." Bandın amacı patlama olduğunda camların yerinde kalmasını sağlamaktı. "Hem zaten" dedi babam yorgun bir sesle, "biraz koli bandı pek de bir işe yaramaz."

İki

"Biz hangi renktik?" Babamın arkasında durup o gazetesini okurken çenemi omzuna dayamış, iki orduyu gösteren kırmızı ve mavi noktalarla dolu Hırvatistan haritasını işaret ediyordum. Bir seferinde hangi renk olduğumuzu söylemişti ama sürekli karıştırıyordum.

"Mavi" dedi babam. "Hırvatistan Milli Muhafızları. Yani polis."

"Peki ya kırmızı olanlar?"

"*Jugoslavenska Narodna Armija.* JNA."

Yugoslav Milli Ordusu'nun Yugoslav insanlarla dolu Hırvatistan'a saldırmak istemesinin nedenini anlamıyordum ama babama sorduğumda sadece iç çekip gazeteyi kapattı. Bu sırada kapak sayfasını fark ettim, ellerindeki elektrikli testereleri ve kafataslarıyla süslü bayrakları sallayan adamları gösteren bir fotoğraf vardı. Yolun ortasına bir ağaç devirmiş, iki yöne geçişi de engellemişlerdi; sayfanın altına

kalın siyah harflerle "AĞAÇ GÖVDESİ DEVRİMİ" diye manşet atılmıştı.

"Peki, onlar kim?" diye sordum babama. Resimdeki adamların sakalları vardı ve birbirinden farklı üniformalar giyiyorlardı. Hiçbir geçit töreninde korsan bayrağı taşıyan JNA askerlerini görmemiştim.

"Çetnikler, Četnikler" dedi gazeteyi katlayıp ulaşamayacağım bir yere, televizyonun üstündeki rafa kaldırarak.

"Ağaçlarla ne yapıyorlar? Ordudalarsa neden sakalları var?"

Sakalların önemli olduğunu biliyordum çünkü tüm şu tıraş meselesinin farkına varmıştım. Şehrin her yanında, tıraşlı adamlar sakalı iki günlükten uzun olan akranlarına şüpheyle bakıyordu. Önceki hafta ise, Luka'nın babası, Luka ve ben doğmadan önce bile var olan sakalını kesmişti. Gerçi ondan tamamen ayrılamayıp bıyığını bırakmıştı ama sonuç neredeyse komikti; dudağının üstündeki gür bıyıklar tanıdığımız o yüzün hayaletiydi ve ona daima üzgün bir hava katıyordu.

"Onlar Ortodoks. İnanışlarına göre adamlar yas tutarken sakal bırakır."

"Neden üzgünler peki?"

"Sırp kralın tahtına döndürülmesini bekliyorlar."

"Bizim bir kralımız bile yok."

"Bu kadarı yeter Ana" dedi babam.

Öğrenmek istediklerim vardı daha –sakalın üzgün olmakla ne ilgisi olduğunu, neden hem JNA hem de Çetniklerin Sırpların tarafında olduğunu ve neden bizim tarafımızda sadece polisin olduğunu– ama annem ben daha bunları soramadan önüme bir bıçak, bir kâse de soyulmamış patates koydu.

Tüm bu kargaşanın ortasında, Luka analiz yapıyordu. Bana cevaplayamayacağım sorular sormak, bisiklet gezilerimize bitmeyen sohbetler sağlayan varsayımlar yapmak gibi bir alışkanlığı olmuştu hep. Genellikle uzaydan söz ederdik, biz kaydığını görene kadar bir yıldızın nasıl olup da çoktan

ölmüş olabileceğini, uçakların ve kuşların nasıl havada kalabildiğini ve ayda her şeyi bir pipetle içmek gerekip gerekmeyeceğini konuşurduk ama şimdi, araştırmacı tarafı sadece savaşa dönüktü –Miloševič ülkenin temizlenmesi gerektiğini söylerken ne demek istemişti ve patlamalar bunca hasar verirken savaşın neye faydası olabilirdi? Borular yeraltındaysa sular neden bitip duruyordu ve bombalar boruları patlatıyorsa nasıl olup da sığınaklarda evimizde olduğumuzdan daha güvende oluyorduk?

Luka'nın sorularını ve benim görüşlerime güvenmesini hep sevmiştim. Başka arkadaşların, okuldaki oğlanların, yanında genellikle sessiz kalırdı. Hem büyüklerin sorularımı savuşturma eğilimi de düşünülünce, tüm bunları konuşacak birinin olması bir teselliydi ama ay çok uzaktaydı ve şimdi bize bu kadar yakın olan konuları incelediğinden; başımın, şehrin tüm tanıdık yerleri ve çehreleriyle çözemediğim bir bulmacanın parçaları olduğu fikriyle ağrıdığını hissediyordum.

Bir öğleden sonra, "Ya bir hava saldırısında ölürsek?" dedi.

"İyi de henüz herhangi bir binayı patlatmış değiller" diye akıl yürüttüm.

"Ama ya yaparlarsa ve birimiz ölürse?"

Her nasılsa, sadece onun ölmesi olasılığı, hayal edemeyeceğim kadar korkunç bir şeydi. Terlediğimi ve gerildiğimi hissedip ceketimin fermuarını açtım. Ona öyle nadiren kızıyordum ki bu hissi neredeyse tanıyamayacaktım.

"Ölmeyeceksin" dedim. "O yüzden unut bu meseleyi." Keskin bir dönüş yapıp onu mültecilerin eşyalarını düğümlerden kurtarıp bir sonraki hamleye hazırlandıkları Trg'de öylece yalnız bıraktım.

Yanlış alarmlarla dolu bir dönem yaşıyorduk. Hava saldırısı uyarıları ve hava saldırısı öncesi uyarıları. Polis keşif ekipleri ne zaman şehre yaklaşan Sırp uçakları görse, televizyon ekranının üst kısmından şerit hâlinde bir uyarı mesajı geçiyordu. Siren falan çalmıyor, kimse sığınaklara koşmuyordu ama uyarıyı görmüş olanlar kafalarını korido-

ra uzatıp Çağrı'yı başlatıyordu: "*Zamračenje, zamračenje*!" Bu çağrı, merdiven boşluklarından aşağıya, çamaşır tellerinden komşu binalara, sokaklara süzülürdü, hava o uğursuz mırıltıyla dolardı: "Karartma!"

Bantlanmış camlarımızın üzerine panjurları da kapatıyor, perdelerin açık kalan kısımlarını siyah kumaş şeritleriyle iyice örtüyorduk. Karanlıkta yerde otururken korkmuyordum; hissettiğim şey daha çok saklambaç oyununun özellikle heyecanlı bir yerinde duyduğum beklentiye benziyordu.

Bir gece pencere pervazının dibine çökmüş otururken, "Rahela'nın bir sorunu var" dedi annem. Rahela ağlamıştı, birkaç gün önce başlayan ağlama nöbeti görünüşe göre hâlâ devam ediyordu.

"Belki de karanlıktan korkuyordur" dedim sebebin bu olmadığını bilsem de.

"Onu doktora götüreceğim."

Babam tartışmayı sonlandıran bir tonla, "Bir şeyi yok" dedi.

Bizim binada yaşayan Sırp bir adam perdelerini kapatmayı reddediyordu. Evindeki tüm ışıkları yakıp, kasetçalarıyla bangır bangır komünizmin yükseldiği dönemde popüler olan gösterişli orkestra müziklerini çalıyordu. Geceleri, aileler sırayla ışıklarını kapatması için yalvarıyordu ona. İnsaflı olup çocuklarını korumalarına yardım etmesini istiyorlardı. Bu işe yaramadığındaysa mantığa başvurup bina bombalanırsa patlamada onun da mutlaka öleceğini söylüyorlardı. Bu fedakârlığı yapmaya razı görünüyordu.

Hafta sonları, adam otoparkta bozuk Yugo'suyla uğraşırken, biz de etrafta sinsice dolaşır, o bakmıyorken aletlerini çalıyorduk. Bazı sabahlar okuldan önce koridorda, evinin önünde toplanırdık. Zilini tekrar tekrar çalıp kapıya doğru yürüdüğünü duyunca kaçardık.

Mülteci çocuklar, şehre varmalarından birkaç hafta sonra okulda da boy gösterdiler. Akademik becerilerine dair herhangi bir kayıt bulunmadığından, öğretmenler onları sınıflara olabildiğince eşit olarak dağıttılar. Bizim sınıfa, yaşları

bizimkilere, aramıza karışabilecek kadar yakın görünen iki oğlan düştü. Vukovarlıydılar ve komik bir aksanla konuşuyorlardı.

Vukovar birkaç saat uzaklıktaki küçük bir şehirdi ve barış zamanında benim için pek bir anlam ifade etmezdi ama şimdi sürekli haberlerdeydi. Vukovar'da insanlar yok oluyor, silah zoruyla doğuya gönderiliyordu. İnsanlar geceleyin gerçekleşen patlamalarda kanlı buhara dönüşüyordu. Oğlanlar Zagreb'e yürüyerek gelmişti ve bundan söz etmek istemiyorlardı. Yerleştikten sonra bile hep bizden biraz daha kirli, gözlerinin altındaki halkalar hep bizimkilerden biraz daha koyuydu ve onlara mesafeli bir merakla yaklaşıyorduk.

Önceleri terk edilmiş olduğu için "Sahara" diye bahsettiğimiz bir depoda yaşıyorlardı; orası bizden yaşça büyük çocukların karanlıkta konuşmak, sigara içmek ve öpüşmek için gittikleri yerdi. Söylentiler büyüdü: İnsanlar yerde uyuyordu ve sadece bir banyo vardı hatta belki de hiç banyo yoktu, tuvalet kâğıdıysa kesinlikle yoktu. Luka ve ben birkaç kez gizlice oraya girmeye çalıştık ama kapıda mültecilerin belgelerini kontrol eden bir asker vardı.

Kısa bir süre sonra bizim binanın kapısında da kimlik kontrolü yapmaya başladılar. Binadaki aileler sırayla aşağıya beş saatlik vardiyalarla kapıyı beklemesi için yetişkin birini gönderiyordu, bu bir Çetnik'in içeriye girip kendini patlatmasını önleme girişimiydi. Bir gece tartışma çıktı, dışarıdaki adamlar öyle yüksek sesle bağırıyorlardı ki onları pencereden duyabiliyorduk. Nöbetçi, Sırp adamı içeri almak istemiyordu.

"Sen bir hayvansın! Çocuklarımızı öldürtmeye çalışıyorsun!" diye bağırıyordu kapıcı adam.

"Öyle bir şey yapmıyorum."

"O zaman karartma sırasında siktiğimin ışıklarını söndür!"

"Şimdi senin ışıklarını söndüreceğim, pis Müslüman!" dedi Sırp ve ardından daha çok bağırış ve homurtu duyuldu.

Babam pencereyi açıp kafasını dışarı uzattı. "İkiniz de hayvansınız!" dedi. "Uyumaya çalışıyoruz burada!" Gürültü, ağlamaya kaldığı yerden devam eden Rahela'yı uyandırdı.

Annem babama ters ters baktı ve kız kardeşimi beşiğinden almak için yatak odasına gitti. Babam iş çizmelerini giydi ve tartışmanın kontrolden çıkmasını önlemek için aşağıya koştu. Tüm polisler askerlik yaptığından bu işle ilgilenecek kimse kalmamıştı.

"Bir gün askere gitmen gerekecek mi?" diye sordum babama.

"Ben polis değilim ki" dedi.

"Stjepan'ın babası da değil ama onun gitmesi gerekti."

Babam iç çekti ve alnını ovuşturdu. "Hadi seni yatağına geri yatıralım." Kolunun bir hareketiyle beni ustaca kucağına aldı ve kanepeye bıraktı.

"Aslında utanıyorum... Ama gözüm yüzünden orduya girmem yasak."

Babamın bir gözü rahatsızdı ve yakını uzaktan ayırt edemiyordu. Araba sürerken bile bazen bozuk olan gözünü kapatıp diğerini kısarak diğer arabalarla arasındaki mesafeyi tahmin etmeye çalışırdı ve kötü bir şey olmamasını umardı. Bu şekilde idare etmeyi öğrenmişti ve hiç kaza yapmamış olmakla övünmeyi severdi ama polisten dönme orduyu, kötü bir şey olmamasını ummanın etkili bir yöntem olduğuna ikna etmek daha zordu, özellikle de işin içinde el bombaları olunca.

"En azından şimdilik. Belki, orduda sayı azalırsa, radyo operatörü ya da tamirci olabilirim. Yine de gerçek bir asker değil ama..."

"Bu utanç verici bir şey değil ki" dedim. "Senin elinde değil."

"Ama ülkemizi koruyabilsem daha iyi olurdu, değil mi?"

"Gidemediğin için mutluyum."

Babam eğilip alnımdan öptü. "Yani, seni özlerdim sanırım." Işıklar kırpıştı, sonra da söndü. "Tamam tamam, yatıyor!" dedi tavana, bense kıkırdadım. Mutfağa gitti, kibrit ararken oraya buraya çarptığını duydum.

"Lavabonun yanındaki en üst çekmecede" diye seslendim. Olur da gecenin bir yarısı elektrik gelirse diye lambayı söndürdüm ve evimizin ani sessizliği içinde kendimi uyumaya zorladım.

Modern savaşın bir yan etkisi olarak, ülkemizin yıkımını televizyonda izlemek gibi tuhaf bir ayrıcalığımız vardı. Sadece iki kanal vardı ve doğu ilçelerinde tank ve hendek savaşları sürerken, JNA kara birlikleri Zagreb'e birkaç yüz kilometre kadar yakınken ikisi de kamu spotlarına, haber bültenlerine –ya da gizli polis artık bir kaygı unsuru olmadığından– iki kanal da gelişmeye başlayan bir tür olan siyasi hicve adanmıştı. Televizyondan, radyodan, arkadaşlarımızla ilgili en son gelişmelerden uzak olmanın, bilmemenin yarattığı gerginlik fiziksel açlık gibi midemizi ağrıtıyordu. Haberler tüm yemeklerimizin fon müziği hâline gelmişti, öyle ki televizyonlar, savaş bittikten çok sonra bile Hırvat evlerinin mutfaklarındaki varlıklarını sürdürdüler.

Annem teknik lisede İngilizce öğretmeniydi ve ikimiz de kendi okullarımızdan eve hemen hemen aynı saatlerde gelirdik, ben kirle kaplı, o da kucağında okul günlerini koridorun karşısındaki yaşlı kadınla geçiren Rahela'yla yorgunluktan tükenmiş olarak. Haberleri açardık ve annem tahta kaşığını ustalıkla kullanarak su, havuç ve kemiklerinden kazınmış tavuk parçalarıyla bir başka yemek yaratırken Rahela'yı bana verirdi. Kucağımda Rahela'yla mutfak masasında oturur, ikisine de o gün neler öğrendiğimi anlatırdım. Anne ve babam okul konusunda katıydı –annem üniversiteye gittiği, babamsa gitmediği için– ve annem de arada çarpım tabloları ya da heceleme konusunda sorular sorardı; bazen sonrasında lavabonun altındaki dolapta sakladığı tatlı ekmekle beni ödüllendirdiği küçük testler.

Bir öğleden sonra fazlasıyla büyük bir özel haber şeridi dikkatimi çekti ve o günkü dersleri anlatmayı yarıda bırakıp televizyonun sesini açtım. Kulaklığını kulağına iyice bastıran muhabir, bir son dakika haberi olduğunu bildirdi: Šibenik'teki güney cephesinden kesilmemiş görüntüler. Annem ocağın yanından fırlayıp izlemek için arkama geçti:

Sarsak bir kameraman, yanan motoru günbatımıyla karışan bir Sırp uçağı döne döne denize doğru düşerken, daha iyi görüntü almak için bir çıkıntının üzerine zıpladı. Ardından sağında, ikinci bir uçak havadayken alev aldı. Kamera-

man dönüp, inanamayarak marifetini gösterirken "*Oba dva! Oba su pala*" diyen Hırvat bir uçaksavar askerini gösterdi. İkisi de! İkisi de düştü!

Bu "*oba su pala*" görüntüleri günün geri kalanı ve savaş boyunca sürekli iki televizyon kanalında da oynatıldı. "*Oba su pala*" bir toplanma feryadı hâline geldi ve ne zaman televizyonda belirse ya da biri sokakta veya yukarıdaki Sırp'ın duvarlarına doğru böyle bağırsa, sayıca az olduğumuz, silahlarımızın az olduğu ve kazandığımız hatırlatılıyordu bize.

Annem ve ben o görüntüyü ilk gördüğümüzde, annem omzumu sıvazladı çünkü bu adamlar Hırvatistan'ı koruyordu ve savaş o kadar da tehlikeli görünmüyordu. Gülümsedi ve çorba kaynadı, Rahela bile bir kere olsun ağlamadı, ben de zihnim onu örerken bile gerçek olmadığını bildiğim o hayale daldım, orada, evimde, ailemle birlikte, güvendeydim.

Üç

"Hiçbir doktor bir cumartesi günü bizimle ilgilenmez" dedi babam. Annem onu duymazdan gelerek çantasını ekmek ve elmalarla doldurmaya devam etti.

"Doktor Kovič onu çoktan aradı. Geleceğimizi biliyor." Rahela iki haftadır kusuyordu, annem ikinci haftayı okuldan ödeneksiz hastalık izinleri alıp komünist sağlık sisteminin karmaşık ağında yolunu bulmaya çalışarak geçirmişti; doktordan doktora koşmuş, sevk ardına sevk almıştı; bu doktor sadece çarşambaları çalışıyordu, ötekiyse sadece salı ve perşembeleri saat birden dörde çalışıyordu. Kan tahlilleri yaptırmış, röntgenler çektirmiş (röntgen çekmesi için bir doktora, okuması için bir başka doktora gitmiş), Rahela'yı pahalı ve bulunması neredeyse imkânsız bir formülle beslemeyi denemişti. Rahela'ysa sadece daha da zayıflamıştı ve annemle babam artık gece boyu uyanık kalıyor, sırayla kusmuğunda boğulmasın diye onu düz tutmaya çalışıyorlardı.

"Ama Slovenya'da, Dijana. Nasıl ödeyeceğiz?"

"Kızımız hasta. Nasıl ödeyeceğimiz umurumda bile değil." Rahela'yı dışarıya taşıyıp araba koltuğuna oturttum.

Slovenya'da on gün süren bir savaş yaşanmıştı. Sırbistan'la sınırları ve denize tam ulaşımları yoktu; kökenleri de yanlış değildi. Slovenya artık özgür bir ülkeydi. Ayrı bir ülke. Kuzey Hırvatistan'ın ıssız arazilerinden geçtik; Sloven bir polis bizi yeni sınırı işaretlemek için aceleyle inşa edilmiş eğreti bir gümrük kabinine doğru çağırınca babam yavaşladı. Annem pasaportlarımızı bulmak için çantasını karıştırırken babam pencereyi açtı. Geçmiş kışlarda günü Čatež'de, sınırın hemen ötesindeki kapalı su parkında geçirmek için Slovenya'ya gelirdik. *Yüzmeye gitmek için pasaporta ihtiyaç duymak ne tuhaf,* diye düşündüm. Polis başparmağını yalayıp belgelerimizi karıştırdı.

"Ziyaretinizin amacı nedir?"

"Akraba ziyareti" dedi babam. Neden doğruyu söylemediğini merak ettim.

"Ne kadar kalacaksınız?"

"Sadece bugünlük. Birkaç saat."

"Peki" dedi polis memuru yapmacık bir gülümsemeyle. Bir keresinde arabayla Avusturya'ya gittiğimizde vurulan mürekkepli kare mühürleri hatırladım ama adam her birimizin pasaportuna sadece kalemiyle bir şeyler karaladı ve geçmemiz için işaret etti.

Yepyeni bir ülkeden ne beklemem gerektiğini tam olarak bilmediğimden, Slovenya'nın hatırladığımdan farksız olması beni hayal kırıklığına uğrattı, Hırvatistan'ın Zagreb'in dışındaki kırsal bölgeleri nasıl görünüyorsa öyle görünüyordu, arka fonda hiç yaklaşmıyormuş gibi görünen dağlarıyla düz, boş ve yeşil.

"Parayı umursamadığımı biliyorsun" dedi babam evden çıktığımızdan beridir koruduğu sessizliğini bozarak.

"Biliyorum."

"Sadece endişeliyim."

"Biliyorum."

Babam annemin elini tuttu ve bileğinin iç tarafını öptü. "Biliyorum" dedi annem.

Başkente yaklaştıkça nüfus çoğaldı, şehrin etrafında toplanan evlerin yoğunluğu arttı. Ljubljana'nın merkezi, şehir merkezinin kenarından değil de ortasından geçen nehir hariç Zagreb'in daha küçük, daha bodur bir versiyonu gibi görünüyordu. Hırvatça ve Slovence arasındaki fark çok az olmasına rağmen sinir bozucuydu; vitrinler ve tabelalar tanıdık görünen ama tam da bildik olmayan kelimelerle doluydu. Anlamları tam da o erişilemeyen noktadaydı sanki.

"Bu bir doktor muayenehanesi değil ki" dedi babam annem işaretsiz bir ara sokağa dönmesini söyleyince. Tonlaması sinirlendiğinde olduğu gibi abartılıydı.

"Burası." Annem ikinci katta, ön kapısına kırmızı bir çarpı bantlanmış olan daireyi gösterdi. Babam arabayı yangın musluğunun önüne park etti.

"İyi günler" dedi bir kadın bizi içeriye çağırırken İngilizce konuşarak. "Ben Doktor Carson." Birinci sınıftan beridir İngilizce öğreniyordum ama anlaşılması güç bir dil gibi geliyordu bana, sanki dilbilgisi kuralları öylesine uydurulmuştu. Yine de odaklanmaya ve mümkün olduğunca anlamaya karar verdim. Dr. Carson anne ve babamın ellerini sertçe sıktı. Evinin kapısı doğrudan oturma odasına açılıyordu, bizi odaya göre fazla büyük olan, çiçek desenli ve tüylü yastıklarla kaplı kanepeye doğru götürdü. Tüm duvarlarda Amerikalı dişlek doktorlar tarafından kucaklanan hasta çocukların siyah beyaz resimleri olan afişler asılıydı. Afişlerdeki fotoğrafların altında siyah harflerle "MEDIMISSION" yazıyordu ve bunu çocuklar, mucizeler ve gelecek hakkında moral verici çeşitli sloganlar izliyordu.

Dr. Carson zayıf, sarışın bir kadındı ve dişleri afişlerdeki insanlarınkiler gibiydi. Bunlardan ve yüzündeki, aptal olduğunu düşündükleri öğrencilerle konuşurken öğretmenlerin

yüzünde beliren ifadeyi hatırlatan arsızlıktan dolayı ondan hoşlanmadığım sonucuna vardım ama Dr. Carson'ın, Rahela'nın iyileşmesi için en iyi şansımız olduğunu biliyordum; üniforması kot pantolon, lastik eldivenler ve bir steteskoptan oluşsa da bizdeki gerçek doktor muayenehanelerinden daha iyi bir donanıma sahipti.

Rahela'nın kanını mutfakta aldı. Sanki başka bir seçeneğimiz varmış gibi, "Sterildir" deyip durdu. Rahela'nın minicik kolunun bu kadının tezgâhı üzerinde delinmesini görmek hoşuma gitmedi, gerçi ağlamıyordu, buraya geldik geleli hiç ağlamamıştı. Yorgun görünüyordu. Başımı çevirdim ve yüzünün yarısı yanıp bir ağacın yamru yumru kabuğuna benzemiş Asyalı bir kız çocuğunun resmine diktim gözlerimi. Bir doktor onu dizine oturtmuş, yarasını sarıyordu.

Dr. Carson tahlil yapmaya devam etti. Annem, babam ve doktor yarım yamalak bir dille anlaşıyorlardı, annem babam için konuşmaları parça parça çeviriyordu. Ultrasona göre Rahela'nın böbrekleri düzgün çalışmıyordu. Tek bir böbreği varmış gibi görünüyordu ancak yeni donanıma rağmen görüntüler kesin bir sonuç veremiyordu.

"Başka şehirlerde bu tür testler için daha iyi makineler var" dedi Dr. Carson. "Ama şimdilik durumu dengede tutmak için ilaç tedavisini deneyebiliriz." Annem onu soru yağmuruna tuttu. İkisi şimdi tamamen İngilizceye geçmişti, babamla bense huzursuzluk içinde arkada durduk. Dr. Carson mutfağa gidip bir kâğıt yığını ve mavi kırmızı kapsüllerle dolu küçük cam bir şişeyle geri döndü.

"Günde iki kere. Haberleşiriz."

Sınır kontrolünde babam camı indirip yaklaşan memura pasaportlarımızı uzattı, memurun gözleri artan bir merakla yüzlerimiz ve pasaportlarımızdaki fotoğraflarımız arasında gidip geldi.

"Oraya dönmek istediğinizden emin misiniz?" Kafasıyla sınırı işaret etti, ses tonu küçümseme ve samimi bir kaygı arasında bir yerdeydi.

Babam belgelerimizi elinden kaptı ve pancereyi öyle bir hızla kapadı ki memurun elini kıstıracak sandım. Camdan

bir şeyler söylemek üzere ağzını açtı ama fikrini değiştirmiş göründü ve Hırvatistan sınırına doğru hızlandı.

"Nasıl bir soruydu o?" diye sordu bir süre sonra incinmiş bir sesle. "Elbette dönmek istiyoruz. Elbette evimize gideceğiz."

"Uyanık mısın?" Babam o gece kafasını oturma odasına uzattı. "Senin için bir hikâyem var." Kanepede doğrulup oturdum ve sırtımı kolçağa yasladım. Babamın elinde en sevdiğim kitap vardı: *Eski Zaman Hikâyeleri.* İçindeki masallar çok eski, çok ünlüydü ve bizdeki kopyası öylesine yıpranmıştı ki orta sayfaları bantla tutturmak zorunda kalmıştık.

"Hangisi?"

"Bir gün" diye okudu, "genç bir adam Stribor ormanına rastlamış. Ormanın büyülü olduğunu ve içinde her türlü sihirli yaratığın yaşadığını bilmiyormuş. Ormanda hem iyi hem kötü sihir varmış ve doğru kişi oraya girip de büyüyü bozana kadar tüm orman büyülü kalacakmış, kendi hayatını, acılarını bile, dünyadaki tüm kolaylığa ve mutluluğa tercih eden biri." Babam kitabı kapattı, ben de devam edeceğini, kitaptan okumaya gerek duymadığını bildiğimden sabırlıymış gibi davrandım.

"Genç adam" –babam havaya zıplayıp sendelemiş numarası yaptı– "odun kesmiş ve eve, annesine dönüyormuş ki Stribor krallığının eşiğinden geçmiş. İçeride her şey, ateş böcekleriyle kaplıymışçasına, minik altın benekleriyle parlıyor gibi görünüyormuş."

Zagreb'de her şeyin temiz ve pırıltılı olduğu bir yer hayal etmeye çalıştım ama son zamanlarda şehrin pek de büyülü bir hâli yoktu.

"Açıklıkta karşısında beliren kadın da farklı değilmiş. Hayatında gördüğü en güzel kadınmış."

"Değilmiş! Numara yapıyormuş!"

"Haklısın. Kadın aslında kılık değiştirmiş bir yılanmış ama genç adam bunu bilmiyormuş. Güzelliğinden gözleri kör olmuş."

"Annesi biliyormuş ama."

"Genç adam kadını evine götürdüğünde annesi, kadının bir yılanın çatallı diline sahip olduğunu hemencecik görmüş!" Babam dilini çıkarıp bir sürüngen gibi tısladı. "Annesi oğlunu uyarmaya çalışmış ama genç adam onu duymazlıktan gelmiş. Israrla mutlu olduğunu söylüyormuş. Çok geçmeden o ve sürüngen kadın evlenmişler. Yeni gelin genç adamın annesine çok kötü davranıyormuş. Kadın yaşlıymış ama gelin onu çok çalıştırıyormuş. Yemekleri, bahçe işlerini ona yaptırıyormuş. Geceleri, anne odasında oturup ağlıyor, bu beladan kurtulmayı diliyormuş..."

"Sonra?" Burada sözünü kestim, en sevdiğim kısmıydı. "Periler!"

"Periler çaresiz birinin yardım çığlığını duymuşlar. Böylece, gecenin bir yarısı, dağın kenarındaki köye uçup mutfak penceresinden eve girmişler."

"Neye benziyorlarmış?"

"Sarı bir ışık bulutuyla çevriliymişler ve her birinin iki çift kâğıt inceliğinde kanadı varmış, kanatlarını öyle hızlı çırpıyorlarmış ki onları görmek neredeyse imkânsızmış! Sinekkuşları gibi." Bir keresinde televizyonda bir sinekkuşu görmüştüm. Havada öylece durmak için fazla ağır görünüyordu.

"Periler yaşlı kadını geceliğinin kollarından tutup kaldırmışlar ve onu köyün dışına, dağdan aşağıya ve uzun beyaz meşelerin arasından Ormanın Efendisi Stribor'un beklediği yere taşımışlar. Stribor en büyük, en güçlü meşe ağacının oyuğundaki altın bir sarayda yaşarmış..."

"Sarayı nasıl bir ağaca sığdırmış?"

"Sihirle, Ana. Periler anneyi ağacına götürdüklerinde, Stribor dışarı çıkmış: BEN STRİBOR, ORMANIN EFENDİSİ! KİM VAR ORADA?" diye haykırdı babam en iyi Stribor sesiyle.

"Adım Brunhilda ve oğlum kötü kalpli bir sürüngen-kadınla evlendi!" diye ciyakladı babam.

"Brunhilda mı?" dedim. Bu komik isme güldüm, babam masalı her anlatışında ismi değiştirirdi.

"Aa, evet Brunhilda, durumundan haberdarım ve sana yardım edebilirim. Bildiğin gibi kudretli biriyim ve pek çok güce sahibim." Babam göğsünü ileri attı ve ellerini beline koydu. "Sihirüstü güçlerimle seni gençliğine döndürebilirim. Yaşından elli yıl eksilteceğim, böylece yine genç ve güzel olacaksın."

"Yeniden genç olma ve gelininin pençelerinden kurtulma olasılığı kadını heyecanlandırmış. Kabul etmiş."

"Böylece Stribor ormanın tüm sihrini harekete geçirmiş." Babam heyecanı artırmak için birden duraksadı. "Önlerinde devasa bir kapı belirmiş. Stribor kadına oradan geçtiğinde zamanda geri gideceğini söylemiş. Kadın tam bir ayağını eşikten geçirmiş ki aklına bir şey takılmış:

"Dur! Oğluma ne olacak?"

"Stribor aptalca olduğunu düşündüğü bu soru karşısında gülmüş. 'Elbette yeni hayatında, gençliğinde, orada olmayacak.'"

"Kadın geri çekilmiş. 'Mutlu genç bir kadın olarak ama onsuz yaşamaktansa oğlumu tanımayı yeğlerim' demiş ve öylece" –babam parmaklarını şıklattı– "Stribor yok olmuş ve ormanın sihri yitip gitmiş. Kötü kalpli gelin yeniden bir yılana dönüşmüş. Kendi acılarını dünyanın tüm hazlarına yeğleyen kişi ormana girip büyüyü bozmuş."

Babam battaniyeyi çeneme kadar çekti.

"Bazen zor şeylerin tüm o çabaya değdiğini anlıyor musun, Ana?"

"Sanırım." Birden yine çok yorgun hissettim.

"Güzel." Babam alnımdan öptü. "*Laku noć*" dedi. Masal kitabını rafa geri koydu ve ben kanepenin kıvrımları arasına gömülürken lambayı söndürdü.

Dört

İki gün sonra Başkanlık Sarayı'na roket atıldı. Sığınakta, okul arkadaşlarımla bizi küf ve gölgelerin hapsinden kurtaracak olan "tehlike geçti" işaretini bekliyorduk. Bu sığınakta üç tane yatak üst üste olacak şekilde dizilmiş ranzalar vardı ve jeneratör bisikleti için sıramızı beklerken en üst yatağa tırmanıp aşağıya atlayarak, başarımızı spor ayakkabılarımızın beton zeminde çıkardığı sesle ölçtüğümüz bir oyun uydurmuştuk. Normalde bu tür atletik taşkınlıkları bitirmekte çok çabuk olan öğretmenimiz, bizi kemiklerimizi kırmamamız için sertçe uyarsa da devam etmemize izin verdi. Her zamankinden daha uzun süren bir şeyler vardı. Kendini kapı bekçisi ilan etmiş olan kasaba doğru yan bir bakış attım, sarkık bedenine kanlı bir önlük dolamıştı. Ön cebinden elde taşınan bir polis radarı görünüyordu; yan dükkândaki kasiyerle fısıldaşmakla meşguldü. Ardından, neredeyse çılgınca denecek bir biçimde döndü ve tombul

elleriyle tezgâhının ardında çalışırken hiç görmediğim bir hızla kapı mandallarını yokladı.

"Uyarı işaretini duydun mu?" diye sordu Luka. Duymamıştım ama kapı açıktı ve merdivenlere doğru itişerek ilerleyen kalabalık, çocukların çırpı bacaklarına üstün geldi. Hem bu heyecanı kaçırmak da istemiyorduk. Sınıf arkadaşlarımla ben birbirimizi iterek gün ışığına doğru merdivenleri tırmandık.

Önce koku geldi. Yanan tahtadaki topraksı koku, eriyen plastiğin kimyasal kokusu ve bilinmedik bir şeyin ekşi, kötü kokusu. Bunun yanık et kokusu olduğunu sonradan öğrenecektik.

Ardından, duman geldi: Şehrin yukarı tarafında peyda olan, geniş, yoğun ve koyu kırmızı üç duman bulutu.

Artık hissedilen endişe ya da heyecan değil, gerçek korkuydu. Biri göğsüme bir ip dolamış da nefessiz kalana kadar sıkmışçasına sersemlemiş hissediyordum. Arkamızda bir yerlerden bağırıp uyararak eve gitmemiz için talimat veren öğretmenimizin sesi geliyordu. Buna rağmen sığınaktan çıkan herkes bir olmuş patlamaya doğru ilerliyordu. Ben Luka'nın elini tuttum, yanımdaki bir kız tişörtümden tuttu ve bütün sınıf düzensiz bir insan zinciri oluşturana dek diğerleri de bize katıldı. Birbirimizden ayrılmak, yanan bir şehre doğru yürümekten daha korkutucuydu şimdi.

Şehir dışına, Banski Dvori'ye doğru giden taş basamakların altına ulaştık. Polis merdivenlere erişimi engellemişti bile, biz de yetişkinlerden oluşan kalabalığın arasından ilerleyerek olanları daha iyi görebilmek için beton bir çıkıntının üzerine çıktık. Babam bazı günler şehir dışındaki nakliye şirketinde çalışırdı ama o an hangi günler olduğunu hatırlayamıyordum. Oraya bu patlamada yaralanacak kadar yakın değildi yoksa öyle miydi? Dumanların arasında bunu anlamak imkânsızdı, tüm geniş omuzlu adamların yüzlerini taradım ama onu bulamadım.

Etrafımız birbiriyle çelişen bilgilerle kaynıyordu.

"Duydun mu? Başkan çalışma masasında havaya uçmuş!"

"Yok canım, onu geçen haftadan beridir bir sığınakta tutuyorlar."

"Duydun mu? Karısı da içerideymiş!"

Arkamızdan bir ses: "Siz çocuklar burada yalnız mısınız?" Biz orada yokmuşuz gibi değil de doğrudan bizimle konuşan biri olması sınıf arkadaşlarımı da beni de ürkütmüştü, bir matematik sınavı sırasında birbirimize kopya verirken yakalandığımızda yaşadığımız şok gibiydi. Döndüm ve elinde kocaman bir mikrofon tutan ve kulağındaki kabloyla uğraşan bir muhabir olduğunu gördüm. Metal ve naylon parlaklığında gri bir yelek giyiyordu.

"Yalnız değiliz" dedim. "Babam hemen..."

"Sana ne bundan?" diye araya girdi Luka, adamın yapılı cüssesini taklit etmek için göğsünü şişirerek. Kameramanı çocuklarla çekim yapmak için yanımıza gelmiş olan muhabir kekelemeye başladı.

"Evde olmalısınız" dedi Fransız aksanını ele veren bir konuşma tarzıyla. Yabancı oluşunun ortaya çıkmasıyla kalan otoritesi de yok olmuştu.

"Senin evde olman gerek, *stranac*" dedim gaza gelerek. Sınıf arkadaşlarım kıkırdadı, ben de geçici de olsa diğer kızların beni kabul edişiyle mest oldum. Cesurdum hatta güçlüydüm.

"*Stranac, stranac*" diye tutturdu sınıf arkadaşlarım. İçlerinden biri adama bir elma koçanı attı, koçan adamın dolgulu omzundan sekti.

"Eeh, hepinizin havaya uçmasını ne diye umursayacaksam!" dedi. Kameramanına biz kareden çıkalım diye birkaç adım ilerlemesi için işaret verdi ve raporuna devam etti.

Sarayın yakınında gürültülü bir patlama daha oldu ve tepeden aşağıya dalgalanarak betonun içinden geçti. Ayaklarımızın altındaki çıkıntıda, saç teli inceliğinde bir çatlak belirdi. Ev birdenbire o kadar da kötü bir fikir değilmiş gibi geldi. Luka'yla ben topukladık, yollarımız ayrılmadan önce koşarak Ilica Sokağı'ndan geçtik.

"İyi şanslar" diye seslendim ayrılırken. Sonradan bu söylediğimin aptalca olduğunu düşündüm ama bir dizi ambulans

daha siren çalarak köşeyi döndü ve cevap verdiyse bile onu duyamadım.

Aşırı heyecanlı ve yanık kokan bir hâlde eve vardığımda kapıyı öyle bir güçle açtım ki benzer heyecan gösterileri yüzünden karşı duvardaki, oluşmuş oyuğu biraz daha büyüttüm.

"Neredeydin?" diye bağırdı annem yatak odasından telaşlı bir sesle.

"Sığınakta. Banski Dvori'de olanları duymadın mı?"

Beni ilk hava saldırısından sonra yaptığı gibi kucaklamasını bekliyordum ama onun yerine bana şöyle bir baktı ve "Leş gibi kokuyorsun. Tanrı'm, Ana, neden kızlarla oynayamıyorsun ki?" dedi, sonra da odasına döndü. Peşinden birkaç adım attım ve başımı oda kapısından içeri uzattım. Verdiği tepki tuhaf gibi görünse de bunun iyice eskimiş bir tartışmayı başlatmak için attığı yem olduğunu biliyordum: O sohbet edip ip atlamamı, kek pişirmemi istiyordu; bense bisiklet sürmeyi, Sava'da yüzmeyi ve futbol oynamayı istiyordum. Kurumuş çamurun kollarımda çatlamasının verdiği hissi ve kot pantolonumun dizlerindeki çimen lekelerini seviyordum; giysilerimin günlük faaliyetlerimin izlerini taşıması kendimi önemli hissetmemi sağlıyordu. Bisikletim de dahil sahip olduğum her şey üst katta kalan bir oğlanın döküntüleriydi. Erkeksi hâllerim annemi hayal kırıklığına uğratsa bile, varlığımı sürdürmeme katkı koyan her şeyin bedavaya gelmesiyle teselli bulabilirdi.

Kullanılmış eşyalar zinciri, şehrin her yanındaki komşu ve yabancıları birbirine bağlayan karmaşık bir ağdı. Her şeyi ilk alanın kim olduğunu hep merak eder, zincirin en üstünde yığınla kıyafet alıp onları farklı ailelere dağıtan soylu bir aile olduğunu hayal ederdim. Zaman zaman sokaklarda, arkadaş çevremizde gözümüze tanıdık tişörtler ilişirdi ama bundan söz etmemek için dile getirilmeyen bir anlaşmamız vardı. Hafta sonları, sabahlarımızı ikinci el giysilerimizdeki eski lekeleri fırçalayarak, birbirimizin anılarını ovarak geçirirdik.

"Kızlar da vardı" dedim kısık sesle.

Ama annem karşılık vermedi ve meşgul görünerek odada oradan oraya dolaşmayı sürdürdü. Başucu sehpasında duran, öğrencilerine ait kâğıt yığınını alıp çalışma masasına koydu ve yakındaki bir kahve kupasında hazır bekleyen kalemi düzeltti. Bu bir şeylerin kesinlikle ters gittiğini gösteren bir işaretti. Rahela'nın annemin yatağında yattığını fark etmiştim ama bu kez ona daha yakından baktım. Bir yastık yığınıyla desteklenmişti ve boynundaki önlükte kırmızı lekeler vardı.

"Anne? Kan mı bu?"

Rahela öksürdü, dudağından akan salya uğursuz bir pembeydi.

"Yeni ilaçlar yüzünden. Doktor Carson bunun olabileceğini söylemişti."

"Yani bu işe yarıyor mu demek?" dedim. Annem dolap kapağını çarparak kapattı.

Babam eve geldiğinde tartıştılar. Doktor faturaları, sınır geçişleri, Banski Dvori, sığınaklar ve Amerika hakkında bağrıştılar. Rahela ve ardından da benim hakkımda bağrıştılar.

Kucağımda Rahela'yla oturma odasında bir öne bir geri yürüyordum. Bağrışlar aradaki duvardan sızıp oraya da ulaşıyordu.

"Beklemekten yoruldum. Bana beklememi söylemenden yoruldum" dedi annem.

"Ne söylememi istiyorsun? İlacın işe yarayıp yaramadığını görmek dışında bir seçeneğimiz yok."

"İşe yaramıyor. Gitmemiz gerek."

"Kaçma tehlikemiz varken vize alamayız."

"Sabit işlerde çalışıyoruz. Bir evimiz var."

"Şehir yanıyor, Dijana. Kaçma tehlikemiz var."

İkisinden biri bir şeyleri masaya vurup duruyordu. "Hem" dedi babam bir süre sonra. "Ben zaten hepimiz için çoktan başvuru yaptım." Pasaport ve vize kurallarından, onları alma girişiminin ne anlama geldiğinden pek anladığım söylenemezdi ama bir tartışmayı bölmemem gerektiğini iyi biliyordum. Onun yerine Rahela'yı bir battaniyeye daha sardım

hâlâ iki kat X şeklindeki bantlarla kapatılmış hâlde olan kapıları zorlayıp balkona kaçtım. Dokuzuncu katın manzarası şehrin çoğunu kapsıyordu. En sağdaki gökdelenler topluluğu Zagreb'in daha modern ve daha çirkin mimarisine örnekti. Bunlar Braća Dormany Kuleleri'ydi, gerçi şu Dromany kardeşleri tanıyan ya da neden binalara isimlerinin verildiğini bilen kimse yok gibiydi. Bu blokta yaşayan o kadar çok insan vardı ki şehir çapında, bir tanıdığın izi bulunamazsa mektubun kulelere gönderilmesinin yeterli olacağı gibi bir şaka bile yapılırdı.

Solda, Zagreb Katedrali'nin iki kulesi, çevresindeki tüm binalardan daha yukarıya tırmanıyordu. Katedralin; en azından kısmen iskeleler ve muşambalarla çevrelenmediği bir zamanı hatırlamıyordum ama bu, yapının görkemini artırıyordu sadece; yaraları şehirdeki acı ve itirafların fiziksel bir dışavurumuydu sanki. Savaştan önceki gecelerde, iki spot lambası taş kuleleri sırayla altın renginde sıcak bir ışıkla aydınlatırdı. Şimdi, karartmayı beklerken ışıklar söndürülmüştü ve katedralin kuleleriyle gece göğü arasındaki sınırı kestirmek güçtü.

Dumanın izleri hâlâ havada asılıydı ama şehir dışındaki duman bulutu yavaş yavaş geri çekiliyordu. Sırtüstü uzanıp bacaklarımı parmaklıkların metal çubukları arasından sarkıttım ve Rahela'yı göğsüme bastırdım. Uyanıktı ama artık daha sessizdi. Balkonda olmak üzgün olduğumda hep daha iyi hissetmemi sağlardı, o da öyle hissediyor mu diye merak ettim.

Bir süre sonra annem beni içeri çağırıp Rahela' yı soğuğa çıkardığım için azarladı. Annemin kardeşim doğmadan önceki hâlini anımsamaya çalıştım; bana eskiden de kızgın olup olmadığını ama ağlayan bir bebeğin etrafında dönmeyen bir hayatı hatırlamanın çok zor olduğunu fark ettim. "İyileşmek zorundasın" diye fısıldadım kardeşime. Bunu onun için istediğim kadar kendim için de istiyordum ve farkına vardığım anda suçlu hissettim.

Rahela'yı anneme verdim, o da yatak odasının kapısını kapattı. Birkaç dakika sonra babam gelip piyanonun başına

oturdu. Savaştan önce popüler olan bir Springsteen şarkısının nakarat bölümünün ilk birkaç satırını çaldı, sonra yanlış bir notaya basıp çalmayı bıraktı. Daha mutlu zamanlarımızda sık sık çalardı; piyano taburesinin içindeki sararmış nota kâğıdı yığınını alır, bir şarkı seçmeme izin verirdi. Çaldıkları mükemmel olmasa da her zaman tanınabilirdi, üstelik hiç ders almamıştı.

"Müzik tatlı gibidir" dediğini duymuştum. Onsuz da yaşayabilirdiniz ama hayat onunla olduğu kadar güzel olmazdı. Bazı geceler, ödev yapmam gerekirken babamla raftan kasetçaları indirir, oturma odasının ortasına koyardık. Radyoda sevdiğimiz bir şarkı çalmaya başladığında her ne yapıyorsak onu yapmayı bırakır, oturma odasına koşar, kaleciler gibi kollarımızı sallayarak kasetçalara dalardık. Kıpkırmızı ve aşırı coşkulu bir atletizm karmaşası içinde yere düşünce birimiz kayıt tuşuna basardı. Sonra da ben yatağa gönderilmeden önce yeni şarkıyı etikete ekler, kasetçaları rafa geri koyardık ve kasedi özenle ilk on saniyesi eksik şarkılar koleksiyonumuza eklerdik. Bazen kasetlerden biri bozulunca içindeki ince, yanardöner bandı dışarı çekip kahkahalarla ve bacaklarımızı mobilya ayaklarına çarpa çarpa koşarak odanın her yanına uzatırdık. Diğer çoğu oyalanma girişimlerimiz sırasında sabırsızca bize seslenen annem bu uçarı oyunları asla bölmezdi.

Ama bu gece babam radyoyu açtığında duyulan sadece parazitti. "Sljeme'yi de bombaladılar" dedi babam. "Sinyal kulesini indirmeye çalıştılar." Radyoyu kapatmadan önce dönen tuşu iki yöne doğru sonuna kadar çevirdi. Nefes alıp verişinin ritmik bir düzene girdiğini duydum, ardından Zagora tepelerinde uçuşan yeni bir şarkıyı, doğudaki Hırvat askerlerin marşını mırıldanmaya başladı. "*Nećete u Čavoglave dok smo živi mi.*" Biz yaşadığımız sürece Čavoglave'ye giremeyeceksiniz.

Ben de "*Nećete u Čavoglave dok smo živi mi!*" diyerek ona katıldım.

"Sessiz olun" dedi annem duvarın diğer yanından.

"*Dok smo živi mi!*" diğe bağırdı babam kitaplığa doğru. Kıkırdadım. Annem şimdi mutfakta tabak çanağı birbirine

vuruyordu, babamın gülümsemesi soldu. "Yatma vakti, Ana" dedi.

"Önce devamını da söyle" dedim çarşafımı ve battaniyemi kanepeye sererken. Omzunun üstünden anneme baktı, sonra da lambayı söndürüp karanlıkta bana şarkıyı fısıldadı.

Sabah olunca polis kum torbalarından duvarlar inşa etti. Okuldan önce balkonda durup şehre giden yolları kapamalarını izledim. Bir insan zinciri oluşturup kum torbalarıyla düzenli, çapraz şeklinde yığınlar oluşturuyorlardı; seyyar merdivenlerin üzerindeki adamlar yüksekte kalan kısımları düzeltiyordu.

Kum torbaları güya Sırplar bizi ele geçirmeye gelirse ardında durup ateş edebileceğimiz kalelerdi ama bu barikatlar güvenlik hissi yerine bir saflık havası yaratıyordu. Sanki bir tank selinin bir su seli gibi olduğuna ve bir çuval yığınıyla durdurulabileceğine inanıyormuşuz gibi. Sanki bir tankın Osijek sokaklarında küçük kırmızı Fićo'yu ezip geçtiği ve bir ordu kamyonunun bir yolcu otobüsünü ezerek yolun dışındaki bir hendeğin içine kadar ittiği görüntüleri izlememişiz gibi. Sanki şehre gelen yolları kapatmanın şehirden kaçma yollarını kapatmakla aynı şey olduğu kimsenin aklına gelmemiş gibi.

Ama dünün korkuları şimdiden bayatlamıştı ve arkadaşlarımla okuldan sonra en yakın barikatta buluşmak üzere sözleştik; tırmanılmayı bekliyordu, öyle yüksek ve davetkârdı ki pekâlâ bir tırmanma merdiveni olabilirdi. Hafta sona ermeden kum torbalarını oyun alanımızın bir parçası olarak benimsemiştik bile. Savaş hızla en sevdiğimiz oyun hâline geldi ve çok geçmeden parka gitmekten hepten vazgeçtik. Kum torbalarının yanında toplanıyorduk çünkü orada çizgiler bizim için önceden çizilmişti. Yeterli sayıda insanı Sırp olmaya ikna edebilirsek takımlar oluşturuyorduk; Hırvatlara karşı Çetnikler ki bu sadece bir canınız var demekti ve öldüğünüzde ölü kalmak zorundaydınız. Takımlardan biri diğer takımın tüm üyelerini öldürdüğünde oyun bitiyordu. Başka zamanlardaysa "herkes kendi başının çaresine baksın"

savaşı oynuyorduk, bu oyunda üç canınız oluyordu herkes herkesi ayrım yapmaksızın öldürebiliyordu.

İki oyunun amacı da hayali silahınızla birini öldürmekti; bir tahta parçası ya da boş bira şişesi iyi iş görüyordu. Anlaşmazlıklardan kaçınmak için öldürdüğünüz insanla göz teması kurmak gerekliydi. Ayrıca bu iki oyunun içinde başka oyunlar da vardı. Biri kim daha gerçekçi makineli tüfek sesleri çıkarabilirdi; en iyi oyuncular bir Tomson, bir Kalaşnikof ve bir Zbrojovla arasındaki farkları hissettirebilirdi. Bu oyunu genellikle Luka kazanırdı. İkincisiyse en iyi kimin ölü taklidi yapabileceğiydi. Puan verilseydi oyuncular yavaş çekim düşüşler için fazladan puan alabilirdi. Ölüm sonrası seğirmeler ve hayali mırıldanmalar da fazla dramatik değilse bir artıydı. Uzuvları olmayacak açılarda bükülerek ölüp konumunu en uzun süre koruyabilenler kazanırdı.

Kum torbaları dışarıdan gelen bir saldırıya karşı işe yarayabilecek olsa bile, bizi zaten barikatın içinde olanlardan koruyamazdı. Zagreb'de Sırp sivillerin işleri kendi ellerine aldığı ve mutfaklarında patlayıcılar hazırladıklarına dair hikâyeler dolaşıyordu. Ev eşyalarına bubi tuzakları kurup onları kaldırımlara bırakıyorlardı; oyuncak arabalar ve tükenmez kalemler en sevdikleri araçlardı. Mate tekmelediğinde alev alan bir bira tenekesiyle neredeyse onun da hakkından geldiklerine yemin ediyordu. Pantolonunun paçasını yaktığını ama patlamak yerine titreyip söndüğünü söyledi, ona inanıp inanmamak konusunda tereddütlüydük fakat öğretmenimiz bu hikâyeleri ciddiye alıyor gibiydi; her öğleden sonra bize, ne kadar parlak olursa olsun, sokaktan hiçbir şey almamızı hatırlatıyordu. Karneyle erzak alma baskısı yüzünden zaten çok idareli yaşayan bir nüfus için zor bir dersti bu.

Sınıf arkadaşımız Tomislav ağabeyini evlerinden bir blok ötedeki bir ara sokakta buldu, kanı çoktan katılaşmış ve kaldırımdaki çatlaklara sızıp kurumuştu. Kimse ne olduğunu doğrudan bize anlatmadı ama yanı başımızda geçen sohbetlerden öğrendik.

Tomislav'ı iki gün sonra bir saldırı sırasında yeraltı sığınağında gördüm. O ortaya çıktığında, biz jeneratör bisikleti sırasında itişip kakışıyorduk. İtişmeyi bırakıp gözlerimizi ona diktik. Gözlerindeki boşluk beni çok korkuttu, ağlıyor olsa bu kadar korkmazdım. Bisikletin üzerindeki oğlan hiç tartışmadan durdu. Tomislav yanımızdan geçip bisiklete bindi.

O öfkeyle pedal çevirirken bir süreliğine onu izledim, acısını güce dönüştürüyordu; somut ve bilimsel bir şeye. Sonra sırayı dağıttık ve ona biraz mahremiyet vermek için sığınağın başka bir köşesine yürüdük, yaşarken uydurduğumuz savaş zamanı davranışı kurallarına göre doğrusu bu gibi görünüyordu.

Beş

Yaz, Zagreb'in mevsim değişikliklerinin o olağan çirkinliğiyle sonbahara yol verdi. Yapraklar düşmeden hemen önce kahverengiye döndü, gökyüzü kirli bir paçavrayla boyanmış gibi görünüyordu. Bazı günler hava kar yağacakmışçasına soğuk oluyordu. Gelgelelim havada asılı duran ağır, kocaman bulutlar ancak dışarıda oynamamızı engelleyecek kadar yağmur bırakıyordu. Arkadaşlarım da ben de çatık kaşlı büyükler siyah şemsiyeleriyle dışarıda gezerken, evlerimizde kalıyorduk.

Sarayın bombalanmasından sonra Hırvatistan, önceki hayatlarımızın en sıradan ayrıntılarını bile sorgulayan bir değişiklikler sağanağı başlatarak, resmen bağımsızlığını ilan etmişti. Yugoslavya'nın sevilen şarkıcıları hit parçalarını iki farklı lehçede kaydediyordu, *kahve* gibi görünüşte masum kelimelerin Hırvat dinleyiciler için *kava*, Sırp dinleyiciler içinse *kafa* olarak değiştirilmesi gerekiyordu. Kişinin selam-

lama alışkanlıkları bile analiz edilebiliyordu –"Merhaba" demek için iki yanaktan öpmek kabul edilebilirdi. Ne var ki üç öpücük fazlaydı çünkü Ortodoks kilisesine ait bir gelenekti, dolayısıyla da ihanet sayılırdı.

Dilimiz parçalanırken, Luka ve ben kendimizi daha çok soruyla karşı karşıya buluyorduk. "Yugoslavya artık Yugoslavya olmadığına göre sence yeni doğum belgeleri de mi almamız gerekecek?" diye sordu.

"Sanmam. Biz doğduğumuzda hâlâ Yugoslavya'ydı."

"Peki ya sağlık karneleri? Pasaportlar?"

"Pasaportlar." İyice düşündüm. "Savaşı kazandığımızda yeni pasaportlara ihtiyacımız olacak herhâlde."

"Tramvay pasoları?"

"Tram– kimin umrunda? Paso aldığımız falan yok ki." Ona baktım, şaşkın şaşkın sırıttı.

"Kandırdım."

Bir süre sonra, "Evlendiğimizde çocuklarımızın doğum belgelerinde Hırvat mı yoksa Bosnalı mı yazacak?" diye sordum.

Luka ansızın fren yaptı. "Ne?"

"Evlendiğimiz zaman..."

"Evleneceğimizi de nereden çıkardın?"

Açıkçası bu konuyu pek de düşünmemiştim, bu sadece bir varsayımdı. "En yakın arkadaş olduğumuz için?"

"İşlerin öyle yürüdüğünü sanmıyorum."

"Neden ki?"

"Bunun için birilerini sevmen falan gerekir. Bilirsin işte."

Bir düşündüm. "İyi de ben seni seviyorum" dedim. "Doğduğumdan beri hayatımdasın."

"Büyüyüp öpüşene dek âşık olup olmadığını anlayamazsın" dedi Luka. "Demek istediğim, anlamak için bekleyip görmen gerek."

"Tamam."

"Ama okulda böyle şeyler söyleme sakın. Zaten benimle dalga geçip duruyorlar."

Kızların benimle dalga geçtiği gibi oğlanların da Luka'yla dalga geçtiklerini fark etmemiştim. "Söylemem" dedim uta-

narak. Bu konuyu hiç açmamış olmayı diledim ve eve gitmek için bir bahane uydurmayı düşündüm ama Luka bacağını bisikletine attı ve tekrar sürmeye başladı, ben de peşinden gittim. Sınıftan birkaç oğlanın kum torbalarına tırmandığı bir barikatın yanından geçtik. Luka el salladı.

"Hadi başka şeylerden konuşalım" dedi. "Paraları gördün mü?"

Hükümet, adı eskisi gibi dinar olan ama değeri ne olursa olsun arkasında Zagreb Katedrali'nin resmi basılı yeni banknotlar üretmeye başlamıştı bile. Üzerinde, resmi ülkelerin o yavan yazı tipiyle "Hırvatistan Cumhuriyeti" yazan banknotları tutmak ilk başlarda heyecan vericiydi, resmedilenin evimin arka tarafından baktığımda görebildiğim bir yer olması ilginçti ama kimse bir dinarın ne kadar ettiğini bilmiyordu; değeri günden güne çılgınca inip çıkıyordu ve sahibi Sırp olan veya sadece hesaplı bir iş adamı olan bazı dükkânlar, paranın savaş sırasında yeniden değişebileceğinden endişelendikleri için yeni banknotları kabul etmiyordu.

Annem beni, bir tomar yeni dinar ve bir torba kemik alma talimatıyla kasaba gönderiyordu; sonra kemiklerden et aromalı çorba yapışını izliyordum. Tabaklara sürekli küçülen porsiyonlarla çorba koyuyordu; kendisiyse bazen baş ağrısı ya da öğrenci kâğıtlarına bakma bahanesiyle öğünleri olduğu gibi atlıyordu. Akşam yemeklerinden sonra asla doymuş olmuyordum ama annemle babamın yüz ifadelerini okumakta sandıklarından daha usta olduğumdan sesimi çıkarmıyordum.

Petar ve Marina hâlâ her hafta sonu bize geliyordu, Marina'yla annem aynı anda herkesi doyurabilmek için erzaklarını birleştiriyorlardı. Artık şarap ya da sigara alacak para yoktu, o nedenle su içiyorduk, Petar ise sakız çiğniyor, o da bitince tırnaklarını yiyordu.

Bir pazar günü Marina bize geldiğinde solgun görünüyordu. Annem Rahela'yı bana verdi ve ikisi birlikte yatak odasına gidip kapalı kapılar ardında fısıldaştılar. Bu gergin atmosferin farkında değilmiş gibi davranmaya çalışarak ve Rahela'yı, dikkatini hasta ve muhtemelen aç olduğu gerçe-

ğinden uzaklaştırabilmek için etrafı görebileceği şekilde tutarak evde bir ileri bir geri dolaştım. Kulağına oyun alanında duyduğum şakaları fısıldadım. "Küçüktür, kırmızıdır, bir yukarı bir aşağı gider gelir; bu nedir? Asansörde bir domates. On iki Sırp kadını bir daire içine oturtursan ne olur? Bir dizi diş." Bazen can alıcı noktaya geldiğimde gülümsediğini gördüğümü düşünüyordum. Rahela daha da zayıflamıştı ama daha az ağlıyordu, her nefes aldığında çıkardığı minik hırıltılara rağmen, bunun ilacın işe yaradığı anlamına geldiğine karar verdim.

Sonunda Marina ve annem yatak odasından çıktılar ve Petar bir duyuru yaptı: Bir hafta içinde eğitim üssünde olması gerekiyordu.

"Gergin misin?" dedi babam.

"Hayır" dedi Petar. "Sadece formdan düştüm!" Göbeğini ovuşturdu ve gülmemi umarak bana bakıp sırıttı fakat ben zayıfladığını ve gülümsemesinin gözlerine yansımadığını görebiliyordum.

"Nereye göderecekler?"

"Yakınlarda bir yerlere. Eğitimden sonra Zagreb Savunma Ekibi'nin bir parçası olacağım. Belki hafta sonları eve bile gelebilirim."

"İstersen bizimle kalabilirsin Marina" dedi annem.

"Saçmalama. Başımın çaresine bakarım."

"Yokluğumun farkına bile varmayacak" dedi Petar. Dördü bakıştı, bense çocuklara özgü o düş kırıklığını hissettim, herkes sizin anlamadığınız bir şakaya güldüğünde olduğu gibi; gerçi ev kâselere değen kaşıkların ve her yutkunduğunda iç çeken Petar'ın çıkardığı sesler hariç sessizdi.

O gece dayanabildiğim kadar uyanık kalıp mutfakta oturan annemle babamın konuşmalarını dinledim.

"Ben de orada olmalıyım. Ayakta durabilen herkes şehri savunuyor, savunmalı" dedi babam.

"Yeterince asker var. Bu gözlerle... böylesi daha iyi."

"Ailemi koruyabilseydim daha iyi olurdu."

"Her şey düzelecek" dedi annem. Genellikle babam annemi rahatlatırdı, tersini duymak kulak misafiri olduğum

için suçlu hissetmeme neden oldu. "Hem burada benimle olduğun için mutluyum. Bizimle olduğun için."

"Ben de" dedi babam bir süre sonra, uykuya dalmadan önce öpüştüklerini duydum.

Hava saldırısını duyuran siren çalar saatimizdi, o ilk birkaç ay boyunca sebatla itaat ettiğimiz bir çalar saat. Sabah birde çalan siren, hep birlikte yataktan çıkılması, çizmelerin ayaklara geçirilmesi ve uyku sersemi komşuların floresan ışıkla aydınlatılan (ya da öfkeyle, kapkaranlık) koridora dökülmesi anlamına geliyordu. O gece babam, sırtında Rahela'yı taşıyan annemle battaniyemi ve beni kanepeden kucağına aldığında, sadece birkaç saniye önce uyumuşum gibi gelmişti. Beni kucağında merdivenlerden aşağı, bodrum katına doğru taşırken, uykulu bir hâlde kıpırdandım; kalplerimiz, ansızın yatağından kaldırılan insanların o hızlı, düzensiz ritmiyle atıyordu. Pijamalarım bodrumun soğuğunu geçiriyordu, şupamıza dayanıp battaniyeyi omuzlarımı örtecek şekilde iyice üzerime çektim ve uyumayı bekleyerek oturdum.

Tam uykuya dalarken "tehlike geçti" işareti veren sirenler çalmaya başladı. Babam beni merdivenlerden yukarı taşıyıp kanepeye yatırırken gözlerimi ovuşturdum ama o odadan çıkar çıkmaz sirenler yeniden çalmaya başladı. Rahela ağlıyordu. Battaniyeyi kafamın üzerine çektim. Babam kucağındaki yastık ve battaniye yığınıyla kapı eşiğinde belirdi.

"Buraya gel, Ana."

"Yine gitmek istemiyorum" dedim ama yine de kalktım.

Yığını mutfağın ortasına bıraktı ve beni kilere götürdü, yeri boşaltarak battaniyemi küçücük yere sermeye çalıştı. İçeri girip bacaklarımı göğsüme çekmeden önce babama baktım ve yüzündeki sessiz özrü okudum. Annem Rahela'yı yanımdaki yastığa yerleştirdi, sonra da babamla o, kiler kapısının önüne, yere uzandılar. Kafamın arkasına değen bir süpürgeyle uyudum, babam elimi tutuyor, sabahın erken saatlerinde sirenler her çaldığında daha da sıkıyordu.

Altı

Boş bir eve uyandım. Rahela yastıkta değildi, ben de kaskatı kesilen dizlerimin üzerinde emekleyerek kilerden çıktım ve ayağa kalktım. Televizyon bangır bangır boş mutfak sandalyelerine konuşuyordu. Evimizin kapısı ne anneme ve babama uymayan bir dikkatsizlikle açık bırakılmıştı, panikleyerek koridora koştum. Komşuların kapısı da aralık, televizyonları açık, odaları boştu.

"*Tata!* Neredesin?" diye bağırdım koridor boyunca, en azından bir komşunun dışarı çıkıp yaygara kopardığım için beni azarlamasını umarak. Kimse görünmedi. Binada kalan tek kişi olduğumu düşünmeye başlamıştım ki koridorun karşısındaki daireden biri adımı mırıldandı.

"Şşşş. Jurićlerin çocuğu" diye tısladı ses. Rahela'nın müzelik bakıcısıydı. Kapısı aralıktı, ben de iterek içeri girdim. Mutfak tezgâhına eğilmiş, kablosuna dolandığı telefona fısıldıyordu. Ona doğru baktığımda ahizeyi yeşil görünecek derecede solgun ve damarlı eliyle örttü.

"Herkes aşağıda" dedi bana. Kemikli işaret parmağıyla pencereyi tıklattı. Merdivenlere doğru koştum.

Dışarıda, binanın tüm sakinlerini içeriyormuş gibi görünen bir topluluk, birbiriyle konuşan gergin düğümler hâlinde bahçeye toplanmıştı. Mendiller, sarılmalar, akan rimeller. Annemle babamı seçtim; annemin kollarında, bir battaniye düğümünün içinde kıvranan Rahela'yı görünce rahatladım, hemen ardındansa beni unuttukları için öfkelendim.

"*Tata!*" Kolumu bacağına doladım. Babam elini omzuma koydu ama kapı nöbetçilerinden biriyle daldığı tartışmaya devam etti.

Kıvrılarak babamın elinden kurtuldum, annemin, babamın ve komşuların yarattığı çemberin ortasına doğru ilerledim. Bu kez de annemi deneyerek önlüğünün cebini çekiştirdim. Önlüğüyle dışarıda olması sabahki olayların önemine işaretti; başka türlü ölse insan içine öyle çıkmazdı. "Anne" dedim bu kez de parmak uçlarım üzerinde durarak. "Neden beni yukarıda bıraktınız?"

Ne annem ne de babam beni umursamıyordu ama havada uçuşan toplu mırıltılardan olanları öğrendim; mırıltılar bazen öyle senkronizeydi ki kasten hep bir ağızdan söyleniyormuş gibiydi.

"*Vukovar je pao.*" Bu kalabalık fısıltının sesi, taşıdığı mesaj gibi rahatsız ediciydi. Vukovar düşmüştü.

Vukovar aylardır kuşatma altındaydı. Şimdi Sahara'da yaşayan kuşatılmış şehrin insanları ve dönemin ortasında sınıfımıza katılan oğlanlar oradan daha önce kaçmıştı. Yerinden edilen, insan kamplarına sürülen ve bir daha haber alınamayan ailelerinin hikâyelerini biliyorduk; arkada kalan insanlar olduğunu duymuştuk, yatak odası pencerelerinden kendi yaptıkları silahlarla JNA'ya ateş eden adam ve kadınlar olduğunu ama bunun ne anlama geldiğini anlamıyordum, Vukovar düşmesi ne demekti bilmiyordum ve kafamda bir görüntü oluşturmaya çalıştım. Önce, hiç yaşamamış olsam da depremi düşündüm. Sonra yazlarımızı geçirdiğimiz Tiska'daki tepeleri getirdim gözümün önüne, dağın yamacının parçalanıp Adriyatik Denizine düştüğünü hayal ettim ama

Vukovar küçük bir köy değildi, deniz kenarında da değildi. Banski Dvori'ye düşen roket şehir dışının bir kısmını çökertmişti ama o da sadece Zagreb'in küçük bir kısmıydı. Düşen bir şehrin çok daha kötü bir anlama gelmesi gerektiğini anlamıştım.

Bir süre sonra insan topluluklarının sabit olmadığı anlaşıldı, onun yerine kalabalık bir daire şeklinde, görebilecek kadar uzun boylu olmadığım bir şeye doğru ilerliyorlardı. Sonunda insan girdabı avludan ana sokağa çıktı ve ilgi odağını bir anlığına görebildim: Benim bile mülteci olduğunu anlayabileceğim derecede, emsalsiz bir dehşetle etkilenmiş, titreyen adamlar ve oğlan çocukları takımı. Çıldırmış gibi bakan gözleri ve olmayacak kısımları çukurlaşmış bedenleriyle, ilk gelenlerden daha çaresiz görünüyorlardı. Ellerinde dünürlerinin, kuzenlerinin, aile dostlarının, onları evine almaya gönüllü olabilecek herhangi birinin adresinin yazılı olduğu kâğıt parçaları vardı ve bunları anne babamın ve komşularımızın yüzüne doğru uzatıyor, tanıdıklarının evlerine giden yollar hakkında bilgi edinmeye çalışıyorlardı.

Gruptan bir adam uzanıp babamın kolunu kavradı ve titreyen eliyle adresi babamın burnuna doğru uzattı. Yüzü gölgeliydi, elmacık kemikleri belirginleşmişti.

"Onları öldürüyorlar" dedi adam.

"Kimleri?" dedi babam ipucu arayarak kâğıdı incelerken.

"Herkesi."

"Biraz çorba ister misiniz?" dedi annem.

İçeriye girdiğimizde, televizyonda bir şehrin düşmesinin ne demek olduğunu gördüm. Görüntüler yabancı kaynaklıydı. Vukovar'daki Hırvatlar ya savaşıyor ya da yakalanıyordu, bu nedenle Hırvat haberleri bir Alman kanalından yayınlanıyordu. Muhabirler alışılmadık bir sessiz harfler karışımıyla bir şeyler anlatıyordu. Yayın canlıydı ve çeviri yapılmıyordu ama mülteci, annem babam ve ben yeterince iyi bakarsak Almanca becerimiz gelişecekmiş gibi ekrana kilitlenmiştik. Evlerin beton cepheleri mermiler ve havanlarla parçalanmış, şekilleri bozulmuştu. Beyaz BM Barış Gücü

kamyonlarından oluşan konvoyların takip ettiği JNA tankları, şehrin ana sokağında hızla ilerliyordu. Yol kenarında, eskiden muhtemelen çimle kaplı olan ama şimdi çiğnenmiş ve çamurlu olan bir alanda, sıra sıra insan yüzüstü yatıyordu, burunları çamura bastırılmış, elleri kafalarının arkasında birleştirilmişti. Elinde AK-47/otomatik bir silah olan sakallı bir asker sıralar arasında yürüyordu. Ateş etti. Bir yerlerde birisi çığlık atıyordu. Kamera yukarıya doğru, oradan uzağa çevrildi ve onun yerine çökmekte olan bir kilise kulesini çekmeye başladı. Televizyon hoparlörleri, uzaktaki bir patlamanın boğuk gümbürtüsüyle gürledi. Fonda siyah kafatası bayraklı başka sakallı adamlar boş sokakta uygun adım yürüyor, "*Bit će mesa! Bit će mesa! Klaćemo Hrvate!*" diye bağırıyorlardı. Kan dökülecek; kan dökülecek. Bütün Hırvatları keseceğiz.

"Lütfen kapatın şunu" dedi adam.

"Bir dakika" diye geveledi babam.

Tam o anda Luka, kapı kolunu benim yarattığım oyuğa gömerek eve daldı.

"Ana! *Vukovar je pao!*"

"Biliyorum" dedim. Televizyonu ve sırtını ekrana dönüp masaya çökmüş, babamın öğle yemeği olması gereken çorbayı çabuk ve aç yudumlarla yiyen adamı gösterdim. Luka kızardı ve annemle babamı selamladı. Ellerini kot pantolonunun ceplerine soktu ve dördümüz televizyonun çevresinde durup, birbirimizin ekrandaki vahşete verdiği tepkileri inceledik.

"Annen dışarıda olduğunu biliyor mu?" dedi annem.

"Evet" dedi Luka biraz fazla çabucak. Kolumu kaptı ve beni kapıya doğru çekti.

"Belki de ikiniz de burada kalmalısınız. Size atıştırmalık bir şeyler hazırlayayım."

"Anne." Karşı çıkarak omuzlarımı indirdim. Luka'nın Vukovar saldırısını dersi ekmek için iyi bir bahane olarak gördüğünü biliyordum ama hiçbir şey değişmemiş gibi davranırsak oradan çıkma şansımız daha yüksek olurdu. "Okula gitmeliyiz" dedim. "Geç kalacağız." Ama sızlananlarla

pazarlık etmeyi reddeden annem beni duymazlıktan gelerek Rahela'nın mamasını karıştırmayı sürdürdü. Luka'yla gizlice oturma odasına gittik.

Çorbayı mideye indiren ve bir an önce televizyondan kurtulmak isteyen mülteci de peşimizden gelip kanepenin ucuna oturdu. Yüzü kirli sakal ve çamurla, gömleği lekelerle kaplıydı ve fazla uzun tırnaklarının arası pislik doluydu. Beni tedirgin ediyordu, annemle babamın misafirlerine karşı daha ilgili olmalarını diledim ama ikisi de Rahela'ya bir şeyler yedirmeye çalışmakla meşguldü –bu artık onu zorla yedirmek anlamına gelen bir çabaydı– ve hiçbiri adamı fark etmedi.

"Karımı aldı" dedi mülteci. "Duvarın diğer yanından çığlıklarını duydum."

Luka ve ben hareket etmeye korkarak, ona öylece baktık.

"Üstünde kulaklar olan bir kolyesi vardı. İnsan kulakları." Adam parmaklarını hâlâ yerinde mi diye kontrol eder gibi kulaklarına bastırarak, başını elleri arasına aldı. Okula gitmeye can atıyordum. Çok uzun gibi gelen bir süre sonra babam köşeden başını uzattı.

"Dersler biter bitmez doğrudan eve gelecek misin?" Kaşlarını kaldırdı.

"Evet" dedim. Yasaklara alışkın değildim ama uzlaşmaya razıydım.

"Hadi gidin o zaman."

Tangırdayan tavalar ve çöken bina görüntüleri eşliğinde kanepeden fırladık, kapıdan çıkarken babam bize göz kırptı.

Okuldan eve döndüğümde mülteci gitmişti. Annemle babam nereye gittiği hakkında bir şey söylemedi, ben de sormadım. Gün batarken babamla parkın ucundaki hava durumunu gösteren sütuna bakmak için Zrinjevac'a yürüdük. Babam tamirci ceketini giymişti, bense paltoma ve atkıma sarınmıştım ama hava kasım ayı için oldukça ılık olduğundan bir süre sonra fermuarlarımızı açtık. Babam bana termometreyi gösterip barometrenin ne olduğunu anlattı ve mevsimlik sıcaklık ortalamaları ve rüzgârların şiddet statistiklerini

gösteren cam kutuya dokunabilmem için beni havaya kaldırdı.

"Belki de büyüyünce meteoroloji uzmanı olursun" dedi babam. "Ama bunun için çok çalışman gerekir."

"Tamam, *Tata*" dedim ama aklım başka yerdeydi. Yakınımızdaki süs havuzunun kenarına tırmandım ve şimdilerde durgun olan havuzun etrafında yürürken dengemi koruyabilmek için babamın elini kavradım. "Rahela'ya ne olacak?"

"İyileşmezse uzaktaki bir doktora göstermemiz gerekebilir ama iyi olacak."

"Noel'de ne olacak?" Noele hâlâ bir aydan fazla zaman vardı ama kış hep en sevdiğim mevsim olmuştu. Kışın, Trg süsleme ışıklarıyla parlar, kâğıt külahlarda kestane kebabı satan seyyar satıcılarla dolardı, balkonumuz ve sokaklarda kar birikir, okul tatil olurdu. Sveti Nikola'ya inanacak yaşı geçiyordum ama yine de çizmemi pencere pervazına bırakıp uyanınca içine saklanmış hediyeler bulmayı dört gözle bekliyordum. Gerçi bu sene bunun olacağından pek emin değildim, hava saldırılarının ulaşamayacağı hiçbir şey yok gibiydi ve yemek stoğumuz gittikçe küçülüyordu.

"Ne demek istiyorsun?"

"Yine de Noel'i kutlayacak mıyız?"

"Endişe dolu bir akşam geçiriyorsun!" dedi babam. Atkımın püsküllerini tutup yüzüme sürerek yanağımı gıdıkladı. "Atkını iyice bağladın mı? Elbette Noel'i kutlayacağız!"

Babamla konuşmanın bana kendimi daha iyi hissettiren bir yanı vardı; konu ne olursa olsun. Annem, babamla benim aynı biçimde düşündüğümüzü söylerdi. Sonradan anılarımda ikimizi birlikte izleyene dek anlamamıştım bunu, gökyüzüne bakarken (ki sık sık yapardık bunu) bilinçsizce aynı yöne döner, bulutlarda aynı sureti görürdük. Parkta kahkaha attım, babam da beni havuzun kenarından kucağına aldı. Bisiklet sürmekten ve tayınlar yüzünden çok sıskaydım, o da beni ta eve kadar omuzlarında taşıdı.

Elektrik düzensiz bir şekilde gidip geliyordu, bazen hava saldırılarıyla çakışsa da herhangi bir sebebi varmış gibi gö-

rünmüyordu, hasar gören bir kablonun işi de olabilirdi. Gündüzleri olduğunda ilk başta fark etmezdik. Sonra, gölgeler içeriye sızmaya başladığında, solan ikindi güneşiyle birimiz bir lambaya uzanır, hayal kırıklığıyla karşılaşırdık. Sonunda elektriğin kesintili varlığına alıştık, bir süre sonraysa istiflediğimiz mumları yakmaya bile zahmet etmeyip onun yerine kendimizi karanlıkta yapılabilecek işlere verdik.

Sonra sular da kesildi. Daha önce de kesildiği dönemler olmuştu ama artık sık sık ve daha uzun süreli olarak kesiliyordu. Musluğu çevirdiğinizde önce bakır renginde tortulu sular akıyor, sonra hava basıncının o kızgın tıslaması duyuluyordu. Bir sabah okuldan önce annem beni erkenden uyandırıp çorba ve banyo için çeşmeden su getirmek üzere bir çift bidonla avluya gönderdi. Belediye görevlileri ve diğer büyükler bu çeşmeye, sanki bu amaç için yapılmış gibi "belediye çeşmesi" diyordu ama aslında binadaki adamlardan biri tarafından bir ingiliz anahtarı ve boru tesisatıyla bu hâle getirilmiş bir yangın musluğuydu.

Beton açıklıkta bidonları saplarından tutup salladım. Hava ayazdı ama güneş gören yerlerde hâlâ çok soğuk sayılmazdı. Etraf harap hâldeydi: Bütün sigara ve gazete büfeleri kapanmış, yaşlı adam ve çikolataları ortadan kalkmıştı; katlanan masası terk edilmiş bir hâlde bir ara sokağın duvarına dayalı duruyordu. En azından çeşme, her seferinde birkaç dakikalığına da olsa, ortalığı yeniden biraz canlandırmıştı. Köşeye vardığımda bina sakinlerinin çoğunun ellerinde türlü kaplarla zaten dışarı çıkmış olduklarını gördüm. Koşmaya başladım, önceki gün gecikmiş ve sadece yarım bidon su alabilmiştim. Okuldan tanıdığım iki kız çeşmenin yanındaydılar ve el sallayarak yanlarına gitmemi işaret ettiler.

"Kaynak yapmak yok, Jurić!" diye bağırdı yaşlı bir kadın bana ama Rahela'nın hasta olmasıyla ilgili bir bahane uydurup kızların yanına gittim. Oraya vardığımda göğsüme doğru sular fışkırdı ve ıslaklık gövdeme yayılmaya başladı. Saçları daima at kuyruğu yapılmış bir kız olan Vjera, elini musluğun ağzına bastırmış ve sular parmaklarının arasından hapsedilmiş güneş ışıkları gibi fışkırmıştı.

"Buz gibi!" diye bağırdım ama çoktan gülmeye başlamıştım. Bu kez de yüzümü nişan aldı, suyu ağzımla yakalayıp Zrinjevac'taki melekli çeşme gibi yukarıya doğru püskürttüm. Boruyu kavrayıp ona doğru büktüm ve bacaklarının arkasından vurdum onu. Kendimizi kaybetmiştik, öyle çok gülüyorduk ki sesimiz bile çıkmıyordu artık. Yaşlı kadının sabrı kalmadı ve topallayarak hızla bize doğru yürümeye başladı. Yürürken bidonlarını da savuruyordu, en sonunda bir tanesi kafama vurdu.

"Anneni çağırmadan önce git buradan" dedi kadın. "Hepinizin annelerini çağırmadan gidin!" Utanarak bidonlarımdan birini çabucak doldurdum ve eve koştum.

İçeri girince annem elini beline koydu ve yüzüme yapışan ıslak saç tutamlarımı tuttu.

"Ana, suları mı harcıyordun?"

"Ben yapmadım. Okuldan kızlar bana su attı" dedim. Aramızda oluşan sessizliği bozmak için bir özür mırıldandım.

"Herkesin yeterince içme suyu olmasını umalım" dedi. Bir süre sonra gülümsedi ve yeniden saçıma dokundu. "Neyseki senin için de su kaynatmam gerekmiyor. Zaten duşunu aldın."

Ben de gülümsedim ve ocakta su ısıtıp mutfağın ortasında bir bezle yıkanmasını izledim. Annemin saçları yanık kestane rengiydi ve hareket ettiğinde ışıldardı.

O akşam okuldan eve geldiğimde annemle babamı karşılıklı durmuş, birbirlerine dik dik bakarken buldum. Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Babam eve erken gelmişti ve yumrukları sıkılıydı. Kapı savrulup duvara vurunca ikisi de yerinden sıçradı. Annem gözlerini silmek için döndü. Babamsa tabak ve kaşıkları gereğinden fazla güç kullanarak masaya yerleştirmeye başladı. Annem de uğraşacak bir şey buldu, eskiden benim, şimdiyse Rahela'nın olan minik giysileri yerdeki bir bavula atıyordu.

"Rahela" dedim. Annemle babam ismini söyleyince biraz yavaşlar gibi oldu. "Nerede o?"

"Uyuyor" dedi annem. Beşiğini mutfak ve yatak odası arasındaki eşiğe getirmişlerdi, eğilip içine baktım. Battani-

yelerde ve giysisinin önünde çok fazla kan vardı. Nefes alıp verişi çok hafifti.

"Neler oluyor?"

"İlaçlar işe yaramıyor. Gitmesi gerek."

"Hastaneye mi?"

"Burada onun için yapabilecekleri hiçbir şey yok. Hastaları Saraybosna'nın dışına gönderen bir program var. Yarın onu götüreceğiz."

"Nereye gönderen?" dedim.

"Amerika'ya."

Etrafıma bakındım. Başka bavul yoktu, çantada yetişkin giysileri de yoktu. "Bir başına mı?"

"Bu bir sağlık programı. Ona iyi bakacaklar" dedi babam. "Onu iyileştirdikleri anda da hemen eve dönecek."

"Ben de sizinle Saraybosna'ya gelmek istiyorum" dedim.

"Olmaz" dedi annem.

"Bakarız" dedi babam.

Bir ya da iki saatliğine elektrik geldi, babam da bağlantı bozuk olduğundan, sesi duyulabilsin diye elini ahizenin etrafında çanak gibi tutarak, birkaç telefon görüşmesi yaptı. Önce MediMission'a ulaşmaya çalıştığını varsaydım ama sonra harita gibi bir şey karaladığını gördüm, kâğıdı katlayıp arka cebine koydu.

Akşam yemeğinden sonra, özellikle şiddetli bir hava saldırısı evimizin pencerelerini sallarken, annem yerinden fırlayıp beni kucakladı ve o anda onu ikna edebileceğimi anladım.

"Ödevlerini bitirdin mi?" diye sordu bodrumdan eve döndüğümüzde.

"Yarın okula gitmeyeceğime göre gerek yok" diyerek şansımı denedim.

Annem iç çekti.

"Onunla ben de vedalaşmak istiyorum."

"Öyleyse en iyisi yatağına git. Erken kalkacağız."

Annemle babamın evde gezinmelerini dinleyerek kanepemde uzandım.

"Bizimle gelmemeli" dedi annem. "Yol güvenli değil."

"Burası da güvenli değil, Dijana. Ya biz yokken bir şey olursa? Bir arada kalmamız daha iyi." Kâğıt hışırtıları duydum ve babamın çizdiklerini hatırladım. "Hem, bak. Miro'yu aradım ve son istihbaratı verdi bana. Uzun yoldan gitmemiz gerekecek ama yol açık olacak. Bize bir şey olmayacak."

Tavana bakıp Luka'nın babasının haritasıyla dağların arasından gittiğimizi, ardından MediMission'dan bir yabancının Rahela'yı havaalanına götürüşünü, uçakta, sonra da Amerika'da kucağında tutuşunu hayal ettim. Amerika hakkında televizyonda gördüklerim dışında çok az şey biliyordum. Onlar da cumartesi geceleri devlet televizyonunda gösterilen kovboy filmleriydi çoğunlukla. Birleşik Devletler bana, McDonald's yiyerek yaşayan aktörlerle dolu bir harikalar ülkesi gibi geliyordu. Rahela'nın zengin ve ünlü birileriyle mi yaşayacağını merak ettim. Haberlerde takım elbiseli adamlar bizi koruması için hep Amerika'yı arıyordu ama henüz kimse görünmemişti. Belki de çok uzakta olduklarındandı. Kesik kesik uyudum, uyanık dünyayla temasın hiç kesilmediği türden bir uykuydu, sadece birkaç saat sonraysa kanepenin yanı başında annemin ayakkabılarının takırtısını duydum.

"Gitme zamanı" dedi. Kol ve bacaklarım kurşun gibi ağırdı sanki sabah karanlığında kıyafetlerimi bulmakta ve giyinmekte zorlandım.

Yedi

"Ivan, *molim te*, bu kadar hızlı sürme. Bizi kenara çekmelerine mahal vermeyelim." Annem boştaki elini babamın dizine bastırdı. Diğer koluyla ağlayamayacak kadar zayıf düşen Rahela'yı tutuyordu. Ufukta gün daha doğmamıştı. Soğuktu, arka cam yarı açık hâlde sıkışıp kalmıştı ve babam battaniye gibi kullanmam için bana ceketini vermişti. Ne zaman keskin bir dönüş yapsa Rahela'nın bavulu kavalkemiğime çarpıyordu ve annem babama yavaşlaması için yalvarıyordu. Bir noktada uyuyakaldım.

Uyandığımda öğle güneşi çizgi çizgi olmuş ön camdan içeri giriyordu ve Bosna sınırını geçmiştik bile; tabelalardaki yazılar hem Kiril hem de Latin alfabesiyle yazılmıştı ve yol yılankavi kıvrımlarla Dinar Alpleri'nin etrafından dolanıyordu. Bu yola otoban diyorduk ama aslında değildi –sokak lambaları olan türden değildi– ve önemli istikametler arasında bile sadece iki şeritliydi.

Hırvatistan'da Zagreb'den uzak olan bölgeler gibi Bosna da genellikle bomboştu: Otların bile başka bir yerde büyümeyi dilermiş gibi göründüğü, taşlı toprakla kaplı geniş alanlar. Sık sık beton apartman toplulukları görüyorduk ama biz hızla yanlarından geçerken, bembeyaz parlak gökyüzüne karışıp kayboluyor gibi görünüyorlardı. Sonunda, Saraybosna'yla aramızdaki mesafeyi gösteren tabelalar sindirilebilir cinsten olmaya başladı: 75, 50, 25 kilometre.

"*Allaaaaaahu Ekber*" diye başladı ezan biz başkentin sınırlarındaki bir caminin yanından geçerken. Zagreb'de cami yoktu, en azından halka açık olanlar yoktu, ben de müezzinin çağrısının gizemli tınılarını içime çekebilmek için camımı araladım ve yolun geri kalanı boyunca da öyle tuttum. Rahela ezan boyunca uyudu, ben de kafamı koltuğun kenarından uzatıp göğsünün inip kalkışını izledim.

Saraybosna gergindi, beklenti ve endişe neredeyse somuttu. Savaş henüz Bosna'ya ulaşmamıştı ve beklemeye bırakılmış bu şehirdeki belirsizlik çok tanıdıktı; gerçi gerçekten yaşadığım bir şeydense bir rüyayı hatırlamak gibiydi bu. Şehir merkezinden geçtik, cami kubbelerinin kıvrımları ve Yugoslav gökdelenlerinin keskin açıları inişli çıkışlı bir ufuk çizgisi oluşturuyordu. Yine de Saraybosna ve sakinleri onlardan biraz daha neşeli olsalar da Zagreb'deki insanlara oldukça benziyorlardı. Markale henüz ünlenmemişti, meclis binasıysa kutu gibi ve sağlamdı ama sonunda uluslararası toplumun ilgisini çeken bizimki değil, burada dökülen kan olacaktı. Arka camdan bakıp benim yaşlarımdaki bir grup çocuğun sokakta top oynamasını izlerken, savaş oyunlarımızı, jeneratör bisikleti kavgalarımızı düşündüm ve sıradan kabul ettiğim şeylerin aslında normal olup olmadığını merak ettim.

Annem parmağını yol tarifinin yazılı olduğu kâğıtta gezdiriyor, babamsa onun verdiği talimatlara göre ara sokaklarda dolanıyordu.

"Burası!" dedi annem aniden, babam da bu dar sokaktan geçenlere yer bırakmak için arabayı kaldırıma çekti. Köşedeki beton binaya takılmış kırmızı-gri ve parlak tabeladaki

MediMission logosunu tanıdım. Rahela'yı sıkı sıkı tutan annem, sağına soluna bile bakmadan yolun karşısına koştu.

"Arabayı kilitle" dedi babam anahtarları bana atıp normalden küçük kapıdan eğilerek geçerken.

Bekleme odası, daha önce başka türlü bir odaymış da doktor ofisine benzesin diye aceleyle yeniden döşenmiş izlenimi bırakıyordu. Halı lekeliydi, koltukların plastik döşemesi sertleşmiş ve çatlamıştı. Antiseptik ve çürümüş meyve gibi kokuyordu. Yine de Slovenya'daki oturma odasından dönme muayenehaneden daha resmi görünüşlüydü ve bu resmiyet insanı rahatlatıyordu ama Rahela şimdi ateşler içindeydi ve titriyordu, bir hemşire gelip onu annemden alarak muayene odasına götürdü. Dayanılmaz beyazlıktaki dişleri ve dişleriyle uyumlu beyaz önlüğüyle Dr. Carson kısa bir süre sonra içeriden çıktı ve bizi odaya çağırdı.

"Sizi yeniden görmek ne güzel" dedi. Kimse karşılık vermedi.

Odaya girdiğimizde Rahela çoktan bebek ölçülerine uygun muayene masasına bağlanmış, burnuna ve ayağına birer plastik tüp takılmıştı. Ağzı ve göğsü ağlıyor gibi hareket ediyordu ama acı acı bağırıyor gibi görünmesine rağmen çıkardığı ses çok zayıftı. Muayene masasındaki kâğıtların birinin köşesini yırttım ve buruşturup top hâline getirdim.

"Hadi onu çevirelim" dedi hemşire.

"Neler oluyor?" dedi annem.

Hemşire Rahela'yı yüzüstü çevirdi ve bacaklarıyla kollarını tutan kayışları tekrar bağladı.

"Bakteriyel enfeksiyon olup olmadığını kontrol etmek için lomber ponksiyon yapmamız gerekiyor" dedi Dr. Carson kuru ama oldukça gelişmiş Hırvatçasıyla. Lastik eldivenlerini taktı, yanındaki tepside parıldayan uzun bir iğne vardı.

"Lomber mi?" dedi annem. "O şeyi omurgasına mı sokacaksınız?" Rahela'ya doğru atıldı ama babam duyamadığım şeyler fısıldayarak onu dirseğinden yakalayıp sıkıca duvara bastırdı.

Annem çığlık atmaya başladı. Her nasılsa iğneyi izlemek daha kolaydı. Kâğıdı açtım ve parçaladım, parçalar yere düştü.

Babam annemi odadaki tek sandalyeye oturmaya zorladı. Doktorlar Rahela'yı döndürdü, ona ağrı kesici iğne yapıp bir emzik verdiler. Aylardır ilk kez rahat görünüyordu.

"Tamam öyleyse" dedi Dr. Carson elini annemin omzuna koyarak. Bir an için Dr. Carson'un yüzünde üzüntüye benzer bir şeyin belirdiğini gördüm ama çabucak yok oldu. "Rahela'nın Philadelphia Çocuk Hastahanesi'ne nakli için gereken belgeler bunlar. Böbrek yetmezliği konusunda uzman olan en iyi çocuk doktorlarından bazıları orada. Durumu sabitleşir sabitleşmez onu uçağa bindireceğiz." Dr. Carson tezgâhın üzerindeki ikinci kâğıt yığınını işaret etti. "Bunlar da koruyucu aile için onay belgeleri." Babam başını kaldırdı, annemse bakışlarını indirdi.

"Koruyucu aile mi?" dedi babam. "Dijana, neden söz ediyor?"

Dr. Carson önlüğünün cebindeki bozuklukları salladı. "Eşiniz bana vize başvurularınızın reddedildiğini söylemişti!" dedi ve babamın bu ifadeyi doğrulaması için duraksadı. Babam bunu yapmadı. "Rahela oraya vardığında, hastahaneye kabul edilecek ve yoğun bakım ünitesine yerleştirilecek." Dr. Carson şimdi, konuştuğunu duyduğumuz tonlar arasından en profesyonel olanını kullanarak, daha hızlı konuşmaya başlamıştı. "Ancak acil bakım tamamlandığında, dıştan tedavi gören hastalar için de bir bölüm var, haftalık diyaliz ve muayeneler."

"Dıştan tedavi mi?"

"Rahela hastahanedeki tedavisi tamamlanana dek gönüllü bir koruyucu aileyle kalacak. Tüm koruyucu aileler güvenlik amacıyla MediMission tarafından incelenmiştir, içiniz rahat olsun..."

"Sizin onu sadece iyileştireceğinizi düşünmüştüm! İyileştirip evine göndereceğinizi!" Babamın, genellikle yanlış bir şeyler yaptığımı ve beni kemerle döveceğini işaret eden boyun damarı, iyice dışarı fırlamıştı ve kalbinin ritmiyle atıyordu. İçgüdüsel olarak geri çekildim ama tüm öfkesi ve hayal kırıklığı, yanağından akan bir damla gözyaşına sığmıştı. Ağladığını bir tek o zaman gördüm. "Kendi çocuklarıma bile bakamıyorum" dedi.

Dr. Carson gülümseyerek güven vermeye çalıştı ama çarpık bir gülümsemeydi bu. "Ona bakıyorsunuz zaten. Bu Rahela'nın iyileşmesi için tek yol."

"Siktir git" dedi babam.

"Vedalaşabilmeniz için dışarıda bekleyeceğim."

Kardeşime baktım. Bir kere olsun sessizdi. Gözleri donuktu ve derin düşüncelere dalmış ya da uzaklara gitmiş gibi görünüyordu sanki okyanusu çoktan geçmişti. Onun hakkında daha çok şey, hastalığı hakkındaysa daha az bilmeyi dilerdim. Öyle küçük, hayatta kalmakla öyle meşguldü ki diğer kızkardeşler gibi olma şansımız olmamıştı hiç ama elleri hâlâ benimkilerin içine sığıyordu. Amerika'daki koruyucu ailesinin nazik olmasını, ona hikâyeler anlatmasını, şarkılar söylemesini ve onu parka götürmesini diledim.

"Yakında buluşacağız bebeğim" deyip duruyordu annem tekrar tekrar. Babam elini Rahela'nın başına koydu, parmaklarını kıvırcıklaşmaya başlayan siyah saçlarının arasında gezdirdi ve hiçbir şey söylemedi.

"Geri döndüğünde sana her şeyi öğreteceğim" diye fısıldadım ona. "Yürümeyi ve konuşmayı ve boya yapmayı ve bisiklet sürmeyi. Her şey güzel olacak."

Dışarıda, annem öyle şiddetle ağladı ki başı döndü ve kaldırıma oturmak zorunda kaldı. Babam yanına oturup sırtını ovaladı.

"Sana daha önce söylemediğim için özür dilerim" dedi annem. "Seni üzmek istemedim. Elimizden gelenin en iyisi bu." Nefes alıp verişi sakinleştiğinde arabaya bindik ve şehir dışına doğru yola çıktık.

Sınıra geldiğimizde etine dolgun bir nöbetçi sakin sakin belgelerimizi kontrol etti ama Rahela'ın resmine rastladığında şüphelendi. Bebeklerin kendi pasaportları olmazdı; annelerinin pasaportunda onlara ait sayfalar olurdu sadece.

"Kızınız?" diye sordu.

"Büyükannesinde" dedi babam. Büyükannelerimin ikisi de on yıldır ölüydü ve bunun işleri basitleştirmek için söylenen bir yalan olduğunu bilsem de ima ettiklerinden hoşlanmadım. Nöbetçi pasaportlarımızı pencereden geri uzattı,

babam da hepsini lastik bir bantla sıkıca sardı ve annemin üstünden uzanıp onları torpido gözüne yerleştirdi. Nöbetçi sınırdan geçmemiz için eliyle işaret etti.

Dayanılmaz bir sessizlik içinde yol alıyorduk. Dikkatimi dağıtacak parazitli müzik hatta radyo sohbeti için yanıp tutuşuyordum. Amerika'ya doğru yola çıkan Rahela'yı düşününce, içim beklenmedik bir hisle doldu: Rahatlama. Bu hissin farkına vardıktan sonraysa, utanç. Sorunum neydi benim? Üzgün olmam gerekirdi. Bir damla gözyaşı akıtabilmeyi umarak gözlerimi sımsıkı yumdum ve alnıma zorlamaktan keskin bir acı saplanmadan önce bir ya da iki damla akıtmayı başardım.

"Anne, susadım" dedim biraz başım ağrıdığı, biraz da annemle babamın, Rahela doğduğundan beridir ulaşamadığım ilgisini arzuladığım için. Annem içini çekip döndü ve bana baktı; yüzünde öyle bir acı vardı ki anında iyi olduğumu, boş vermesini söylemek istedim ama babam, sanki durmak için bir bahane bekliyormuşçasına, direksiyonu çoktan terk edilmiş görünen bir benzin istasyonuna doğru kıvırmıştı bile. Terk edilmiş benzin pompalarına ok şeklinde dev bir levha çakılmıştı. Çıkmayan keçeli kalemle acemice "KAMYON DURAĞI" diye karalanmıştı üstüne.

Grafitiyle dolu ve kapısız bir tamirhaneden geçip ilkinden biraz daha dikkatle yazılmış olan "LOKANTA" tabelasının olduğu otoparkta durduk. Pastoral görünümlü bir yapıydı; ahşap siyah lekelerle kaplıydı ama ağacımsı özellikleri korunmuştu –ağaç gövdesinin o kusurlu kıvrımları, döşemesiz tahtaların budak ve sarmalları hâlâ görülebiliyordu. Çakıllı arazi tamamen boştu.

İçeride, piknik masalarının olduğu yüksek tavanlı tek bir oda vardı. Yemekhane görünümlü tezgâha yaklaştık ve turuncu tepsilerle teneke çatal-bıçaklardan aldık. Menü yoktu, buharı çıkan birkaç kap vardı sadece. Arka taraftan gelen kirli önlüklü bir kadın ihtiyatlı gözlerle bize baktı.

"Buraya nasıl geldiniz?" diye sordu.

"Nasıl yani?" dedi babam. "Açık değil misiniz?"

"Burası akşam yemeği saatinde hep dolu olur. Yollar kapalı olmalı."

"Zagreb'den Saraybosna'ya gelmiştik, şimdi de dönüyoruz. Yollar açıktı."

"Kapanmış olmalılar" dedi eliyle tepsilerimizi uzatmamız için işaret ederek. Tepsileri ona uzattık, o da içlerine kâselere doldurduğu yoğun fasulye çorbalarını ve iri ekmek dilimleri koydu. Kasanın yanında, içinde bulunduğu kalın cam bardakları terleten kefir vardı, bardakların hemen dibindeki peçetelerin üzerinde ıslak benekler oluşmasına neden olmuştu.

"Üç tane de şunlardan" dedi babam içecekleri göstererek.

"Ben istemem. Ekşi" dedim.

"Faydalı ama" dedi babam bardağımı alıp kendi tepsisine koyarak.

Evde annem her zaman yemek yapardı, hatırladığım kadarıyla lokantaya ilk gidişimizdi. Ekmeğimi fasulyelere bana bana iştahla yedim, sonunda keskin tadıyla sütü bile mideye indirdim. Annem hiçbir şey yemedi.

"Sence yollar gerçekten kapalı mıdır?" diye sordu annem arabaya dönerken.

"Oralardan geçeli daha birkaç saat oldu" dedi babam ama saatine bir göz attığını fark ettim. "Bir şey olmayacak."

Bir saat boyunca ilerledik, sonra iki oldu, Knin ve Ervenik tabelalarını geçtik. Karşı şeritten gelen bir kamyonet bize ışıklarını yakıp söndürdü.

"Yavaşla. Polis var herhâlde" dedi annem. Babam fren yaptı, çok daha hızlı giden bir başka araba belirdi, yanımızdan geçerken korna çaldı. "Belki de geri dönmeliyiz."

"U dönüşü yapacak yer yok" dedi babam etrafına bakınarak ama köşeyi dönerken barikat gürüldü. "Kahretsin. Kahretsin!" Kendimi yukarı çekip daha iyi görebilmek için başımı sürücü koltuğunun üstüne dayadım. Yolda konuşup kahkaha atan sakallı adamlar topluluğu vardı. Birbiriyle uyumsuz üniformalar giymiş, omuzlarına fişeklik takmışlardı, kollarındaysa üzerinde siyah kılıç ve kafatası olan bantlar vardı. Kocaman bir ağacı kesip yolun bizim bulunduğumuz

tarafından geçişi engellemesini sağlamışlardı. Diğer tarafı ise kum torbalarıyla kapatmışlardı.

"Etrafından geçemez miyiz?" dedi annem. "Sadece eve gitmek istediğimizi söyle onlara."

İki adam gruptan ayrılıp ayrı ayrı bize doğru gelmeye başladı.

"Lanet olsun."

"Tamam, kenara çek hadi!"

"Ne oluyor anne?" dedim.

"Bir şey yok balım, bir dakikalığına durmamız gerekiyor sadece."

"Anne..."

"Otur Ana." Askerlerden biri sendeleyerek arabaya doğru gelirken babam camı açtı. Gözündeki pırıltı elindeki votka şişesinden yansıyan güneş ışığına uyuyordu. Diğer elindeyse bir otomatik silah/AK-47 vardı. Silahın dipçiğinde Sovyet mührü vardı ve akıp kuruyan mürekkebin bıraktığı lekeler gözyaşı izlerine benziyordu.

"Bir sorun mu var?" diye sordu babam.

"Kimliğiniz lazım" diye geveledi asker. Annem torpido gözünde pasaportlarımızı ararken hem onun hem babamın yüzü soldu. Kimliklerimizi vermek; askere bize karşı kullanabileceği en güçlü silahı vermek demekti: İsimlerimizin ne olduğuna dair bilgi. Özellikle de soyumuzun, etnik kökenimizin ağırlığını taşıyan soyadımızın.

"Bir çocuğumuz var" dedi babam. "Sadece evimize gidiyorduk."

"Jurić?" diye yüksek sesle okudu asker. Annemle babam sessiz kaldı. Asker silahını düzeltip kafasını çevirdi. "*Imamo Hrvate!*" diye bağırdı omzunun üstünden. *Hrvati.* Hırvatlar. Sarhoşluğuna rağmen konuşurken duyduğu tiksintiyi açıkça belli etmeyi başarmıştı. Başka bir asker yaklaşıp silahını babamın yumuşak boynuna dayadı. "Herkes dışarı çıksın" dedi. Ardından da diğer adamlara dönerek, "Diğerlerini de çağırın" dedi.

"Anne, nereye..."

"Bilmiyorum, Ana. Sadece çok sessiz ol. Üzerimizi aramak istiyor olabilirler." Yerlerimizden kalkarken araba aşınmış tekerlekleri üzerinde sallandı. Yolun kenarında bir araba sırası oluşmuştu. Daha ötede, bir grup sivil esir kahverengileşen bir ot öbeği üzerinde duruyor, toplu bir hâlde huzursuzca kıpırdanıyordu. Onlara dik dik bakıp birinin de bana bakmasını sağlamaya çalıştım ama kimse bakmıyordu. Bir askerin silahını sırtıma bastırmasıyla sarsıldım, omurgamdan yukarıya doğru bir acı saplandı.

"*Tata!*" diye babama seslendim asker kalın bir dikenli tel tomarıyla bileklerimi bağlarken. Asker bir kahkaha attı; ağzından çıkan hava leş gibi alkol kokuyordu. Ekşi süt dalgaları midemin duvarlarına çarpıyordu.

"Lanet olsun! Hepinize lanet olsun!" diye bağırıyordu dikenli telden kelepçelerinden kurtulmaya çalışan babam. Arkasındaki asker silahının namlusuyla dizinin arkasına vurdu. Babamın bacağı ters bir açıyla büküldü ve pantolonunun paçasından kan aktı. Sustu.

Ona doğru gidip başımı kalçasına dayadım ve içgüdüsel olarak eline uzandım ama bileklerimi saran tel etime battı. "İyi olacağız" dedi şimdi yumuşak bir tonla konuşarak. "Sakın yanımızdan ayrılayım deme." Yanındaki annem, palto giydiği hâlde biraz titriyordu. Ben ceketimi arabada bırakmıştım ama her nasılsa üşümüyordum.

Annemle babamın da acı ve korku duyduğunun farkına varmak beni herhangi bir yabancının korkutabileceğinden daha çok korkutmuştu. Şiddetle akan bir nehir gibi zihnime panik dolu düşünceler doluyordu, arabamızı alacaklardı; bizi döveceklerdi; bizi kamplara göndereceklerdi. Bizi diğer esir grubuna doğru sürdüler: Boyacı tulumu giyen vurdumduymaz ifadeli bir grup adam, birbirine dokunmaya çalışan ve teller bileklerini kesince geri çekilen yeniyetme bir çift, bacağından kan akan bir kadın ve bir çift eski ortopedik ayakkabı giyen beyaz sakallı yaşlı bir adam. Diğerleri.

"*Hajde!* Hadi!" diye bağırdı askerlerin lideri. Yolun kenarındaki ormana doğru sendeledi.

Telle sarılı bileklerimi oynatmamaya odaklanmıştım, her adımda çalıların içine giren ayaklarımı izliyordum. Beton şehrin çocuklarından olan ben, daha önce hiç ormana gitmemiştim. Soğuktu ve gökdelenimizin bodrum katı gibi rutubet kokuyordu. Sarmaşıklı çalılar spor ayakkabılarımı yakalayıp duruyordu. Stribor'u ve krallığını düşünüp bir meşe oyuğunun içinde sihir pırıltısı görmeyi diledim; bir kaçış yolu. Ormanın daha da içine yürüdükçe gölgeler öğleden sonra güneşini yutuyordu.

"*Tata*" diye fısıldadım. "Burası neden bu kadar karanlık?" Ama grup durmuştu ve babam cevap vermedi. Bir açıklığa ulaşmıştık; postalların altındaki toprak öyle ezilmişti ki yaşayan bitki kalmamıştı, sadece toprak ve çürüyen meşe palamutları vardı. Önümüzde sönmüş bir ateşin kalıntıları ve büyük bir çukur vardı.

Arkamda bağıran biri vardı. Boyacılardan biri yola geri koşmaya çalışmıştı ama elleri arkasında bağlıyken dengesini koruyamıyordu. Askerlerden biri onu çabucak yakalayıp tüfeğiyle bacaklarına vurdu, adam dizlerinin üstüne çöktü. Asker adamı saçından tutup kaldırdı ve kafasını doğal olmayan bir şekilde bir o yana bir bu yana çevirip bıraktı, adam tekrar yere düştü. Asker elindeki saç yumağını silkeledikten sonra silahının dipçiğini ayarlayıp hızla yerde yatan adamın kafasının arkasından vurdu. Kan akıyordu ve eskiden kemik olan yerde şimdi bir oyuk vardı.

"Başkası var mı?" dedi asker. Dişleri kahverengiydi.

Askerler bizi tek sıra hâline getirdi. Hepimizi itip kakıyorlardı. Biri yeterince hızlı hareket etmezse dövüyorlardı. Bizi çukurun ağzında mükemmel bir kavis oluşturacak şekilde dizdiler.

Önce, otomatik silahtan gelen ses silah sesi gibi gelmedi. Bir kahkaha gibiydi. İlk kurban devrilip aşağıdaki boşluğa düştüğünde toplu bir iç çekiş duyuldu. Birkaç saniye hatta bir dakika boyunca hiçbir şey olmadı. Sonra başka bir el daha ve yandaki adam –bir başka boyacı– düştü.

Bu adamların ölümlerine tanık olmak bize iki şey öğretti: Bunu yavaş yavaş yapacaklardı ve soldan sağa doğru gi-

diyorlardı. Bu, insanları öldürmek için en etkili yol sayılmazdı. Ama en az etkili yol da değildi. Yeni askerler için iyi bir hedef alıştırmasıydı. Esirleri kıvrandıracak kadar da yavaştı. Pis de değildi. Belki kanlıydı ama bir düştüler mi zaten yarı yarıya gömülmüş oluyorlardı.

Babam bana baktı, sonra da solundaki anneme döndü. Gözlerini ondan alırken dudakları kıvrıldı, sonra da fısıldayarak hızla konuştu.

"Ana, Ana, beni dinle." Silah sesi. "Bir oyun oynayacağız, tamam mı? Muhafızları kandıracağız." Silah sesi. "Sarhoşlar... Dikkatini verirsen kolay olacak. Tek yapman gereken bana yakın durmak, çok yakın..." Silah sesi. "Sonra da ben çukura düşerken aynı anda düşmek. Sadece gözlerini kapat ve vücudunu düz tut." Silah sesi. "Ama tam aynı anda düşmezsek işe yaramaz, tamam mı?" Silah sesi. "Anladın mı? Yapma! Bana bakma."

Aslında ne olduğunu anlamıyordum, nöbetçileri bizi vurmasınlar diye nasıl kandırabilirdik ki? Ama babam aynı anda düşersek bize bir şey olmayacağından emin gibi görünüyordu ve o her zaman haklıydı.

"Annem de mi bizimle düşecek?" Silah sesi.

"Hayır, o..." Babamın sesi çatallandı. "O bizden önce düşecek." Anneme baktım, onu izleyen babamı, gözbebeklerinde bir şeylerin sönüşünü izledim.

"Ana!" Babamın fısıltısı şimdi daha da sertti, telaşlıydı. "Dinle. Düştükten sonra tamamen hareketsiz durmalı ve yukarısı sessizleşene kadar beklemeliyiz. Sonra birlikte çıkacağız. Tamam mı? Sadece unutma..." Silah sesi. Annem çamurlu boşluğun kenarında sallandı. Dudağının kıvrımında kırmızı bir nokta belirip, çenesine doğru aktı. Havada duruyor gibiydi, sanki isteyerek atlamış gibi ondan öncekiler gibi *pat* diye değil de sessizce düştü.

Ne olduğunun farkına vardığımda bağırdığımı hissettim. Bir silah sesi daha, yankılanan bir silah sesi. Bekledim, babamı izledim, sonra da nefesimi tutup düştüm.

Karanlıktı, yapış yapıştı, ter ve sidik kokuyordu. Nefes alabilmek için başımı yan çevirdim. Bacaklarımın üzerine

ağır bir şey düştü ama bedenimden uzaklaşmış hissediyordum ve hareket edemiyordum. Diğer insanların kanını sünger gibi çekerken bir zamanlar beyaz olan tişörtümün köşesine odaklandım. Eskiden tüm dillerin şifreler olduğunu, alfabelerini öğrendiğiniz anda yabancı kelimeleri kendi dilinize, tanıdık bir şeye dönüştürebileceğinizi sanırdım ama kan, kavrayışa giden bir harita oluşturdu ve bir anda farkın ne olduğunu anladım. Bir ailenin nasıl bir çukura düşüp de bir başkasının yoluna devam etmesine izin verildiğini, Sırplar ve Hırvatlar arasındaki ayrımın harflerden çok daha büyük olduğunu anladım. Bombalamaları, öğleden sonraları pencereleri siyah kumaşlarla kaplı evimde yerde oturmayı, geceleri beton odalarda geçirmeyi anladım. Babamın ayağa kalkmayacağını anladım. Böylece bekledim; sersemlemiştim ve başım dönüyordu, gözkapaklarım ağırlaşmıştı. Çürüme başlangıcının kokusuyla, korkudan tıkanmış hâlde ayıldım.

"Uğraşmayın. Obrovac'tan buldozer getiririz" dedi askerlerin lideri. Etrafımdaki cesetler soğumaya başlamıştı bile; etin o macunumsu hissine bürünmeye başlamışlardı. Kalp atışlarım kulaklarımda gümbürdüyor, içimdeki panik boğazımdan yükseliyordu ama askerler emirlere itaat etti, ayak sesleri de ayak seslerinin yankıları da kaybolana kadar bekledim ve arazi araçlarını çalıştırdıklarını duyuncaya dek hareket etmedim.

"*Tata*" dedim. Zaten biliyordum ama yine de yavaş yavaş ona doğru yaklaştım ve omzumla omzunu dürttüm. "Uyan." Gözleri, saklambaç oynarken ebe olmuş da sayıyormuş gibi sıkı sıkı yumulmuştu ama kan da vardı, boynunda, dudaklarında, kulaklarında. "Uyan!" Derin nefes almak imkânsızdı. Hareket etmeye çalıştım ama yanıma düşen kişinin bacakları bacaklarımı sıkıştırmıştı, kafasının arkası olmayan yeniyetme bir oğlandı bu. Bedeninin ağırlığı her şeyi daha beter hâle getiriyordu. Boğulduğumdan emindim ve onu üzerimden atmaya çalışarak çılgınca tekmeledim. Ellerim hâlâ bağlıydı, oturmaya çalıştım. Sonra da ölüleri basamak gibi kullanarak çukurdan dışarıya tırmandım.

Bileklerimi tellerden kurtardım, bir elimi şiddet ve hızla çekip teli açtım ve diğerini de çıkardım. Telin dikenlerine deri parçalarım yapışmıştı. Parmak uçlarıma doğru süzülerek kan akıyordu. Ormanın çok derinine inmemiştik, yola doğru giden postal izlerini takip ettim. Askerler devirdikleri ağacı orada bırakmış, kum torbalarını yanlarına almışlardı. Arabaları ateşe vermişlerdi. Arabamız olduğunu düşündüğüm şeyin dev bir ok gibi görünen yanık iskeletini gördüm ve gittiğimiz yönde devam etmeye karar verdim; eve doğru.

Yürümeye devam etmek önemli görünüyordu ama bacaklarım şoktan katılaşmıştı; önümdeki yolsa bulanıklaşıp duruyordu. Acı veren bir yavaşlıkla ilerliyordum. Gece şafağa dönüştü ama ben şafak söktükten sonraya dek bu değişikliği fark etmedim; gün ışığının uyandırdığı bir uyurgezer gibiydim. Yeni bir sabahın ışıltısıyla bir köyün sınırlarına vardığımda, gölgeler küçülmeye başlamıştı.

II
Uyurgezer

Bir

Şafağın kobalt mavisine döndüğü vakitte uyandım. Çıkmak için çok erkendi ama artık tekrar uykuya dalmam da imkânsızdı. Brian'ı uyandırmak istemediğimden kendimi bir ya da iki dakikalığına hareketsiz durmaya zorlayıp nefes alıp verişimi onunkine uydurmaya çalıştım ama bilincim kalp atışlarımı çoktan hızlandırmıştı ve kımıldamadan durmak çok zor geldi bana. Yataktan sıyrılıp çıktım, Brian uyanıyormuş gibi derin bir nefes aldı ama uyanmadı.

Üzerimi değişmek için kaldığım öğrenci yurduna döndüm ve kafamın sağ tarafındaki, ne zaman önemli bir işim olsa özel bir inatla dikilen o saç tutamını düzeltmeye çalıştım. Dışarının soğuğu boğazımı yakıyordu ama zaman öldürmek için yine de yürümeye devam ettim. Caddelerden geçip şehrin yukarısına doğru yürürken, spor ayakkabılarımın altındaki yollar vıcık vıcıktı; gece geç vakitte karlar kürendikten sonra geriye kalan sulu kardı bunun sebebi. Birkaç

dükkân sahibi güne başlamak için kepenklerini açıyordu ama şehir genel olarak tenha ve sessizdi; Manhattan'ın en boş hâliydi bu. Yürüdüğüm uzun süre boyunca kimseyle karşılaşmadım.

BM Merkezi'nin lobisi beklediğim gibi değildi. Neredeyse üç yıldır New York'ta üniversiteye gitmeme rağmen Doğu Nehri'nin üzerindeki tesisten uzak durmayı başarmıştım. Şimdiyse içeride metal detektör sırasında beklerken, hayal kırıklığı ve beklenti karışımı tuhaf bir his vardı içimde. Yıllar içinde BM'ye olan inancımı yitirmiştim –ülkeme ve dünya geneline yaptıkları müdahâlelere taş çatlasa kayıtsız denebilirdi– ama yine de tesisin etkileyici olacağını, görkemli bir dekorla karşılaşacağımı varsaymıştım. Bazı kısımları öyleydi de: Dört kat boyunca uzanan tavan kendimi küçücük hissetmeme neden olmuştu, cam ve betondan yapılma balkonlar, ilericiliği ima eden düzgün ve modernist bir kavisle giriş salonunun çevresini sarıyordu. Yine de içerisi, başka yönlerden oldukça sıradandı. Kare desenli mermer zemin, lekeli endüstriyel halı şeritleriyle kaplanmıştı. Güvenlik kameraları öyle dikkat çekiciydi ki sahte olduklarından ve gerçek, modern teçhizatın daha gizli açılara yerleştirildiğinden emindim.

Beni buraya çağıran kadın, Noel tatili sırasında aramıştı. Nerede olduğumu bulmak zor değildi; onunla ilk tanıştığımda yöneldiğim insanlardan ve yerlerden ayrılmamıştım. Yugo, Barış Gücü'nde geçirdiği süreden sonra, New York'a döndüğünü ve bürokrasiyi zorlayıp irtibat makamında çalışmaya başladığını söyledi bana. Şimdi, özellikle insan haklarına odaklanan bir komite kurmak amacıyla yeni bir proje üstünde çalışıyordu. Bana ihtiyacı olduğunu söyledi. Ona şehirde olduğumu ve üniversiteye gittiğimi söylediğimde "Olağanüstü" dedi, bu beni incitse de haklı olduğunu biliyordum. Sonra da "Cumaları harika olur. Ders kaçırmama bile gerek olmaz!" gibi neşeli bir şeyler söyledim, onun memnun olduğu ama benim daha telefonu kapatmadan pişman olduğum bir şey.

Erken gelmiştim, ben de beklemek için bir sıraya oturdum. Takımlı adamlara bakıp herhangi birinin savaşımız sırasın-

da karar odasında ya da olay yerinde olup olmadığını merak ettim. Kadın –Bayan Stanfeld– bana hep kibar davranmıştı, yüzünü arayarak lobiyi tararken hissettiğim küçümseme suçlu hissetmeme neden oldu. Sonunda gözüme ilişti: Takım elbise ve yüksek topuklu ayakkabılar giymişti, saçı düzleştirilip topuz yapılmıştı. Onu son gördüğümde mavi renkli kurşungeçirmez bir yelek ve postal giyiyordu, kasketinin altında dağınık, dalgalı saçlar vardı. Yüzü aynıydı. Kendi görünüşümün daha köklü bir değişimden geçmiş olabileceği aklıma geldi –o zamandan bu yana kırk-elli santimetre kadar uzamıştım– ben de ayağa kalkıp ona doğru baktım. Dikkatini çekmeme fırsat bulamadan bana seslendi.

"Ana Jurić?" Uzun zamandır duymadığım bir soyaddı bu.

"Bayan Stanfeld." Biraz erken uzattığım elim havada asılı kaldı.

"Bana Sharon de lütfen."

"Beni nasıl tanıdınız?"

"Gözlerinden." Bir an için daha çok şey söyleyip söylememesi gerektiğinden emin değilmiş gibi baktı. "Bir de burada bu ayakkabıları çok sık görmeyiz." Son anda gelen uyku sersemi bir meydan okumayla ayağıma geçirdiğim yüksek Converse'lere şöyle bir göz attım.

Sharon'ı izleyerek lobiden çıkıp bir koridordan geçtim. O izin isteyip tuvalete gittiğinde koridorda dolandım. Ağır perdelerle çevrelenmiş ve daha yakından bakınca var olan herhangi bir dinden yoksun, çarmıhlar yerine kartallar ve hâleli dünyanın olduğu, dini görünümlü resimlerle bezenmiş açık konferans odalarına uzattım başımı. Koridorun daha da aşağısında bir dizi süslü ahşap kapı ve "GÜVENLİK KONSEYİ ODASI" yazılı bir levha çarptı gözüme. On yıl öncesinin temsilcilerinin o duvarın ardında toplantı yaptıklarını, annemle babamın ve arkadaşlarımın da içinde olduğu ölü sayısını konuştuklarını ve evet, ele güne karşı rezil olmamak için bir şeyler yapılması gerektiğine ama en iyisinin böylesine karmaşık bir çatışmadan uzak durmak olduğuna karar verdiklerini hayal ettim. Parmaklarımı kapı koluna geçirip yavaşça çektim ama kapı göründüğünden hafifti ve ardına

kadar açıldı. Odadan bir esinti geçti ve arka sıradaki temsilcilerden birkaçı dönüp bana baktı.

Omzumda bir el olduğunu hissettim. Elimi bırakmama yetecek kadar irkilmeme neden oldu bu ve kapı savrulup kapandı. Sharon bana bir bardak kahve ve yağlı kâğıda sarılmış, şekerli bir ayçöreği uzatıyordu.

"Birkaç dakikaya bitirirler. Sonra da çabuk bir kahve molası verilir ve sıra bize gelir." Parmaklarını şıklatmaya çalıştı ama yağlı kâğıt buna engel oldu. Peşinden, duvarında çıkarılan bir levhanın bıraktığı fosilleşmiş yapışkan izleri olan daha küçük bir odaya gittim.

Bakışlarımı takip etti. "Artık burası bizim odamız" dedi gururla. "Ama yeni bir levha için başvuru yapacak bir saniyem bile olmadı. Neden gidip ön sıralardan birine yerleşmiyoruz?" Bardağı ve çöreği bana verdi. "Rezerve yazan herhangi bir yer olur."

Odada pencere yoktu ve duvarları koyu ahşapla döşeliydi, masa ve sandalyeler yarım daire oluşturacak şekilde dizilmişti. Bir yer seçtim ve aslında sıcak çikolata olduğu anlaşılan içeceğimden bir yudum aldım. Zorlukla yuttum, normalde sade kahve içerdim. Tatlılığı ağzıma yapışıp kaldı ve Sharon için hep on yaşında kalacağım kafama dank etti.

Amerika'da neler hakkında konuşmanın sorun olmadığını ve neleri kendime saklamam gerektiğİni çabucak öğrenmiştim. "Orada olanlar çok korkunç" diyordu insanlar nereli olduğumu ağzımdan kaçırıp Bosna'nın yanındaki ülke olduğunu açıkladığımda. Bosna'yı duymuşlardı; olimpiyatlar 84'te orada yapılmıştı.

Başlangıçta, kaygı ve her şeye burnunu sokma arasında gidip gelen büyükler savaş hakkında sorular sorardı, ben de gördüklerim hakkında dürüstçe konuşurdum ama tasvirlerim çoğu zaman, hepsini geri almam, savaşın ya da soykırımın o kadar da kötü olmadığını söylemem bekleniyormuş gibi rahatsız göz kaçırmalarla karşılanırdı. Onlara öğretildiği gibi başsağlığı dileyip konuşmayı bitirmek için bir bahane

sunmadan önce kaba olmamak adına belli bir sürenin geçmesini beklerlerdi zorlukla.

İnsanların nasıl ve neden o şartlar altındaki bir ülkede kaldıklarına dair derin düşünceleriyse en nefret ettiğim şeydi. Bu soruları sormalarına neden olanın anlayış değil cehalet olduğunu biliyordum. Soruyorlardı çünkü kendi balkonlarında hava saldırılarından çıkan duman ya da yanık et kokusunu duymamışlardı; o kadar tehlikeli bir yerin hâlâ ev gibi hissettirebileceğini kavrayamıyorlardı. Çok geçmeden yaklaşımımı değiştirdim ve Zagreb'i eğlenceli bir karnaval alanının kaygısız fırça darbeleriyle resmedene dek, Sırp adama yaptığımız –Müthiş Kapıyı Çalıp Kaçma Şakası– ya da sığınaklarda uydurduğumuz oyunlar gibi anekdotları seçip anlattım özenle. Sonunda olayların ortaya çıkan versiyonları tehlikesiz hatta komikti ama makul bir savaş yaratmak yorucu ve acı vericiydi, böylece bir gün bunu yapmaktak tamamen vazgeçtim. Büyüdüm ve aksanım solup gitti. Yıllar boyu hiçbir şeyi açık etmedim. Bir Amerikalı olarak geçindim. Kendime böylesinin –onlar– için daha kolay olduğunu söyledim.

Ama şimdi yerlerine oturmakta olan BM temsilcileri on yıl önce kim olduğumu biliyorlardı. Kana susamış olmalıydılar. Onlara ne anlatacağımdan emin değildim. Ne söyleyeceğimi düşünerek geç saate kadar uyumamıştım, kafamdakileri düzenleyip bir taslak oluşturmaya çalışmıştım fakat bunca yıl sonra bile olanları anlamlandıracak bir hikâyem yoktu. İki siyahi oğlan ayaklarını sürüyerek odanın karşısındaki ön sıraya gelip sandalyelerine iyice çöktüler. *Afrika,* diye düşündüm. *Kayıp Çocuklar ya da Devrimci Birleşik Cephe'nin çocuk askerleri.* Onları da Sharon'ın mı bulduğunu yoksa başka birinin projesi mi olduklarını merak ettim.

Sharon ayağa kalkıp projektör ekrana yanıp sönen büyük kırmızı harflerle "SİNYAL YOK" yazısını yansıtırken giriş konuşmasını yaptı. Bir stajyerin bağlantı kablolarıyla uğraştığını gördüm. İkinci kez yeniden başlatıldıktan sonra slayt gösterisi başladı ve projektörden üç boyutlu "Savaştaki Çocuklar" başlığı yansıdı.

"İlk sunumu yapacak olan Ana Jurić" dedi Sharon. "Ana, Yugoslavya Sivil Savaşı'nda sağ kalanlardan." Savaş öncesi ve sonrası Yugoslavya haritalarını ve renk kodlarıyla belirtilmiş bölünmeleri gösteren bir slayt belirdi. "Aynı zamanda, on yaşındayken Sırp milis kuvvetlerine karşı savaşan asilere de katıldı." Bu sözler üzerine masalardan bir mırıltı dalgası yükseldi. "Tabii kendini daha iyi tanıtmasına izin vereceğim" dedi Sharon, ben de bunu ayağa kalkmam için bir işaret olarak aldım.

Odaya tereddütlü alkış sesleri yayıldı ve Sharon'ın durduğu yere doğru yürüdüm. Salon önden çok daha büyük gibi geldi bana. Katlayıp cebime koyduğum notları çıkardım ama yazdığım maddeler şimdi işe yaramaz görünüyordu. Öksürdüm, ses oda boyunca yankılandı. Babamın hatırası yeniden yüzeye çıktı. Üçüncü sınıftayken Noel konserinde solo söyleyeceğim kısım yüzünden endişeliydim. "Sadece yüksek sesle söyle" demişti. "Yüksek sesle söylersen herkes tam olması gibi söylediğine inanacaktır."

"Adım Ana" dedim. "Yirmi yaşındayım ve New York Üniversitesi'nde üçüncü sınıftayım. Edebiyat okuyorum." Bu odadan, buradaki kodamanlardan, onların katı ve münasip dillerinden korktuğum zamanlar olmuştu ama şimdi hissettiğim korkudan çok yorgunluktu. Korku da bana çocukluk giysilerim gibi küçük geliyordu artık ve ilk baştaki adrenalin azaldıktan sonra sesim yatıştı.

"Hırvatistan'da çocuk asker diye bir şey yoktur" dedim bir sonraki slayt göründüğünde, kamuflaj giyen ve sürtünme izleriye dolu tüfekler taşıyan yeniyetme iki kızın fotoğrafıydı. "Sadece silah tutan bir çocuk vardır." Semantik bir iddiaydı bu, hem de saçma olanlarından ve aynı üniversite amfilerindeki gibi burada da yutuyorlardı bunu.

Fotoğraftaki kızlar yabancıydı ama oradakinin benim fotoğrafım olması işten bile değildi. Çocukluk ve ergenlik arasındaki yerde sıkışmış, tenleri hâlâ pürüzsüzdü fakat uzuvları ergenliğin o ani büyüme atakları yüzünden biçimsizdi. İki kızın da göğsünde birer Kalaşnikof asılıydı. Daha uzun olanı kolunu diğerinin omzuna atmıştı, kardeş olabi-

lirlerdi. İkisi de başka bir zamandan, fotoğraf çekilirken gülümsenmesi gerektiğini hatırlarmış gibi kameraya bakıp yarım yamalak gülümsemişti.

Eve yolculuğumuzu, annemle babamın katledilişini ve ondan sonra gittiğim köyü anlattığım konuşmama devam ederken, bu fotoğrafları kimin çektiğini merak ettim. Bu görüntüyü fotoğrafını çekecek kadar dikkate değer bulmayacak olan bölge yerlileri olamazdı. Ancak tehlike geçtikten sonra ortaya çıkan travma turistleri içinse savaşın erken zamanlarıydı. Gazeteciler olmalıydı; hâlâ anlayamadığım bir insan türüydü bu. Ahlaki üstünlük taslayıp sonra da geri duran ve kanlı çocuklarla karşılaştıklarında fotoğraf çeken yabancılar.

"Çarpışma bizim için bir seçenek değildi" dedim. "Yaşamak için yaptığımız bir şeydi sadece. Yurtta olmanın bir parçasıydı."

"Slaytlar kızların egzotik görünmesine neden oluyordu –safari sırasında yakalanan hayvanlar gibi– ama biz hiç de bu kadar egzotik değildik. Kendi silahımı düşündüğümde varlığını değil sıska cüsseme fazla gelen ağırlığını hatırlıyordum. Kayışının omzumda bıraktığı yarayı. Kalçama dayayıp ateş ederken, nabız gibi atan mekanik ritmi emen midemde oluşan, gıdıklanmaya benzer hissi.

Biz, aynı yıl bir kıta ötede kendi savaşlarını veren Sierra Leoneli çocuklar gibi değildik; kaçırılıp öldürecek kadar uyuşana dek zorla uyuşturucularla beslenmemiştik ama şimdi, biten savaşın ardından, bir bahanem olmasını dilediğim oluyordu. Emir almıyorduk, JNA'ya patlamış camlardan kendi arzumuzla ateş ediyorduk, hemen ardından da kart oynuyor, yarış yapıyorduk. Her ne kadar silahları günlük düşüncelerimden çıkarmayı öğrenmiş olsam da şimdi onlardan söz ederken beklemediğim bir şey hissediyordum, özlem. Silahlar karşımdaki kalabalık için ne kadar rahatsız ediciyse de birçoğumuz için gençlikle eşanlamlıydı; herhangi birinin çocukluğunu süsleyen nostalji denen o cilayla kaplanmıştı ama kelimelerimi ne kadar çarpıtırsam çarpıtayım, o tüfeklerin arasında New York şehrindeki bir gökdelende olduğumdan daha rahat olduğumu asla açıklayamazdım.

Onun yerine faydacılığı denedim, en azından bir başkasına yardımcı olabilecek bir şeyler söylemeye çalıştım. "Yemek yardımlarınızın ulaşması gereken insanlara ulaşmadığını bilmelisiniz" dedim. "Kaldığım yerde Barış Gücü yoktu ve Çetnikler sivillere gönderilen yardımları çalıyordu. Yemekleri bırakıp giderseniz sadece düşmanlarınızı beslemiş olursunuz. Silahımız vardı ama onlarda daha çok vardı. Kimin karnını doyuracağını belirleyen tek şey silah gücüdür."

Sonunda yanımda birinin olduğunu gösteren bir sıcaklık hissettim ve Sharon'ın gelmiş, bitirmemi bekliyor olduğunu fark ettim. "Zaman ayırdığınız için teşekkürler" dedim. Dinleyiciler şimdi daha kendinden emin bir şekilde alkışlıyordu; ya söylediklerim ilgilerini çekmişti ya da bittiği için seviniyorlardı. Sharon omzumu sıkıp Sırp toplama kamplarıyla ilgili bölüme geçti. Gözleri çok fazla ovuşturmaktan ya da ağlamaktan veya kokainden kalıcı olarak kızaran ve tanımlanamayan bir trajediyi gizleyen Afrikalı oğlanlara baktım. Yerime döndüm, sunumumu en başta yapıp bitirdiğim için rahatlamıştım ama toplu mezar fotoğraflarına geldiklerinde, yan kapılardan birinden sıyrılıp çıktım ve bir saksıya kustum. Sunumun geri kalanı için geri dönmedim, tanıdığım birini görmek istemiyordum.

İki

BM tesislerinin ön bahçesinden yürüdüm –kışa hazır, donmuş çeşmelerden oluşan bir tundra– ve çıkış kapısından geçtim. Etkinlikten sonra Sharon'la öğle yemeği yiyecektik ama diğer oğlanlar da konuşacaksa bitmesine bir saat kadar daha vardır diye düşündüm, o yere ya da içimde uyandırdığı anılara daha fazla katlanamazdım. Beşinci Sokağın yoğun trafiğinde karşıdan karşıya zorlukla geçip Tudor Mahallesi'ne giden merdivenleri tırmandım. Sharon'la buluşmaya çabucak dönebilmek için yakınlarda kalmam gerekecekti. Şimdi fark ediyordum ki buraya gelmemin gerçek nedeni ona olan borcumdan çok, kısa bir süreliğine de olsa beni Hırvatistan'dan tanıyan biriyle konuşma şansıydı. Belki de ardımda bıraktığım insanlara ne olduğuyla ilgili bir şeyler söyleyebilirdi bana.

Kış sonu havası hâlâ soğuktu ama en azından mide bulantımı hafifletti. Manhattan'da her zaman teselli bulurdum,

hayatları belki de benimki kadar karışık olan yabancılarla dolu sokakları, binaları arasında güvende hissederdim. Aslında üniversite için buraya gelirken, okulu değil şehri seçmiştim. Anne ve baba olarak kabul ettiğim Amerikalıların ikisi de üniversiteye gitmemişti, benimse ne okumak istediğimle ilgili çok belirsiz fikirlerim vardı. Böylece aklımda başka herhangi bir kıstas olmaksızın Zagreb'i –dar sokaklarını ve tramvaylarını, şehrin küçüklüğüyle gelen bağımsızlığı ve ulaşımın kolaylığını– hatırlayarak gözlerimi New York'a diktim ama şimdi, Kırk Dördüncü Sokakta yürürken ve Manhattan'ın bu tanımadığım kısmını incelerken, buraya ait olmadığımı hissediyordum. Sokak, estetik ve işlevsel anlamda zamanımın çoğunu geçirdiğim –kravatlı ve parlatılmış deri ayakkabılı seyrek nüfusunun temiz kaldırımlarında yürüdüğü, kaldırım kenarlarında özel şoförlerin kullandığı diplomatik plakalı siyah arabaların beklediği, Batı Mahallesinden öyle farklıydı ki bütünüyle başka bir şehre ait de olabilirdi. Bir dizi BM ofisinin ve UNİCEF binasının önünden geçtim; okyanusun ötesinde bir çocukken benim için büyük umut anlamına gelen bu isimler şimdi pek bir şey ifade etmiyordu.

Nane şekeri almak için bir içki dükkânında durdum. Bozukluk bulmak için ceketimi karıştırırken telefonumun Brian'dan gelen bir mesajla yanıp söndüğünü gördüm.

Günaydın bebeğim. Nereye gittin?

Yalan söylemek istemiyordum, o nedenle de bir şey yazmayıp telefonu cebime geri koydum. Brian'la bir yıldır çıkıyordum ama gerçekten kim olduğumla ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Üniversitedeki herkese olduğu gibi ona da New Jersey'de doğduğumu söylemiştim.

Önceleri geçmiş yaşamımı bir sır olarak tutma kararımdan emindim. Üniversite ve şehir yaşamını, her köşede beni bekleyen eski üzüntüler olmadan da deneyimleyebilirdim. Bir süreliğine işe yaradı. Birkaç arkadaş edindim, Brian'la tanıştım, geç vakitlere kadar dışarıda kalıp içki, sigara içtim, dans ettim, fal taşı gibi açılmış gözlerle ve şehir ışıklarından büyülenmiş hâlde eve yürüdüm. Çocukluğumun hayaletiy-

le kirlenmemiş bu yerde normal bir hayat sürmeyi öğreniyordum yavaş yavaş. Sonra, üçüncü yılımın başında, iki kule düştü.

Sabah sekizde başlayan kimya dersinde, laboratuvar partnerlerimle periyodik cetvel şakaları yaparken, yan sınıfta ders veren öğretim üyesi kapı eşiğinde belirdi. Kadın, izin istemeden içeri girdi.

"Hank" dedi, "bunu görmen gerek." Dr. Reid rahatsız olmuş bir hâlde onu izlerken kadın masanın çekmecelerini karıştırdı. Uzaktan kumandayı bulup titreyen eliyle yukarıya doğrulttu. Video girişi seçeneğinde bırakılmış olan televizyon parazit yaptı. Kadın televizyonu bir haber kanalına çevirdi.

Eski televizyonun karıncalanan görüntüsüne rağmen, alevler fazlasıyla canlıydı; hem yoğunluğu hem de büyüklüğü korkutucuydu ve kameraman açıyı genişlettiğinde tüm sınıf görüntüdekinin ne olduğunu anlayarak şaşkınlıkla nefesini tuttu. Profesör Reid gaz hattını kapatan acil durum düğmesini çevirip deneylerimizi devre dışı bıraktı ve hep birlikte televizyonun çevresinde bir halka oluşturduk.

"Gördüğünüz gibi çok rahatsız edici bir canlı yayına tanık oluyorsunuz" dedi muhabir. "Bu Dünya Ticaret Merkezi ve bu sabah bir uçağın kulelerden birine çarptığına dair henüz doğrulanmamış raporlar aldık."

"Tanrı'm, hangi kule bu?" dedi laboratuvarın arkasında duran bir kız.

"Hangi pilot New York şehrinin üstündeyken bu kadar alçaktan uçar ki?" dedi yanımdaki oğlan. "Lanet olasıca salak."

"Erkek kardeşim Güney Kulesi'nde çalışıyor" dedi kız.

"Ya bu bir kaza değilse?" dedim.

"Kaza değil de ne demek?" dedi oğlan. "Nedir o zaman?"

Profesör telefonunun tuşlarına sertçe bastı ama aradığı her kimse cevap vermedi, o da telefonu kapattı.

"Yurtlarınıza dönmenizi istiyorum" dedi. "Eğer kampüs dışında kalıyorsanız bir süreliğine odasında oturabileceğiniz birini bulun." Rengi iyice solmuş kız dışında hepimiz kitaplarımızı topladık, o televizyonun önünde kaldı.

"Kuzey Kulesi'ydi" dedim yazı bandını işaret ederek. "Eminim kardeşin iyidir."

"Çocuklar" diye seslendi Dr. Reid kapıya vardığımızda. Başını kaldırmadı, yine telefonunun tuşlarına basıyordu. "Merdivenleri kullanın."

Dışarıya çıktığımda şehir merkezine şöyle bir bakmaya çalıştım ama hiçbir şey göremedim. Brian'ın nerede olduğunu merak edip sırt çantamda cep telefonumu aradım. Amerikalı annemle babam bu telefonu bir ay önce doğum günü hediyesi olarak vermişti ama hâlâ yanımda taşımaya alışamamıştım ve sürekli kaybediyordum. Bulduğumda ekranında birkaç cevapsız arama olduğunu gördüm. Brian'ı, sonra da evi aramaya çalıştım ama her seferinde daha önce hiç duymadığım bir meşgul sinyaliyle karşılaştım; milyonlarca insanın aynı anda telefonda konuşmasının sesiydi bu.

Başka ne yapacağımı bilemeyerek yurda koştum, koridorda gezinen Brian'la karşılaştım. Onu karşımda sapasağlam ve iyi görünce hem rahatlamış hem de biraz şaşırmıştım. İçgüdüsel olarak en kötüsünü beklediğimi fark ettim.

"İyisin" dedim çok şaşırmış davranmamaya çalışarak.

Brian beni alnımdan öptü ve yukarıya çıktık, kat arkadaşlarım ortak alanda toplanmıştı bile. Gözlerimizi televizyondan ayırmadan oturduk, birkaç saat sonra da ikinci kulenin de vuruluşunu ve çöküşünü izledik. Kayan yazı bandı önceki gibi "felaket" değil "saldırı" diyordu şimdi. Sonunda aileme ulaştım, açıklanamaz bir şekilde fısıldayarak konuşuyorduk, sanki yüksek sesle konuşursak bir şeylerin devrileceğinden korkuyorduk. Annem olarak kabul ettiğim kadını yatıştırmaya çalışarak tekrar tekrar iyi olduğumu söyledim. Telefonu kapattığımda kendimi de iyi olduğuma inandırmaya çalıştım. Sonuçta bana hiçbir şey olmamıştı.

Brian kalmak istedi ama bir araştırma ödevini bahane edip bir dizi özür diledim ve isteksizce kendi yurduna döndü. Yalnız kalmak istiyordum. Herkes yattıktan sonra bile uyanık kalıp, şimdi herkesin "Sıfır Noktası" dediği, artık kule olmayan kuleleri izledim. Enkaza yakın olma arzusu sarmıştı her yanımı. Dışarı çıkıp itfaiye araçlarından oluşturulan

barikatlara ulaşana dek güneye doğru yürüdüm ve bir süre acil durum ışıklarıyla yıkanarak orada durdum. Hava hâlâ yanmış plastik ve erimiş çelik kokusuyla ağırdı. Her nefes, beton parçacıklarıyla dolu ve kuruydu, boğazımı kaşındırıyordu.

Ortak alana döndüğümde haber kanalları o günün görüntülerini tekrar gösteriyordu, kül katmanı ve ölenlerin daha o sabah önemli hatta belki de gizli kabul edilen belgeleriyle kaplı asfaltın sallantılı görüntüleri. Daha sonra canlı yayına dönüldü ve helikopterden çekilen ufuk çizgisi göründü. Olay yerinin üstünde bir duman bulutu asılıydı, yansıyan şehir ışıklarıyla turuncuya çalıyordu. Gün boyunca kaçındığım benmerkezci düşünceyi yatıştırmaya çalıştım yine, nereye gitsem belanın da peşimden geleceği düşüncesini.

Saldırıların üzerinden altı ay geçmişti artık ve günlük yaşam normale dönüyordu; önce zorla cesur bir tutum takınarak –korkmak kazanmalarına izin vermek demektir– sonra da şehir hayatının sıradan sıkıntılarında kaybolana dek, rutinlerimize yavaşça geri dönerek: Tekleyen kalorifer boruları, metro inşaatı nedeniyle değişen güzergâhlar ve her zamanki tantanalar. Ülke savaştaydı ama savaş, insanların çoğu için bir deneyimden çok fikirdi ve Amerikalıların –benim– savaşın etkilerini bazen günlerce yok sayabilmesi öfke ve utanç arasında bir şey hissetmeme neden oluyordu. Hırvatistan'da savaş zamanında yaşamak, kontrolün kaybı anlamına gelirdi; uyurken bile her düşünceye, her harekete savaş hâkimdi. Onu unutmanıza fırsat vermezdi ama Amerika'nın savaşı beni sınırlamıyordu; suyumu kesmiyor, beslenme kaynaklarımı azaltmıyordu. Tanklar, askerler ya da parça tesirli bombalarla ele geçirilme tehdidi söz konusu değildi; burada öyle şeyler yoktu. Amerika'da savaş demek Hırvatistan'da olanlarla –ve muhtemelen Afganistan'da– da öyle uyuşmazdı ki kelime neredeyse yanlış kullanılıyor gibiydi.

Telefonum çaldı ve beni ürküttü, titreyen bir sesle cevapladım. Arayan Sharon'dı.

"Ana? Nereye gittin?"

"Sadece biraz hava almak istedim. Lobide buluşalım mı?" Gitmememem gereken kadar batıya ilerlemiş olduğumun farkına vardım. Sokaklardan koşarak geçip turistik bir grubun tıkadığı BM kapılarına vardım. Sharon'ın numarasını aradım ama birkaç saniye sonra elinde dosyalar ve benim notlarımla çıkışta belirdi.

"O karmaşadan geçemeyeceğini düşündüm" dedi. "Bunları istiyor musun?" Notlarımı uzattı. "Aç mısın?"

Değildim ama BM'den uzaklaşmaya ve Sharon'la yalnız kalmaya can atıyordum.

"Yer ayırtmıştım. Yürüyerek gidebiliriz."

Topuklu ayakkabılarla bu kadar kolay yürüyebilmesini hayranlıkla izleyerek peşinden merdivenleri tırmandım. Ben ne zaman giymeyi denesem paytak paytak yürüyordum ve yaşım geçtikçe başka kadınların sahip olduğu zarafeti öğrenmem daha da imkânsız görünüyordu. Pahalı gibi görünen bir lokantanın önünden her geçişimizde, kendimi komik duruma düşürmeyeceğim, daha sıradan bir yere gitmemizi diliyordum. Sharon bir yandan BlackBerry'sini karıştırırken bir yandan da dalgınlıkla BM üyesi yapıları gösteriyordu bana; Malezya Konsolosluğu, tüm kodamanların kaldığı otel. Gösterdiklerine ilgisizce baktım, tek düşünebildiğim on yıldır bastırdığım konuşmaya nasıl başlayacağımdı.

Gri bulutların arasından sızan güneş yanaklarımı ısıttı ve Hindistan Elçiliği binasına titrek ışıklar gönderdi. Binanın en üstündeki gömme balkon şimdi altınla yıkanmış gibiydi, güneş kafesli tavan penceresinden içeri sızıyor, duvarlardaki aynalı oymalardan geri yansıyordu.

"Çok güzel" dedi Sharon topukları üzerinde geriye doğru kaykılarak. "Neredeyse çağ ötesi denilecek bir yanı var."

Bense tam tersini düşünüyordum; kızıl granitin çölü hatırlattığını ve eski bir tapınağı andıran bir güzelliği olduğunu ama hiçbir şey söylemeden peşinden karşıya geçtim.

Lokanta biraz izbe görünüyordu, tentesi solmuş, perdeleri tozla kaplanmıştı fakat içeri girince, temiz olmasa da aslında korktuğum gibi lüks bir yer olduğunu gördüm. Ma-

salara öğle yemeği için bile ağır beyaz keten örtüler serilmişti. Spor ayakkabılarıma baktım.

"Kırmızı şarap alayım" dedi Sharon parlak yelekli bir garsona.

"Ben bir kola alabilir miyim?"

Garson gülümsedi ve şarap bardağımı alıp gitti. Oda, oraya buraya serpiştirilmiş spot ışıklarıyla aydınlatılmıştı, gözlerimi kısıp menüye baktım. Hiçbir şeyin fiyatı yazılmamıştı.

"Bence çok iyi geçti, sence?" dedi Sharon. Ona aynı fikirde olduğumu söyledim ama aslında o kadar emin değildim. Peçetemle oynuyor, dikdörtgen biçimindeki kumaş parçasını bir katlayıp bir açıyordum. Ona projesini sordum. Çok yoğun olduğuyla ilgili basmakalıp cevaplar vererek dosyalarını sandalyesinin altına koydu.

"Neyse bu konuyu kapatalım. Okul nasıl? Kız kardeşin, Rahela?"

Kız kardeşimin yıllardır kimsenin kullanmadığı ismini duymak beni hazırlıksız yakaladı. "Burada ona Rachel diyorlar, diyoruz."

"İyi mi peki?"

"Evet iyi. Onu hatırlamana şaşırdım."

"Birlikte görevdeyken Petar sık sık sevgiyle ailenden söz ederdi. Özellikle de... kayıp olduğun dönemde."

Petar'dan söz ediyorduk. Soru bunca zamandır kafamda dolanıyordu ama onu dillendirmek zordu. Bilmenin kesinliği. "Ona..." kem küm ettim. Garson içeceklerimizle geri geldi ve menüye bakmamış olan Sharon'ın onu geri göndermesini diledim ama o hardal soslu biftek salatası sipariş edince hazırlıksız olduğumdan aynısından istedim. Garson gidince Sharon şarabını yudumlayıp beklentiyle bana baktı. "Ne diyecektin?"

"Hiçbir şey."

Duraksadı ama sözüme inanmayı seçti. "O zaman bana kendinden bahset. Yeni ailen, yeni hayatınla ilgili her şeyi öğrenmek istiyorum."

Kullandığı kelimeyi duyunca dişlerimi sıktım. Yeni... Sanki bir ikinci el araba satışında ailemi bir başkasıyla takas etmişim gibi. Dargınlığımı içime atıp ona ailemin iyi insanlar olduğunu ve bana iyi baktıklarını söyledim. Rahela sağlıklıydı artık, sanki hiçbir sorun yaşamamış gibiydi. Son on yılın çoğunu Philedelphia'nın, her şeyin temiz ve sakin olduğu banliyölerinden birinde geçirmiştik. New York'a bu sakinlikten kaçmak için geldiğimi de söyledim ona. Sharon kilisedeki kadınlar gibi başını sallayarak dinliyordu. Teşvik etmeye çalıştığını biliyordum, ya da hâlinden memnundu, sebebi her neyse hayatımın onun için değerlendirip kendine pay çıkaracağı bir şey olması beni rahatsız ediyordu. "Her neyse" dedim. Tabağıma baktım. "Sana Petar'ı sormak istiyordum."

Sharon başını sallamayı bıraktı.

"Ona ne olduğunu biliyor musun? Oradan ayrıldığımız gün?"

"Hayır" dedi. "Gönderdiğim adamlar... onu bulamadı. Sonra bir aylığına Almanya'daydım, sonra da Bosna'da, iletişim kurmam imkânsızdı. Aslında ben de senin..."

"Hayır" dedim.

"Denedim. Mektuplar yazdım. Yeni elçiliği kuran insanlara bile sordum ama hiçbir şey çıkmadı."

"Peki, birimdeki bütün o diğer adamlar?"

"Hepsini düşündüm ama hiçbiri ona o kadar yakın değildi. Petar ve ben arkadaştık. Ayrıca senden sonra her şeyin yolunda olup olmadığını bilmek istiyordum."

"Petar bana seni kurtardığını söylemişti."

"Bir de o var, tabii, ona borçluyum. Aslında muhtemelen bir kereden de fazlaydı. Onun birimi silahlarını gerçekten kullanıyordu, bizse çanta gibi yanımızda taşıyorduk."

Yüzüm endişemi açığa vurmuş olmalı ki Sharon, "Özür dilerim. Bazen bunlara gülüp geçmezsem içimde çok çirkin bir şey köklenecekmiş gibi geliyor. Eminim anlıyorsundur" dedi.

Anladığımı söyledim.

"Biliyor musun, sonuçta sen benim en büyük başarı öykümsün."

Sharon'ın konuşmasını, açılan mezarların fotoğraflarını düşündüm. Annemle babam gibi hâlâ bulunamamış olan onca insanı.

"Başarı doğru kelime mi bilmiyorum."

Hafifçe gülümsedi. "Belki de değildir. Doğruyu söylemek gerekirse orada gördüklerimi atlatabileceğimi sanmıyorum." Duraksadı. "Ama aklına bir de bunu sokmamalıyım."

Ona sorun olmadığını söyledim.

"Petar seninle gurur duyardı."

Bir teşekkür mırıldandım ve –neyse ki– hesabı getiren garson ortaya çıkana dek salatama odaklandım. Cüzdanıma uzandım. Yirmili yaşlar ve öğrencilik "gerçek yetişkinlerle" etkileşimi sık sık garipsediğim bir dönemdi, hesabı paylaşma önerilerimi sanki çok saçma bir şeymiş gibi karşılayıp reddediyor, kendimi daha da çocuksu hissetmeme neden oluyorlardı.

"Aklından bile geçirme."

"Emin misin?" dedim, gerçi bu kez minnettardım çünkü çalışan-öğrenci maaşımın fiyatsız menüden sağlam bir darbe alacağından emindim. Sharon şarabının geri kalanını kafasına dikerken abartılı bir şekilde başını salladı.

Dışarıda, aniden ortaya çıkan bahar sağ olsun, inceden, soğuk bir çisenti vardı. Yan yana kaldırımda dururken Sharon yağmurluğunun kemerini iyice sıktı. "Geri dönmeyi düşünüyor musun hiç?" dedi.

"Sen arayana dek bunu düşünmemeye çalışıyordum." Ben de paltomun önünü kapatmaya çalıştım ama fermuarı sıkışmıştı. "Sen?"

"İyi bir fikir olduğunu sanmıyorum. Benim için." Taksi çevirmek için kolunu uzattı. "Yağmur boşanacak gibi görünüyor. Seni de bir yere bırakayım mı?"

Kafamı *hayır* anlamında salladım. Hem zaten zıt yönlere gidecektik. Bir taksi karşı kaldırımda durdu. "O zaman ben buna bineyim" dedi. Yapmacık bir şekilde kucaklaştık ve karşı kaldırıma koştu; kaygan asfaltta bile topukluların üzerinde dengesini koruyabiliyordu. Taksiye binmesini izledim ama o BlackBerry'sinde bir şeyler yazıyordu ve başını kaldırmadı.

Metroya doğru yürürken ruh hâlim kötüleşti, öfke gibi bir şeydi hissettiğim ama neye olduğunu çözemiyordum. Belki de hâlâ bu kadar azını anlayabildiğim için düş kırıklığı duyuyordum. Yetişkinlik, berraklık ve anlayış yerine sadece daha fazla kafa karışıklığı getirmişti bana. Bir sonraki köşede notlarımı çöpe attım.

Üç

Şehir, bazen mart ayında büründüğü o gri, karamsar havasıyla kalabalık ve ıslak ve tatsızdı. Öğle yemeği uzamıştı ve Profesör Ariel'le olan randevuma gecikmek üzereydim.

Bana ödünç verdiği kitabı almak için odama dönecek zamanım olup olmadığını hesaplamaya çalıştım ama vazgeçip doğrudan ofisine yöneldim.

Kendime, ardımda bıraktığım kıtayı ve ülkeyi düşünme iznini ancak okurken veriyordum. Profesöre kendimle ilgili hiçbir şey anlatmamış olsam da buraya ait olmadığımı biliyor gibi görünüyordu ve bana kitap ödünç veriyordu, Kundera ve Conrad ve Levi ve yerinden edilmiş daha birçoğu. Birini bitirip ofisine giderdim, yazarlar hakkında ağdalı bir dille öyle mahrem ayrıntılar anlatırdı ki hepsinin yakın arkadaşları olduğuna ikna olmuştum. *Göçmenler*'i yeni bitirmiştim ve bu haftanın kaygıları daha çok BM odaklı olsa da kitabın zihnimi pek de rahatlattığı söylenemezdi. Hem

yalnız hem de tuhaf bir gezgin olan başkarakteri, profesörün, her nasılsa, hakkımda açığa vurduğumdan daha fazlasını bildiği hissiyle huzursuz olarak izledim.

Ofisine çıkan merdivenleri koşarak tırmandım ve yarı açık olmasına rağmen kapıyı çaldım. Oda küçüktü ve yumuşak bir ışıkla aydınlatılmıştı, neredeyse her yüzey raflarla kaplıydı. Yerde raflara sığmayan kitap yığınları diziliydi. Profesör Ariel ortada duran çalışma masasında oturuyordu, kitap koleksiyonunun içinde ufacık ve kırılgan görünüyordu.

"İçeri gel. Otur" dedi o titrek hâliyle. "Sebald'ı nasıl buldun?" Sandalyedeki kâğıtları kaldırıp masasına koydum. Arkasındaki duvarda asılı olan devasa Wislawa Szymborska posteri –ki bana onun kitaplarını da okutmuştu– peşpeşe sigara içen koruyucu bir melek gibi buluşmalarımızı gözlerdi.

"Etkileyici" dedim.

"Dili olağanüstü, değil mi?"

"Öyle." Bu doğruydu ama etkilenme nedenim bu değildi. "Ama sadece o değil. Karakterler. Yaşadıkları travmaları asla atlatamayan insanlarla yüz yüze gelmek. Bu..."

"Rahatsız edici miydi?"

Başımla onayladım.

"Yine de Sebald sürekli hafızanın kusurlarına dikkati çeker. Belirli bir travmanın insanın zihnine "kazınmasına", o akıldan çıkmayan berraklığına değil. Bundan ne anlam çıkardın?"

Beni en çok korkutan da bu olmuştu. Ya annemle babamın son anlarına dair hatırladıklarımın hepsi yanlışsa? Onları içimde canlı tuttuğumdan, koruduğumdan emindim. Bilinçaltımın, onlardan bana kalan bu kadarcık anıyı da bozabileceği fikri kabul edebileceğimden fazlasıydı. "Ama belki de herkese öyle olmuyordur. Belki bazı insanlar gerçekten hatırlıyordur" dedim.

"Elbette ama bu da beraberinde sorunlar getirir, değil mi? Ambros Adelwarth karakterini bir düşün."

"Amcası mı?"

"Geçmişinin capcanlı yansımaları işkence ediyor ona..."

"Elektroşok tedavisini seçiyor. O endişeleri silmek için."

"Aynen öyle."

"Öyleyse bundan ne çıkarmam, ne çıkarmamız gerekiyor?"

"Anlayabilene aşk olsun." Biraz gülümsedi, sonra da dönüp camdan dışarı baktı. Yakın zamanda vefat etmiş olan Sebald'ın şüpheli bir trafik kazasıyla gelen ölümünden söz etmeye başladı ama ben tepki veremeyecek kadar sarsılmıştım. "Ana, iyi misin? Biraz bitkin görünüyorsun." Adımı çoğu Amerikalı'nın yaptığı gibi uzatılmış, yayvan *a*'larla değil, Hırvatlar gibi söylüyordu.

"İyiyim. Özür dilerim" dedim. "Sadece biraz keyifsizim."

"Sebald'ın insanlar üzerinde böyle bir etkisi olur. Ben buna 'umutsuzluğun büyüsü' diyorum."

Verdiği ödevleri yerine getiremediğimi düşünmesini istemediğimden karşı çıkmaya çalıştım ama dönüp doğrudan bana bakınca sustum.

"Nereliyim demiştin?"

"Ben– yani. Aslen mi?" Söylememiştim. Söylemek istemiyordum ama yine de ağzımdan çıkıverdi. "Hırvatistan. Zagreb." Gerçeği söylememle beraber içimi garip, ağırlığı olmayan bir his kapladı. Sanki gerçekten uçup gidecekmişim gibi sandalyenin kenarını kavradım.

Profesör Ariel şaşırmış görünmüyordu. "Hmm" diye mırıldandı. "Ben de öyle düşünmüştüm."

"Ne?"

"Öyle olduğunu sezmiştim. Kesin olarak Hırvatistan'dan değil de... Başka bir yerlerden geldiğini. Gerçi Balkanlar mantıklı geliyor."

"İyi de nasıl anladınız?"

"Yaşlı bir ruhun var. Bilirim, benim de yaşlı bir ruhum var. Ayrıca, çok okuyorsun." Göz kırptı, küçük bir gülümsemeyle karşılık verdim. "Ama haberler iyi, arkadaşların da arayı kapatacak." Köşedeki kitaplığa dönüverdi. "Şimdi, önümüzdeki hafta için... Bir Sebald'la daha başa çıkabilir misin? Son kitabı buralarda bir yerlerde olacaktı..." Yavaşça ayağa kalkıp bir deri bir kemik kalmış parmağıyla kitabı raftan aldı. "Burada. *Austerlitz*."

"Diğerini geri getirmediğim için özür dilerim. Bir toplantıdan sonra doğrudan buraya geldim."

"Takma kafana. Hem o sende kalsın. Bende bir kopyası daha olduğundan eminim."

Ayaklarını sürüyerek masasının etrafından dolandı ve kitabı kucağıma koydu. "Al bakalım."

"Teşekkür ederim" dedim ama dikkatini başka bir şey çekmiş ve uzaklara gitmişti, parmaklarını sanki görme engelliler alfabesiyle yazılmış bir kitabı okur ya da çok eskiden sevdiği birinin eliymiş gibi kitabın sırtında gezdiriyordu, ben de çıkarken ardımdan ofisinin o ağır kapısını kapattım.

Yurda döndüm, koridorların sessiz ve oda arkadaşımın gitmiş olduğuna sevindim. Brian'ı aramam gerektiğini düşündüm ama bir türlü yapamadım. Profesör Ariel'e hakkımda çok az şey söylemiş olsam da kendimi tehlikeli derecede çıplak hissediyordum. Brian'ı görürsem ona da anlatabilirdim ve yalanlarımın sonuçlarıyla başa çıkmaya hazır değildim. Onun yerine ödevlerimi, Sebald'ı ve kirli çamaşırlarımı lise yıllarımın asilik döneminden kalma büyük kaykaycı çantama doldurup çıktım. Penn İstasyonundan bir dolarlık, fazla tuzlu patlamış mısır satın alıp Pensilvanya'ya giden banliyö trenlerinin ilkine bindim.

Frankfurt'ta ticari jete bindiğimde, iki gündür uykusuzdum ve neredeyse her şeyden korkuyordum. Kalkışta kulaklarımda oluşan basınçtan, koridorun karşısında elindeki kâğıt poşete kusan adamın hastalığını kapmaktan ve okyanusun ötesinde beni bekleyen her neyse ondan korkuyordum.

İndiğimizde uçuş görevlileri sırayla boynumda asılı duran havayolu etiketini okudu; sanki kayıp bir bavuldum. Biri beni bileğimden tutarak, çevresi iple kuşatılmış sıralardan geçip okuyamadığım bir belgeyi imzaladığım gümrüğe doğru sürükledi. Yapılan bir anons dikkatini çekti ve duvardaki saate bakıp ayağıyla yere vurmaya başladı. Bir sürü yaka kartı olan bir adam pasaportumu karıştırıp çarpık çurpuk zımbalanmış uyduruk vizeme uzun uzun baktı. Bense arka-

sındaki siyah bandın üzerinde dönüp duran valizleri izledim. Memur bana, anladığım kadarıyla, yakın zamanda bir çiftlikte bulunup bulunmadığımı sordu. Yaka kartlarına bakıp kafamı iki yana salladım.

Memur pasaportumu mühürleyip ilerlememi söyledi, uçuş görevlisi de bana güle güle dedi. Hareketli bandın üzerinde valizimi bulup diğer herkesin peşinden bir dizi cam kapıya doğru ilerledim. Kolu ya da tutacak yeri olmayan kapılar mühürlenmiş gibi görünüyordu ama kimse bunun farkında değilmiş gibiydi. Oradaki herkese dikkatli olmaları için bağırmayı düşündüm ama bunu İngilizce olarak nasıl söyleyeceğimi bilmiyordum. En öndeki insanlar ilerlerken kırılan camların etrafa saçılmasını bekleyerek gözlerimi kıstım ama kapılar sihirliymiş gibi son anda kayarak açıldı.

Kapıların öte yanındaki açıklıkta, sevdikleriyle karşılaşan heyecanlı insan grupları toplanmıştı. Küçük bir oğlan annesinin bacağına yapışmıştı; iki arkadaş sarılıp zıplıyor, birbirlerinin kulaklarına haykırıyorlardı. Onların arkasında, üstünde isimlerin yazılı olduğu levhalar tutan takımlı adamlar, lobide tur atıyordu. İçimdeki girdabı dengelemek için başımı yana eğerek kalabalığın arasından ilerlemeye devam ettim ve sonunda kucağında kız kardeşime benzeyen küçük bir çocuk tutan bir adamla karşılaştım.

Adam bana doğru baktı, bir an için hangimizin daha fazla dehşete kapılmış olduğunu anlamak zordu. Yanında duran ve elinde adımın –yanlış yerlere koyulmuş vurgularla– yazılı olduğu bir isim levhası tutan kadın, elindeki evrakı karıştırıyordu. Kısa boylu ve esmer tenliydi, yüzünde bir gülümseme vardı.

"Rahela?" Adamın koluna tünemiş, sağlıklı görünen kıvırcık saçlı minik kıza baktım. O kadar büyümüştü ki neredeyse tanınmaz hâldeydi; her zaman benimkilere benzeyen gözleri hariç.

"Seni havayolu görevlilerinin getireceğini sanıyordum, neyse." Kadın aradığı kâğıdı buldu. "*Dobrodošli u Ameriku, Ana*" diye okudu duraksayarak, elindeki kâğıttan.

"*Hvala.*" Birbirine uyup bir anlam ifade edecek İngilizce kelimeler bulmak için okuldaki dersleri geçirdim aklımdan. Kadın eğilip beni kucakladı.

"Tanıştığımıza sevindim" dedi.

İsimleri Jack ve Laura'ydı ve onlara böyle hitap etmemde bir sakınca olmadığını söylediler ama Rahela o cırtlak bebek sesiyle '"Anneciğim" ve "Babacığım" diyordu; bense ilk birkaç ay boyunca onlara yönelik hiçbir hitap sözcüğü kullanmadım.

Trenton'da tren değiştirip SEPTA'nın eskimiş deri koltuklarından birinde uyuyakaldım. Rüyamda cesetler gördüm. Yıllar önce, Amerika'ya ilk geldiğimde gördüğüm kâbuslardı bunlar. Petar'la Marina'nın balıkçı köyündeki kayalık uçurumlardan atladığım ve havadayken sıcak Adriyatik Denizi yerine şişmiş cesetlerden oluşan bir yığına doğru düşmeye başladığım rüyalar. Sonra, tam düşecekken, boynumdan dizlerimin arkasına doğru yayılan kuvvetli bir sızı beni uyandırdı. Tren istasyona girdi ve biletçi "Son durak!" diye bağırdı. Eşyalarımı topladım.

Platforma indiğimde –bir yanım şimdiden onunla geri dönebilmeyi dileyerek– trenin ters yöne doğru yola çıkmaya hazırlanışını izledim. Ağır adımlarla kasabanın en işlek caddesinden geçtim, yolun iki yanında birbirine bağlı alışveriş merkezleri diziliydi: İki katlı bir evcil hayvan malzemeleri dükkânı, yazları çalıştığım Kmart, tüm büyük fast-food zincirleri ve Vacuum Mania.

Jack ve Laura'nın buraya, ben ve Rahela için taşınmış olmaları bazen suçlu hissetmeme neden olurdu. Bizden önceki hayatlarını özleyip özlemediklerini merak ederdim. Onlar da yıllar boyu şehir insanı olmuşlardı, yaşadıkları apartman dairesi sadece yeni evli bir çifte ve sahip olamadıkları o bebeğe yetecek büyüklükteydi. Sonra Rahela gelmişti, çok geçmeden al yanaklı hızla büyüyen bir çocuğa dönüşmüştü, oyuncak ve giysileri ona ayrılan çekmeceleri ağzına kadar doldurmuş, mobilyaların kenarlarından taşmaya başlamıştı. Onu geri vermeleri gerekeceğini biliyorlardı elbette ama onun varlığıyla birlikte daha önce hep

kendilerinden daha yaşlı insanların arzuları olduğunu düşünerek ciddiye almadıkları şeyleri istemeye başlamışlardı. Semt olmak üzere olan bir tepeden, ucuz bir arsa satın alıp evlerini inşa etmeye koyulmuşlardı.

İnşaat başladığında, Amerikalı anne ve babam için Rahela"nın MediMission bilgi formunda adı geçen ablasından daha fazlası değildim ama daha inşaat bitmeden ben de oradaydım.

"Hangi yatak odasını istiyorsun?" diye sormuştu Laura taşındığımız gün bana. Kendi yatak odama sahip olma düşüncesi bana öyle yabancıydı ki yanlış anladığımı düşünerek sessiz kaldım. Sonunda, bana Zagreb'deki balkonumuzu hatırlattığı için, penceresi daha büyük olan odayı seçtim. Tepe, dönümlerce uzayan tarım arazisine ve onun da ötesinde, ormanlık alana bakıyordu. Aile ve arkadaşlar yeni evi ziyarete geldiğinde, hepsi güzel manzaradan söz etmişti. Bense o ilk aylar boyunca her günümü, koyu yeşillerin arasından kirli ya da metal bir şeylerin görünmesi arzusuyla, ufukta herhangi bir bina arayarak geçirdim. Aylar hatta yıllar geçtikten sonra bile ormana hiç alışamadım, gün ışığının yaprakların arasından geçtiği gündüz vakitlerinde bile. Ormanın kıyısına fazla yaklaşıldığı için, mahallede oynanan saklambaç oyunlarından çekilmek için bahaneler uydurdum. Geceleri, ağaçlar öne eğilirmiş gibi görünürdü, gölgeleri duvarıma düşerdi. Penceremden ağaç siluetlerini izlediğim uykusuz bir geceden sonra ona sorduğumda, Jack bunların kestane meşesi olduğunu söylemişti. Aynı Stribor'un ormanındaki gibi diye ikna etmeye çalışmıştım kendimi ama annemle babamın düştüğü yerdeki beyaz meşeler ve çürüyen meşe palamutlarından başka bir şey düşünemiyordum.

Amerika, filmlerde göründüğü gibi değildi. En azından McDonald's konusunda haklıydım; her yerdeydiler. Oysa Gardenville'de bulduğum hayatta, Yugoslavya'da çok sevilen Western filmlerinde övülen o maceracı ruh, o meydan okumalar, o kahramanlıklar yoktu. Zagreb'deyken araba yolculukları beni hep heyecanlandırırdı. Gardenville de ise herhangi bir şey yapabilmek hatta markete gidebilmek için

bile arabaya ihtiyaç vardı. Hiçbir yerde fırın yoktu. Marketteki her şey ise önceden dilimlenip paketlenmişti. Avrupa'da gördüklerimin hepsinden daha büyük olan ve her şeyin satıldığı marketlerde, bir somun taze ekmek bulamadığıma inanamayarak, Laura'nın peşinde gezerdim.

Kültür ise gözle görülür derecede muhafazakârdı; ülkemdeki komünizm ve Katoliklik gelenekleriyle karşılaştırıldığında bile. Üstsüz kadınlar Hırvatistan'da çoğu gazetenin kapağını donatırken ve sahillerde sıradanken, Amerika'da her türlü çıplaklık utanç verici kabul ediliyordu. Zagreb'de yasak olmaksızın sokaklarda koşup büyükler için sigara ve alkol alabiliyordum. Gardenville'de ise yetişkinler sürekli olarak çocuklarının kaçırılmasından korktuğundan, evden uzaklaşmıyordum.

Sohbetler, özellikle bana saygıdan, dikkatle ilerliyordu. O ilk merak patlamaları geçtikten sonra, kimse, aile içinde bile, benimle geçmişim hakkında konuşmadı. Laura "sorunlarım" için hüsnütabirler geliştirdi; böylece savaş ve katliamlar, "karışıklık" ve "talihsiz olaylar"a dönüştü.

O ilk yazım boyunca günlerimi Rahela'ya yapışarak geçirdim ki artık yürüyebildiği için eskisinden zordu bu. Onu gözümün önünden ayırmak istemediğimden, minik bir sandalyeye oturup plastik mutfağında hazırladığı plastik yemekleri yiyor, ya da garaj yolunda Çakmaktaşlar'ı hatırlatan, ayaklarıyla ilerlettiği oyuncak arabasıyla bir ileri bir geri giderken peşinden gidiyordum. Bazen hatırlayıp hatırlamadığını anlamak için kulağına Hırvatça sözler fısıldıyordum. Bir ya da iki kelimeyi papağan gibi tekrarlıyordu ama kendiliğinden mırıldandıkları İngilizce gibi duyuluyordu.

Rahela'nın uyku saati geldiğinde, verandanın altındaki boşluğa saklanıp onun resimli kitaplarına bakar, resimlerle kelimeleri eşleştirerek İngilizce alıştırması yapardım. Bazen gazetelerde içinde "Hırvatistan" ya da "Sırbistan" geçen başlıklar arar, bulduklarımı yatağımın altında sakladığım deftere yapıştırırdım. Laura saklandığım yerden çıkarmayı başardığında sanki sebep sesin yetersizliğiymiş gibi yüksek sesle konuşurdu benimle. Okula gittiğim süre boyunca İn-

gilizce öğrendiğimden, söylediklerinin çoğunu anlayabiliyordum ama doğru kelimeleri cevap vermeme yetecek bir hızla doğru sıraya koymakta zorlanıyordum. Bana yaz için alıştırma kitapları almıştı, ben de Laura'nın bitirdiğimi ilan etmesine yetecek kadar sayfayı doldurana dek içlerindeki matematik problemlerini çözüyor, okuma parçalarının boşluk doldurma sorularını tahmin yürüterek cevaplıyordum. Sonra da verandanın altındaki yerime dönüp uykuyla savaşıyordum. Çoğu gece uyanık kalıyordum ve her zaman yorgundum ama uyumak demek rüya görmek demekti, bu nedenle de uykudan kaçınıyordum.

Bir öğleden sonra, yeni arka bahçemizde mangal yaptık. Hava kararkarken, uzaktan gümbürtüler geldiğini duydum.

"Yağmur mu yağacak?" dedim.

"Sanmıyorum ufaklık" dedi Jack. Haklıydı. Gökte hiç bulut yoktu.

Sonra patlamalar başladı. Ufuk kırmızı ve turuncu ışık patlamalarıyla kaynıyordu, ardından da şiddetli çatırtı sesleri duyuldu. Bağırıp Jack'a çarparak eve doğru atıldım.

"Hey, Ana! Bekle!" dedi. "Bugün 4 Temmuz, o kadar!" Tarihin bir hava saldırısıyla ne ilgisi olabileceğini anlayamıyordum ve durup öğrenmeye de niyetim yoktu. Verandanın altına dalıp, okulda sığınağa yetişecek zamanımız olmadığında yapmamızın öğretildiği gibi başımı dizlerimin arasına sıkıştırdım ve kollarımla ensemi örttüm.

"Ana. Bir şey yok." Jack karınüstü çimlerin üzerine uzanmış, kafasını verandanın altındaki boşluğa uzatmıştı. "Bugün 4 Temmuz. Bu bir kutlama, savaşımızın bitişinin kutlanması. Bunlar sadece havai fişek. Eğlence amaçlı."

"Sizin de mi savaşınız var?"

"Hayır. Yani, vardı ama uzun zaman önce. Yüzlerce yıl önce." Gömleğinin omuz kısmı çim lekesi olmuştu, gözlükleriyse yüzünde eğri duruyordu.

"Havai fişekler?"

"Evet, yani, *BOM* oldu ya." –Elleriyle büyük ışık parlamasını taklit etmeye çalıştı– "Hani güzel renkleri vardı?"

"Bizde de vardı. Yeni Yıl akşamında. Savaştan önce."

"Evet, doğru. Kutlamak için."

Uzanıp burun kemerinde duran gözlüklerini düzelttim.

"Teşekkürler" dedi. Bir süre sonra elini dizime koydu. "Sorun yok yani. Tamam mı?"

Başımı *evet* anlamında salladım.

"Gidip izlemek ister misin?"

Başımı iki yana salladım. "Sen. Lütfen."

"Peki, o zaman, fikrini değiştirirsen hemen şuracıktayım." Dizlerimi göğsüme çekip partiye dönmesini izledim. Ellerini saçlarından geçirip Laura'ya bir şeyler fısıldadı, o da verandaya doğru yan gözle birkaç bakış attı. Bense gecenin geri kalanı süresince de oradan çıkmadım.

Eve girdiğimde çamurlu spor ayakkabılarımı çıkarıp mutfakta yalnız başıma durdum. Buzdolabının üzerinde Rahela ve benim resimlerimizin olduğu mıknatıslı küçük çerçeveler vardı, bebek Rahela, emekleyen, yürüyen ve anaokulundan mezun olan Rahela; altıncı, yedinci ve sekizinci sınıfta ben ve dönüşüm geçiren dişlerim.

"Merhaba?" dedim ama orada kimse yoktu.

Masanın yanındaki sandalyelerden birini mutfaktaki en yüksek dolaba doğru çektim. İçindeki kutuda ailenin önemli belgeleri vardı –evlilik cüzdanı, tapu belgeleri, sosyal güvenlik kartları, sigorta kayıtları– yenisini almanın tatsız deneyimler yaşatacağı belgeler yani. Kutunun en gerisindeki saman kâğıdından zarfı aldım; üzerine keçeli kalemle ve büyük, yan yatmış harflerle "Ana" yazılmıştı.

İçinde süresi dolmuş Yugoslavya pasaportum, kullanılmamış Amerika pasaportum, aslında New Jersey'de doğduğumu iddia eden belgeler ve on yıl önce onları katlayıp cebime sokuşturduğum için ortası kırışmış olan iki fotoğraf.

İlki Zagreb'deki ailemin savaştan önceki Noel'de çekilmiş bir resmiydi –masanın üzerinde ben ve kucağımda uyuyan yeni doğmuş Rahela. Kameranın otomatik zamanlayıcısıyla boğuşmaya girişmiş annemle babam çerçeveye geç girmişti ve fotoğraf hareket ettikleri anda çekilmişti; annem saçını omzundan arkaya atıyor, babamsa elini annemin beline atma-

ya çalışıyordu. Düzeltilebilir mi diye sormak için fotoğrafı bir kamera dükkânına götürmüştüm. Hayır, demişti tezgâhın arkasındaki adam, bulanıklığı gidermek için yapabileceği bir şey yoktu.

İkincisi benim Tiska'daki kumsalda çekilmiş bir resmimdi, iki ya da üç yaşındaydım, bana büyük gelen bir kazak giymiş, mavi-yeşil suya dokunmak için yere çömelmiştim. Kocaman bir gülümsemeyle objektife bakıyordum. Kameranın arkasındaki babamdı şüphesiz; beni böyle gülümsetecek ne söylediğini merak ettim.

Annemle babamın resmine bir kez daha bakıp onları daha net bir biçimde hayal etmeye çalıştım. Belki de Sebald haklıydı da zaman ve yaşadığım travmalar hafızamı lekelemişti. Bazen onlara dair parçacıklar görebiliyordum –annemin sivri elmacık kemiklerini, babamın açık renkli, gür kaşlarını– ama istesem de ne bu görüntüyü daha yakından görebiliyor ne de bu berraklık anlarına tutunabiliyordum. Nasıl koktuklarını çoktan unutmuştum. Artık ne babamın sabununun ne de annemin parfümünün kokusunu duyabiliyordum. Onları yavaş yavaş unutuyordum.

Kapının Laura'nın onaylamayacağı bir sertlikte kapandığını duydum ve kardeşimin eve geldiğini anladım. Sırt çantası hâlâ bir omzunda asılıydı, beni fark etmeden çabucak kafasını dondurucunun en derinliklerine sokup ambalajında marka olmayan buzlu dondurmaları karıştırmaya başladı. Fotoğraflarla zarfı kaptım ve kutuyu rafa geri koyup dolabı kapattım, sonra da sandalyeden yere atladım.

"Hey Rahela" dedim. Cevap vermedi. "Rachel!" Kafasını buzlu çekmeceden kaldırdı. "Merhaba. Okul nasıldı?" Rahela şimdi beşinci sınıftaydı; o hastalandığında olduğum yaşta yani.

"Sadece üzümlü olanlarını seviyorum" dedi gökkuşağı renklerindeki paketi açarak. "Ya da çikolatalı olanları. Tompkins Hanım bugün çok gıcıktı. Danny Walker sabah duyuruları sırasında koluyla osuruk sesleri çıkarıp durduğu için teneffüs saatinde hepimize çarpım tablosu testleri yaptırdı. Hey, sen burada ne arıyorsun? Annem geleceğini söylememişti."

"Bilmiyor ki" dedim. "Sürpriz yani."

"Yarınki futbol maçıma gelmek ister misin? O da kim?" Dondurmasıyla elimdeki fotoğrafı gösteriyordu. Ambalaj kâğıdından erimiş dondurma damlıyordu.

"Hiç kimse" dedim. "Dondurma gömleğine akıyor."

"Hay lanet." Ben yukarıya, odama çıkarken bir bulaşık bezinin köşesini ıslatıp göğsündeki lekeyi silmeye başladı. "Anneme 'lanet' dediğimi söyleme!" diye bağırdı mutfaktan.

Ben de Rahela'nın gittiği ilkokula gitmiştim, gerçi beni okula yazdırmak hiç de kolay olmamıştı. Yazın sonuna yaklaştığımızda Jack ve Laura arasında geçen, yaklaşan okul yılı hakkındaki kaygılı konuşmalara kulak misafiri olmuştum. Anladığım kadarıyla beni okula kaydettirmek sorun yaratacaktı çünkü ülkeye sahte bir ziyaretçi vizesiyle giriş yapmıştım ve teknik olarak var olmayan birini okula yazdırmak zordu. Laura'nın Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu'nun yardım hattını arayıp hatta beklemesini ve kütüphaneden aldığı yasa kitabı fotokopilerine gömülmesini izlemiştim ama bir yere varamıyordu. Bir gece Jack, sinirlenerek Laura'nın yaptığı tüm araştırmayı mutfak masasından alıp doğrudan çöpe atmıştı. Sonrasında, Laura ona bağırdığında bile, hiçbir şey söylememiş, telefonu alıp bodrum katına çekilmiş ve ben yatağa gönderildikten çok sonraya dek de orada kalmıştı.

Jack'in amcaları vardı. İnşaat sektöründe çalışanlar, hipodrom sahibi olanlar, çöpçü ve itfaiye şefi olan hatta küçük bir kasabanın belediye başkanı olan bir amcası bile vardı. Hapishanede olan amcaları da vardı.

Gece vakti gelirlerdi. Tuhaf giysileri vardı. Sal Amca hep siyah giyerdi, üzerinde İsa'nın yüzünün olduğu muazzam madalyonu, altın zincirinden sarkarak sık göğüs kıllarının içine gömülürdü. Junior, bir gece alevlerin süslediği ayakkabılarıyla kırmızı bir takım giyer, başka bir geceyse beyaz yılan derisi çizmelerle pembe bir takım giyerdi. Evin içinde sigara içerlerdi. Çakmaklarının kapağını her açtıklarında Laura dişlerini gıcırdatırdı. Rahela'yla bana hediyeler getirirlerdi; Laura'nın biz "yeterince büyüyene dek saklamak için" yüksekteki raflara kaldırdığı altın kol saatleri ve cep bıçakları.

Amcalar, mutfak masasının çevresinde bir at nalı oluşturacak şekilde ayakta durarak toplantı yapar, yarı şaka yarı ciddi kimsenin sırtını kapıya dönemeyeceğini söylerlerdi. İngilizce ve Jersey aksanlı İtalyancanın karışımı olan pis bir dilde konuşur, çok yüksek sesle gülerlerdi. Her gece, sohbet aynı şekilde biterdi: Amcalardan biri, "Bu işi senin için ben hallederim" der, Jack'in sırtına bir şaplak atardı. Başka kimsenin kullanmadığı ön kapıdan çıkıp Cadillac'larına biner, kapalı farlarıyla tepeden aşağıya doğru uzaklaşırken yeni garaj yolumuzda gümüşümsü yağ lekeleri bırakırlardı.

Onlar gittikten sonra Laura dumandan kurtulmak için pencere açardı, Jack ise kanepenin ucuna oturup gözlüklerini çıkarır, elini kızaran yüzüne sürerdi. Sonra da gitarına uzanıp normal rengine dönene dek çalardı. Genellikle Rahela'yı ziyaret sırasında yatırmayı başarmış olan Laura da beni yukarıya kovalardı. Merdivenlerin ortasına kadar çıkar, oturup korkuluğun çıtaları arasından onları izleyerek bu ziyaretlerin anlamını çözmeye çalışırdım ama anlayabildiğim tek şey, Jack ve Laura arasındaki bitmeyen "amcalardan yardım istemenin iyi bir fikir olup olmadığı" tartışmasıydı.

Okulun ilk ayında tek bir kelime bile etmemiştim, ders boyunca önüme bakarak oturmuş, teneffüsleri ise, kulakları delen zil sesi dönmemizi talep edene dek asfaltın çevresinde dönerek geçirmiştim. Öğretmenim, haftalarca sabrettikten sonra, ekim ayı dolaylarında çalıştığımız bir kitaptan bir paragrafı yüksek sesle okumamı istedi. Kekeleyerek anlaşılamayan sözcükler sıralamam sonucunda sınıf arkadaşlarım kişneyerek güldü. Eve döndüğümde kitabın tüm sayfalarını yırtıp tuvalete attım ve üzerine sifonu çekmeye çalıştım.

Laura ve Jack bir futbol takımına katılmak isteyip istemediğimi sordular. Amerika'da kullanılan kelimenin anlamını bilmediğimden ilk idmana gittiğimde, bunun bildiğim futbol olduğunu görmek hoş bir sürpriz olmuştu benim için ama bu heyecan kısa sürdü. Amerikalılar her nasılsa çeşitli kurallarla oyunu mahvetmeyi başarmışlardı: Koç beni savunmaya koyarak orta çizgiyi geçmemem gerektiğini ve gol

atmaya çalışmamamı söyledi. Çimleri titizlikle biçilmiş saha ve sabit kaleler en sevdiğim oyunu tanınmaz hâle getirmişti.

"Sanırım futbolu sevmedim" dedim Laura'ya.

"Sorun değil" dedi. Bir sır verecekmiş gibi kulağıma eğildi. "Ben de spordan nefret ediyorum." Ona sporu aslında sevdiğimi söylemeyi düşündüm ama futbol takımına dönme tehlikesiyle karşılaşmak istemediğimden başparmaklarımla tamam işareti yaptım, böylece bir daha idmana gitmedim.

Boş zamanımı Luka'ya yazarak geçiriyordum. Ona İngilizcenin yabancılığından ve futbola yapılan saygısızlıktan söz ettim. Teneffüslerde ev ödevlerimin arkasına notlar yazıyor, artık miadını doldurmuş Dünya Ansiklopedisi ciltlerine dayadığım sayfalarca kâğıtla yatağımda oturuyordum. Petar ve Marina'nın adresini hatırlayamadığımdan onlara yazdığım mektupları da Luka'ya gönderiyordum. Hiç cevap almadım. Yine de yazıp posta pullarını yalıyor ve Luka'nın uzun suskunluğunun kötü bir anlamı yokmuş gibi davranıyordum. Öğretmenim okuldaki her davranışım için eve raporlar göndermeye başladı, teneffüslerimi bir şeyler karalayarak geçirdiğimi, diğer çocuklarla sosyalleşmeyi reddettiğimi ve sınıfta el kaldırmadığımı belirten raporlar. Beni rehber öğretmene gönderdi. Jack ve Laura endişlenmişti, bense berbat hissediyordum, uykusuz geceler gözlerimin altındaki mavimsi halkalar dışında bir şey kazandırmıyordu bana. Laura beni "kafamın içine" bakabileceğini ve daha iyi hissetmeme yardım edeceğini söylediği bir doktora götürmeyi önerdi ama İngilizcede lafın gelişi söylenen sözler konusundaki algım çok zayıftı ve bir doktorun beynimi açması düşüncesi korkunçtu.

Yas tutma süremin dolmak üzere olduğunun farkındaydım. İnsanlar sabırsızlanmaya başlıyordu. Bu onların hatası değildi. Gardenville ve Hırvatistan'ı aynı anda düşünebilmek benim için bile neredeyse imkânsızdı. Böylece birkaç hafta sonra, memleketlerimiz hakkında bir proje hazırlama ödevi verildiğinde, çocukluk anılarımın en az rahatsız edici olan-

larını, yeni evleri bitmeden önce Jack ve Laura'yla yaşadığım ilk apartman dairesine aktararak, bir New Jersey posteri yaptım. İşin aslını bilen öğretmenim ise yalanımı iyi bir notla ödüllendirdi.

Daha çok yalan söyledikçe uyum sağlamaya daha da yaklaşıyordum. Bazen ben bile yalanlarıma inanıyordum. İnsanlar sadece kitap kurdu ya da utangaç biri olduğumu varsayıyordu ki ben de öyleydim zaten; ya da öyle birine dönüşmüştüm. Yeni mahallemizdeki kimse Jack ve Laura'yı ben ve Rahela olmadan görmediğinden biyolojik bir aile olmadığımızı düşünmelerini gerektirecek bir neden yoktu ortada. Gazetelerden kestiğim haberleri yapıştırdığım defteri çöpe attım. Luka'ya yazmayı bıraktım.

Üniversiteye gittiğim ilk iki yıl boyunca ailem odama dokunmamıştı ama artık yavaş yavaş, diğerlerinin istenmeyen eşyaları bir şekilde odamda bitiveriyordu, fotoğraf albümleri, Laura'nın bozulan dikiş makinesi ve Goodwill'e bağışlanacak olan giysiler kapımın arkasındaki köşeye yığılmıştı. Gayet uygun olan bu alanı kullanmamalarını beklemenin haksızlık olduğunu biliyordum ama yine de bir zamanlar sadece benim olan bu yeri kaybettiğim hissinden de kurtulamıyordum. Odanın aynı görünen geri kalanını inceledim, pencerelere dayanmış tek kişilik bir yatak, ilk kitaplarım ve içlerinde Jersey sahillerinde geçen yazlarda biriktirdiğim, deniz kabuklarının olduğu sıra sıra balık kavanozuyla dolu raflar. Duvardaysa, Rahela, Jack, Laura ve benim, Rahela'nın beşinci yaş gününde Disney World'de çekilmiş bir dizi fotoğrafı ve lisedeyken cuma geceleri gittiğim Elektrik Factory'de izlediğim berbat punk-noise gruplarının posterleri asılıydı.

Çalışma masamın arkasındaki çiçek deseni kalıntılarını gördüm ve Laura'yla annemin, erkeksiliğime olan nefretleri sayesinde bağ kurabilecekleri düşüncesiyle gülümsedim. Tomurcuk desenlerini duvarıma Laura yerleştirmişti, bense masamı hemen oraya itmiştim. Yatağım için kot kumaştan bir örtü seçtiğimde dikiş yerlerine sıra sıra pembe gül gon-

caları dikmişti; ne zaman odadan çıksa çiçekleri saklamak için örtüyü ters çevirirdim. Şimdi, güllü tarafı yine üstteydi.

Laura'nın kovboy çizmelerinin çıkardığı topuk takırtıları arasında Rahela'nın "Ana eve geldi, Ana eve geldi!" diye bağırdığını duydum. Geçmiş yaşamıma dair zarfı şiltemin altına itip alt kata indim.

"Merhaba bebeğim!" dedi Laura.

"Merhaba Anne."

Laura'ya ilk "Anne" deyişim bir kazaydı. İkimiz garaj yolunda oynarken Rahela düşüp dizini kanatmıştı. Yara çakıl taşlarıyla doluydu ve çok kanıyordu, ben de onu kucaklayıp "Anne! Anne!" diye bağırarak içeriye koşmuştum. Laura'yı yukarıda, telsiz telefonu kulağıyla çenesi arasına sıkıştırmış, çamaşır katlarken bulmuştum. "Anne, Rahel, Rachel yaralandı" diyerek odaya girdiğimde başını kaldırmış, telefonu düşürmüştü.

Sonra yerde olan telefona yüksek sesle "Sue, seni sonra arayacağım" demişti. Rahela'yı ona vermiştim ve banyoya gidip yarasını sarmıştık. Laura sözünü etmemişti ama günün geri kalanı boyunca, sanki ne dediğimin farkında olup olmadığımı merak ediyormuş gibi gülümseyip durmuştu bana. Farkındaydım ve artık söylediğimi geri almak için yapabileceğim bir şey yoktu ama bundan yıllar sonra bile, onlara her "Anne" ya da "Baba" dediğimde, içimden "Amerikalı" sıfatını da ekliyordum. Onlar Amerikalı annemle babamdı ve bu ayrım ormanda bıraktığım diğer ikisini unuttuğum hissini azaltıyordu.

"Eve geleceğini bilmiyordum. Şehir merkezinden geliyorum. Seni tren istasyonundan alabilirdim."

"Yürümeye ihtiyacım vardı."

"Tanrı'm, doğru ya. Konuşman nasıldı?"

"Ne konuşması?" dedi Rahela.

"Birleşmiş Milletler'de çok önemli bir sunum yapacaktı Ana" dedi Laura. "Bana her şeyi anlat! Fotoğraf çektin mi?"

"Konuşma yaparken kendi kendimin fotoğrafını mı? Hayır. Pek önemli bir şey değildi."

"Kolların daha uzun olsaydı" dedi Rahela.

"Ha?"

"O zaman kendi kendinin fotoğrafını çekebilirdin."

"Ama bunu yapmazdı çünkü asla annesini memnun edecek bir şey yapmaz" dedi Laura öfkelenmiş gibi yaparak.

"Yaka kartımı alabilirsin." Cebimdeki kırışmış ziyaretçi kartını çıkardım.

"Ne olursa alırım" dedi Laura ve kartı buzdolabına yapıştırdı.

Akşam yemeği saatinde pizza yemek ve bowling oynamak için Jack'le buluştuk.

"Evde ne işin var kızım?"

"Sadece ziyarete geldim."

"Ana bugün şu konuşmayı yapacaktı, hatırladın mı?" dedi Laura.

"Unutmadım" dedi Jack. Bana sıkıca sarıldı, kucağında muhtemelen her zaman minik hissedecek olmam hoşuma gidiyordu. "Nasıldı?"

"Tuhaf" dedim.

"Sana herhangi bir yaptırım uyguladılar mı? Bu aralar önlerine gelen herkese yaptırım uyguluyorlar."

"Gelip benimle oynamazsanız hepinize yaptırım uygulayacağım" dedi Rahela aramıza sıkışıp sıraya oturarak.

"Kelimenin şaşırtıcı derecede doğru bir kullanımı" dedim. Jack puanlama bilgisayarına hepimizi *Taksi Şoförü* filminden karakterlerin adlarıyla kaydetti, hepimiz çok kötü oynuyorduk, çok güldük ve birkaç saatliğine de olsa bu yeterliydi.

Yatmaya gitmekse ayrı bir hikâyeydi. Amerika'daki ilk birkaç ayım boyunca kâbusları, uyumaktan hepten kaçınarak savuşturmaya çalışmıştım. Birilerinin eve girip Jack ve Laura'yı katletmesinden korkarak, ayakta kalıp nöbet tutuyordum. Daha sonra boyun eğmeye çalıştığımdaysa bir türlü rahat edememiştim. Şilte ve bazalı yatak Zagreb'deki kanepemdeki yastıklara tamamen zıttı, sırtım ağrıyordu, çarşafların arasında dönüp duruyordum.

Çoğu gece pes edip parmak uçlarımda yürüyerek alt kata iner, mutfaktan geçip Jack'in gitar çaldığı oturma odasına

giderdim. Odanın köşesinde belirdiğimde Jack iç çeker, kafasıyla yanına gidip oturmamı işaret ederdi. Yakınımdaki koltukta çizgili bir battaniye asılı olurdu, onu alıp peşimden sürükleyerek kanepeye doğru giderdim. Jack kendini avutmaya çalışırmışçasına hafifçe sallanarak çalmaya devam ederdi.

Bahar gecelerinde gitarını kanepeye dayar, beyzbol izlemek için televizyonu açardı. Tuttuğu takım Mets'ti; Newark'un İtalyan semtlerinde geçen çocukluğunun bıraktığı izlerden biriydi bu. Televizyonun sesini tamamen kısıp oyunu sessiz izlerdik ve Jack bana oyuncuların adlarını, başarı ortalamalarını söyler, faulleri, vuruşları ve kuralları açıklardı. Anlamadığım zaman tekrarlar, bunaldığımı hissettiğindeyse televizyonun titrek ışığıyla oturmaktan memnun, susardı. Beyzbol argosu kelime dağarcığıma iyice sinmişti ve onu mutlu etmek için konuşmama gerek olmadığını bilsem de oyunun ayrıntılarını konuşurken İngilizcem gelişiyordu. Beyzbol beni sakinleştiriyordu; her oyunun ve her hatanın getirdiği bir sonuç vardı, her bir durum ezberleyebileceğim bir dizi kurala bağlıydı. Gerçek babamın da seveceğini hayal ettiğim bir oyundu; her atış ve hareketin istikrarlı ahengi fısıldanan bir şarkı kadar ritmikti, vuruş sıralarının dizilişi uykudan önce okunan bir hikâye gibiydi.

Mets her yenildiğinde, Jack televizyonu kapatır, sallanarak gitarını tıngırdatmaya dönerdi. Bense kulağımı kanepenin deri döşemesine dayayarak uzanıp, nefes alıp verişimi babamın müziğinin titreşimlerine uydururdum.

Ama şimdi hem sezon daha başlamamıştı hem de vakit beyzbol için çok geçti; muhtemelen Jack bile uyumuştu. Böylece rüyalar başlamadan önce huzursuz saatler boyunca elimden geldiğince uyanık kalarak uzandım.

"Dün gece rahat uyudun mu?" dedi Laura ertesi sabah.

"Kâbus gördüm."

"Bağırdığını duydum sanki."

"Uykumda konuşuyordum." Küçükken haftada birkaç kez onu bu yüzden uyandırırdım.

"Okulda da oluyor mu?"

"Neyse ki hayır."

"Konuşmak istemediğine emin misin? Bana şu BM meselesinin nasıl geçtiğinden pek bahsetmedin."

"O konudan söz etmek istemiyorum" dedim ama kendi sesimdeki tiksintiden nefret ettim. "Dışarı çıkıyorum."

Odama çekildim, kot pantolon ve kazak giyip çıkmaya yeltendim ama darmadağın saçlarım koridordaki aynadan gözüme ilişince saç fırçamı almak için geri döndüm. Saçım omuzlarımı geçmişti ve büyüdükçe rengi koyulaşarak babamın saçlarının o kumlu kahverengisine dönmüştü. Burun kemerimdeki çiller kış nedeniyle solmuştu ama güneşin ilk belirtisiyle yine çoğalacaklardı. Gözlerim öyle koyuydu ki neredeyse siyah demek mümkündü; yeniyetme olduğum yıllarda beni rahatsız etmişti bu, ne soluk rengime ne de tüm Amerikan reklam ve dergilerinde bulunan sarışın, mavi gözlü modele uyuyordu ama şimdi açıkça annemin gözlerine benzediklerini görebiliyordum, belki de onunla paylaştığım tek özellikti bu. Saçımı at kuyruğu yapıp alt kata indim.

O sabahı ve öğleden sonrayı bir kafede –iki yıl önce eski görünecek şekilde inşa edilmişti, *Geniş, –Geniş Bir Deniz–* hakkında bir yazı üzerinde çalışarak ve ne zaman bir yerde olsam kesinlikle diğerine ait olduğumu hissetmemin nasıl mümkün olduğunu merak ederek geçirdim. Brian onunla akşam yemeği yemek ister miyim diye soran bir sesli mesaj bırakmıştı. Onu aradığımda telefonu açmadığına memnun oldum. Onun yerine ailemi ziyaret etmeye gittiğimi, onu pazar günü göreceğimi ve daha önce aramadığım için üzgün olduğumu söyleyen bir mesaj yazdım. Cevap vermesini bekleyerek telefonu birkaç dakika boyunca defterimin üzerinde bıraktım ama yazmadı.

Lisedeyken hoşlandığım bir çocuk barın arkasında belirip kapuçino makinesindeki kahve çekirdeklerini kazımaya başladı. Omzuna dokundum ve tezgâhın üzerinden tuhaf bir kucaklaşma denemesinde bulunduk.

"Sen de mi bahar tatilindesin?" dedi Zak.

"Evet" diye yalan söyledim.

"Çalışmıyor musun?" Başıyla otoparkın karşısında kalan, yaz tatillerinde çalıştığım Kmart'ı gösterdi.

Ders çalışmak için fazladan zamana ihtiyacım olduğunu ve onu görmenin güzel olduğunu söyleyerek isteksizce ödev yığınıma döndüm.

"Öğle yemeğine çıkmak üzereydim" dedi tezgâhın arkasından çıkarak. "Her neyse, oraya gitmek ister misin? Eski günlerin hatırına?"

Zak ve ben lise boyunca kesişen arkadaş gruplarına aittik ve yıllar boyu beyzbol jargonu ve alaycılık çerçevesinde flört etmiştik. O Phillies'i severdi, bense Mets'i benimsemiştim ve ne zaman bir partide birbirimizi bulsak hangi takımın daha kötü olduğu konusunda atışırdık. Lisenin son yılında kendimizce arkadaş olmuş, Zak'ın arabasının arka koltuğunda oturup radyoda spor kanalını dinleyip öpüşmekten hoşlanmaya başlamıştık.

Üniversiteye gitmemizden önceki yaz, Zak sık sık koşarak otoparktan geçip ziyaretime gelirdi, biz de dükkânın arkasında beyzbol oynardık. Şimdi de otomatik kapılardan süzülüp sopa almak için spor malzemeleri bölümünden geçtik.

"Hâlâ okuldaki şu çocukla mı çıkıyorsun?"

"Evet."

"Çok kötü."

Bahçe mobilyaları koridorunda boş yer bulduk ve Zak atıcı hareketlerinden oluşan bir gösteri yapmaya koyuldu. "Buralarda olmana sevindim. Bu yer her geri geldiğimde tuhaflaşıyor ve küçülüyor sanki."

"Hep tuhaftı" dedim.

"Annemle babamın saçları beyazlaşıyor."

"Büyük keşfin bu mu? Annenle babanın saçları?"

"Çok kötüsün." Topu gereğinden fazla güç kullanarak fırlattı, ben de tatmin edici bir vuruşla sopayla topu buluşturdum. Top yalpalayarak açıkhava etkinlikleri bölümünden geçti ve deodorantları domino taşları gibi devirerek sağlık ve güzellik bölümüne girdi. Enkazın ardından eklem iltihabından muzdarip kırmızı yelekli bir kadın çıkarak bize küçümseme dolu bir bakış fırlattı.

"GÜVENLİİİİKKKK!" diye kükredi ufak tefek yapısına zıt bir sesle. Depodan koltukaltları leke leke olmuş şişman

bir adam çıktı, onu tanıyordum ama o beni tanımadı ya da umursamadı. Önce deodorantlara, sonra bize baktı ve fener kılıfının olduğu kemeri düzeltti.

Bir şey çalıp çalmadığımızın anlaşılması için arandıktan ve dükkândan atıldıktan sonra birlikte Zak'ın işyerine döndük.

"Burada olmanın tuhaflığından söz ederken ne demek istediğini anlıyorum."

"Anladığını biliyorum" dedi ve iki yanağımdan öptü.

"Ne kadar da Avrupaisin" dedim. Doğrusu beni tedirgin etmişti. Aramızda geçmişimle ilgili bir şeyleri açık etmiş olabileceğim sarhoş bir sohbet geçip geçmediğini düşünmüştüm ama böyle bir şey olmadığına emindim. Tezgâhın ardına dönen Zak benim için karamel aromalı bir içecek hazırladı, ben de notlarımı karıştırıp boş defterime dik dik bakarak bir saat orada oturup sadece bir cümle yazabildim ve pes edip eve döndüm.

O gece Rahela pijamalarıyla kapımda belirdi. "Napıyorsun?"

"Ödev. Sen ne yapıyorsun?"

"Çişim gelmişti. Uyuyamadın mı?"

"Üniversiteliler uyumaz" dedim ki bu pek de yalan sayılmazdı. "Yatağına dön."

Rahela yatağa dönmek yerine yatak örtümü açıp altına girdi. "Dün gece bağırdığını duydum."

"Kâbus görmüştüm. Uyandırdıysam özür dilerim."

"Bana doğduğum geceyi anlatsana."

"Bu da nereden çıktı?"

"Sadece merak ettim" dedi. "Sonuçta bunu bilen bir sen varsın."

Rahela, teoride evlat edinildiğimizi biliyordu; küçüklüğündeki aksanımı, Jack ve Laura'nın koyu yeşil ve deniz mavisi gözleriyle uymayan kapkara gözlerimizi açıklayacak kadarı anlatılmıştı ona. Sözde biliyordu ama hissetmiyordu. Onun için Amerikalı annemizle babamızdan önce kimse yoktu, diğer insanların –teknik bir ayrıntı olarak– annesiyle

babasının kaybı elbette üzücü bir olaydı ama daha fazlası değildi.

Babamın hikâyelerini, kendi doğumumu çok heyecanlı bir olay hâline getirişini düşündüm. Annemle babam Tiska'daymış ve hastaneye ulaşmak için arabayla iki kasaba öteye gitmeleri gerekmiş: *Neredeyse kayalıklarda doğacaktın, dışarı çıkıp yüzmeye gitmeye can atıyordun!*

"Bir zamanlar" dedim. "Büyük ve muhteşem bir şehrin göbeğindeki bir dairede yaşardık."

"Daire de ne demek?"

"Apartman gibi yani."

"Daire bir apartman mı?"

"Neyse dinle işte."

Rahela sustu.

"Annemiz çok yakında doğuracaktı seni, soğuk bir kış mevsimiydi ve şehirde kar fırtınası vardı. Kar bu kadar yüksekti" –elimi bir metre kadar havaya kaldırdım– "çenene kadar falan!"

"Çenene kadar mı?"

"Evet, dokuz yaşındaydım. Babamız karı kürelenmemiş bir yolda yürürsem benden geriye kalan tek şeyin şapkamdaki ponpon olacağını söylemişti."

"Gece yarısına kadar bekledin. Vaftiz annemizle babamız kendi evlerinden çıkıp karların içinden koşarak gelmiş ve annemizle babamızın hastaneye gidebilmesi için arabayı karın içinden çıkarmışlardı. Ben evde kalmak zorunda bırakılmıştım ve olanları kaçıracağım için öyle kızmıştım ki bebek gibi ağlıyordum ama sonra, annemizle babamız evden çıktıktan sadece birkaç dakika sonra babam koşarak apartmana döndü. Öyle soğuktu ki kaşlarında minik buz saçakları oluşmuştu!"

"Ne olmuştu?"

"Herkes birbirine bağırıyordu. Araba yolda kalmıştı!"

"Ambulans çağırmadınız mı?"

"Babam ambulansın vaktinde gelemeyeceğini düşünmüştü."

"Annemi karların içinde mi bıraktınız?"

"Bırakmak zorunda kalmışlardı, o zamanlar cep telefonu da yoktu. O yüzden Petar ve babam annemi arabadan çıkarıp onu yolların temizlendiği şehir merkezine kadar taşıdılar. Yolun geri kalanı içinse orada bir taksi buldular ama taksici onlardan üç katı para aldı."

"İnatçıydın, doğumun yirmi yedi saat sürdü, yani ortaya çıktı ki ambulansı bekleseler daha iyi olurmuş! Onu şehir merkezine öyle taşıdıkları için herkes aylar sonra bile anneme Kraliçe Kleopatra ya da Sheba Kraliçesi diye seslendi ve annem de babama ne kadar endişeli olduğunu hiç unutturmadı."

"Fotoğrafı görebilir miyim?" dedi Rahela bir süre sonra.

"Ne fotoğrafı?"

"Dünkü fotoğraf. Hani resimdeki ben değilim demiştin ya." Onu alt ettiğimi düşündüğüm için kendimi çok aptal hissederek üzerinden uzanıp şiltenin altındaki zarfı çıkardım. El yordamıyla diğer kâğıtların arasından parlak kâğıda basılmış fotoğrafı buldum ama elimi zarftan çıkardığımda onun yerine tüm ailenin Noel resmini tutuyordum. Ben fotoğrafı geri koyamadan Rahela elimden kaptı.

"Bu o değil..." Görüntünün gözlerine nüfuz edişini ve ne olduğunu kavrayışını izledim. "Bu... ben miyim?" dedi. "Bu, bunlar da..."

"Annemizle babamız."

"Annem...Yani..." Fotoğrafa, sonra da tekrar bana baktı. "Annemle babam bunun sende olduğunu biliyorlar mı?"

"Elbette." Beni fotoğrafları kot pantolonumun cebinde taşımaktan vazgeçiren ve onları "saklamak" için kutudaki yerlerine sürgüne gönderen Laura olmuştu. "Tamam, hadi şimdilik bunları kaldıralım" dedim. "Uyuman gerek."

"Sadece birazcık daha bakmak istiyorum."

Fotoğrafı yüzüne öyle yakın tuttu ki kâğıdın diğer yanını görmeye çalışıyormuş gibiydi. Annemizle babamızı düşündüm ve onları sadece bulanık olarak görebilmesine üzüldüm.

"Onlara benziyor muyum?"

Onu inceledim, dalgalı saçlarını, canlı tenini. "Anneme çok benziyorsun."

Utanmış göründü. "Fotoğraflara yine bakabilir miyim? Sen okuldayken de?"

"Tabii. Onları dosyaların olduğu kutuda saklıyorum. Evden dışarı falan çıkarma yeter. Kaybetme."

Sonunda uykuya daldı, ben de fotoğrafı zarfa geri koyup onu odasına taşıdım. Gecenin büyük bölümü boyunca uyanık kalıp *Austerlitz*'i okudum. Çoktan ölmüş yazarlar tarafından yazılmış epeyce kitap okumuştum ama kendimi Sebald'ın sadece üç ay önce gerçekleşen ölümünü düşünürken buldum ve elimde birisinin son düşüncelerini tutuyor olma fikrine takıldım. Brian'ı aradım ama telefon iki kez çaldıktan sonra kapattım. Onunla yarın konuşurdum; şehre dönüp o gece ona ne söyleyeceğime karar verdikten sonra.

Dört

Brian benden bir yaş büyüktü, üniversitede tanışmayı hayal ettiğim türden –duyarlı, deneyimli ve bağımsız– bir insandı ve önce zekâsına âşık olmuştum. Tibet'te eğitim görmüş, Louvre ve Uffizi'ye gitmiş, sırf zevk için Chomsky ve Saussure okumuştu. Hikâyemi anlayabilecek biri varsa, oydu. Birkaç kez ona her şeyi anlatacak gibi oldum ama her denemede ürküp sohbeti başka bir yöne çektim.

"Seni özledim" dedim sokakta öpüştüğümüzde. "Sonunda seni amcamın yerine götürebilirim diyordum, yani istersen." Fazla hızlı konuştuğumu hissediyordum. Brian biraz geri çekildi. "Sorun ne?"

"Bir şey yok" dedi. "Sadece..."

"Ne?"

"Bu hafta sonu beni biraz ektin gibi oldu da."

"Eve gitmiştim. Sana mesaj attım ya."

"Hoşça kal demedin ama."

"Güne erken başlamak istemiştim. Özür dilerim."

"Sorun değil." Hafta sonu pek bir şey kaçırmadığımı itiraf etti, zamanının çoğunu kütüphanede Nikaragua İşaret Dili Üzerinden evrensel dilbilgisi kuramını inceleyen bir çalışma olan tezi üstünde çalışarak geçirmişti. Önce ülkenin her yanında izole bir biçimde yaşayan duyma engelli öğrenciler, İspanyolca konuşmayı öğrenmeleri için özel bir eğitim okulunda bir araya getirilmişlerdi ancak oyun alanında ve yatakhanelerde hızla kendilerine özgü bir işaret dili geliştirmişlerdi. Yeni bir dilin doğuşuna tanıklık etmeye can atan dilbilimciler de bölgeye akın etmişti.

"Gerçekten de muhteşem" dedi Brian. "Sadece birkaç yıl içinde özne-yüklem uyumu ve sıfat sistemleri geliştirdiler." Projeyle ilgili konuşmasını dinlemek, dilbilgisinin inceliklerinin onu bu kadar heyecanlandırması hoşuma gidiyordu ama konu hakkında bana anlattıklarının ötesinde bir şey bilmiyordum, böylece sohbet çok geçmeden tıkandı. Ucu çantamdan çıkan *Austerlitz*'i gördü ve çekip çıkardı. "Ah, yine Sebald."

Brian'la kitap zevklerimiz farklıydı, bu da genellikle keyif aldığım entelektüel didişmelere yol açıyordu ama şimdi tartışmak istemiyordum, bu konuda değil.

"Bu yaşlı adam şeylerini nereden alıyorsun?"

"Yaşlı bir adamdan" dedim. "Ama onu seviyorum."

"Ariel'i mi Sebald'ı mı?"

"İkisini de."

"Nesini seviyorsun? Dolambaçlı cümlelerini mi? Adam virgülü nasıl kullanacağını iyi biliyor."

"Belki." Aslında kitaplarında altta bir yeraltı nehri gibi akan yas hissiydi sevdiğim ama bunu yüksek sesle söylemek istemiyordum. Henüz değil.

"Biraz Alman savunuculuğu yapıyor ama sanki, değil mi?" dedi Brian.

"Bence durum bundan çok daha karmaşık."

"Elbette öyledir ama etik olarak bir çizgi çekilmesi gereken konu varsa, o da Yahudi soykırımıdır. Demek istediğim, babası Wehrmacht'tandı yahu."

"Babasının yaptıkları onun suçu değil."

"Değil ama yine de meseleyi biraz... çetrefilli hâle getiriyor."

"Kitabı iyi yapan şey de bu."

"Ya da etik olarak sakıncalı."

Sussun diye öptüm. "Sırf okumadığın bir kitabı okuduğum için huysuzluk ediyorsun. Endişelenme, bitirince ödünç alabilirsin." Gülümsemeye çalışarak elimi ona doğru uzattım.

"İyi, sustum" dedi ve serçe parmaklarımızı birbirine doladık, aramızda ateşkes anlamına gelir olmuştu bu. "Ama sırf açlıktan ölüyorum diye."

İnsanların hiç de öyle değilken "açlıktan ölmek" sözünü kullanma biçimi beni hep rahatsız ederdi ama her gecenin bir israf şöleni olduğu üniversitede özellikle sinir bozucuydu. Okulun pazar akşamı muhtemelen servis edip sonra da çöpe atacağı kızarmış tavuk, patates salatası ve fosforlu sarı mısır ekmeği yığınlarını düşündüm.

Hırvatistan'da normal ölçülerde bir beşinci sınıf öğrencisiydim. Amerika'daysa sıskaydım. İlk fiziksel muayenemde ne boy ne de ağırlık olarak büyüme çizelgelerindeki minimum değerleri tutturabilmiştim. Doktor, Laura'ya beni düzenli öğünlerin yanında günde iki kez de besleyici sütlü karışımlarla beslemesi talimatını vermişti. Böylece Laura o gece akşam yemeğinden sonra bana bir bardak çikolatalı pütürlü bir içecek vererek, tezgâhın önündeki tabureye oturtmuştu. Ona aç olmadığımı söylemiştim ama en ciddi ifadesini takınıp önümdekini içmemi söylemişti. Laura'nın gözbebeklerinde öz annemin sabırsızlığının parladığını görmüş, bardağı kafama dikmiştim ama bardağı lavaboya koymak için ayağa kalktığımda midemdeki alışılmadık köpürme beni korkutmuştu. Uzuvlarım ağırlaşıyor, boğazım daralıyordu. Nefes alamıyordum. Arka verandaya koşup parmaklıkların üzerinden eğildim ve kustum.

"Doktor bunun olabileceğini söylemişti" dedi Laura sakinleştiğimde. "Çok toktun sadece."

Çok tok olmanın berbat bir şey olduğunu ve bunu bir daha yapmak istemediğimi söyledim ona. Haftanın geri kalanı boyunca her gece panikleyip kustum.

"Eh, ölümün eşiğine geldiysen yemek salonuna da gidebiliriz" dedim Brian'a.

"Huysuzlanma bakalım." Anlaşmamızı hatırlatmak için serçe parmağımı sıktı.

Trene bindik ve Brian, elleri bol askeri ceketinin cephelerinde, "KAPILARA YASLANMAYIN" çıkartmasının altına yaslanarak durdu, bir resim gibiydi.

"Hey, sana bir şey aldım" dedi.

"Ne için?"

"Bir nedeni yok. Görünce seni düşündüm. Vintage tarzı bir dükkândı."

Elini açıp bronz bir zincire takılı, rengi güneşten açılmış deniz kabuğu parçasını gösterdi. Kolyeyi avucuma bıraktı. "Aydan bir parça." Sevmeye başladığım o muzip, çarpık gülümsemesiyle baktı.

"Mükemmel. Teşekkür ederim." Çengelini yoklayıp kolyeyi taktım ve kendimi tatsız ruh hâlimin derinliklerinden çıkarmaya çalıştım. Küçük İtalya'dan geriye kalanların Çin Mahallesi'yle birleştiği yerde metrodan çıkıp amcamın lokantasına yöneldik.

Küçük amca o kadar uzun zamandır Junior diye çağrılıyordu ki Jack "gerçek" adının ne olduğunu hatırlayamıyordu. Amca bile yaklaşık bir tanımlamaydı; büyük ihtimalle aslında büyük amcası ya da ikinci yeğeni falandı. Anne babası ölünce kimse ona ismini hatırlayamadığımızı itiraf etmek istememişti, hiçbirimiz de sormamıştık.

Lokantanın adı ölen köpeğinin anısına Misty'nin Yeri'ydi; ailedeki herkes bu ismi hatırlıyordu çünkü Misty bir keresinde Şükran Yemeği sırasında masanın altına pislemişti. Misty'nin Yeri'nin içi loş ve sıcaktı, garson kadın beni tanıyıp duvar kenarındaki yeşil deri döşeli oturma bölümlerinden istediğimi seçmeme izin verdi. Kısa süre sonra ince çizgili takımı ve göğsüne iğnelenmiş kırmızı karanfili ile Junior belirdi.

"Merhaba güzellik" dedi alnımdan öperek. "Peki, misafir beyefendi de kim?" Onları tanıştırdım, Junior şaşırdığını belli etmemeye çalışan Brian'ın yanağına ıslak bir öpücük kondurdu. "Mekânıma hoş geldiniz" dedi ve bize cam süra-

hiden kırmızı şarap ikram etti. "Bu gece taze *seppia* var. İster misiniz?"

"Kulağa harika geliyor" dedim. Brian makarna sipariş etti, Junior da yozlaşmış İtalyancasıyla mutfak kapılarına doğru bir şeyler haykırıp barın arkasından Yankees şapkasını aldı ve sigara içmek için dışarı çıktı.

"Demek ünlü amcan bu" dedi Brian. "Beni nasıl oldu da daha önce getirmedin buraya?"

Brian'ın Junior ile tanışmasını istememiştim, onu tüm ailemden uzak tutuyordum çünkü ağızlarından geçmişimle ilgili bir şey kaçırmalarından korkuyordum ama şimdi Junior'ın beni gerçeği söylemek zorunda bırakacak bir şey söylemesini umuyordum sanki.

"Seni korkutmak istememiştim."

"Bu kadar İtalyan olduğunu fark etmemiştim."

"Değilim zaten" dedim. Sonra aklı karışmış gibi bakınca, "Yani, o biraz istisna sayılır."

Brian *Baba* filmini hatırlatan hareketler yapıp güldü ve elimi öptü.

Bardakları üzerine eğilmiş kâğıt oynayan bir grup adamın oturduğu köşedeki bölmeden biri, "O dudakları nereye değdirdiğine dikkat et" diye bağırdı. Brian onlara utangaç utangaç gülümseyip elimi bıraktı.

"Onları tanımıyorum" diye fısıldadım.

Gruptakiler güldü. Junior kapıdan başını uzattı. "Sesiniz fazla mutlu çıktı. Bir şeyler mi karıştırıyorsunuz?"

Başları belaya giren bir grup okullu oğlan gibi somurtkan suratlarla "Hayır Jun" dediler hep bir ağızdan.

"Sizi rahatsız etmiyorlar ya Ana?"

"İyiyiz biz" dedim.

"Peki madem, siz de kesin şunu yoksa bu sefer içkilerin parasını alırım." Adamlar tekrar kâğıt oyununa odaklandılar.

"Biliyor musun" dedi Brian. "Belki gelecek sefer aileni ziyaret etmek için ortadan kaybolacağında beni de davet edebilirsin."

"Neden ki? Sana Gardenville'in ne kadar berbat bir yer olduğunu söylemiştim."

"Gardenville umurumda bile değil. Seninle gelmek istiyorum sadece. Ailenle falan tanışırım belki? Sen geçen sonbahar benimkilerle tanıştın."

"Biliyorum ama..."

"Neden onlarla tanışmamı istemiyorsun, Ana?" İsmimi kullanma şekli kendimi çocuk gibi hissetmeme neden oldu.

"Neden onlarla tanışmayı bu kadar çok istiyorsun?"

"Neden istemeyeyim?" Sinirlendiği zaman yaptığı gibi şakağını ovuşturuyordu. İç çekti ve masanın üzerinden uzanıp bir kez daha elimi tuttu. "Sadece... kavga etmek istemiyorum. İki ay sonra mezun oluyorum. İş başvurularına başlamam lazım. Şehirde kalıp kalmayacağıma karar vermem gerekiyor. Belki benimle eve çıkmak istersin diye düşünüyordum."

Yüzüme bir şey oluyordu, yanaklarım karıncalanıyordu ve kızarıyor muydum yoksa soluyor muydum anlayamıyordum.

"Bir yer bulabiliriz, belki bir stüdyo ya da çatı katı, büyük ihtimalle Brooklyn'de olur ama trene yakın bir yere bakarız ki derslere gitmen kolay olsun..."

Daha önce dolaylı olarak birlikte yaşamaktan söz etmiştik ama böyle değil. Gerçek bir plan yapmamıştık hiç.

"Brian..."

"Hemen bir karar vermek zorunda değilsin ama yurdun ön ödeme zamanı gelmeden konuyu açmak istedim-"

"Brian" dedim. İrkildi. "Ben sadece..."

"Benimle yaşamak istemiyor musun?"

"Ondan değil. Sana bir şey söylemem gerek."

Boğazım kurumuştu. Elimi onunkinin altından çektim, bir yudum su içtim ve mantıklı düşünmeye çalıştım. Bir kere, ona bunları neredeyse anlattığım başka bir zaman, sırf haberi olup olmadığını anlamak için savaş konusunu açmıştım. Elbette vardı, bu konuda bir kitap bile okumuştu, toplama kamplarındaki Bosnalılarla söyleşiler yapan bir muhabirin kitabını. Ne kadar kanlı ve karmaşık bir olay olduğunu biliyordu. Bunu ondan neden sakladığımı anlayacaktı şüphesiz. Ayrıca en yakın arkadaşımdı, bundan da öte, birbirimize âşıktık.

"Bak, cuma günü odandan çıktığımda doğrudan Pensilvanya'ya gitmedim."

Şimdi sararıp solma sırası ondaydı. Muhtemelen onu aldattığımı düşündüğü geldi aklıma.

"BM'de konuşma yapıyordum."

"BM'de mi? Ne için?"

"Mesele şu ki ben aslında..." Doğru kelimeyi aradım. "İtalyan değilim."

"Ne demek istiyorsun?"

"Hırvatistan'da doğdum. Zagreb'de. Yani, o zaman Yugoslavya'ydı. Ben on yaşındayken iç savaş başladı. Annemle babam öldürüldü."

"İyi de Pensilvanya'daki annenle baban? Kız kardeşin?"

"Evlat edinildik. Rahela– Rachel gerçek kardeşim."

Ona Rahela'nın hastalığından, MediMission'dan ve Saraybosna'dan söz ettim. Yoldaki barikatı, ormanda olanları ve nasıl kaçtığımı, BM'deki sunumun eski kâbusları nasıl geri getirdiğini anlattım. Yemeklerimiz geldi ve soğudu. Bitirdiğimde Brian hâlâ elimi tutuyordu ama bir şey söylememişti.

"Korktun mu?"

"Hayır" dedi. "Yani evet. Kendim için değil, senin için ama mesele bu değil. Kahretsin Ana. Üzgünüm. İyi misin?"

"Ben de üzgünüm. Sana daha önce anlatmam gerekirdi."

"Sorun değil. Hâlâ bütün bunları sindirmeye çalışıyorum ama sorun değil."

Junior yine şarapla birlikte ortaya çıktı ve yanımdaki bölmeye süzüldü. "Hey, prenses. Seni görmek güzel. Daha sık uğramalısın."

"Tamam" demeyi başarabildim. "Okul yoğun oluyor. Nasılsın?"

"Her gün aynı halt. Vergi memurunun biri kıçıma öyle bir takıldı ki tekrar kolonoskopiye girmiş gibiyim ama siktir et. Aile nasıl?"

"İyiler. Rachel büyüyor."

"Eminim. Bir ara ziyarete gitmem lazım. Baban her zaman güzel mangal yapar. Ben de şu 'limonata'dan yaparım yine."

"Kesinlikle. Bu yaz."

"Peki efendim" dedi Junior, Brian'a. "Bu güzel hanımı daha fazla senden çalmak istemem."

"Ne düşünüyorsun?" dedim Junior gittikten sonra.

"Bir sürü şey" dedi Brian. "Senin için çok üzülüyorum."

"Ve?"

"Ve. Ve bunun kulağa hoş gelmeyeceğinin farkındayım ama bunun bizim için bir şeyleri değiştirip değiştirmeyeceğini merak ediyorum."

"Değiştirmez" dedim. "Ben hâlâ aynıyım."

"Bütün bunların seni hiç etkilemediğini söyleyemezsin."

"Hayır, beni bilirsin." Ellerimi masanın altına çektim ve bileklerimdeki ince, beyaz yara dokusu halkalarını ovdum. Uydurduğum bir bisiklet kazasıyla açıkladığım yara izlerini. "Şu anda mutlu olmamız gerekiyor. Az önce seninle yaşamamı istediğini söyledin" dedim ama o an çok uzakta kalmış gibi geliyordu.

"Biliyorum. Demek istediğim, bu bayağı emek isteyen bir şey ama Ana?"

"Evet?"

"Ben bunu denemek istiyorum, tamam mı?"

"Tamam" dedim.

"Buradan çıkmak ister misin?"

"Tatlı yemeden bir yere gidebileceğinizi sanmayın!" dedi Junior elinde iki kâse *panna cotta*yla köşeyi dönerek.

"Teşekkürler ama gerçekten çok tokuz" dedim.

"Tatlı farklı bir kısma gider" dedi Junior ve kâseleri masaya koydu. Tatlıyı yemenin Junior'la tartışmaktan daha çabuk biteceğini sezen Brian birkaç büyük kaşık dolusu yedi, ben de onu izledim.

"J Amca, hesabı alabilir miyiz?" dedim iki lokma arasında.

"Ne yazık ki size yardımcı olamam. Öyle bir hesap yok."

"Hadi ama. Ödemek istiyoruz."

"Siz öğrencisiniz. Unut bunu."

"Peki" dedim, gidebileceğimiz anlamına geliyorsa pes etmeye razı olarak. "Teşekkür ederiz."

"Sorun değil. Hem Tanrı aşkına, şu babana beni aramasını söyle."

Dışarısı içeri girdiğimiz zamankine göre çok daha rüzgârlıydı, şiddetli esinti ceketimden içeri sızıyordu. Brian soğuk havalarda hep hızlanırdı, ona yetişmekte zorlanıyordum.

"Geri dönmeyi hiç düşündün mü?" dedi.

"Bazen ama ne için bilmiyorum."

"Konuyu atlatmana yardımcı olabilir."

"Ah, işte başlıyoruz." Sinirlendim ve ona yetişmeye çalışmaktan vazgeçtim.

Brian da yavaşladı. "Hey, böyle yapma. Öyle bir şey demek istemedim."

"Bütün bunlarla başa çıkmak konusunda hiçbir şey bilmiyorsun."

"Biliyorum. Haklısın." Kaldırımdan geçişi engelliyorduk, o da aramızdaki boşluğu genişletti. Elimi cebimden çıkarmaya çalıştı ama geri çekildim.

"Hava soğuk."

"Ana, özür dilerim. Sadece benimle eve gel. Elliot hâlâ tasarım konferansında. Ev bize kalır. Rahatlarız." Ceketimin cebindeki bileğimi tutuyordu, parmaklarımı onunkilere geçirdim. Yumuşadığımı hissediyordum. Onunla kavga etmek de yalnız kalmak da istemiyordum.

Brian'la sessizce seviştik, bir özür gibi geldi bu bana. Normalde birbirimizin yanında rahattık, bedenlerimizin biçimlerini öğrenmiştik. Oysa şimdi fazla temkinliydik, ikimiz de birbirimize –benim kırdığım– güveni tamir etmeye gönüllü olduğumuzu göstermeye çalışıyorduk. Bittiğinde mahvettiğim o neşeye özlem duydum.

"Neyin var?" dedi Brian.

"Bir şeyim yok."

"Düşündüğünü görebiliyorum."

"Gerçekten bir şeyim yok."

"Bu kadar çok şeyi bu kadar küçük bir bedenin içinde nasıl tutuyorsun?" dedi avucunu göğsüme bastırarak. "Patlayacakmış gibi hissetmiyor musun?"

"Ben daha çok senin için endişeliyim."

"Benim için mi?"

"Bütün bunlar hakkında neler düşündüğün konusunda."

"Sebald'ı sevme nedeninin bu olduğunu düşünüyorum."

"Ah, başlama yine."

O çarpık gülümsemesiyle gülüp parmağıyla yanağımı okşadı. "Cidden ama."

"Bilmek istediğin bir şey yok mu?"

"Her şeyi bilmek istiyorum" dedi. "Ama bu gece değil. Zamanımız var. Bu gece sadece bunu yapalım." Kolunu bedenimin altından geçirdi, ben de başımı göğsüne koydum.

Kalp atışlarının yavaşlayışını dinledim. Bir süre sonra "Brian?" dedim. Cevap vermedi. Yatağından sıyrıldım ve masasından bir parça kâğıt aradım. *Gittiğim için üzgünüm. Uyumakta zorlanıyordum.*

Yolumu uzatıp kütüphaneden geçtim. *Austerlitz*'i bitirmek üzereydim ve yeni bir kitaba ihtiyacım vardı. Kitapları teslim etme masası, gece olduğu için, kapanmak üzereydi, orada çalışan öğrenci kız içeri girip kartımı gösterdiğimde somurttu. Kendimi veritabanında Hırvatistan'ı ararken buldum ve sonuçta çıkan numarayı izleyerek rafların arkasındaki Doğu Avrupa bölümüne gittim. Oradaki en büyük başvuru kitabını –*Siyah Kuzu ve Gri Şahin*– bulunduğu raftan çektim ve bin sayfadan uzun cildin ilk birkaç sayfasını karıştırdım. Kırklı yıllarda Britanya'da basılmıştı ve ölü bir İngiliz'in benimki kadar şiddetli bir değişim geçiren bir ülke bir yana, modern zamana dair herhangi bir konuya nasıl aydınlık getirebileceği konusunda endişeliydim ama ithaf sayfasını açtığımda gördüğüm tek cümlenin süssüz kesinliği karşısında nefesim kesildi: *Artık hepsi ya ölmüş ya da esir düşmüş olan, Yugoslavya'daki arkadaşlarıma.* Ağır kapağı kapadım.

Kitap 1991'den beridir hiç alınmamıştı ve orada çalışan öğrenci kız teslim tarihi kartını yirmi birinci yüzyıla ait tarihle mühürlerken bana şöyle bir bakmayı ihmal etmedi. On yıldan da uzun süre önce, ben hâlâ okyanusun öte yanındayken kitabı alan kişiyi düşündüm. Bir gazetecilik bölümü öğrencisi olduğu sonucuna vardım. Etnik arındırma hakkındaki bir makaleye anlam katmak için derin arka plan bilgisi arayan hırslı biri olmalıydı.

Eve gittim ama kitabı bir daha açmadım. Yitirilen arkadaşlar düşüncesini kafamdan atamıyordum. Bilgisayarı açtım ve Luka'yı arayarak internette gezindim. Bunu daha önce sadece bir kez yapmıştım ama ona dair hiçbir iz bulamamak bir hafta süren bir depresyona girmeme neden olmuştu, ben de kendime bunu alışkanlık hâline getirmeyi yasaklamıştım. Şimdiyse bundan daha kötü hissedemeyeceğim sonucuna vardım ama Luka'nın hayatı, eğer hâlâ hayattaysa tabii, teknolojik ortamda hiçbir iz bırakmamıştı. Sabahın ikisinde oda arkadaşım Natalie sarhoş bir hâlde odaya geldi ve ayağında ayakkabılarıyla uyuyakaldı. İçki dükkânına yürüyüp bir kola ve donmuş burrito aldım. Şimdi yatmak bir başka kâbuslar dizisine sebep olurdu şüphesiz, böylece yeterince kafein alarak ortak kullanılan odaya gidip televizyonu açtım, sesini de iyice yükselttim ve güneş yükselene dek Rebecca West'in kitabını okudum.

Sonraki birkaç hafta boyunca Brian'a hikâyemden parçalar anlattım –Zagreb'deki kum torbalarını ve hava saldırılarını ve keskin nişancıları, ormandaki Çetnikleri ve sonrasındaki küçük köyü. Sabırlıydı, bir düşüncenin ortasında durursam beni zorlamıyordu ama önemi de yoktu; uzaklaştığımı hissedebiliyordum iyiliği ve anlayışına rağmen beni iyileştiremeyeceği gerçeğiyle yüzleşmeme imkân yoktu. Her gece uyumasını bekliyor, sonra dönüp koridorlarda volta atıyordum. Bir keresinde ayağım ayakkabıma takıldı ve uyanmasına sebep oldum.

"Kalabileceğini biliyorsun. Elliot geceyi muhtemelen Sasha'yla geçiriyordur."

"Seni de uyanık tutmak istemiyorum."

"Çalışman mı gerek? Masa lambasını açabilirsin."

"Ondan değil. Sana sözünü ettiğim rüyalar. Bağırarak uyanıyorum."

"Önemli değil."

"Benim için önemli."

"İyi de birlikte yaşayacaksak..."

"Brian, yapma."

"Büyük resme bakarsak birkaç kötü rüyanın pek de önemi yok."

"Bak, özür dilerim. Sadece bu konuşmayı şimdi yapamam" dedim. Ayakkabılarımı karanlıkta el yordamıyla bağladım ve çıktım.

Bir öğleden sonra kapısında belirdiğimde "İşte buradasın" dedi Profesör Ariel. "Brighto'ın dersindeki şu mühim araştırma makalesi seni çok mu meşgul ediyor?"

"Evet, özür dilerim. Bir de ... başka bir şey okuyordum."

"Gel, otur."

Austerlitz'i masasına koydum.

"Çok güzel, değil mi?"

Başımla onayladım.

Cildin sayfalarını çevirdi. "Kitap boyunca tren istasyonlarını sembolik olarak kullanma biçiminin, anlatımını fotoğraflarla bütünleştirme denemelerinin en başarılısı olduğunu düşünüyorum. Bakalım hangi sayfanın kenarını katlamışsın?"

"Tanrı'm, özür dilerim. Bunu yaptığımı hatırlamıyorum bile."

"Hafızanın sahtekârlıkları işte." Kıkırdadı. "Sorun değil. Al bakalım." Açık kitabı bana uzattı, ben de katlamış olduğum sayfayı gözden geçirdim. İşaretlemeye çalıştığım kısmı bulmak kolaydı.

"Burası" dedim. "Daha önce *Austerlitz* adını hiç duymamıştım ve ilk duyduğumda da bu adı başka kimsenin taşımadığına inandım; ne Galler'de ne Adalar'da ne de dünyanın başka bir yerinde."

"Nesini sevdin?"

"Soyutlanmayı sanırım. Bir duyguyu hiç sıfat kullanmadan bu kadar mükemmel biçimde tanımlayabilmesini."

"Nadir bulunan bir yetenek."

Kitabı masanın üzerinden ona geri verirken başımla onayladım.

"Onu eleştirenler hakkında ne düşünüyorsun?"

Böyle bir yazarı eleştirenler olabileceği hiç aklıma gelmemişti. Brian vardı ama o kitabı okumamıştı bile. "Nasıl yani?"

"Hiç yeni malzemesi yok. Hep aynı şeyin devamı gibi."

"Elbette aynı şeyin devamı. Elinizde bu varken başka ne hakkında yazacaksınız ki?"

"Karşıt sav da bu zaten" dedi Profesör Ariel.

Nisan ayının ortalarına geldiğimizde gökyüzü de yatışıyordu ve güneşli havanın içimdeki boşluk hissine nüfuz etmesine izin vermeye çalıştım. Brian beni rahatsız edenin ne olduğunu söylemem için uğraştı, ben de karşılığında gereksiz sebeplerden kavga çıkarıp durdum, sonunda kendimizi bir didişme ve barışma döngüsü içinde bulduk. Sırf zamanımı doldurmak için gereğinden fazla ders çalışıyordum. Dönemin bitmesine sadece üç hafta kalmıştı, sonra bu şehirden gidebilirdim.

Bir gece Brian'la, yatağında, dışarıdan sipariş ettiğimiz Çin yemeğini yiyorduk. O antropoloji hakkında bir ders kitabı okuyordu, bense kucağımda açık duran *Siyah Kuzu ve Gri Şahin*'e bakıyordum ama odaklanamıyordum. Birlikte yaşayıp yaşamamamız konusunda karar vermek için fazla zamanım kalmamıştı. Rüyalar kesilme belirtisi göstermiyordu ve ona en çok ihtiyacım olan anlarda Brian'dan uzaklaşmaya devam ediyordum.

"Sence iki insanın sonsuza dek bir arada kalması mümkün müdür?"

Brian belli belirsiz gülümseyerek kafasını kaldırdı. "Market sırasında beklerken yine *Us Weekly*'yi mi okudun?"

Ona sert bir bakış attım, o da bir özür mırıldandı.

"Bazıları için evet" dedi. "Annemle babam hâlâ evli. Seninkiler de öyle. Gardenville'deki annenle baban yani..."

"Ne demek istediğini anladım."

"O zaman seni öfkelendiren ne? Rebecca West cennetinde sorun mu var?"

"Öfkeli falan değilim" dedim tersini gösteren bir sertlikle. "Sadece, gelecek haftaya kadar yurda ön ödeme yapılması gerek. Ne yapacağımı bilmiyorum."

Brian kitabını kapatıp bana biraz daha yaklaştı. "Bir fikrim var."

"Kolay değil."

"Tamam, kötü rüyalar görüyorsun. Başa çıkarız onlarla. Belki kesilirler. Seni endişelendiren bu mu gerçekten?"

"Endişe mantıklı bir şey değil ki. Kimse bir konuda kaygılanmak üzere bilinçli bir karar vermez."

"Bak, kafanda çok şey var. Uyumuyorsun, finallerin de yaklaşıyor. Anlıyorum ama bu kâbuslar –tüm bunlar– hiçbiri hayatlarımızı askıya almamıza sebep değil."

"Evet, işte bu. Aşırı tepki veriyorum." Haksızlık ettiğimi biliyordum ama kendimi durduramıyordum. Bunca üzücü, çirkin ve mantıksız şey karşısında yüzünde bu kadar durgun bir ifade olmasından yorulmuştum. Bir tepki bekliyordum ondan. "Hatta belki de histeriğimdir. Histerik bir kadın" dedim.

"Hey, Ana, ben öyle demek..."

"Öyle demek istemediğini biliyorum. Gerek yok da zaten, öyle düşündüğünü görebiliyorum."

Brian yemek çubuklarını eriştelerin olduğu karton kaba bıraktı ve ayağa kalktı. "Biliyor musun? Peki. Denedim, denedim ama tek yaptığın beni reddetmek, bunu daha fazla kaldırabileceğimden emin değilim."

"Sanırım biraz ayrı zaman geçirmeliyiz." Sözlerimin yüzüne yansıdığını gördüğümde bunları söylememiş olmayı diledim. "Belki sadece bir ara verip birkaç hafta sonra yine konuşabiliriz."

Brian hiçbir şey söylemedi.

"Brian, özür dilerim. Gerçekten."

"Tamam. Sadece..." Başıyla kapıyı gösterdi.

Brian'ın odasından çıktım ve On Dördüncü Sokaktan Hudson'a kadar yürüdüm. Birisi kalemini su oluğuna düşürmüştü, ona endişeyle baktım. Çöp gibi görünen mayınlar yıllardır aklıma gelmemişti ama şimdi birisinin çöpüne bakıp patlamasını bekliyor gibiydim. Istırabımı körükledikle-

ri için Sharon ve BM'ye lanet ettim. Hikâyemi anlatmak güya iyi bir şeydi oysa her şeyi daha kötü hâle getirmekten başka bir şey yapmamıştı. Üstüne bir de Brian'a kötü davranıp onu da kaybetmiştim.

Neyin var senin? dedim. Brian'ın verdiği kolyeyi çektim ama kopmadı ve metal etime batarak canımı yaktı. Zinciri çözdüm ve avucumda top hâline getirdim. Nehir, Manhattan ve Jersey City'nin ışıklarıyla kestane renginde parlıyordu. Kolyeyi nehre atmak geçti aklımdan. Ormanda ölmüş olsaydım en azından ailemin yanında ve bu engin yalnızlıktan habersiz olacaktım ama bir de Rahela vardı. Zinciri cekedimin cebine bıraktım. Başka ne yapacağımı bilemediğimden annemi aradım.

Laura uyku sersemi bir sesle açtı telefonu. "Sorun ne?"

"Lanet olsun, özür dilerim. Saatin bu kadar geç olduğunu fark etmemiştim. Seni uyandırdım mı?"

"Hayır, hayır, dert değil. Sorun ne?"

"Bilmiyorum." Sesimin titrediğini hissedebiliyordum.

Laura'nın telefona teskin sözleri fısıldamasına izin verdim ama beni teselli edemeyeceğini biliyordum.

"Sanırım... eve gitmek istiyorum."

"Gelip seni almamı ister misin?"

"Hayır. Yani, Hırvatistan'a dönmek istiyorum."

"Ne?"

"Sadece bu yaz için."

"Canım, bunun iyi bir fikir olduğundan emin değilim. Çok tehlikeli.

"Savaş yıllar önce bitti."

"Kosova'nın üzerinden sadece iki yıl geçti."

"Ee, ne yapmam gerekiyor o zaman, sonsuza dek Gardenville'de mi saklanayım?"

"Ama öyle bir yolculuk... sence eski yaraları açmak mantıklı mı?"

"Açmak mı?" Neredeyse gülecektim.

"Bir kez daha canının yandığını görmek istemiyorum sadece."

"Canım zaten yanıyor. Sadece tüm bu saçmalığı askıya aldım. Asla iyileşmeyeceğim. Bu şekilde değil."

"Bak. Canın sıkkın. Kendine yatışmak için bir gün tanı, sonra yine konuşuruz..."

"Senden izin istemiyorum" dedim. "Sadece pasaportlarımı göndermene ihtiyacım var."

Telefonu kapattım ve çizmemin içinde ayağım acıyana dek kaldırımı tekmeledim. "Özür dilerim" dedim nehre. Suyun üzerinden esen rüzgâr buz gibiydi, soğuğa karşı yakamı kaldırdım.

Yurda vardığımda Natalie uyuyordu, ben de yatağıma girdim ve karanlıkta içinden asma tavanın benekli karolarına bakmaya koyuldum. Bir aydan uzun bir süredir gecede iki saatten fazla uyumamıştım; hayali cesetler zihnimin sınırlarını aşıyordu. Daha uykuya dalmadan önce bile o soğuk, lastiğimsi tenlerini, çarşaflarımın pamuk dokuması kadar somut bir biçimde tenimde hissedebiliyordum. Battaniyelerimi üstümden atıp fazlaca hızlı bir hareketle ayağa kalktım; karanlık oda dönmeye başladı.

Sendeleyerek çalışma masama ulaştım ve fareyi kıpırdattım, ekranım bir vızıltı sesiyle canlandı, Natalie yatağında döndü. Bilgisayar ekranının ışığında defterimden bir parça kâğıt kopardım ve Luka'ya bir mektup yazdım. İlk satırları göstermelik merhabalar ve ailesiyle ilgili sorularla doldurdum. Onu etkileyeceğini bilerek New York'ta yaşadığımı ve BM ziyaretimin oraya dönmeyi kaçınılmaz kılan bir olaylar döngüsü başlattığını yazdım. *Aslında burada kimse kim olduğumu bilmiyor, ben bile bilmiyorum ve eve dönmenin beni düzelteceğine inanıyorum. Ev* kelimesi sayfada garip görünüyordu ama yine de silmedim. İyimser duyulmaya çalışıyordum, en azından sinir krizinin eşiğindeymiş gibi duyulmamaya. *Sık sık seni düşünüyorum. Hayatta olup olmadığını bilmemek bazı günler beni çıldırtıyor. O yüzden bana e-mail at, mektubuma cevap ver ya da bir şey yap işte. Ayrıca, yakında görüşürüz.* Mektubun sonuna iletişim bilgilerimi sıraladım, kâğıdı üçe katladım, zarfa ailesinin ad-

resini yazdım ve onu okul çantama tıkıştırdım. Sonra da sabahladığım gecelerden birinde tekrar tekrar reklamını gördüğüm indirimli bir uçak bileti sitesine girdim, banka hesabımdan bir yazlık Kmart işçiliği değerindeki tüm paramı çektim ve okulun bitiş tarihinden bir gün sonrası için Zagreb'e bilet aldım.

Beş

Üç hafta sonra, uçak Balkan Yarımadası'nın üzerindeki bulutların arasından geçerken, bu yolculuk çok kötü bir fikirmiş gibi göründü. Luka mektubuma cevap vermemiş, aramamış, e-mail atmamıştı. Ona ne olduğunu öğrenmem gerekiyordu ama yaklaştıkça keşfedeceklerim konusunda daha da endişeleniyordum. Kütüphaneden resmen çaldığım *Siyah Kuzu ve Gri Şahin* kucağımda kurşun gibi ağırdı. Uçakta düzensiz aralıklarla uyuduğum gece boyu yaşadığım geçmişe dair aydınlanma patlamalarından birinde, bavulumu hazırlarken aptalca davrandığımı düşündüm. Laura sonunda Amerika pasaportumu göndermişti ama Yugoslavya pasaportumu göndermemişti ki yenisini almak istersem ona ihtiyacım vardı. Uçuş görevlisi "Vatandaş" veya "Turist" diye işaretlenmiş kutucukların olduğu gümrük kartlarını dağıttığında, Hırvatistan'ın, teknik olarak hiç bulunmadığım bir ülke olduğu gerçeği dank etti kafama.

Sırt çantamı omzuma attım, merdivenlerden indim ve asfalt pistten, Zagreb Uluslararası'nın grileşen binasına doğru ilerledim. Beton yığını iki ince terminal koluna ayrılıyordu. Az önce indiğim terminalin karşısına pervaneli üç uçak daha park edilmişti ve görünüşe bakılırsa pist tam kapasite çalışıyordu.

Sakin kalmak için kendimi zorlamama rağmen –savaş biteli yıllar olmuştu; Tanrı aşkına, resmen NATO üyesiydik– yerdeki ilk birkaç dakikamı bir şeylerin patlamasını bekleyerek geçirdim. Terminalin içindeki sarı Danışma levhaları etrafa solgun bir ışık yayıyordu. Spor ayakkabılarım nem ve dökülen içecekler yüzünden vıcık vıcık olmuş kirli fayanslara yapışıp duruyordu. Bunca yıl sonra bile mekân –tüm bu beton ve yapının şekli– Doğu Bloğu havasını atamamıştı üzerinden. Pek de taşıyamadığı kiraz renkli dudak boyasını aceleyle sürdüğü belli olan bir kadın gibi. Aklı karışmış bir turist grubunun arasından yürüyüp muhaceret sırasının önüne geçtim. Kalabalığı yarmanın verdiği güç hissi hoşuma gitti, insanları bu şekilde itelemek Amerika'da kabul edilemez bir şeydi. "Affedersiniz" falan da demedim.

"Merhaba *Dobar Dan*" dedi gümrük memuru pencereye ulaştığımda. Belgelerimi isteyerek elini uzattı. Amerika pasaportumu aldığında bozuk İngilizcesiyle bir şeyler mırıldandı ve muhaceret belgelerinin olduğu yığına uzandı.

"*Dobar Dan*" demeyi denedim. Sözcükler boğazımdan zorlukla geçti. "*Kako ste vi danas?*" Resmi ama doğru bir söz dizisi oluşturmuştum, adam bıyığını okşayarak verdiğim belgeler sahteymiş gibi baktı bana. Bakışlarına karşılık verdim. Boş belgeleri yığına geri koydu.

"Tekrar hoş geldin" dedi Hırvatça ve eliyle geçmemi işaret etti.

Dışarıda yeniden bir araya gelen aileler vardı. Güneş gözlükleri aynı olan minik ikiz kardeşler yaşlı bir adamın kucağına koştu. Dinamo forması giyen genç bir adam yorgun nişanlısına el salladı ve onu kucaklayıp havaya kaldırdı; öpüştükleri zaman kızın yanaklarına yeniden renk geldi. Koyu renkli takım giyen bir adam benzer giyimli başka bir

adamla buluştu. İlk başta iş ortağı gibi göründüler ama dişlerini sıkarak sarıldıklarında bu buluşmanın cenaze için olduğunu hemen anladım. Başımı çevirdim.

Valiz bandı uyuşuk bir hızla hareket ederken gıcırdıyordu. Çantaların çoğu endüstriyel plastikle sıkı sıkı sarılmıştı. Nispeten hasar görmemiş bavulumu görüp banttan indirdim ve açık alana doğru yürüdüm.

Havaalanı şehrin çok dışındaydı, o nedenle bavulumu resmi görünümlü, fosforlu yelek giyen bir adama verip "ZAGREB CENTAR" yazan bir otobüse bindim. Sürücü benden yirmi kuna istediği andaysa bunun bir hata olduğunun farkına vardım; sıradan bir otobüs yolculuğu için çok fazlaydı bu. Muhtemelen turistleri kandırmak için kurulan özel bir şirketti ama alanda başka toplu taşıma aracı görmemiştim ve bavulum çoktan otobüsün karnına girmişti.

Bu şekilde haberi daha iyi karşılayacağını düşünerek, "Henüz paramı çevirmedim" dedim sürücüye İngilizce.

"Otobüs istasyonu Zagreb iki sıfır kuna" dedi avucunu açarak. Ona beş dolarlık bir banknot uzattım, bana bilet kesmeden parayı cebine attı.

Havaalanı ve şehir arasındaki yeni otobanda bir süre gittikten sonra Autobusni Kolodvor'da inip şehir merkezine yürüdüm. Zagreb kafamda oluşturduğum hayalden hem daha küçük hem de daha güzel görünüyordu. Şehrin her yanındaki tarhlarda kırmızı ve sarı laleler açmıştı, yaz güneşiyle yıkanan taş döşeli yürüyüş yollarıysa hatırladığımdan daha temiz görünüyordu. Sokaktaki insanlar Amerika'ya göre eski moda kıyafetler giyiyor olsalar da iyi beslenmiş görünüyordu, dıştan bakılınca sıkıntılı bir hâlleri de yoktu. Bir savaş olduğunu doğrulayan tek şey, bazı binaların cephelerindeki bombalama izleriydi.

Tanınmayacak derecede ticari hâle gelmiş Branimirova sokağından geçerek yoluma devam ettim. Sokakta takı, kot pantolon ve cep telefonu satan dükkânlar belirmiş, alışveriş merkezlerindekilere benzeyen kesintisiz bir vitrinler dizisi oluşturmuştu. Luka, Petar ve Marina'ya getirdiğim hediyeleri düşündüm –Amerika'ya ilk gittiğimde beni heyecanlan-

dıran şeylerdi– ve utandım. Görünüşe göre her şeyi ithal etmişlerdi zaten.

Çarşının arka tarafında büyük, uluslararası oteller vardı. Ben küçükken de şehirde mutlaka oteller olduğunu biliyordum ama onları ne hatırlıyor ne de orada kalmak isteyecek birileri olabileceğini hayal edebiliyordum. Solda Glavni Kolodvor göründü, Zagreb'in Grand Central'i diye alay ederdi herkes oysa gerçekte New York İstasyonu'ndan daha eskiydi.

Buraya kadar, tam olarak nereye gideceğim sorusundan kaçınarak dümdüz yürümüştüm ama Luka'nın ailesinin evine gideceksem biraz sonra sapmam gerekecekti. Mülkiyet çoğunlukla sadece miras yoluyla el değiştirdiğinden taşınmış olmaları olası değildi. Luka da orada olmalıydı; öğrenciler üniversiteye giderken ailelerinin yanında kalırdı. Gidip bunu bir an önce aradan çıkarmak mı daha iyiydi yoksa önce hostele gidip yıkanmayı denemek mi? Yoksa ailesinin hâlâ listede olup olmadığını görmek için bir telefon rehberi bulmayı mı denemeliydim? Doğrudan gidip onu bulmanın en iyisi olacağına karar verdim, hostelde alınan bir duşun zihnimi temizlemesi pek olası değildi ama orada bulabileceklerimin ağırlığı adımlarımı yavaşlatıyordu. Beni en iyi tanıyan insanı kaybetme ya da onunla yüz yüze gelme ihtimalleri eşit derecede korkutucuydu.

Luka'nın evinin önüne vardığımda öyle gergindim ki tek yapabildiğim oradan kaçmamak oldu. Ya arka sokaklardaki bir keskin nişancı tarafından öldürülmüş ya da parktaki mayınlar yüzünden yanıp tanınmayacak hâle gelmişse? Ya gittiğim için bana kızgınsa? Ya artık birbirimizden hoşlanmazsak? Kapı zilini çalıp ayak sesleri duymayı bekledim. Bir şey duyamadım ama kilit tıkırdadı, kapı açılıp defalarca çamur izleri bıraktığım giriş ve sabahlıkla tüylü terlikler giyen ufak tefek bir kadın göründü. Luka'nın büyükannesiydi bu. Arada sırada Luka'yla okuldan sonra sokağın aşağısındaki evini ziyaret ederdik. Yemeklerin karneyle dağıtıldığı en karanlık aylarda bile bize tatlı bir şeyler vermeyi başarırdı ama şimdi daha kambur ve çok daha yaşlı görünüyordu. Açık sabahlığının altından siyah bir bluz ve sarkık memelerine kadar çekilmiş

yün bir etek giymişti. Saçı koyu renk bir eşarba sarılıydı. Yas tutuyordu.

Yüksek sesle konuşmayı istemeden "*Baka*" deyiverdim. Ailevi bir söz kullanmam karşısında kaşlarını kaldırarak bana şöyle bir baktı.

"Kimsiniz?"

"Ben, ben..."

"Satıcı istemiyorum." Kapıyı yüzüme kapattı, sundurmanın alt basamaklarına çekilip terleyerek ve panik yapmamaya çalışarak oturdum. Bosna köylerinde –ki Luka'nın büyükannesiyle büyükbabası oralıydı– yakın bir aile üyenizin ardından yas tutmaya başladınız mı bu yıllar sürebilirdi; özellikle sıkıntılı bir ölümün ardındansa bir daha hiç renkli bir şey giymeyebilirdiniz. Luka'ya ne olduğuyla ilgili kötü hayallere bıraktım kendimi: kara mayını ya da kötü beslenme yüzünden ölmüş olabilirdi. Cenazesini, Mirogoj'da kalıntılarını işaretleyen küçük taşı getirdim gözümün önüne.

Bu korkunç hayaller dizisi Luka'nın önümdeki kaldırımda belirişini daha da şaşırtıcı kıldı. Daha Ilica'dayken onu gördüğümde ayağa fırladım ve önce insanın evinin önünde bekleyen birini gördüğünde duyduğu o genel merakla, sonra da birini anımsamaya çalışmanın daha titiz bakışlarıyla beni incelediğini fark ettim.

Luka uzun boylu ve geniş omuzluydu, bir zamanlar paylaştığımız sıskalıktan kurtulmuştu ama başka açılardan hâlâ tanıdıktı, saçları hâlâ sık ve dikti, kapalı dudaklarında hâlâ aynı gülümseme vardı. Beni tanıdığı anı gözlerinde gördüm.

"Tanrı'm" dedi. Sarıldık, kolları beni tanımadığım bir kuvvetle sıktı. Ter ve uçak yemeği koktuğumun bilincine vararak aceleyle geri çekildim. Luka beni iki yanağımdan da öpüp bavulumu içeri taşıdı.

Ailesi mutfaktaydı, Baka masada tığ işi örüyordu, Luka'nın annesi önlük giymiş, patates servis ediyordu, öğle yemeği için eve gelen polis üniformaları içindeki babası bıyığındaki çorba kalıntılarını kolunun tersiyle siliyordu.

"Peçeteni kullan" dedi Luka'nın annesi.

"Anne" dedi Luka ve üçü de başlarını kaldırdı. Evdeki varlığımla aklı karışan Baka bana dik dik baktı. Luka bir şey söylemeye yeltendi ama annesi çoktan yanından geçip iki eliyle beni tutmuştu bile.

"Ana?" dedi. "Sen misin bu?"

"*Ja sam*" dedim. Beni boğacak gibi kucakladı, Luka'nın babası da ayağa kalkıp güçlü elini omzuma koydu.

"Tanrı'm."

Baka kim olduğumu anlamaya çalışarak "Ana" diye mırıldandı.

"Tekrar hoş geldin" dedi babası.

"Birkaç telefon görüşmesi yapacağım" dedi Luka'nın annesi.

"Ajla, bekle." Luka'ın annesine daha önce hiç ilk adıyla hitap etmemiştim, bu ikimizi de şaşırttı.

"Söyle canım" Telefonu yerine koyup bana cesaret verircesine gülümsedi. Ona Petar ve Marina'yı sormak istiyordum ama mutluydu. Herkes mutluydu.

"Bir şey yok" dedim. "Boş ver."

Luka bavulumu üst kata sürükledi ama misafir yatak odasında durmadı; oda bavullar ve modası geçmiş ev eşyalarıyla doluydu: Kenarı kırık porselenler, paslı dökme demirden tavalar ve bir karton kutu dolusu kevgir.

"Artık orada Baka kalıyor."

Baka'nın siyah giysilerini hatırladım. "Büyükbaban mı?"

"Evet. Büyükannem yasta."

"Üzgünüm."

"Sorun değil. Yaşlıydı. Yani, bekliyorduk."

Beklediğim bir ölümle karşılaşmamıştım hiç ama böylesinin işleri kolaylaştıracağından şüpheliydim.

"Yine de" dedim. "Büyükannen iyi mi?"

"Dayanıklıdır." Luka hep metin birisi olmuştu ama büyükbabasından söz ederken bu kadar hissiz olması sinir bozucuydu. Vedalaşmaya alışkın olabileceği geldi aklıma. Çantamı tekrar yüklendi ve odasına yöneldik. Daha büyük bir yatak ve masaüstü bir bilgisayar dışında aynı görünüyordu. "Sen burada uyuyabilirsin. Ben aşağıda kalırım."

"Kanepeyi tercih ederim" dedim.

"Nasıl istersen."

"Mektubumu aldın mı?"

Çalışma masasının en alt çekmecesini açtı ve lastik bantla tutturulmuş, adresleri sarsak on yaş yazımla yazılmış bir zarf yığını çıkardı.

"Sen benimkileri almadın mı?"

Kafamı iki yana salladım. "İyi de bunlar eski. Geçen ay da yazmıştım sana geleceğimi söylemek için."

"Eh, onu almadım... Ah! Savaştan sonra bütün posta kodları değişti. Sokak isimlerinin çoğu da. Eninde sonunda ulaşabilir yine de bilgisayar sisteminin reddettiklerini düzene koymaları zaman alıyor. Hem *Birinci Sınıf* yazmazsan Tanrı bilir mektuplarına ne yaparlar. Hey. Neden yazmayı bıraktın? Doksan ikide?"

"Bilmem. Sanırım sadece korktum."

"Bana bir şey olduğundan mı?"

"Cevap vermemenden" dedim ama yazsa da söyleyeceklerinden eşit derecede korkmuştum.

Arka bahçedeki masanın etrafında herkes hatırladığımdan daha hızlı konuşuyordu. Luka'nın Hersekli bir aileden gelen annesinin her şeye davet ettiği otuz bir kuzeni vardı. Yarısına yakını gerçekten gelmiş ve verandada toplanmışlardı, çeşitli dönemlerden kalma değişik sandalyelerde oturuyorlardı. Çıkarabildiğim kadarıyla kuzenler hükümetteki parti ve iki farklı sürme peynir markası arasında acayip bir doğallıkla gidip gelen bir tartışmaya kaptırmışlardı kendilerini.

Luka karşımda oturuyordu, aile üyelerinden biri, ne zaman dağlarda yaşlı kadınlar tarafından banyo küvetlerinde pişirilen ve Coca-Cola şişeleri içinde yol kenarlarında satılan bir konyak olan *rakija* adlı içkiden bir tur daha talep etse yüzüne haylaz bir gülümseme yayılıyordu. Alkol beni daha da terletiyordu; akşam olmasına rağmen sıcaklık otuz yedi derecede takılıp kalmıştı, bense klimalara alışmıştım. Konyaktan aldığım her bir fırt ağzımı alevlendiriyor, yanan bir meşale göğsüme kadar inmiş hissi veriyordu. Küçükken gerçekten içiyor muydum bunu? İlaç olarak hem de! Luka'nın

sekiz yaşındaki kuzeni düşüncelerime cevap verircesine bardağını masaya vurdu ve sarhoş sarhoş geğirdi.

Grup avluyu neşeli kahkahalarla doldururken, *Hostele gitmeliydim*, diye düşündüm. Uzun zamandır zihnimdeki varlığını sadece geçmiş zamanda sürdüren dil, sohbetlerde bir kez daha canlanıyor, radyodan duyuluyordu. Her konuştuğumda çocuksu dilbilgisi kullanımımın düzeltilmesiyle karşılaşıyordum. Ağzımda İngilizce kelimeler birikiyordu ve onları zorlukla yutuyordum.

Çoktan ikinci *rakija* şişesine geçmiş olan kuzenler bana Amerikalı Kız adını takmışlardı. Hiç hoşlanmadığım bu tatsız söz üzerine kafa yorup onlara karşılık verebilmek için dilbilgisi yönünden düzgün bir cümle kurmaya çalıştım. Sonunda kendime dair farkındalığım tüm üretken düşünce kanallarımı tıkadı ve sessizlik içinde yemeğimi yemeye çekildim.

Yemekten sonra çatıya çıkıp ağlamamaya çalıştım.

"Ne düşünüyordum ki?" dedim peşimden gelen Luka'ya. "Burada kalamam." Ben üzgün olduğumda hep endişelenen Luka başını çevirdi. Böyle yapmasının tek nedeninin, üzgün olduğunda yalnız kalmaktan hoşlanması ve bana da aynı mahremiyeti vermek istemesi olduğunu biliyordum ama ben bir süre geçtikten sonra da sakinleşmeyince yanıma oturup çatı kiremitleri onu taşıyabilsin diye çıplak ayaklarını göğsüne çekti.

"Sadece yorgunsun" dedi. Kolunu önce çekinerek, sonra da tüm ağırlığını vererek omzuma doladı.

"Eve gitmek istiyorum" derken bunun neresi olduğu hakkında hiçbir fikrimin olmadığının farkındaydım.

Altı

Sabah olduğunda daha iyi hissediyordum. Geceyi Luka'ların oturma odasındaki, yıpranmış döşemesine rağmen yanağımda kareli izler bırakan kanepede, uçak yolculuğundan sonra yaşadığım sersemlik yüzünden koma hâlinde, hiç rüya görmeden geçirmiştim. Masum bir tanıdıklığı olan kanepe daha önce de oradaydı, eski bir arkadaşın evindeki eski bir kanepeydi sadece.

Yine de mutfakta duran Luka'yı gördüğümde tedirgin oldum. Dolaptan kendine bir tabak alırken bir tane de bana uzattı ama birbirimizin yanında sakarlaşıyorduk; elini çok hızlı çekti, porselenin ellerimizin arasından kaydığını hissettim. Hasar görmeden tabağı tezgâha koydum ve önce esprili, daha sonra da söyleyebileceğim herhangi bir şey arayarak hazır sohbet konuları arşivime başvurdum.

Önceki günden kalan ekmeğe Nutella sürdüm, Luka da bir sürahi dolusu fosforlu sarı renkte Cedevita hazırladı. Halk

sağlığı amaçlı bir girişim sayesinde, yemek bulmanın zor olduğu haftalarda okul bahçesinde sıraya dizilirdik; besleyici değeri olan bir şeyler almamız için küçük bardaklarda vitaminli tebeşir tozuna benzeyen ve suyla karıştırılan bu şeyden verilirdi bize. Bir neslin tamamının bu karışıma bağımlı hâle gelmesini beklemiyorlardı tabii –bu hormonlu limonataya yani– ama öyle olmuştu, üreticileri de ülkedeki en başarılı ilaç şirketi hâline gelmişti sonunda.

Bardağı dudaklarıma götürdüm ve içeceğin ağzımda köpürdüğünü hissettim.

"Hayatımdaki eksik buydu işte" dedim.

"Amerika'da Cedevita yok mu?" diye sordu Luka. "Orada her şey var sanıyordum."

"Amerika'da buna ihtiyaçları yok ki. Savaş besini bu. Aklıma gelmişken..." Luka ve ailesi için getirdiğim, çoğu Amerika'ya ilk gittiğimde heyecan verici olduğunu düşündüğüm hediyeleri hatırlamıştım. "Unutmuşum. Size oradan bir şeyler getirmiştim" dedim. "Muhtemelen çok aptalca gelecek ama..."

"Bana hediye mi getirdin?" Luka'nın sesi çok duygusaldı ve bir an için benimle alay ettiğini sandım. "Alabilir miyim?"

Oturma odasında bavulumu açıp üçte birini kaplayan plastik çantaları çıkardım. İçinde bir "I ♥ NY" tişörtü, M&M şekerlemeleri, fıstık ezmeli Reese'ler, bir kavanoz Jif fıstık ezmesi ve üç kutu hazır peynirli makarna vardı ama şimdi ona küçük bir çocuğa uygun olabilecek hediyeler verdiğim için aptal gibi hissediyordum.

"Buradaki durumu biraz hafife almışım. Şimdi tüm bunların sizde de olduğuna eminim..."

"Süper! Bu ne?" dedi Luka. Jif'i alıp kapağını açmadan koklamaya çalıştı.

"Daha önce denemedin mi gerçekten? İyi de cep telefonun bile var. Amerika'da benim daha yeni cep telefonum oldu."

"Cep telefonumuz var çünkü devlet bombalanan hatları tamir etme zahmetine girmedi. Gerçi herkesin ne kadar takıntılı olduğunu tahmin edebilirsin." Luka ağzı fıstık ezmesiyle doluyken konuşmakta zorlanıyordu. "Çok yüzeysel-

ler. Lanet olası ülkedeki herkes boktan maaşını alır almaz onu Batı Avrupa'dan giysiler almaya harcıyor, sonra da paraları olmadığından yakınıyorlar. Ahmaklar."

"Levi's'i yasaklayınca böyle oluyor demek" dedim. Komünizmin yükselişi sırasında kot pantolon bir isyan ve Amerikalılık sembolü hâline gelmişti. Her ne sebeptense bu ruh hâli değişmemişti.

"Geleceğini bilmemem kötü oldu. Pantolon getirtirdim sana."

"Ana." Yukarıdaki odalardan birinden Ajla'nın sesi geliyordu. "Gelsene."

"Böyle şeyleri umursayan herkesin aptal olduğunu sanıyordum" dedim.

"Bu şey gerçekten çok iyi" dedi Luka, fıstık ezmesinden bir kaşık daha alarak. Bense Cedevita'mın kalanını başıma dikip yukarı çıktım.

Ajla'yı yatak odasında, eşleştirilmemiş bir çoraplar dizisi arasında buldum. "Kirlin var mı?" dedi. "Yarın yağmur yağabilir, o yüzden her şeyi yıkayıp kurutmak istiyorum. Gel, otur."

Bağdaş kurup karşısına oturdum ve yığından eşleşen çoraplar seçtim.

"Dün kuzenler sana biraz fazla geldiyse özür dilerim. Düşünemedim."

Ama benim için büyük bir yemek vermenin edebileceği en büyük iltifat olduğunu biliyordum. "Harikaydı" dedim. "Yemek de geriye kalan her şey de."

"Nasıl gidiyor peki?" dedi. "Amerika? Aile?"

Gerçekte aramız gergindi. Tartıştıktan sonra Laura'yla sadece bir kez konuşmuştum. Birkaç kez aramıştı ama cevap vermemiştim. Pasaportumu göndermişti. Sonunda, oradan ayrılmadan bir gün önce, kendimi onu aramaya zorlamıştım. Ona uçuş detaylarımı vermiştim, o da uysal bir şekilde dikkatli olmamı söylemişti ama Luka'nın annesine bunları anlatmak istemiyordum. "Bana iyi baktılar" dedim.

"Senin adına mutlu oldular mı? Evine döndüğün için?"

"Biraz endişeliler ama beni anlıyorlar" dedim doğru olmasını umarak.

"Kulağa iyi bir ebeveyn gibi geliyorlar." Beni tuhaf bir biçimde kucakladı. Biberiye, çamaşır suyu ve anımsadığım ama adını koyamadığım bir şey kokuyordu.

"Ana!" Luka evin diğer ucundan bağırıyormuş gibi geliyordu kulağa. "Hadi! Geç kalacağım."

Daha fazla erteleyemezdim. Merdivenlerin ortasına geldiğimde geri dönüp kafamı annesinin kapısından içeri uzattım. "Petar ve Marina..." duraksadım. "İyiler mi? Biliyor musun?"

Ajla'nın gülümsemesi soldu, utanmış görünüyordu. "Bilmiyorum" dedi. "Uzun zamandır onlarla iletişime geçmeye çalışmadım."

"İyi olduğundan emin misin?" Birlikte Trg'ye doğru yürürken Luka kaygılı görünüyordu; sanki şehri görmek beni ağlatacakmış gibi. Hırvingilizce konuşuyorduk; irdeleme gereği görmeden yarattığımız bir sistemdi bu, yetersiz kaldığım yerlerde İngilizce kelimeler eklediğimiz ve Hırvatça fiil ekleriyle sonlandırdığımız, cümle yapısı Hırvatçadan alınmış bir dildi bu.

"İyiyim" dedim. "Sadece kültür şoku yaşıyorum."

"Kendi kültürün yüzünden şoka giremezsin."

"Girebilirsin."

Trg'de sabah güneşi tramvaydan tramvaya zıplayıp tayflar oluşturarak kırılıyordu. Yeniden şehrin ritmiyle hareket ettiğimi hissettim. Binalar hâlâ Haspurgler'den kalma o sarımtrak rengi taşıyordu; çatılara o tanıdık kırmızı beyaz renkli harflerle Coca-Cola ve Ožujsko birası reklamı yapan panolar dikilmişti. Şort ve Converse marka spor ayakkabı giyen yeniyetmeler, ferforje demirden lamba direklerinin altında terli topluluklar oluşturmuştu. Jelačić'se kılıcı çekilmiş vaziyette, meydanın ortasında, tam onu bıraktığım yerde duruyordu.

"Dur. Nerede?"

"Ne nerede?"

"Zid Boli." Her bir tuğlası ölen birini temsil eden Acı Duvarı savaş sürerken inşa edilmişti, sonunda tuğlalar, çi-

çekler ve mumlardan oluşan anıt tüm meydanı sarmıştı. Zagreb'e döndüğümde oraya annemle babam için tuğlalar koymuştum, sahip oldukları, mezara en yakın şey buydu.

"Kaldırdılar."

"Kaldırdılar mı? Nereye?"

"Mezarlığa. Birkaç yıl önce. Belediye başkanı Trg için fazla üzücü olduğunu düşündü. Turizmi kötü etkiliyormuş."

"Üzücü olması gerekiyor zaten. Soykırım üzücü bir olay!"

"Bu konuda büyük bir tartışma çıkmıştı" dedi Luka. "Kahretsin, şu giden bizim trendi." Tam dolu bir vagon hareket ederken tramvay durağına vardık, platformda sadece ikimiz kaldık.

"Üniversiteye bazı belgeler bırakmam gerekiyor" dedi Luka kâğıtları yüzüme doğru sallayarak. "İstersen yarın mezarlığa gidebiliriz."

Ama annemle babamı orada ziyaret edemezdim ki gerçek olmazdı bu, bunları düşünürken içimde büyüyen üzüntüyü hissettim. Bu düşünceyi zihnimden uzaklaştırdım.

"Ne komik, sen üniversiteye gidiyorsun" dedim onun yerine.

"Notlarım iyi."

"Büyümüşsün demek istedim."

"Senin gibi" dedi. "Ne okuyorsun?"

"İngilizce."

"İngilizce mi? Daha hâlâ öğrenemedin mi?"

"Dil değil. Edebiyat falan. Peki ya sen?"

"Finans." Seçimi beni pek etkilemedi. Her zaman yaptığı gibi en minik detayları incelemesine olanak verecek bir mesleği icra ederken, bir kütüphane ya da laboratuvara kapanmış bir filozof veya bilim insanı olarak hayal etmiştim onu. "Lisedeki üçüncü yılımda bütün büyükler üniversitede ne okumak istediğimi sorup duruyordu. Bu konuda söz etmekten nefret ettiğimden ve onları susturmak için bulabildiğim en pratik cevabı uydurdum. Başvuru zamanı geldiğindeyse gerçekten iyi bir fikir gibi geldi."

"İstikrarlı."

"Düşündüğün kadar sıkıcı değil."

Kafası tıraşlı, yüzüyse tıraşsız bir adam platformdan bize doğru geliyordu. Yanakları çökmüş, gözleri derin göz çukurlarında hızla dönüp duruyordu. Yürürken yüzünü kaşıyordu, yanımızdan geçerken Luka'nın omzuna çarptı. Ter ve sidik kokusu izledi onu.

Yeniden sohbetimize odaklanmaya çalıştım ama adam olduğu yerde dönüp kasıtlı bir ifadeyle bize doğru gelmeye başladı. Eli Luka'nın omzunu kavradı.

"Bana mı dokundun sen?" diye sordu adam.

Luka dokunmadığını söyledi. Adam Luka'yı itekleyip tekrar sordu.

"Hayır" dedi Luka daha sert bir tonla. "Yoluna git."

"Kavga mı istiyorsun?" Adam olduğu yerde sallanıyordu. "Kavga nasıl olurmuş gösteririm sana." Çorabına uzanıp elindeki tırtıklı bıçağı sallayarak hızla ayağa kalktı.

Luka korumacı bir şekilde önüme geçip omuzlarını dikleştirdi. "Sakin ol" diye tekrarlıyordu. Adam sırıttı ve bıçağını daha sıkı kavradı.

Tanıkların nereye kaybolduğunu merak ederek boş platforma göz attım. Bunca yolu güpegündüz Trg'nin ortasında bıçaklanmak için mi gelmiştim gerçekten? Korkunç bir şeyler olmak üzere olduğuna emindim ama paniğe kapılmadım. Bir sonraki mantıklı adımı düşünürken buldum kendimi. Ne de olsa Zagre'in vahşi hâli en iyi bildiğim yerdi. Adama yandan saldırıp elindeki bıçağı düşürmenin bir yolunu düşündüm, Luka yaralanırsa yardım istemek için en yakındaki dükkâna hangi yoldan gideceğimi ve dükkân sahibiyle yapacağım konuşmayı kafamda tasarladım. Adam bıçağın küt tarafını Luka'nın yanağına dayadı.

Ama hiçbir şey olmadı. Kalabalık bir tramvay yavaşlayarak durdu, Luka'yla ben de en uzaktaki vagona koşup içeriye daldık ve kapılar ardımızdan kapanırken yolcuların arasına karıştık. Platformdaki adam arkamızdan bakakaldı, sonra da bıçağını çorabına geri koydu.

Karşılaşma boyunca sakinliğini koruyan Luka şimdi çözülmeye başlamıştı. Saçlarının kenarları boyunca terden şeritler oluşmuştu, titrek elinin arkasını alnına sürdü.

"Demek böyle şeyler pek sık olmuyor, ha?" diye sordum.

"Siz New York'ta serseriler tarafından sık sık bıçaklanır mısınız yani?"

"Eh, hayır."

"Kendime silah alacağım" dedi. Nefes nefeseydi. Adamın bıçağını bastırdığı yer çizilmişti ama bıçak derinin altına geçmemişti.

"Pek bir faydası olmaz" dedim.

Tramvay yanlış yöne gidiyordu, biz farkına varana dek de üç durak geçmiştik.

Ekonomi fakültesi hayal ettiğim gibi modern, penceresiz bir küptü, Komünist mimarinin sıkıntı veren tüm özelliklerinin bir örneğiydi yani. Luka bürokratik gezisine başlamıştı, o ofisten ofise dolaşırken ben de lobide durdum. Gözüme bilgisayar olan bir bölme kestirip internete bağlanmayı bekledim ve e-maillerimi kontrol ettim. Laura'dan bir tane vardı, e-maile alışkın olmadığından tüm mesajını konu başlığının olması gereken yere yazmıştı: *Vardın mı? Güvende misin? Sevgiler, Annen.*

Merhaba Anne, diye yazdım. *Zagreb'deyim. Aile dostlarının yanında kalıyorum.* Metro platformundaki adam geldi aklıma. *Güvende ve iyiyim, merak etme. Yakında yine yazarım.*

Brian'dan mesaj yoktu. Kavgamızdan sonra yalnızca birkaç kez, üstünkörü cep telefonu mesajları aracılığıyla iletişime geçmiştik: İyi misin?; *Gelip Kasvetli Ev kitabımı geri alabilir miyim?*; *Finallerinde başarılar.* Uçuşun olduğu gece ona Hırvatistan'a gideceğimi, onu üzdüğüm için özür dilediğimi ve yakında konuşabileceğimizi umduğumu söyleyen bir e-mail yazmıştım.

Yeni bir mesaj penceresi açtım. *Merhaba. Mezuniyet nasıldı? Sadece vardığımı, güvende olduğumu ve seni düşündüğümü söylemek istedim.* Mesajı göndermeden pencereyi kapadım. Belki de artık benimle konuşmak istemediği için yazmamıştı.

Tuvalete gittiğimde artık kullanmadığımdan unutmuş olduğum bir umumi tuvalet türüyle karşılaştım; zemine

yerleştirilmiş seramikten bir çanak. Duruşumu ayarladım, giysilerimi gereken tuhaf konuma getirmeye çalıştım ama görünüşe göre kaybettiğim bir denge ve irade becerisi gerektiriyordu bu iş, böylece pes edip eve dönene kadar beklemeyi seçtim.

"Etek giysen daha kolay olurdu" dedi Luka bundan söz ettiğimde. Sözleri eril bir umarsızlık taşıyordu, şaşırtıcı buldum bunu.

"Ne zaman etek giydiğimi gördün ki?"

"Bir noktada yeni giysiler edindiğine eminim."

"Neden böyle davranıyorsun?"

"Nasıl?"

"Bilmem. Farklı."

Fakülteden ayrılırken adımlarını yavaşlattı. "Özür dilerim" dedi. Kaldırımın kenarına doğru dönmüştü, dirseğinden tutup geri çektim. "Sanırım biraz şaşkına dönmüş durumdayım."

"Neden ki?"

"Geri döndün. Bu olay çok fazla geldi."

"Bunun fazla geleceği kişi benim."

"Sadece sen değilsin" dedi. "Savaş sana özel bir trajediymiş gibi davranamazsın. Burada olmaz." Gözlerinin poker oynarken bir sonraki elde hangi kartları oynayacağına karar verirmiş gibi titreştiğini gördüm. "Aile nasıl?"

"İyiler" dedim. "İtalyanlar. Yani, Amerikalılar ama..."

"Anladım."

"Rahela on bir yaşında. Amerikalı olduğunu düşünüyor. Herkes öyle düşünüyor. Ona Rachel diye sesleniyorlar."

"Rachel" dedi *r* harfinin üstüne basa basa kendi aksanıyla. "Gerçekten öyle olduğunu sanmıyor ama değil mi?"

"Biliyor" dedim. "Ama öyle hissetmiyor."

"Hey! Luuuu-kaaa!" İnce bir ses aramızdaki sessizliği delip geçti. "Beklesene!" Topuklu ayakkabı tıkırtıları duydum, kız bize doğru gelirken durduk. Düzleştirilmiş siyah saçları yürürken tam da doğru ritimle savruluyordu. Rugan ayakkabılarının sivri uçları kot pantolonunun paçalarından dışarı çıkıyordu. Tam olarak belirleyemediğim bir on yıla ait gibi görünüyordu.

"Nasılsın?" dedi Luka'ya ama bana bakıyordu. Başımı eğip parmak arası terliklerime baktım.

"Danijela, bu Ana. Eski bir arkadaş, ilkokuldan."

"*Drago mi je*" dedim ve o gereksiz bir kuvvetle iki yanağıma da öpücükler kondururken yüzüme sahte bir gülümsemenin yayıldığını hissettim.

"*Ne, zadovoljstvo moje*" dedi Danijela ve aynı gülümsemeyi onun yüzünde de gördüm. Luka'yla güz dönemi derslerine yazılmak konusunda konuşurlarken annem ve Rahela'nınkine benzeyen esmer tenini inceledim. Okul bahçesinde elden düşme giysilerimle alay eden ve bana babamdan miras kalan açık renkli, çilli tenimle dalga geçerek Çek ya da Polonyalı diyen kızları düşündüm. Bu kız da onlardan biri miydi merak ettim. Saate bakmak için telefonunun kapağını açıp gitmesi gerektiğini söylediğinde rahatladım. Luka'yla kahve içmek için belirsiz bir plan yaptılar, giderken Luka'ya göz kırptı.

"Bu da neyin nesiydi?"

"Ne?"

"O" dedim kirpiklerimi kırpıştırarak.

"Eskiden çıktığım bir kız" dedi taklidime gülmemek için kendini zor tutarak. "O kadar da kötü değildir. Aslında zeki sayılır."

"Eskiden?"

"Evet. Yani artık çıkmıyoruz."

"Zeki görünüyor." Göğüslerimi öne attım.

"Sana ne bundan?"

Bana ne? diye düşündüm. Evet, sinir bozucu bir kızdı ama belki de sırf Luka benim kadar yalnız olmadığı için kıskanıyordum.

"Ya senden ne haber? Erkek arkadaşın var mı?"

"Biri vardı ama ilişki olaylarına biraz ara verdim."

Tramvay durağına yaklaşırken, "Kalaşnikofun olmadan tramvaya binmek senin için sorun olmaz mı?" dedim.

"Gel önce dondurma alalım."

Bir kâse kestaneli dondurmayı paylaşırken biraz daha sorgulanmaya boyun eğdim. Ona amcalardan ve Amerikalı diye geçinmeyi nasıl öğrendiğimden söz ettim.

"İyi de anlamıyorum. Neden insanlara gerçeği anlatmıyorsun ki?"

"Bir sürü sebepten. En çok da duymak istemediklerinden ama aynı zamanda savuşturmadan nasıl atlatacağımı bulamadığım için."

"Delilik bu" dedi Luka. "Ben tüm bunları on yıl boyunca içimde tutamazdım."

"Alıştım."

"O zaman neden geri geldin?"

"Tamam, Freud" dedim. Vurgulamak için de kaşığımı kâseye attım ve kısa bir süreliğine ondan nefret ettim; haklı olduğu için.

Luka'nın evine döndüğümüzde televizyonun –iki yeni kanalla televizyon kanallarının toplam sayısı dörde ulaşmıştı– karşısına oturduk; ekranda bir Meksika pembe dizisi vardı ve Luka'nın annesi kanalı değiştirmemizi yasaklamıştı. Güneşin batmasını bekledik ama gün ilerledikçe hava daha da bunaltıcı bir hâle geliyordu ve Zagreb sakinlerinin neden her yaz şehri terk ettiğini hatırlamaya başladım.

"Daha durun bakalım" dedi Luka'nın annesi, patates püresi dolu sığ kâselere kepçeyle sebze çorbası servis ederken. "Bir sıcak hava dalgası gelecekmiş diye duydum."

"Bu sıcak hava dalgası değil mi yani?" dedim. Luka'nın annesi bana bakıp gülümsedi; bu tebessüm *Uzun zamandır yoktun*, der gibiydi.

"Portatif klima falan?" dedim. "New York'ta insanlar şu pencereye monte edilenlerden alıyor." Ama bu önerim herkes tarafından korku dolu bakışlarla karşılandı.

"Klimalar böbrek taşına sebep olur" dedi Luka. Bugüne gelene dek yerini daha travmatik anılara bırakan, batıl inançlarla yönlendirilen bir çocukluğun o her gün karşılaşılan, sıradan anlarını yavaş yavaş hatırlamaya başlıyordum: *Asla karşılıklı duran iki pencereyi açma; cereyan yüzünden zatürre olursun. Masanın köşesine oturma; yoksa asla evlenemezsin. Sigarayı doğrudan mumla yakmak bir gemiciyi öldürür. Pazar günleri tırnak kesilmez. Acıyorsa üstüne biraz rakija* dök.

Sadece Amerika'ya ait olan bir batıl inanç bulmaya çalıştım. Amcalardan birkaç tane öğrenmiştim. Ayakkabılarını mutfak masasına değdirmemekle ilgili bir şeydi ama hepsi de Eski Dünya'dan gelmişti. Belki de göçmenler ülkesi, kültürlerinin daha az çekici taraflarını kaynaştırmaya hiç vakit bulamamıştı. Sebebi ya buydu ya da oradaki hayat bir yetişkini sihre inandıracak kadar zor değildi.

Sonunda, gece çöktükten sonra, dışarısı evden daha serin oldu. Saat dokuz civarı Luka'nın babası eve geldi, kalan çorbayı bitirdi ve hemen ardından televizyonun karşısında uyuyakaldı.

"Dışarı çıkmak ister misin?" dedi Luka.

Gece esintisini hissetmeye can atıyordum, ev terliklerini giyerken ayakkabılarımı bıraktığım dolaba –Bosna evlerinde bir kuraldı bu– yöneldim.

"Üstünü değişmek istemiyor musun?"

"Haa, cidden dışarı mı demek istedin?"

"Jarun'un orada yeni açılan bir disko var" dedi. "Ben de daha gitmedim. Yani, eğer istersen..."

"Dur da bluzumu falan değişeyim."

Luka garaja gidip annesinin eski bisikletinin tekerleklerine hava doldururken ben de bavulumu banyoya sürükledim ve tüm bluzlarımı deneyerek yanıp sönen ışıkların altında en güzel görünenin hangisi olacağına karar vermeye çalıştım. Aynaya baktım ve bir farkındalık dalgası daha geçti içimden. Belki de nedeni maskarası ve sivri burunlu ayakkabılarıyla Luka'nın eski sevgilisiydi. Ya da belki de terli görünmekten sıkılmıştım sadece. Saçımı başımın üstünde toplayıp neme dayanıklı bir hâle getirme için elimdeki tüm firketeleri kullanarak sağlamlaştırdım.

"Boğulup kaldın mı orada sen?" diye seslendi Luka kapıdan. Kapıyı fazla hızlı açtım, neredeyse yüzünün yan tarafını parçalayacaktım.

"Vay canına!" dedi mutfağa girdiğimde. "Hadi gidelim."

Yıllardır bisiklete binmemiştim; ne zaman vites değiştirsem bisikletin eğri büğrü gidonu sarsılıyordu. Luka az kalsın

devrileceğim ilk seferde güldü ama vardığımızda öfkeden kuduruyordum; utanca yakın bir ifadeyle baktı bana. *Neyim var?* diye düşündüm Luka bisikletlerimizi bir ağaca bağlarken. Hayatımın yarısını bir bisiklet üzerinde geçirmiştim, şimdiyse onu zorla idare ediyordum.

"Hadi bir şeyler içelim." Luka bileğimden tutup sırayı atlayarak beni kapıya doğru çekti.

"Ne yapıyorsun?"

"Onlara pasaportunu göster."

Güvenlik görevlisine pasaportumu uzattım, o da parmaklarını kapağına işlenmiş ulusal mühürde gezdirerek ve damgalarımı görmek için sayfalarını karıştırarak arkeolojik bir esermiş gibi inceledi. Sonra da geri verip kulübe girmemiz için işaret etti.

"Turistler para getirir" diye açıkladı Luka.

Kulübün içi mor renkte ışıklarla aydınlatılmıştı, sigara dumanıyla ve Amerika'da geçen yıl popüler olan bir hip-hop şarkısının yeniden düzenlenmiş hâlinin hızlı ritmiyle doluydu. Üstümüzdeki sanayi modeli pervaneler ter kokan havayı arka kapılardan dışarıya gönderiyordu.

Kalabalığın arasından daha sakin olan ve birbirimizi duyabileceğimiz terasa doğru ilerledik. Dışarıdaki barın arkasındaki üstsüz barmen, tezgâha arkasını dönmüş, bir mikserin üzerine eğilmişti. Yağlanmışçasına parlıyordu.

"Hey! Tomislav!" diye seslendi Luka.

"Hey." Tomislav dönüp barın üzerinden Luka'yı kucakladı ve birbirlerinin sırtını sıvazladılar. Bir kulağında devasa boyutta altın bir halka vardı. "Nasılsın? Ne vereyim?" Luka bir bira sipariş etti, Tomislav da kapağını tezgâhın kenarına vurarak açıp birayı uzattı. "Bu güzel hanım da kim?"

Loş ışığa rağmen Luka'nın kızardığını görebiliyordum. "I, aslında bu Ana" dedi birasından bir yudum alarak. "Jurić."

Tomislav bana dik dik baktı ve birdenbire kim olduğumu anladı. "Ana? İlkokuldaki Ana mı? Dalga mı geçiyorsun benimle?"

Formalite gereği karşılıklı hatır sorduk, ikimiz de birbirimizi, tüm zorluklara rağmen, iyi olduğumuza inandırmaya çalıştık.

"Ne içersin?"

"Aynısından alayım."

"Arka taraftan biraz daha getireyim" dedi ve siyah bir perdenin ardında kayboldu.

"Burada çalıştığını duymuştum" dedi Luka. Başını hafifçe salladı. "Başına gelenler çok boktan."

"Kardeşini mi diyorsun? O şekilde ölmesini mi?"

"En kötüsü o değil." Luka'nın dediğine göre kardeşinin ölümünden sonra Tomislav'ın annesiyle babasını avutmak imkânsızmış, bazen Tomislav'a yemek vermeyi bile unutuyorlarmış. Birkaç yıl sonra, savaş bittikten ve işler normale dönüyor gibi görünmeye başladıktan sonra, Tomislav okuldan eve döndüğünde babasını küvetin içinde sırtüstü yatar hâlde bulmuş. Kendi kendini göğsünden üç kez bıçaklamış ve gözleri hâlâ açıkmış. Bıraktığı not ıslak ve okunmaz hâldeymiş. Dedektiflerin aynı fikirde olduğu tek noktaysa, bir insanın bu intihar yöntemini seçmek için olağanüstü miktarda öfkeyle dolu olması gerektiğiymiş ama Tomislav'ı değiştiren bu gizemden çok gözlermiş. Tomislav onu bulduğu an ölünün bakışlarında geleceğini görmüş.

Lisedeki ilk yılında Tomislav'ın annesi erkek arkadaşıyla yaşamak için şehrin öbür ucuna taşınmış. Tomislav ve kız kardeşi ise babalarının son derece öfkeli hayaletiyle kalmışlar, kira adamın emekli maaşıyla ödeniyormuş. Luka ya da okuldaki diğer çocuklar ne zaman sorsa bir şeyim yok diye ısrar ediyormuş hatta iyiymiş çünkü ne zaman istese eve kız davet edebilirmiş ve söylediğine göre çok da iyi bir aşçı olmuş.

"Ama iyi değil mi?" dedim.

"Tabii ki değil. Sınıfın en zekilerindendi, şimdiyse üstsüz gezen korsan bir barmen oldu."

Tomislav bir kasa birayla geri dönüp şişeleri barın üstündeki buzdolabına doldurmaya başladı.

"Biraz ılık; kusura bakma" dedi elime bir bira vererek. "Müesseseden. Hoş geldin." Bana göz kırptı, ben de görünmez "savaşın öksüz bıraktıkları" listeme bir çizgi daha ekledim.

Tomislav üç shot votka doldurdu, bardaklarımızı tokuşturduk. Sonra kıkırdayan bir çift sarışın tarafından göreve

çağrıldı ve Luka'yla beni biralarımızla baş başa bıraktı. Votkanın midemde köpürdüğünü ve yanaklarımı kızarttığını hissedebiliyordum.

"Hey..." Luka tereddütlü görünerek durakladı. "Dans etmek ister misin?"

Peşinden içeri girip dans pistine gittim ve bir anlığına Brian'ı özledim. Uzun zamandır ondan başkasıyla dans etmemiştim. Şimdiyse Luka da ben de birbirimize dokunmamaya dikkat ediyorduk ama oda tıklım tıklımdı ve kalabalığın hareketleriyle birbirimize doğru itilip duruyorduk. İlk seferinde geri çekildim. Kalabalığa ve karanlığa rağmen korunmasız hissediyordum, bedenimin fazlasıyla farkındaydım, kollarımla ne yapacağımdan emin olamıyordum. Hiçbir zaman iyi dans edememiştim ve genellikle bununla dalga geçmeye çalışırdım. Şimdiyse Luka'nın benden de kötü olduğu gerçeğiyle avunmaya çalışıyordum, öyle odaklanmıştı ki alt dudağını ısırıyordu ama ritmin hep yarım saniye gerisinde kalıyordu. Yine de birbirimize tekrar dokunduğumuzda bir an için öyle durduk. Bu hissin hoş bir tarafı vardı ama başımı kaldırıp Luka'ya baktığımda yüzündeki ifadeyi çözemedim. Ne düşündüğünü merak ettim, sonra yine Brian'ı hatırladım ve kendimi suçlu hissettim.

Luka eğilip yüzünü benimkine yaklaştırdı. "Bir bira daha ister misin?"

"Kesinlikle." Bara doğru ilerledi, ben de müzikle salınarak yalnız kaldım. Geri döndüğünde çocuklardan biriymişim gibi sırtıma vurdu, biramdan bir yudum daha alırken yanımdakinin eski Luka olduğunu hissettim.

Gecenin ilerleyen saatlerinde nefesim kesilerek uyandım. Luka'yla eve geç gelmiştik, gökyüzünün rengine bakılırsa sadece bir saat kadar uyumuştum. Sessizce mutfağa gidip adres defterini bulmak için masayı karıştırdım. Petar ve Marina'nın, Ajla'nın yana yatık yazısıyla yazılmış bilgilerini buldum. Adlarının yanına bir yıldız çizmişti, sayfadaki diğer isimlerin yanında herhangi bir işaret yoktu. Küçükken adreslerinin ne olduğuna dikkat etmemiştim ama sokak ismi

tanıdıktı. Numarayı çevirmeye başladım ama yarısında telefonu kapattım. Kot pantolun ve spor ayakkabılarımı giyip ön kapıdan sıyrılarak Luka'nın annesinin bisikletiyle yola çıktım.

Zagreb'de daha önce bu saatte dışarıda olmamıştım hiç. Gök lacivert renkteydi ve yollar boştu, terk edilmişlik hem huzur verici hem de ürperticiydi. Birkaç fırının önünden geçtim –sadece onların vitrinleri aydınlıktı– ve ertesi günün ekmeğinin kokusunu içime çektim.

Serin hava saçlarımı arkaya atıyordu ve bisikletin üzerinde daha rahat olduğumu hissediyordum. Petar ve Marina'nın kaldığı bina birkaç kilometre ötedeydi ama yol dümdüzdü, pedalları hızla çeviriyor ve sadece bileğimin iç kısmına yazdığım adresi kontrol etmek için duruyordum. İkinci katta yaşıyorlardı, onu çalacak uyanık birisinin olmamasını umarak bisikleti bina girişinde bıraktım ve merdivenleri tırmandım.

23 numaraya vardığımda kaygılanmaya başladım. Neden bunun iyi bir fikir olduğunu düşünmüştüm ki? Kapıyı tıklattım, önce hafifçe, sonra daha kuvvetli biçimde. Sonunda kapıyı öyle gürültüyle çaldım ki yan kapıda sadece terlik ve iç çamaşırı giyen bir adam belirdi.

"Kes gürültüyü."

"Affedersiniz efendim" dedim konuşabildiğim en resmi dili kullanarak. "Sizi uyandırdığım için özür dilerim ama Tomićler evde mi biliyor musunuz?"

"Sen de kimsin?"

"Adım Ana. Eski bir dostlarıyım."

"Eh, yıllardır burada yaşamıyorlar! Kovačlar kalıyor orada. Üç çocukları var. Gürültücü baş belaları."

"Tomićler gideli ne kadar oldu?"

"On yıl kadar."

"Nereye gittiklerini biliyor musunuz?"

"Birinin dedesinin evine taşındılar. Mimice'ye mi Tiska'ya mı ne. Neyse, Petar'a ne oldu bilmiyorum. Savaştaydı o. Kimim demiştin sen?"

"Şey..."

"Lanet olsun, boş ver." deyip içeri girdi.

Aşağıya indiğimde bisikleti yola ittim ve erkencilerin daha yeni uyanmaya başladığı Ilica'ya doğru hızlandım.

Yedi

Ertesi gün hava öyle nemliydi ki neredeyse hiç kıpırdamadık.

"*Walker, Texas Ranger*'i ithal edip klimayı ithal etmemeyi nasıl başardığınızı anlamıyorum" dedim televizyonu göstererek. Luka bir an için beni boğmak istiyormuş gibi baktı ama cevap vermedi. Kavga etmek için çok sıcaktı.

Luka ve babası evde iç çamaşırlarıyla geziyordu. Luka ince ve esnekti, abartısız kasları, oturma odasında bir ileri bir geri yürürken kıpırdıyordu. Onu baştan aşağıya süzdüm; boyu Brian'ınki kadardı. Bacakları daha inceydi ama omuzları daha genişti. Teni daha esmerdi. Güzel bir vücudu vardı hatta çekiciydi ve ona bakmak hoşuma gidiyordu, önümden geçerken gözlerimin karın kaslarına takıldığını hissediyordum ama değişmeyen tarafları da vardı Luka'nın, minik gülümsemesi, hep dik duran fırça gibi saçları aynıydı. O yönleriyle benim için hâlâ on yaşındaydı.

Miro'nun karnı külot lastiğinin üzerinden aşağıya doğru sarkıyordu, yazlık polis üniformasının açıkta bıraktığı kollarının esmerliğiyle zıt solgunlukta, fıçı gibi bir göbek. Terleyebileceğini bilmediğim yerleri terliyordu ve kırışmaması gereken yerlerin kırışıklıklarında toplanıyordu teri. Ev, insan bedeninin o keskin kokusuyla doluydu.

"Düşünüyordum da" dedim umursamazmış gibi davranarak. "Bir yere gitmek ister misin?"

"Pizza yemeye falan mı?"

"Tiska'ya."

"Tiska. O tarafa, güney yoluna gitmek istediğinden emin misin?" Ülkenin kuzeyinden güneyine giden tek bir ana yol vardı. Zagreb'den Split'e bir günlük yol gitmemiz, oradan Tiska'ya gitmek içinse daha küçük birkaç yan yola sapmamız gerekiyordu.

"Bir şey olmaz."

"Dün gece çıktığını duydum."

"Uyuyamadım. Bisikletle biraz dolaştım sadece." Yalan söylediğimi bildiğini anlayabiliyordum ama gözbebeklerimde alevlenen geçmişi görüp daha fazla kurcalamadı.

"Arabayı alabilir miyim bir bakalım."

Sabah olunca Luka, ailenin Renault 4 marka arabasını ödünç alabilmek için annesine yalvarma kampanyası başlattı. Çocukken on yaşındaki Amerikalılara kıyasla çok daha özgürken, şimdi işler tersine dönmüştü: Luka ve diğer tüm üniversite öğrencileri anne babalarına bağımlı bir şekilde, aile evlerinde yaşıyordu.

Sonunda arabayı almak için izin almayı başarıp başarmadığımız belirsiz olsa da biz almış gibi davrandık ve Luka duvardaki çividen anahtarları aldı. Bir zamanlar beyaz olan araba şimdi daha çok pas rengindeydi. Bagaja giysi, su sürahileri, iki turuncu battaniye ve yardımcı kulübeden aldığımız bıçağı da koyarak, bir yere gitmeme ihtimaline karşı hoşça kal demeden yola çıktık.

Erzak almak için markette durduk. Market arabasını süt kutuları –buzdolabında saklanmasına gerek olmayan karton kutudaki türden– kuru meyveli tahıl gevreği, çiftlik peyniri

ve bir somun taze siyah ekmekle doldurduk. Annemle babam öldürüldükten sonra, savaşın ilk kış mevsiminde, açtık ve Luka'yla bu markete gelip hazır çorba paketleri toplamış, onları çalışanlar tarafından gözetlenmeyen evcil hayvan yemi koridoruna taşımıştık. Dişlerimizle açtığımız tuzlu ve soğan kokan bir paketi aramızda paylaşmıştık. 1992 yılının başındaki Hırvatistan'da bu, hırsızlık gibi gelmiyordu bize. Luka'ya bakıp yüzünde bu anının izlerini aradım ama o muhtemelen bu markete yüzlerce kez daha gelmişti. Arabayı kasaya doğru itti. Ödemeyi yaptık.

Birkaç dakika sonra, daha otoban girişine varmadan, Luka arabayı teknik lisenin otoparkına çekti.

"Araba kullanabiliyor musun?" dedi.

"Evet. Vitesli değil ama."

Luka arabadan çıktı, ben de ortadaki konsolun üzerinden sürücü koltuğuna geçtim. Luka vitesli araba sürmenin tahterevalliye binmek gibi olduğunu söyledi. Basınç dengesini korumakla ilgili olduğunu. "Soldaki pedala sonuna kadar bas."

Yanlış pedala bastım ve motor çılgınca kükredi.

"Diğer sol." Araba öyle eskiydi ki jiklesi elle kontrol ediliyordu, Luka üzerimden uzanıp motorun boğuluyormuş gibi çıkan sesi azalana dek hava kolunu yukarı itti. Arabayı söndürmeden bir süreliğine otoparkta döndüm ve birinci, ikinci, üçüncü vitese geçirdim.

"Tamam" dedi anayola çıkmam için işaret ederek. "Hazırsın."

"NE YAPACAĞIM?" diye bağırdım. Dik bir yokuşta trafik ışıklarına yakalanmıştım ve ışık değişip de ayağımı frenden çektiğimde araba anlamadığım bir biçimde geriye doğru kaymaya başlamıştı.

"Sadece biraz gaz ver." Arkamdaki sürücüler korna çalıyordu. Ayağımı debriyajdan fazla hızlı çektim ve araba titreşip sessizleşti. Biri emniyet şeridinden önümüze geçti. Luka uzanıp motoru kapattı ve bana yeniden çalıştırmamı söyledi ama ışık tekrar kırmızıya dönene dek ona ters ters bakmakla yetindim.

"Sakinleş" dedi beni çileden çıkaran umursamaz bir tavırla.

"Kahretsin." Kontaktaki anahtarı çevirdim, gaza basıp kavşaktan geçerken motor gürledi. Daha fazla korna sesi duyuldu. Kenara çektim.

"İyi gidiyordun. Öğrenmen gerek. Tüm yol boyunca ben kullanamam."

"İyi falan değildim."

Luka iç çekti. "Sabırsızsın" dedi ve söylediği doğru olduğu için ağır bir hakaretten daha çok yaktı canımı. Yer değiştirdik. "Zagreb'den çıktıktan sonra sen kullanacaksın" dedi ve radyoyu açtı.

Otobanda daha sakindim. Yine ben kullanıyordum ama dur işaretleri ve trafik ışıkları olmayınca daha kolaydı bu. Ayakkabılarımızı çıkarıp arka koltuğa atmış, pencereleri açmış, esintinin arabaya girmesine izin vermiştik. Hava sıcaktı ama en azından hareketliydi. Gösterge paneli ülkenin ses dalgalarını istila eden tekno-halk müzikleriyle titriyordu. Yüksek tempolu house ritimleriyle süslenmiş geleneksel Müslüman ve Akdeniz melodilerinin karışımı; savaş sonrasının yeni popüler müziği buydu. Çocukluğumuzun milliyetçi marşlarından çok farklı olan bu tür için Luka "kültürel ateşkes" terimini kullanıyordu; ayrılmış ulusları yeniden birlik hâline getirme çabasıydı bu.

"Yeni şarkıları seviyorum" dedi Zagreb'in son mahallelerinden geçerken parazitten kurtulmak için düğmelerle oynayarak. "Oldukça zekice işler. Diskotekte tümü sarhoş insanlar, herkesin kendi köklerinden geldiğine inandığı müzikle birbirlerine sürtünerek dans ediyorlar."

Zagreb'den çıkınca her şey çabucak kırsallaştı –yol kenarlarında koyunlar, tavuklar ve sıra sıra mısır vardı– ve bir çiftlik ya da sürüyü diğerinden ayırmak zordu. Luka savaşın bitişinden ve ilkokuldaki arkadaşlarımızın neler yaptığından söz etti, ben de ona Rahela, Amerika'daki lise ve New York şehrinden söz ettim.

Saate baktım, birkaç saattir yoldaydık. Kurşun delikli yol işaretleri, yolun Saraybosna'ya doğru ayrıldığı yere yaklaştığımızı gösteriyordu. Gerilmiştim; Plitvice Gölleri Ulusal Parkı'nı gösteren bir levhayı izleyerek yoldan saptım. Luka bunun farkına vardı ama bir şey söylemedi. Plitvice, güzelliğiyle Hırvatistan'ın dışında bile ünlüydü ve oraya hiç gitmemiştim, yani gösterebileceğim bir bahanem vardı.

Parkta, bagajdan fotoğraf makinemi çıkarıp geniş sapını göğsümden geçirdim. Ön kapıdan bir şey ödemeden geçtik. Girişteki kulübede çalışan kadın, Hırvatça konuşan birilerini duyduğu için rahatladığını söyledi. Söylediğine göre bir Hırvat bile görmeden geçirdiği günler oluyordu, İtalya ve Fransa'dan gelen turistlerle pandomim usulü ve bozuk İngilizcesiyle konuşmaya çalışarak saatler harcıyordu. Alman turistlerin daha iyi olduğunu söyledi çünkü biraz Almanca biliyordu.

"Artık okulda herkes Almanca öğreniyor çünkü bizi bir ülke olarak tanımakta erken davrandılar" dedi Luka bana. Luka'nın araya girerek eklediği bilgi park görevlisini hiç de yavaşlatmadı, Almanların sorunu biraz kaba olmaları ve hepsinin izci oğlanlar gibi giyinmesiydi, hem zaten istersek içeri girebilirdik çünkü Hırvatların kendi parklarını görebilmek için para ödemelerinin gerekmesi aptalcaydı.

"Savaştan sonra bir keresinde annemle, kız kardeşini ziyaret etmek için Almanya'ya gittik" dedi Luka kapıdan ana patikaya doğru giderken. "On beş yaşındaydım ve üzerinde Hırvatistan bayrağı olan bir tişört giyiyordum, polis akademisi baskılarından, Frankfurt havaalanında bir adam yanıma gelip Hırvat mıyım diye sordu."

"Asla iyi bir işaret değildir bu."

"Evet" dedim, adam da uzun zamandır Almanya'da yaşadığını ama Hırvat olduğunu ve başımızdan geçenler yüzünden çok üzgün olduğunu söyledi. Bize bir kutu pahalı çikolata verip uzaklaştı. Hırvat olduğum için başıma gelen tek iyi şey buydu. Yani şimdiye dek.

"Sanırım bu benim için ilkti" dedim. Bir keresinde metroda Sırpça konuşan bir çifte fazlaca uzun bakmıştım; ko-

nuştuklarını anladığımı gösteren bir tavırla bakakalmış olmalıydım.

"*Govorite srpski*?" diye sormuştu adam bana.

"*Hrvatski*."

"Oh!" demişlerdi aynı anda. Adam elini uzatmıştı, el sıkışmıştık. Aşırı samimi birkaç dakika geçirmiştik ve bir sonraki durakta metrodan inmiştim. Bunun bana bir getirisi olmamıştı, üstelik onlar da utanmış görünmüş ve derse geç kalmıştım."

Luka'yla zemine yerleştirilmiş altın kaplamalı bir levhanın yanından geçtik, üzerinde 'JOSIP JOVIĆ'İN ANISINA' yazıyordu. Plitivice, daha savaş başlamadan bile savaşın ortasındaydı, Sırplar ülkenin her yanından denize erişim istedikleri için burası ilk ele geçirilen bölgelerdendi. Artık "Kanlı Paskalya" denen işgal boyunca Hırvat ve Sırp polis kuvvetleri çatışmış ve ölen memurlar –iki taraftan da birer kişi– sonunda şehit kabul edilmişti. Hava saldırılarının başlamasından aylar önce olmuştu bu ama teknik olarak savaşın ilk kanı burada dökülmüştü.

Parkın bu kenarı pek bir şeye benzemiyordu; hâlâ yüksek irtifadaydık ve suya ulaşmak için aşağıya doğru yürümemiz gerekiyordu. Görevli kadının verdiği haritayı inceleyip bizi en büyük şelalenin yanından geçirecek olan güzergâhta karar kıldık.

Broşürde söylenene göre göllerin tümüne içlerinde boğulan efsanevi kişilerin isimleri verilmişti.

"Bütün bu insanlar boğulmadan önce isimleri neydi merak ettim" dedi Luka kâğıdı arka cebine tıkıştırarak.

"Muhtemelen hiçbir şey. Ayırt etmeye ihtiyaç duymamışlardır."

"Hem bütün bu insanlar neden boğulmuş ki? Göl bu. Akıntıya kapılacak değilsin ya."

"Baban burada çarpışanları tanıyor muydu?"

"Ha?"

"Krvavi Uskrs sırasında. Öldürülen polisleri."

"Tanrı'm, onu unutmuşum. Burası kötü anılarını mı canlandırdı?"

"Tüm ülke kötü anılarımı canlandırıyor" dedim. Şaka yapmak istemiştim ama sesim biraz titrek çıktı ve Luka gülmedi. "Hadi gidip suyu görelim. Bu kadar Alman'ın küçük zavallı bir savaş meydanında gezinip durmasının bir nedeni olmalı."

"Babam adamı tanımıyordu" dedi Luka. "Sanırım Zagoralıydı."

Kayalıkların kenarına gelip aşağıya, göllere baktık, suyun turkuaz rengi insanı sersemletiyordu. Sığ kısımlara ahşap suntalardan köprüler yapılmıştı, şelalelerin sesi yabancı dillerden oluşan gürültüyü bastırıyordu. Mekânın güzelliği öylesine apaçıktı ki neredeyse rahatsız ediciydi; belki de insanlar burada istedikleri için boğulmuştu ya da en azından kendilerini bırakmış, bu dipsiz maviliğe karşı koymamışlardı. Dökülen kan buranın güzelliğini hiç bozmamıştı ve turistlerin tüm bu tarihi zihinlerinden nasıl uzaklaştırabildiklerini anlamak kolaydı.

Kanyonun dibinde tenha bir yer bulup ayaklarımızı suya soktuk. Çeşitli dillerdeki levhaların uyarılarına göre suya dokunmak yasaktı ama kurallar Luka'yı kaygılandırmıyor gibiydi, bense buranın bizim olduğunu söyleyen biletçi kadından cesaret almıştım. Su berrak ve ılıktı, bir balığın Luka'nın ayak bileğine sürünmesini izledim. Luka ürktü, sonra da farkına varmamış gibi davranarak öksürme numarası yaptı. Güldüm ve fotoğraf makinemi açtım.

Makine Polaroid markaydı, şu el kameralarından, üniversiteye gitmeden önce bir garaj satışından almıştım onu. İlginç olma arzusuyla almıştım; Gardenville insanda bu tür çaresizlikler ortaya çıkarırdı. Kamera vızıldadı ve Luka akan suyun beyaz gürültüsü arasından duyulan bu mekanik sürtünme sesi karşısında irkildi.

"O ne?" dedi tam fotoğraf çektiğim anda. Kare biçimindeki fotoğraf kameranın önündeki boşluktan dışarı çıktı. Luka'nın ağzı açık, gözleriyse, parlak mavi arka fona zıt, siyahlıktaki hayaleti belirdi üzerinde. Fotoğrafı gösterdim, alay

eder gibi güldü. "Ne kadar da... Amerikan." Beklediğim tepki bu değildi, bunu iyi bir anlamda söylemediğini de biliyordum.

"Hiç de değil!" dedim savunmaya geçerek. "Çok eski bir kere. Buradaki insanların da Polaroid'leri var."

"Cidden ama bundan daha 'anlık bir zevk' var mı?" Fotoğrafa fiske vurdu. "Üç dakika içinde nostaljik olabiliyorsun."

"Öyle değil. Bu fotoğraf eşsiz. Kopyalamak imkânsız. Sanat gibi."

"Sanat, ha?" dedi Luka fotoğrafı alıp sallayarak.

"O yaptığın aslında işe yaramıyor. Sallamak. Bu bir mit."

Durdu ve fotoğrafı bana uzattı. Ayaklarımızı sudan çekip çatlak tahtaların üzerinde kurumalarını bekledik. Sonra ayağa kalkıp Polaroid'i cebime koydum. Sebald'ı ve fotoğraflarını düşündüm, onun hafızanın güvenilmezliğinden kaçınma yolu da buydu belki. "Her neyse, bunlar Rahela için" dedim. Vadiden yukarıya yürüyüp arabaya, yola ve sahil şeridine döndük.

Luka'nın zihni, yolumu bulamadığım bir mağara gibiydi ama sohbetlerimizin yavaş rotası tanıdıktı. Benim tek parça hâlinde bırakacağım şeyleri aynı küçükken yaptığı gibi didik didik etme hevesi hem etkileyici hem de sinir bozucuydu.

"Tüm pratik uygulamalarında komünizm, faşizme dönüşür" diyordu şimdi. "Diktatörsüz bir komünist ülke bulabilir misin?" Oysa ben Rebecca West'i ve Yugoslavya'da tanıştığı herkesin İkinci Dünya Savaşı'nın başında aynı tartışmaya bulaşıp ya öldürüldüğünü ya da esir alındığını düşünüyordum. Hırvatistan o zamanlar tarihin yanlış tarafındaydı; Alman ve İtalyanların kuklasıydı ve kendi payına düşen masumları öldürmüştü. En nefret ettiğimse, bu karanlık geçmiş yüzünden haklı bir öfke bile duyamamaktı.

"Doğru" dedi Luka kırklardaki faşist ihtilaftan söz ettiğimde. "Ama ondan önce bizi aç bırakıyorlardı, toprak sahibi bile olamıyorduk. Binlerce yıldır savaşmaktaydık. Hem Tito başa geçtiğinde o adamların çoğu idam edildi. Durum bundan ibaret."

Konuyu kapatır gibi konuşmuştu ve sohbet eski hükümetlerin hayaletlerini düz geçip daha geniş bir etik tartışmasına dönüşünce rahatladım. Voltaire'le başladık (Luka, ona göre etnik gerilimlerin ardındaki itici güç olan dinsel doktrinlere yapılan muzip saldırılara bayılıyordu) ve Foucault'yla devam ettik (güç konusundaki ahlak dışı görüşleri Luka'yı çileden çıkarıyordu), bense bu süre boyunca Amerika'da aldığım eğitimin bana bir felsefe tartışması için gerekli donanımı sağlamadığını hissediyordum. Luka ise belli ki daha lisedeyken bu belirleyici metinlerden en azından bölümler okumuştu, bense üniversitedeki ilk yılımda aldığım eleştirel kuram dersinden satırlar tekrarlayarak ona ayak uydurmaya çalışıyordum. Sonra yaklaşan yol ayrımını gösteren işareti gördüm. Kenara çekip torpido gözündeki haritaya uzandım.

"Ne arıyorsun?" dedi Luka. "Dubrovnik'i gösteren tabelaları izlemen yeterli."

Onu duymazlıktan gelerek parmağımı haritadaki yolun üzerinde gezdirdim, en küçük köylerin adlarını okuyabilmek için gözlerimi kısmam gerekiyordu.

Luka kolunu kucağıma koyarak haritayı kapattı. "Ana. Bana bak."

"Ne?"

"Buradayım. Seninle nereye istersen giderim ama beni bunun dışında bırakamazsın."

"Öyle bir şey..."

"Her ne yapıyorsan... Belki yardım edebilirim."

"Tam olarak bir planım falan olduğu söylenemez."

"Babama eski istihbaratları falan sorabilirdim. Sadece bana karşı dürüst olman gerek."

"Biliyorum. Biliyorum."

"Söz mü?"

"Söz" dedim. Ağzımdan çıkarken bile bunu bir yalan olduğunu biliyordum. Ona hâlâ söylemediğim bir şey vardı, kimseye söylemediğim bir şey.

"Tamam" dedi. "Nereye gitmek istiyorsun?"

Yolun bumerang gibi kıvrılan kısmını gösterip arabayı yeniden çalıştırdım.

Yeniden yola çıktığımızda beklenti neredeyse başım dönüyordu. Yüzlerce kez buraya döndüğümü hayal etmiştim –bundan korkmuş ve bunun hasretini çekmiştim– ama hayallerimin hiçbiri bu kadar güçsüz hissetmeyi içermiyordu. İpucu bulmak için ufku taradım ama tanıdık hiçbir şey yoktu ya da her şey aynı görünüyordu. Sıra sıra karaçam ve alıç ağaçlarının yanından geçtik, bazıları canlı yeşilken bazıları da yangınlar yüzünden kapkara ve çıplaktı. Direksiyonu sımsıkı tutup ayağımı gaz pedalına iyice bastırdım. Luka'nın göz ucuyla beni izlediğini görebiliyordum.

"Ne yapıyorsun?"

"Hiçbir şey."

"Benim kullanmamı ister misin?"

"İyiyim." Ağaçlar daha az yamalı, daha büyümüş görünmeye başlıyordu, en sonunda otobanın iki yanında da sık akmeşe sıraları görüldü.

"Cidden Ana, çok hızlı gidiyorsun. Polisler bir de Amerikan ehliyetini görürse iki katı rüşvet ister."

Hız göstergesinin titreyen iğnesine baktım ama yavaşlamadım.

"Bir kenara çeksen ben..."

"Burada durmak istemiyorum."

Fazla büyüyen ağaçların neredeyse gizlediği küçük bir yan yol çarptı gözüme. Boynumu uzattım ve dik bir açıyla bir vadiye doğru indiğini gördüm. Luka yeniden karşı çıktı onu susturdum. Midem çalkalanıyordu ama umursamamaya çalıştım, büyük ihtimalle vadide aynı kavisi izleyen bir sürü dolambaçlı yan yolu olan bir sürü köy vardı.

Ardından, birkaç dakika sonra anayol keskin bir kavis çizdi ve anladım.

"Aman Tanrı'm."

"Ne oldu?"

Frenlere asıldım ve direksiyonu yol kenarına doğru kırdım. Yolun kenarındaki çimenlerin üzerinde kayarak durduk, yanan fren balatalarının kokusu pencerelerden içeri süzüldü.

"Ne halt ediyorsun sen, Ana? Deli misin sen?"

Doğru cevap "hayır"dı, söylemek istediğim de buydu ama ağzımdan çıkan "Galiba" oldu, sonra da göğsümde sıkışıp kalan ıslak bir ses. Luka iç çekip elini dizime koydu ve on yıl önce bu yolun diğer tarafında olduğum günden beri ağlamadığım gibi boğucu hıçkırıklarla ağladım.

III
Güvenli Yer

Bir

Gözlerim yanıyordu. Güneş ufuk çizgisindeydi, oraya doğru yürüdüm. Yol çatallandı. Anayol geniş ve düzdü, küçük yolsa asfaltsızdı ve aşağıya doğru meyilleniyordu. Vadiden bir duman halkası yükseliyor, ufacık parmağıyla beni çağırıyordu. Büyük yolsa hiçbir şey demiyordu. Dumanı takip ettim. Beni iki yanında evler olan taşlı bir yoldan köyün merkezine götürdü. Mor bir şala sarınmış bir kadın evinin avlusundaki sıska tavuklara ekmek kırıntıları veriyordu. Bana baktığını hissettim ama yürümeye devam ettim. Ona yaklaştıkça görüntüm karşısında ağzı açık kaldı, ufacık, başka insanların vücut sıvılarıyla ıslanmış, kurumuş kanla kaplı bir zombi. Bana doğru yürüyüp seslendi. Sokağın ortasında durdum.

Yanıma gelip diz çöktü; adımı, nereli olduğumu, bana ne olduğunu sordu. Aksanından Sırp olup olmadığını çıkarmaya çalıştım, onunla konuşmanın güvenli olup olmadığını

anlamaya uğraştım. Anlayamadım ve önemi de olmadığına karar verdim çünkü gidecek hiçbir yerim yoktu ve cevap versem bir şey olmazdı ama bir noktada, bedenim suskunluk yemini etmişti; kadın konuştu ve konuştu, bense sessiz kaldım. Elime uzandı, bense asfalta kustum. Sonunda kolumdan tutup beni evine götürdü. Başımda durup bileklerimdeki kanı yıkadı. Sadece soğuk su kullanıyordu ama kesikler pisti ve canımı yakıyordu. Gözlerim doldu ama hiç yaş akmadı.

İlk hafta boyunca kadının mutfağında sırtımı duvara verip dizlerimi göğsüme çekerek yerde oturdum. Yer döşemesindeki kareleri saydım, yemek masasının ayağındaki çatlağı seyrettim, gazlı beze sarılı bileklerimi kaşıdım. Çok seyrek göz kırpıyor, tereddütlü, mekanik hareketlerle kıpırdıyordum. Geceleri kıvrılıp tortop olarak yine aynı yerde uyuyordum.

Kadının benden birkaç yaş büyük olan oğlu her sabah erkenden evden çıkıyor, hava kararddıktan sonra dönüyordu. Postallarıyla paldır küldür yürüyor, hiç durmadan "Güvenli Yer"den söz ediyordu. Bu, daha önce hiç duymadığım bir sözdü ve köyün bomba sığınağı olduğunu varsaydım. Oğlan benimle hiç konuşmuyordu, bulaşıcı bir hastalığım varmış gibi geniş yaylar çizerek, olduğum yerin etrafından geçiyordu. Ben de öyle hissediyordum. Kadın bana teneke bir bardakta su ve tereyağlı ekmek veriyordu ama yemek çok zordu. Nefes almak bile bilinçli bir çaba gerektiriyordu. Hava saldırısı sirenlerinin ilk birkaç çalışında kadın tatlı bir dille onunla sığınağa gitmeye ikna etmeye çalıştı ama köşemde kaldım. Oradaki ilk haftamda gerçekleşen patlamalar benim için önemsizdi; öyle uyuşturulmuş gibiydim ki korkmuyordum.

Kadının farklı bahanelerle gelen ziyaretçileri oluyordu, göz kenarıyla beni inceliyor ama orada değilmişim gibi konuşuyorlardı.

"Belki de sadece ahmaktır" diye fikir yürüttü birisi.

"Belki de dilsizdir."

"Ahmak değil" dedi bu konuşmalar sayesinde adının Drenka olduğunu öğrendiğim kadın. "Konuşamadığından değil. Konuşmuyor sadece. Ben anlarım."

"Bence şoka girmiş" dedi daha kibar olan yaşlı bir kadın. "Onu bulduğunda kan içinde olduğunu görmüştüm."

Sonunda onlar için ilginç olmaktan çıktım ve kadınların dedikodularına ortak oldum, eskiden sokağın karşısında yaşayan ve bir gece yarısı ortadan kaybolan Sırp-Hırvat melezi ailenin ve yan komşunun on beş yaşındaki hamile kızının hikâyelerine.

JNA hava kuvvetleri savaşın başlangıcında, denize giden bir Sırp yolu açma görevlerinin bir parçası olarak, köyü vurmuştu. Sonrasında Çetnik asilerden oluşan küçük bir çete –bir kısmı köylülerdi– kontrolü ele almıştı. Çetnikler, bu köyde ve otobanın aynı tarafında yer alan birkaç köyde sırayla devriye geziyorlardı, hayırseverlerin gönderdiği yardımlara ve Hırvat ordusunun erzakına el koyup, yerleşimleriyse kendi konvoyları için konaklama yeri olarak kullanmak üzere işgal ediyorlardı. Bizi öldürmemeye karar vermişlerdi, en azından hepimizi değil, henüz değil; böylece BM ve NATO'nun gıda yardımları gelmeye devam ediyordu. Çetnikler geldiklerinde köyün merkezinde bulunan ve panjurları birbirine dolanmış elastik halatlarla sıkı sıkı kapatılmış olan okul binasını karargâh olarak kullanıyorlardı. Herkes kadınların çığlıklarından içeride neler olduğunu anlıyordu.

Komşunun kızına, "Şimdi minik bir Sırp askeri doğuracaksın" demişlerdi tecavüz ederken. Un istemeye geldiğinde büyüyen karnının üzerinde gerilen lekeli kahverengi bluzuna bakakalmıştım.

Evden ilk kez tavuklar patladığında çıktım. Bu günlerde JNA köyü gelişigüzel, neredeyse kazara denecek şekilde bombalayıp duruyordu. İlk patlamalar tahmin edilebilir hasarlara sebep oldu –havaya uçan binalar, kırılan camlar– ama esas tehlike dağılan dumanın altında yatıyordu. Bombalar düşerken minik, metal top sağanakları bırakıyordu. Dışarı-

daki dünya bunlara "parçacık tesirli bomba" diyordu. Bizse *zvončići*, yani noel çanları, diyorduk. Bildiğimiz mayınlar ya da savaş alanlarına yerleştirilen tuzak telleri gibi değillerdi. *Zvončići* ağaç dallarına ve çatı kiremitlerine yapışıyor, ot öbeklerinin içine yuvalanıyordu; patlayan dolu taneleri gibi ayrım yapmaksızın her yere düşüyordu. Sabırlıydı, boyuttan kaybettiğini sürpriz unsuruyla telafi ediyordu. Tavuklara sürpriz yapmışlardı mesela. Patlama zemini sarstı, yerimden zıplayıp ön kapıdan dışarı koştum. Güneş gözlerimi acıtıyordu, titrek bacaklarımla Drenka ve oğluna yetişmekte zorlanıyordum. Evin arkasında oluşan tüy bulutu çökmeye başlamıştı, bakmamaya çalıştım.

Köyün çoğu tek bir sokak üzerinde yer alıyordu, evlerin biçim ve boyutları çeşitliydi. O dağlarda en çok karşılaşılan görüntü çıplak tuğladan duvarlardı; "sağlam ve kalıcıyız" demek için yapılan bir seçimdi bu ama gri tuğlalar evlere daima bitmemiş görüntü veriyor ve onun yerine "fakiriz" diye kaçırıveriyordu ağzından. Mermi parçalarının delik deşik ettiği çiçek bozuğu evler artık daha da kasvetli görünüyordu. Evlerin ardındaki vadi boyunca engebeli tarım arazileri uzanıyordu, alacalı yeşil ve kahverengilerden oluşan bir kolaj; kavruk buğday ve mısır tarlaları. Döner kavşağın olduğu yerde Çetniklerin kontrol ettiği okul ve muhtemelen bir duvarı eksik olduğundan, bulaşmadıkları Katolik kilisesi vardı. Hiçbiri çalışmayan, en azından çalışması gerektiği gibi çalışmayan, postane ve market de oradaydı. Zırhlı bir kamyon postaneye BM'den un, süt tozu ve sebze yağı getiriyordu (kimse gerçek bir Barış Gücü askerini görüp görmediğini kesin olarak söyleyemiyordu) ve haftasına göre –yani Çetniklerin ortalıkta olup olmamasına bağlı olarak– erzakı alıyor ya da almıyorduk.

Sığınağa gidip bir anda herkesi görünce köylülerin zeytin yeşili tonlarında giyindiklerini fark ettim. Onlar da aynı ilgiyle kanlı tişörtümü incelediler. Bazı insanlar üzerinde Macarca yazılar olan üniformalar giyiyordu; on yıllar önceki devrimin kalıntılarıydı bunlar ama çoğu sadece bir araya getirebildikleri yeşil kombinasyonlarını giymişti. Sonrasın-

da, eve döndüğümüzde Drenka sahip olduğu en ufak yeşil giysileri verdi bana, bir tişört ve artık oğluna küçük gelen, dizi yamalı bir pantolon.

"Artık dışarıya çıktığına göre" dedi. Kendi giysilerimi, yıkaması için isteksizce verdim. 'Onları atma,' demek istedim. Anladığından ya da sırf israf etmek istemediğinden, atmadı.

Dışarıda, koşmayı öğrendim. Arkadaşlarımla futbol ya da yakalamaca oynarken yaptığım gibi hoplaya zıplaya değil, geliştirilmiş, adrenalin yüklü bir koşma biçimi. Bir kez yaptıktan sonra her yere koşarak gitmeye başladım, su pompasına, BM gıdalarını almak için postaneye ve yeraltı sığınağına. İnsan, evinden bomba sığınağına doğru giderken, ilk başta, en hızlı yoldan gitmek için, mümkün olduğunca düz bir çizgi üzerinde hareket etmesi daha mantıklı bir seçim gibi görünebilir ama ben hep tesadüfi zikzaklar çizerek koşuyordum. Tutarsız bir rota çizince mayına basma ihtimalini istatistik olarak düşürdüğüme inanıyordum; tüm çocukların benmerkezci düşünce biçimiyle asıl hedefin kendim olduğuna inanıyordum. Askerlerden birinin, ormanda ölü taklidi yaptığımı gördüğünden ve beni şimdi sağ salim görünce başladığı işi bitirmek için peşime düşeceğinden korkuyordum ama bir süre sonra diğerlerinin de çarpık rotalar çizerek koştuğunu fark ettim. Çetnikler okulun çatısına tırmanıp yol boyunca mermi yağdırdığında, benmerkezci davranışımız haklı çıktı. Evler ve sığınak arasındaki acımasız alanın bir yerlerinde, siviller askerlere dönüşmüştü.

Drenka'nın oğlu benimle ilk kez, tavukların ölümünden birkaç gün sonra konuştu.

"Ben Damir." İsmini zaten biliyordum ama bu bana doğrudan ilk hitap edişiydi, ben de yeni bir şey söylemiş gibi başımı salladım. "İstersen benimle gelebilirsin." Bana haki renkli bir kazak ve kamuflaj desenli bir şapka verdi, sonra da peşinden gidip gitmediğime bakmadan kapıdan çıktı. Verdiği kazak devasa boyuttaydı ve kötü kokuyordu ama yine de üzerime geçirdim. Zaman geçtikçe Damir'i sevmeye başlamıştım, evde dolanırkenki kendinden emin hâlini, sı-

ğınakla aynı anlama gelmediği sonucunu çıkardığım "Güvenli Yer"den heyecanla söz edişini. Beni de oraya mı çağırıyordu? Şapkayı kafama iyice bastırarak peşinden sokağa çıktım. Hızla bir ara sokağa döndü ve mermi delikleriyle dolu bir evin yan kapısından içeri girdi.

Güvenli Yer, eskiden sıradan bir evmiş ama kimse kimlere ait olduğundan ya da onlara ne olduğundan söz etmiyordu. İçeriye girince gözlerim sulandı, odalar loş, panjurlar kapalıydı ve her taraf bir nikotin dumanıyla örtülüydü. Damir ön kapıdaki nöbetçilerle konuşuyordu, bense canını sıkmadan durabileceğim kadar yakınında duruyor, görüşüm temizlenirken evi inceliyordum. Duvarlarda iyice yağlanmış üstsüz kadınların ve hızla Hırvat direnişinin simgesi hâline gelen, benim bile General Ante Gotovina'ya ait olduğunu olduğunu bildiğim, geniş alınlı, çıkıntılı burnu olan bir çehrenin resimleri vardı. Her düz yüzeye sprey boyayla aşırı milliyetçi sloganlar yazılmıştı: Duvarlara, kapılara, mutfak tezgâhlarına –*za dom, spremni*– vatanımız için hazırız. Mutfağın ortasında duran, kimsenin oturmadığı kırmızı renkli deri koltuk hariç, tüm mobilyalar paramparçaydı. Ona Gotovina'nın Koltuğu diyorduk.

Damir'in peşinden merdivenleri tırmanıp üst kata, açıklanamayacak derecede parlak olan büyük bir odaya çıktım, sonra da tavanın büyük bir kısmının eksik olduğunu fark ettim.

"Burada bekle" dediğinde gerildim. Damir'in, mercekleri çerçevelerine sığmayacak kadar kalın gözlükler takan, çok yaşlı bir adamın yanına gidişini izledim. Ben kapıda beklerken, alçak sesle konuştular. Eksik tavan yüzünden kendini içeride de dışarısı kadar hissettiren kışın soğuğuna rağmen, adam sadece kot pantolon ve kuru, kabuk kabuk olmuş kollarını açıkta bırakan bir atlet giyiyordu. Damir konuşurken adam bana baktı, sonra da elini kaldırıp yanına gitmem için işaret etti. Göz seviyeme inmek için eğilirken dizlerinin çatırdağını duydum.

"Adın ne bakalım?" dedi.

"O, ıı, konuşmaz" dedi Damir.

"Boş ver o zaman. Konuşmacı aramıyoruz. İşçi arıyoruz. Çetin bir çocuk olduğunu görebiliyorum." Gözlükleri, gözlerinin bir böceğinki gibi kocaman görünmesine neden oluyordu, herhangi bir şey görebildiğinden emin değildim ama bana çetin demesi hoşuma gitti ve hafifçe gülümsedim. Şapkamın kenarını çekiştirdi. "Belki de maceraperest birisin?" Bunun neyle ilgisi olduğunu bilmiyordum ama yüzbaşının beni sevmesini istiyordum, bu nedenle başımla onayladım. Yamru yumru elini uzattı, tereddütle ben de elimi uzatıp bir beşlik çaktım. "Tamam. Indiana Jones olsun." Tekrar ayağa kalktı ve elini Damir'in omzuna koydu. "Neden gidip onu Stallone'un yanına yerleştirmiyorsun?"

"Tamam efendim" dedi Damir ve beni odanın arka kısmına, pencerelerden uzağa götürmeden önce şapka askısından bir kalaşnikof aldı.

Güvenli Yer'in nüfusu geriye kalanlardan kalanlardan oluşuyordu: Yaşlılar ve yeniyetmeler; askere yazılmak için fazla yaşlı olan adamlar ve Damir gibi savaşmak için teknik olarak fazla genç olan oğlanlar. Güvenli Yerliler asıl isimlerini Amerikan aksiyon filmi ikonlarıyla değiştirmişlerdi. Evde iki Bruce (bir Lee bir de Willis), Corleone, Bronson, Yılan Plissken, Yaralı Yüz, Van Damme, Leonardo, Donatello (Ninja Kaplumbağalar, ressam olanlar değil, diye açıkladılar çabucak) ve hepsi de Wolverin'ler unvanına cevap veren, yan köyden birkaç adam vardı. Filmler hakkında, sistemi çözecek kadar bilgim olmasa da takma isimler genellikle oy çoğunluğuyla veriliyor ve her nasılsa rütbe belirtiyordu. Damir'e, cesareti ve harekat geçmişi nedeniyle, en çok istenen lakap takılmıştı: Rambo. Oradaki tek kız bendim.

Köşede Stallone'u bulduk, cephane kemerleriyle sarmalanmış ve tıbbi gerekliliği belirsiz bir göz bandı takan, benim yaşlarımda bir oğlandı.

"Adın ne?" dedi.

"Indiana" dedi Damir. "Artık senin yanında olacak."

"Indiana Jones mu?" Etkilenmiş görünüyordu. "Nerelisin?" Başımı kaldırıp Damir'e baktım ama çoktan gitmişti. "Konuşmaz mısın?" Başımı iki yana salladım. Ellerini kal-

dırıp konuşmasıyla eş zamanlı olarak bir dizi hareket yaptı. "Sağır mısın?" Tekrar başımı salladım. "Kardeşim sağır" dedi. Yan pencerede duran ve evde yaşı asker olmaya uygun tek kişi olan nişancıyı gösterdi. "Terminatör." Stallone'un çevresi, yere atılan mermi ve fişeklerle darmadağınıktı. Yanında bir yeri temizleyip oturdum. "Tamam" dedi. "Böyle yapacaksın."

O andan itibaren şarjör doldurmaya başladım. Ufak ve çevik parmaklarım, şarjör doldurmak için mükemmeldi. Stallone'la birlikte, cephane yığınlarının arasında yerde oturup mermi ayıklıyor, şarjör dolduruyordum. Onun dediğine göre cephane Macaristan'dan kaçak olarak getiriliyordu. Ya da Romanya veya Çek Cumhuriyeti'nden, Komünist bir hükümeti devirmenin ne demek olduğunu bilen ve AB ambargosunu umursamamaya razı olan ülkelerden.

Stallone, aynı zamanda HB radyosundan sorumluydu, bölgedeki diğer Güvenli Yer'lerden karman çorman şifre dizileri alıp yüzbaşıyı havada görülen JNA uçakları ya da komşu köylerdeki Çetniklerin eylemleri hakkında uyarıyordu. Bazen Hırvat polis kuvvetlerinin yayınlarını da yakalıyorduk, ben de koordinatlarını alıp arka duvardaki haritada işaretliyordum. Onların frekansını her bulduğumuzda, Stallone bizi almaya gelip gelmeyeceklerini denemek için yardım çağrısı yolluyordu. Asla bir cevap alamadık. Stallone, "Meşguller herhâlde" deyip göz bandını düzeltirdi.

Pratik bir birlik olan Güvenli Yerlilerin çoğu, her biri günlerce süren görevlere gidiyor, köyü korumak üzere karargâhta yalnızca kemik kadroyu bırakıyorlardı. Yanlarına almaları için büyük çuvalları cephaneyle dolduruyorduk, paketlerle işimiz bittikten sonra ben evi gezip yeni cephaneler dağıtıyor, geriye kalan nişancılardan boşları topluyordum.

Ev üç katlı olmasına rağmen, neredeyse sadece en üst katı kullanıyorduk; yüksekte olmak ve üst açıdan ateş etmek daha iyiydi. Odada barış zamanından kalma hiçbir eşya olmasa da tavanın geriye kalan kısmı eğimli olduğundan tavan arasında olduğumuz açıktı. En iyi nişancılar evin ana noktası olan ön çatı penceresini tutuyorlardı, bense önce onlara

sonra yan pencerelerdeki nişancılara, sonra da boş alt kattaki kapı nöbetçilerine malzeme sağlıyordum.

Köyün her yerinde olduğu gibi Güvenli Yer'de de su ya da elektrik yoktu ve panjurları kapalı olan alt kat, günün her saatinde gece kadar karanlıktı. Nöbetçilere malzeme sağlamak dışında alt kata inmek için tek neden tuvalete gitmekti. Gölgeli alt katlar açık ara farkla evin en korkunç kısımlarıydı ve iki görevi de aşırı hızlı davranarak yerine getiriyordum.

Esas banyo bir hava saldırısında patlamış, döşemeleri yerinden sökülmüştü. Elbise dolabına koyulan bir kova, el feneri ve BM'den gelen tuvalet kâğıtlarıyla tamamlanan başarısız bir taklidi geçmişti yerine. O gün yüzbaşının canını kim sıkarsa, akşam olunca kovayı boşaltma görevi ona yükleniyordu.

Her gece Güvenli Yer'den eve döndüğümüzde –yani ikinci vardiya görevi devraldığında– Damir, kök sebzelerden yapılmış çorbayı midesine indirmek ve *tač* oynamak için mutfak masasında annesinin karşısına otururdu. Güvenli Yer'deyken sürekli meşguldüm, bir işe yaradığımı hissediyordum ama geceleri annemle babamı özlüyor, son anlarını kafamda canlandırıp duruyordum. O ilk ay pek yas tutmuş sayılmazdım. Onun yerine zihnim sisler içinde ve gerçeklikten kopuktu, onları düşünürken bile doğru olmadığını bildiğim *Belki yeterince çalışırsam onları geri kazanabilirim,* gibi fikirlerle doluydu.

Günlerce ekmeğimi zorla yutup köşedeki yerimden Drenka ve Damir'in mum ışığında uğraşmalarını, kenarları kıvrılmış oyun kartlarını kapmak için birbirleriyle yarışmalarını izledim. Ölümle yaşam arasında asılı kalmış gibi hissediyordum, sanki onlara katılmak kendi ailemi terk etmek anlamına geliyordu. Yine de titreşen ışık gölgemi uzatırken, her gece masaya biraz daha yaklaştığımı fark ediyordum, en sonunda ben de oynamak için masaya oturdum. Orada belirmem onları şaşırtmışsa bile, bunu belli etmediler. Damir kötü bir şaka yaptı, Drenka yine de güldü ve yüzüme bir gülümsemenin yerleştiğini hissettim. Drenka'nın esmer yüzü loş ışıkta altın gibi parladı.

Ertesi gece yemek saatinde masaya oturdum, çorba içip konser ve reçelli ekmek yedim. Drenka mumları söndürmeden önce kanepeye bir çarşaf serip beni yanına çağırdı. Kıvrılıp mutfak zeminine yattığım haftalardan sonra, omurgamın uzadığını hissedip kollarımı başımın üzerine uzattım ve kanepenin yastıkları arasına gömüldüm.

İki

Kızlar ortaya çıktığında, birkaç haftadır Güvenli Yer Karargâhı'nda çalışıyordum. Çoğu yeniyetme olan bu kızlar güneyde bir gözcülük işindeyken, Knin'in hemen dışındaki JNA çarpışması önlerini kesmişti. Şimdiyse çevre kasabalardaki gelişmelerle ilgili haberleri getirmişlerdi. Çamur içinde ve dikkat talep ederek paldır küldür tavan arasına çıktılar ve bir fiş kâğıdı rulosuna yazılmış isim listesini açıp okudular. Güvenli Yerlilerin verdiği tepkilerden, okuduklarının ön cephede ölenler ya da kaybolanlar hakkındaki en yeni haberler olduğunu çıkardım.

Duyurulardan sonra, sohbet çabucak bir "sadeceler" atışmasına dönüştü, listeyi okuyana yöneltilen tahminlere:

"Bir şeyi yoktur. Sadece kayıp değil mi, yaralı değil?"

"Sadece vuruldu diyor. İlle öldürüldü demek değil bu."

"Muhtemelen sadece bir sıyrıktır."

Listeyi okuyan, soru yağmuruna verilebilecek olumlu cevaplar bulma uğraşıyla, kâğıdını gözden geçirdi. Damir'in

babasının orduda olduğunu varsaymıştım hep ama Damir ondan hiç söz etmiyordu ve orada olduğum sürece listede adı geçmedi.

İnsanlar kontrolden çıkınca yüzbaşı olaya el atıp kâğıdı aldı. Onu eğri büğrü bir akordeon biçiminde katlayıp gömleğinin ön cebine koymaya yeltendi ama gömlek giymediğini fark ederek pantolonunun beline sokuşturdu.

"Çocukların hepsi iyi" dedi sertçe ve herkes yerlerine dağıldı.

"Sen kimsin?" dedi kızlardan biri yeni şarjör almaya geldiğinde. Uzun kumral saçları vardı ve devriye şapkası takmıştı, konuşurken hem saçları hem de şapkasıyla oynuyordu.

"O Indy" dedi sözcüm olmaya alışmış olan Stallone. "Indiana Jones." Bana dönüp sesini alçalttı. "O Kızıl Sonja. Kızların patronu o."

Güvenli Yer'de kızların sadece kadın lakapları alması gerekip gerekmediğine dair felsefi bir tartışma dönmekteydi. Bazıları karakter seçeneklerinin cinsiyete dayalı olarak sınırlandırılmasını istemediğini savunurken, Kızıl Sonja, daha sıkı pantolonlarla savaşmaları gerektiği de düşünülünce, erkek meslektaşlarından daha çetin olan çok sayıda değerli kadın aksiyon yıldızının olduğunu söylüyordu.

"Indy" dedi kaşlarını çatarak, sebebi şüphesiz lakabımın cinsiyetiydi. "Eh, artık değiştirmek için çok geç ama bunlarla iyi iş çıkarmışsın." Cephaneyi düzenleme çabasıyla kovan türüne göre ayırıp toprak saksılara yerleştirdiğim mermilere işaret etti. Ona tamam işareti yaptım, o da konuşmamız sırasında ördüğü saçını toplayıp silahını doldurmaya gitti.

Cephanenin düzenlenmesi Güvenli Yer'in daha rahat çalışmasını sağlamıştı ama benden büyük olan diğer kızların kendi tüfekleri vardı, bense huzursuzlanıyordum. İyi bir işçi olduğumu kanıtladığımı düşünüyordum ve herkes gibi savaşmak istiyordum. Ertesi hafta, silahların komşu köylerden yeni gelenlere dağıtıldığı sabah toplantısı sırasında, diğerleriyle birlikte sıraya girip saçımı şapkamın altına sıkıştırdım ve yüzümdeki kirin kız olduğuma dair tüm izleri sakladığını umut ettim. Yüzbaşı bana şöyle bir bakıp herkese yetecek

kadar silah olmadığını söyledi ama ertesi gün güney duvarında yeni bir delik açan bir havan topuyla vurulduk. Yüzbaşı, Stallone'yle beni yere yatırdı, bu tanıdık çaresizlik hissinden nefret ediyordum. Kafamı kaldırmaya çalıştım ama görebildiğim tek şey çizmeler oldu. Biri yanıma düştü –kim olduğunu anlayamadım– ve bedeni yere vururken silahı serbest kaldı. Boşluktan gelen, titrek bir ses doldu kulaklarıma, sonra da akan su gibi gürüldeyen bir ses. Adamın boynundan kan fışkırıyordu, gözlerimi yeniden kapattım.

Sonra doğrulup oturdum ve etrafıma baktım. Stallone yanımdaydı, giysi kolunu alnındaki kesiğe bastırıyor, duyamadığım bir şeyler söylüyordu; kulaklarım hâlâ çınlıyordu. Yanımdaki ölü adamın silahını aldım –Wolverine'lerden biriydi– ve kayışını boynuma geçirdim. Kimse farkına varmadı. Yerde hareketsiz üç adam daha vardı. Kızıl Sonja bir çarşafı yırtıp küçük kareler hâline getirmemi istedi ve ölü adamların gözlerini kapatıp kumaşları yüzlerine örttü. Bruce'lar silahları diziyordu, az önce müsait duruma gelen tabancalar, bıçaklar ve muştaları. Silahı sırtıma doğru ittim, o andan itibaren benim olduğunu biliyordum.

Adamların en güçlü olanları cesetleri yüklenip merdivenlerden aşağıya indirdiler ve köyün diğer ucundaki mezarlığa taşınacakları gece vaktinin gelmesini beklemek üzere evin arkasına yatırdılar. Akşam olunca Stallone'la keşfe çıkıp Çetniklerin verdiği kayıpları saydık. Cesetleri tekmeleyerek ceplerinde mühimmat aradık.

Damir bana kalaşnikofu nasıl söküp kuracağımı öğretti. Ön kabza, gaz borusu, namlu temizleme çubuğu, sürgü (önce piston), kubuz, şarjör.

"İşlev kontrolü!" Bu tüfeği kurmanın son adımıydı ve denemek için horozunu çekmek anlamına geliyordu ama kontrolü bitiren herkes zafer kazanmışçasına haykırırdı bu sözleri, silahlar patlamaya başlamadan önce atılan savaş narasıydı. Silahları sökmek hiç değişmeyen bir protokoldü ve yinelenen bu eylemde teselli buluyordum.

Benden daha büyük olan adamlar kendileri öğlen yemeği yerken nöbet tutmama izin veriyordu. Yere basarken ateş etmek için fazla kısa olduğumdan, pencere pervazına tırmanıp oraya diz çökerdim. Okul binasının pencerelerinden ya da sokağın karşısında dışarıda gördüğüm, hareket eden ve kamuflaj giyen her şeye ateş ederdim. Sonra da açıkgöz davranan bir Çetnik olur da hemen geri ateş eder diye yere atlayıp eğilirdim. Her defasında o kahverengi dişli askeri öldürdüğümü hayal ederdim; babamın dizinin arkasına vurup kahkaha atan askeri. Silahın haznesinden doğrudan damarlarıma akarmış gibi hissettiğim güç, hoşuma giderdi.

Çetnik işgali altında yaşamanın hassas bir dengesi vardı. Sürekli sarhoş hâlleriyle tecavüz ve yağma onları tatmin ediyordu. Soykırıma olan iştahlarınıysa Güvenli Yerlileri yakalayarak ya da annemle babam gibi rastgele yolcuları öldürerek gideriyorlardı. Fazla sayıda insan öldürerek BM'nin yemek karnelerini kaybetme tehlikesi, büyük ölçekli saldırıları bizden uzak tutuyordu ama bölgeyi kuşatan JNA takviye göndermişti ve takviye birlikler henüz bölgeden bıkmamıştı, okul binasının konforu içinde çatışmak onları tatmin etmiyordu. Maaşları, üniformaları, daha iyi silahları ve faal bir emir komuta zincirleri vardı. Çetniklere kıyasla ayıktılar da. Saldırmaya hazırdılar.

Bir dizi zırhlı araç gördüğümüzde Terminatör'le birlikte çatı penceresinde gözcülük yapıyorduk, görünüşe göre on tane vardı ama yolun kıvrımı nedeniyle emin olmak zordu. Kamyonlar yeşildi, BM'ye ait değillerdi ve başımı kaldırıp Terminatör'e baktığımda telaş içinde el kol hareketleri yaptığını gördüm. Stallone'ye ulaşmak için fırlayıp çatı katının diğer ucuna koştum, o ise kardeşinin işaretlerini görünce "Kahretsin! JNA! Buraya doğru geliyorlar!" diye bağırdı. Kamyonlar daha da yaklaşmıştı ve kapılarındaki kırmızı Yugoslav yıldızlarını görülüyordu.

"Hadi kıpırdayın!" dedi yüzbaşı, silahı olmayan herkes şapka askısında duran fazla silahlara doğru atıldı. Yeni tali-

matlar için yüzbaşıya döndüm ama alt kattan silah ve kırılan cam sesleri duyduk, ardından da kapı nöbetçilerinin çığlıklarını.

"Geldiler" dedi Stallone.

Koştuk, eğri büğrü arka merdivenlerden aşağıya, arka kapıdan dışarı ve pazar yerinin yanındaki sıkıştırılmış topraktan yapılma ara sokaktan buğday tarlalarına. Bombalamalar başladığında çiftçilerin terk ettiği buğdayların sapları çürüyen, tane dolu başları yüzünden eğikti ama kambur duruşlarına rağmen benden uzundular ve ne yöne baksam buğdaydan başka bir şey göremiyordum. Stallone'nin nereye gittiğini merak ettim. Sonra, Damir'in yan sıradan bana doğru koştuğunu gördüm.

"Hızlısın kızım" dedi bana yetiştiğinde. Kazağımın kapüşonundan tutup sertçe sola doğru çekti beni. "Yön duygun yok ama." Tüfeğimin dipçiği koşarken vurduğundan bacağımın arkası morardı.

JNA neferlerinden oluşan bir grup tarlanın diğer yanından bize doğru geliyordu, en az yirmi kişiydiler, düzgün, ok gibi bir düzenle koşuyorlardı. Aramızdaki mesafe kapanırken ağzım açık donup kaldım –yüz metre, yetmiş beş metre, elli metre– ama Damir beni önüne katarak üzerlerine ateş açtı. Gözümün ucuyla yere düştüğünü gördüm ama "Durma!" diye haykırdı, ben de koşmaya devam ederek tarlanın orta sırasına doğru keskin bir dönüş yaptım. Ferah rüzgâr sertçe yüzüme vuruyordu –burnum akıyor, gözlerim sulanıyordu. Giysimin koluyla yüzümü kapatarak bacaklarıma güç verdim, zemin hissedilmez oluncaya, yerçekimi spor ayakkabılarımın tabanlarını es geçinceye dek hızlandım.

Tarlanın ortasına gelince kendimi bir traktörün altına atıp top gibi kıvrıldım ve ellerimle yüzümü örttüm. Her köşeden silah sesleri ve haykırışlar geliyordu, tanıdığım sesleri duymayı çalıştım. Damir'i düşünerek o tanıdık üzüntünün üzerime çökmesini bekledim ama onun yerine sadece öfke buldum. Bir elimle yeri yoklayarak kalaşnikofumu aradım ve yanımda olduğunu anlayınca rahatladım.

"*Viči ako možeš!*" "Bağırabilen bağırsın." Kalan Güvenli Yerliler tarlalarda hayatta kalanları ararken bu haykırış bütün köyde yankılanıyordu.

"*Viči ako možeš!*" Kurtarma çağrısı hariç, etraf tüyler ürpertecek derecede sessizdi, güneş batmış olmasına rağmen etrafın karanlıktan çok aydınlık olduğu, o tuhaf vaktiydi akşamın. Ellerimi, kontrol amaçlı yüzümde ve vücudumda gezdirdim, yere düştüğümde dikenli tellerin bıraktığı yaraların sonuncusu açılınca kanayan bileklerim dışında, imkânsız gibi gelse de hasar görmemiştim. JNA'ya dair herhangi bir ses var mı diye bekledim, etraftan geçen çizmeler var mı diye bakındım ama hiçbir şey yoktu, ben de dirseklerimin üzerinde sürünerek traktörün altından çıktım. Daha önce hiç yakından traktör görmediğim geldi aklıma, bir anlığına, sadece tekerleği bile benden büyük olan aracın boyutuna bakarak hayret ettim, ardından, kurtarma çağrısı beni uyandırıp asker moduma döndürdü.

Geldiğim yoldan ağır ağır koşarak ve Damir'i arayarak geri döndüm, onun olduğundan emin olduğum bir cesedin etrafına çömelmiş bir grup Güvenli Yerli buldum.

"Indy!" dedi Bruce Willis beni fark ederek. "Bakma, bakma. Eve git ve Drenka'ya onun için bir yatak hazırlamasını söyle."

"O konuşmaz" dedi Yılan.

"O zaman lanet olası el kol hareketleriyle anlaşır. Git hadi!"

Parmak uçlarıma basarak yükselip Damir'in yüzünü görmeye ve Bruce'un hasta yatağı mı yoksa ölü yatağı mı demek istediğini anlamaya çalıştım ama etrafındaki adamlar Damir'i görmemi engelliyordu.

"Hey!" dedi Bruce, onlara doğru döndüm. "Silahını önünde tut, en azından tarladan çıkana dek." Başımı salladım ve kalaşnikofu başımın etrafından çevirip bükülmüş sapını omzuma göre ayarladım.

Damir haklıydı, yön duygum berbattı, bir de adamlar beni Güvenli Yer'e doğru giden patikadan uzaklaştırınca referans noktamı kaybetmiştim. Bir sıra buğdayın arasından ilerlemeye başladım ama bu beni tarlanın derinliklerine

götürüyor gibiydi. Önümde bir hışırtı duyduğumu sandım. O kadar çok silah kurma alıştırması yapmıştım ki tüfeğin horozunu çekmek bilinçli bir düşünceden çok kas hafızasına dayanıyordu. Kurma kolunu sürgü boyunca geri çekip bıraktım ve merminin yatağına sürüldüğünü duydum. Yakındaki her kimse o da duymuş olmalıydı çünkü yine bir hışırtı, sonra da şüphesiz çizmelerle koşan birinin çıkardığı sesi duydum. Stallone'ye seslenmeye çalıştım ama sesim çıkmıyordu.

Köşeyi döndüğünde donup kaldım. Stallone değildi. Adam omzundan arkasına bakıyordu ama tam üzerime doğru geliyordu. Bakımsız bir sakalı ve yeşil bir ceketi vardı, yani JNA'dan değildi. Dönüp beni gördüğünde o kadar yakındık ki birbirimize dokunabilirdik. Boyutum ve silahım belli ki onu şaşırtmıştı. Ne yapacağına karar vermeye çalışarak beni inceledi, bir anlığına da olsa tereddüt ettiğini gördüm. Sonra bu an geçti. Silahına uzandı, gözlerimi sımsıkı yumdum ve tetiği çektim.

Adam yerde kıvranıyor, boğulur gibi sesler çıkarıyordu. Onu karnının üst kısmından vurmuştum, ya da kaburgalarından. Muhtemelen Damir'den sadece birkaç yaş büyüktü, elmacık kemiklerindeki sivilce izleri hâlâ belirgindi.

Kanı gömleğinden sızıp yanında toplanmaya başladı ama hâlâ ayıktı, gözleri fal taşı gibi açılmıştı, öfkeli ve kafası karışık görünüyordu. Konuşmaya çalıştı ama peltekleşmişti, söylemeye çalıştığından vazgeçip tekrar tekrar "Lütfen" diyene kadar onu anlayamadım.

Başka ne yapacağımı bilemediğimden üzerinden atlayıp buğdayların arasından sürünerek eve dönüş yolunu aradım.

Mutfağa girip Drenka'ya seslendim ama ses tellerim kullanılmamaktan titreşerek bir inilti çıkardı. Drenka döndü ve gerçekten konuşup konuşmadığımı anlamaya çalışarak bana şöyle bir baktı. Gözlerinin bir şeye takıldığını gördüm ve kanla kaplı olduğumu fark ettim, birazı bileklerimdendi, çoğuysa askerden sıçramıştı. Öksürüp tekrar konuşmaya çalıştım; sesim bu kez daha kuvvetli çıktı. "Damir yaralandı."

Sandalyesinden sıçradı. "Nerede?"

"JNA. Onu vurdular." Boğazım yanıyordu. "Güvenli Yerliler onu buraya getiriyor. Hazır olmanı söylediler."

"Hazır olmamı mı? Ne demek bu?"

"Bilmiyorum."

Drenka bana soyunmamı söyledi. O mutfak zeminine koyduğu bir kovada giysilerimdeki kanı temizlerken ben de onun geceliğini giydim.

Damir uyluğundan vurulmuştu ve mermi hâlâ içerideydi. Taşımak için iki Güvenli Yerli gerekmişti çünkü bacağını düz tutmaya çalışıyorlardı. Onu yatağına koyduklarında hâlâ canlı olup olmadığını anlayamamıştım ama Drenka pantolonunun bacağını kesip yarasına alkol dökünce aniden uyandı ve bağırmaya başladı.

"Şükürler olsun" dedim. Bruce Willis bana dik dik baktı, sonra da konuşmama şaşırmamış gibi davranmaya çalıştı.

Bruce'lar birkaç saatliğine bizimle oturup Drenka'ya Damir'in iyileşeceğine dair güvence verdiler. Yüzbaşının çoktan doktor çağırmak için komşu köylerle telsizle iletişime geçtiğini söylediler. Vurduğum askeri düşünerek kurtarıldı mı yoksa hâlâ tarlada ve kan kaybından ölmek üzere mi merak ettim.

Damir uykusunda inliyor ve terliyordu. Drenka'yla bütün gece uyumayıp onu izledik ve doktorun gelmesini bekledik. Hiç durmadan dedesi ve karpuz hakkında bir şeyler mırıldanıyordu, Drenka'ysa başını kucağına almış, ağzına yudum yudum *rakija* döküyordu.

"Dinle" dedi bana ertesi sabah, ben silahımı omzuma asıp ayakkabı bağcıklarıma ikişer düğüm attıktan sonra. "Bana nereli olduğunu söylersen geri dönmene yardım edebilirim. Seni bekleyen biri vardır mutlaka." O volta atmaya dönene dek, masanın diğer yanından onu süzdüm. *Doktor gözlerimizin önünde, kendi yatağında Damir'in bacağını kesmek zorunda kalırsa nasıl olur*, diye düşündüm. Luka'nın evimizin kapısını çalışını, kapının diğer yanındaki sessizlik yüzünden sabırsızlanışını ve endişelenişini düşündüm. Kırmızı parlak bisikleti gözümün önündne geçti. Vurduğum

adamı düşündüm ama pek de üzgün değildim. Güvenli Yer'e gittim.

Kapıda nöbet tutan kimse yoktu. Evin içi yerle bir edilmiş, posterler duvarlardan sökülmüştü; bantlanmış köşeleri inatla betona yapışık duruyordu. Gotovina'nın Koltuğu ateşe verilmiş gibi görünüyordu. Yukarıya koştum, HB'ye imdat çağrısı yapan yüzbaşıyı buldum. Brucelar ve Kaplumbağalardan biri dışında kimse yoktu.

"Stallone?" demeyi başardım, sesim hâlâ titrekti. Yüzbaşı şaşırmış görünse de çabucak soğukkanlılığını geri kazandı.

"İnsanların çoğu iyi. İyileşmek için birkaç günlüğüne evlerinde olacaklar."

"Stallone?" dedim tekrar yüzbaşının kaçamak cevabını fark ederek.

"Stallone kayıp" dedi. "Kardeşi dışarıda onu arıyor." Oracıkta donakaldım, son aylarda geri kazandığım kuvvet, ayaklarımdan akıp gitmiş gibi bir anda yok olmuştu. "Bunu şimdi kafana takma. Damir nasıl onu söyle bana."

Ona Damir'in bacağınını şiştiğini ve yarasından sarı bir şeyler sızdığını söyledim. "Yardıma ihtiyacı var" dedim. "Rüyasında ölü dedesini görüyor."

"Indy. Şimdi eve gidip Drenka'ya göz kulak olmalısın. Doktor yakında orada olur." Kıpırdamadan orada durdum, yüzbaşı da ona karşı geldiğimi sandı. "Bu bir emirdir" dedi, kendimi toplayıp oradan çıktım.

Damir'in odasındaki perdeler çekilmişti, yatağının ucunda oturmuş durmadan silahımın kurma kolunu çekip bırakırken, o kımıldıyordu.

"Neredeyse bir erkek kadar iyisin" dedi Damir bir anlığına ateş ve konyağın yarattığı sisten uyanarak. Onun için bu bir iltifat sayılırdı ama bacağı olması gerekenin iki katıydı ve iltihaplıydı. Silahı kitaplığa dayayıp mutfaktaki köşeme döndüm.

Drenka'ya nereli olduğuma ve başımdan neler geçtiğine dair her şeyi anlatmayı düşündüm ama o sargı bezi yapmak

için çarşaf yırtmak ve endişelenmekle meşguldü. Tam ağzımı açacak cesareti topladığımı düşünmeye başlamıştım ki üstümdeki mutfak penceresinde solgun bir yüz belirdi. Ayağa fırlayıp ciyakladım.

"Hişt Indy. Açsana!" diye fısıldadı yüz camdan. Tekrar baktım, büyümüş gözler bu kez tanıdık geldi. Kapının sürgüsünü açtım.

"O nasıl?" diye sordu yüzbaşı.

"Yaşıyor" dedim.

"Ah, neyse ki buradasın Josip" dedi Drenka koridorun ucundan. Yüzbaşıya başka bir isimle seslenildiğini ilk kez duyuyordum ama köşeyi dönünce Drenka'nın yüzü asıldı. "Doktor Hožić nerede?"

Yüzbaşı yere baktı. "Şey, onu bulamıyoruz."

"Nasıl yani? Bulacaktınız hani, doktor getireceğinizi söylemiştiniz."

"Son duyduğumuzda Blato'daydı ama bu birkaç gün önceydi."

"O zaman yakında burada olur, değil mi?"

"Drenka." Yüzbaşının sesi şimdi neredeyse sevecendi. "Vaktimiz yok."

Yüzbaşı yanımızdan geçip kafasını dolaplara sokarak, mutfakta gürültüyle bir şeyler aramaya başladı. Kafasını çıkardığında elinde bir meyve bıçağı ve salata maşası vardı. "Mermiyi çıkarmalıyız." Drenka yakınındaki bir sandalyeye çöktü, yüzbaşıysa bana döndü. "Biraz su kaynatabilir misin?"

Damir'den gelen çığlık insani değildi, boğuktu ve ormandaki çığlıklardan bile daha ümitsizdi. Hem bakarak hem de bakmamaya çalışarak odasının kapısında duruyordum, Drenka Damir'in kollarını tutmuş yatağa bastırıyordu, yüzbaşıysa mum ışığında bacağının üstüne eğilmişti. Ellerimi kulaklarıma kapayıp biraz daha su kaynatmak için mutfağa koştum.

Tenekeler neredeyse boştu. Su pompasına mı gitmeliydim yoksa bana ihtiyaçları olabilir diye burada mı kalmalıydım? Çok geçmeden yüzbaşı mutfağa geldi. Kalan suyu gösterdi,

ben de lavaboda kanlı ellerine su döktüm. Ben yanında dururken avuçlarını kot pantolonuna sildi, emir vermesini bekliyordum ama yüzbaşı elini omzuma koydu sadece.

"Bir şey yok, Indy" dedi ama bana bakmıyordu. "Rahatlayabilirsin. İyi iş çıkardın." Gözlüklerini yukarı itip gece karanlığına çıktı.

Yerde uyuyakaldım ve üşüyerek uyandım. Yan dönüp Damir'in kapısından içeri süzüldüm. Drenka, yatağının yanına çekilmiş bir sandalyede uyuyordu. Yaşlanmış görünüyordu, yüzünü saran şalının sıcak renkleri olmayınca teni solmuş gibiydi. Parmaklarımla kolunu okşadım, aniden uyandı.

"Zagreb" dedim, kafası karışmış göründü. "Zagrebliyim." Şehrimin adı yabancı geliyordu.

Drenka tereddüt ederek ayağa kalktı, beni kanepeye götürürken sendeledi. "Tamam" dedi üzerime bir battaniye örterek. "Tamam."

Üç

Damir'le ilgili haberler yayılmıştı, ertesi gün köyün kadınları eve gelip yardımlarını sundular. Çorba, havlu, reçel kavanozlarında *rakija* ve savaş kekleri –normal maya miktarının dörtte biriyle şeker kullanılmadan yapılan düz, sert daireler– getirdiler. Bense köşemde oturup diğer Güvenli Yer'lerin verdiği kayıplarla ilgili haberleri dinlemeye çalışıyordum ama konuştuktan sonra, Drenka ben varken fısıldamaya başlamıştı, diğer kadınlar da onun gibi yapıyordu. Son olayları tekrarlayıp JNA geri geldiğinde ne yapacaklarını planladıklarını düşündüm ama onların yan gözlerle bana bakıp buruşmuş dinarlar takas ettiklerini gördüm.

Güneş batarken Drenka parayı saydı. Tavuklardan kalan son iki haşlanmış yumurtayı alıp bir ekmeğin köşesiyle birlikte plastik bir poşete sardı ve poşetin ucunu sıkıca bağladı. Gidiyorduk. Eski tişörtümü getirdi, onu giyip üzerine Damir'in verdiği kazağı giydim.

Drenka ayakkabılarını giyerken Damir'in odasına süzüldüm. "Teşekkür ederim" dedim karanlığa. Damir bir şeyler mırıldanıp yataktan yuvarlanacakmış gibi kıpırdadı ama bacağını yatağa bağlamışlardı, fazla karşı koymadan pes etti. "İyi geceler" deyip kapısını kapattım.

Gökyüzü kapkara ve hüzünlüydü, önceki hava saldırısı yüzünden dumanlıydı, başka bir yerde olsa güzel bile görünebilirdi. Drenka elimi tuttu, her bir adımı hesaplamak için bakışlarımızı yere sabitleyerek yüksek otların arasından yan eve yürüdük. Garaj yolunda rengi solmuş mavi bir araba vardı, köyde gördüğümü hatırladığım tek arabaydı bu. Drenka ön kapıyı aksak bir ritimle çaldı ve üst katın penceresinde bir fener belirdi. Benden biraz büyük bir kız camı iterek açıp aşağıya bir dizi anahtar attı, sonra da çabucak panjurları kapattı. Drenka arabanın vitesini boşa aldı ve garaj yolundan sokağa çıktık. Farları açmadan köyün dışına çıktık. Benim geldiğim geniş yola dönerken, hava saldırısı sirenleri bir güle güle çığlığı koyverdi, ailemin arabasını, askerleri ya da ormanın hayaletini görmekten korkarak Damir'in kazağının kapüşonunu çekip gözlerimi örttüm.

Zaten durakta olan otobüs boşta çalışıyordu, çıkardığı egzoz dumanları buz gibi havayla tezat oluşturuyordu. Drenka çantayı bana verdi ve birlikte otobüsün basamaklarını tırmandık. İçerisi bozuk et gibi kokuyordu, öğürmemek için kendimi zor tuttum. Dışı, yaz dönemi Zagreb'den sahile giden otobüse benziyor, sıradan bir tur otobüsü gibi görünüyordu ama ilk üç koltuk sırasından dışarıya taşan kamuflajlı sırt çantalarını, kısmen polis üniformalarına bürünmüş sürücüyü ve görünür bir şekilde ön panoya yerleştirilmiş tüfeği fark ettim.

"Zagreb'e gidecek" dedi Drenka ona bir tomar dinar vererek. "Doğru aktarmayı yaptığından emin ol." Ona diğer tomarı da verip yere inmeden önce parmaklarıyla yanağımı okşadı. Hırvat polis üniforması giyen bir adamın yanına oturdum. Motor çalıştı ve otobüs ileri atıldı, Drenka durmuş, savrulan dumanlara karşı şalıyla yüzünü örterek gidişimi izliyordu.

Arkamızda kalan köy ufukta kaybolurken, başımı cama yaslayıp uğuldayan motorun camdan kafatasıma aktardığı titreşimleri hissettim. Beni kabul eden köyün adını hiç öğrenmemiştim, karanlıkta bir tabela arayarak bakındım. Eğer istersem orayı tekrar bulabilir miyim, görüntüsünden ya da içimdeki daha derin hislerden tanıyabilir miyim, merak ettim.

"Arkada cesetler var biliyor musun?"

"Ne?" Yanımdaki askere baktım. Gençti, kızıl saçlıydı, çenesinde bir sıra boyunca sivilceler vardı.

"Cesetler. Arka koltuklarda. Ölüler."

"Bunu ona neden söylüyorsun ki?" dedi koridorun diğer tarafındaki asker.

"Doğru ama!"

"İyi de o sadece küçük bir çocuk. Bir kız."

"Kışla kıyafeti giyiyor" dedi Damir'in giysilerini göstererek. "Güvenli Yerlilerden birisin, değil mi? Sizi duymuştum."

"Bu kız sekiz yaşında falan!"

"Ee?" dedi ilk asker.

"Ön kabza, gaz borusu, namlu temizleme çubuğu, sürgü, kubuz, şarjör. İşlev kontrolü tamam" dedim.

Askerlerin gözleri iyice açıldı ama yanımdaki çaktırmamaya çalıştı. "Gördün mü? Her neyse" –tekrar bana döndü– "şu arkadaki koltuklarda sadece ölü adamlar var. Umarım koku daha da kötüleşmeden kuzeye ulaşırız."

"Keser misin şunu artık?" dedi diğer asker.

"O küçük bir çocuk falan değil." Başını arkaya yaslayıp uyurmuş gibi yaptı ve gecenin geri kalanı boyunca ikimizi de umursamadı.

Ertesi sabah Zagreb'de uyandım, otobüs değiştirdiğimi hatırlamıyordum. Hava mevsime uymayacak derecede sıcaktı, kış güneşi yakın ve sertti. Kazağımı çıkarıp Drenka'nın çantasına tıkıştırdım ve otobüs terminalinin kirli park yerinde şaşkına dönmüş bir hâlde gözlerimi kısarak durdum. İstasyondaki kalabalıktan kaçınmak için sadece yetkili personele ait çıkışı kullanıp Držića Caddesine açılan bir ara sokağa çıktım.

Zagreb nispeten hasar görmemiş gibi görünüyordu, boyutu ve telaşı beni şaşkına çevirdi, şehrin daimi devinimine uymadığımı hissettim. Hakilere ve rugan derilere bürünmüş yürüyen aileler gördüm; pazar olduğunu ve muhtemelen kiliseden çıktıklarını fark ettim. Yedi günlük birimlere bölünerek düzenlenen zaman kavramı, sanki daha önce hiç takvime göre yaşamamışım gibi neredeyse yabancıydı bana artık. Ne kadar süredir burada değildim, Noel'i kaçırdım mı, merak ettim. Okulu düşündüm ve tanıdığım herkesin her gün bensiz oraya gitmeye devam etmiş olması beni umutsuzluğa düşürdü.

Benim dediğim şehir, bıraktığımda savaş alanı olarak gördüğüm bu yer, şimdi ikisi gibi de gelmiyordu. Sanki bütün Zagreb yeniden boyanmıştı –Technicolor– tonlar daha canlı, her bir pencerenin camı daha parlaktı.

Sokağı geçen bir aileyi izledim, bakışlarımı uzun süre ayıramadım, anne o çingene dilencilere özel küçümsemeyle kirli tişörtüme ters ters baktı. Bir anlığına tüfeğimin hâlâ yanımda olmasını diledim –sadece elimde olması bile bana öyle bakmasına engel olurdu– ama anında bu düşünceden utandım. Devam etmem gerekiyordu. Luka'nın evine gittim.

Zili çaldığımda kapıyı Luka açtı, yüzü o ender görülen dizginlenemeyen gülümsemelerinden biriyle aydınlandı. Ön basamakları bir hoplayışta atlayarak "nerede kaldın"lar ve "neden bu kadar geciktin"ler sağanağı yağdırmaya başladı üzerime, boğazımın kuruyup tıkandığını hissettim. Sesimin beni elevereceğinden ya da daha önceki gibi hepten terk edeceğinden korkuyordum.

Luka kapıya doğru tırmanırken gevezelik etmeye devam etti, bense ayaklarımın benden emir almaya isteksiz olduğunu fark ettim. Sonunda acele etmemi söylemek için döndüğünde yüzünün değiştiğini gördüm. Giysimdeki lekeleri incelerken ciddiyetinin gözlerine geri dönüşünü izledim.

"Ana" dedi. "Annenle baban nerede?"

"Evde" diye yalan söyledim titrek sesimle ama bana öyle delici bir bakış attı ki gözyaşlarına boğuldum. Dizlerimin boşaldığını hissettim, kolumu omzuna atıp beni merdivenlerden odasına çıkarıp yatağının kenarına oturttu.

"Çıkar şunu" dedi üzerimdekini göstererek.

"Hayır."

"Çıkar!"

Tişörtü çekip çıkardım, o da gözlerini kaçırarak elini uzattı. Tişörtü ona verdim, yere attı ve yerine uygun başka bir şey bulana dek çekmecelerini karıştırdı.

"Burada kal" dedi, annesine seslendiğini duydum.

Luka arkasında annesiyle döndü ve kanlı tişörtümü yerden alıp ona verdi. Köyde hiç ağlamamıştım ama şimdi, bir kez başlayınca, durmanın zor olduğu ortaya çıktı. Burnum kanayana dek ağladım, yüzüstü halıya yatıp ellerim sızlayana dek parmaklarımla sertçe halının iplerini bükerken Luka'yla annesi de yanımda oturdu. Ne zaman biri bana dokunmaya çalışsa onları uzaklaştırıyordum ama sonunda yorgun düştüm ve Luka'nın annesi elini uzattığında geri çekilmedim. Avucunun sırtımdaki ağırlığı beni yatıştırdı, gözyaşlarım bitince uyuyakaldım.

Uyandığımda yerdeydim. Luka'nın odasındaki tavan penceresinden sabahı izledim. Luka'nın annesi sallanan sandalyede uyuyordu, Luka'ysa karşı duvara dayalı yatağındaydı. Gözlerim ve boğazım şişmişti, hareketleri yavaşlamıştı. Ayağa kalktım, Luka'nın annesi kımıldandı ve alnı duvara sürününce birden uyandı. Aklı karışmış bir ifadeyle bana baktı, tanımıyormuş gibi değil de sabahın altısında kan lekeli ve her yeri şişmiş bir hâlde evinde ne aradığımı hatırlayamıyor gibiydi. Şakaklarını ovdu. Peşinden alt kattaki mutfağa gittim.

Tezgâhın önündeki bir tabureye oturup buzdolabı ve ocak arasında gidip gelmesini izledim.

"Bana hiçbir ayrıntıyı anlatmak zorunda değilsin." Dikkatle konuşuyordu. "Ama bazı şeyleri bilmem lazım ki yardım edebileyim. Önce sadece evet ve hayır sorularını deneyebiliriz?"

Başımla onayladım.

"Tamam. Saraybosna'ya mı gidiyordunuz?"

Başımı bir kez daha *evet* anlamında salladım.

"Oraya vardınız mı?"

Başımı salladım.
"Rahela iyi mi?"
Başımı salladım ve doğru olmasını umdum.
"Yani, geri dönüş yolunda mı?" deme riskini aldı.
Kıpırdamadım.
"Askerler mi vardı?"
Başımı salladım.
"Sana zarar verdiler mi?"
"Hayır" dedim.
"Annenle babana zarar verdiler mi?"
Boş boş baktım.
"İyiler mi?"
Boş boş bakmaya devam ettim.
"Yakında geri dönecekler mi?"
"Hayır."
"Geri... dönecekler mi?"
Kafamı iki yana salladım. Luka'nın annesi oturup tuhaf bir ses çıkararak boğazını temizledi.
"Ne yapayım?" diye fısıldadı. Kendi kendine soruyordu, ben de cevap vermeye çalışmadım. Çok geçmeden Luka'nın babası üniformasındaki rozetleri düzelterek telaşla merdivenlerden indi. Beni görünce gür kaşları yukarı kalktı.
"Uzun zaman olmuştu ufaklık" dedi, sonra da kanlı burnumu inceleyerek karısına döndü. "Her şey yolunda mı?"
"Hayır" dedi. "Değil."
"Annesiyle babasını aramamı ister misin?" Telefon rehberine uzandı ama Luka'nın annesi ona keskin bir bakış fırlatınca aniden durdu. İç çekti, sonra da bir mendili ıslatarak burnumun altındaki kurumuş kanları sildi.
"Petar'ı ara" dedi. Anahtarlarını yoklayıp yeni askere alınanları eğitmeye gitti.

Luka'nın annesi ocakta su ısıttı, suyu küvete götürdüm ve başımdan aşağıya döktüm. Yeterince sıcaktı, ayaklarımdaki sular griye, bense pembeye dönene dek ovundum.
Luka okula gitmeyip evde kaldı, mutfakta yerde oturup kart oynadık. Luka'nın annesi bütün gün telefondaydı, kısık

sesle konuşuyor, sarmal kordonu parmağını sıkacak şekilde büküp duruyordu.

"Petar yarın sabah seni alacak" dedi akşam yemeğinden önce telefonu son kez kapatınca.

"Sizinle kalsam olmaz mı?"

"Her zaman başımızın üstünde yerin var canım ama Petar vaftiz baban, yani yasal olarak..."

"Biliyorum" dedim sorduğum için kötü hissederek.

O gece Luka'yla birlikte onun yatağında yattık. Yanımda olmasından memnundum ama eskiden kıskandığım şiltesi şimdi soğuk ve yabani geliyordu, kanepemi özlüyordum. Luka kolunu omzuma atıp, "Ee?" dedi, ben de hikâyemin elimden gelen en bütün hâlini anlattım ona, annesine anlatamadığım, kimseye anlatmadığım hâlini. Yoldaki barikatı, ormanı, babamla askerleri kandırmamızı, Güvenli Yerlileri, böcek gözlü yüzbaşıyı ve bana Indiana ismini verişini anlattım. Damir'i, cesetlerle dolu otobüsü, kapısında belirene kadar olanları anlattım. Silahımı anlattım.

"Ön kabza, gaz borusu, namlu temizleme çubuğu, sürgü, kubuz, şarjör. İşlev kontrolü tamam" diye tekrarladı Luka, elimle yaptığım hareketleri de taklit ederek.

"Hızlısın."

"Kimseyi öldürdün mü?

Tarladaki asker hikâyemin dışında bıraktığım tek şeydi. "Bilmiyorum" dedim, ki teknik olarak doğruydu bu.

Tekrar sessizleştik ama uyanık olduğunu hissedebiliyordum ve fal taşı gibi açık gözlerle, karanlığın içinde hiçbir şey göremeden, *bura* rüzgârını dinleyerek öylece kaldık.

Petar arayıp yolda olduğunu söylemişti. Luka'nın annesi odalar arasında koşuşturuyor, toz alıp tertip yapıyordu, ben de peşinde geziyordum.

"Ne oldu?" dedi.

"Tişörtümü geri almam lazım."

"Bence..."

"Lütfen."

Çekmecesinin en alt köşesinden, soracağımı bilirmiş gibi tişörtümü çıkardı.

"Belki de onu giymemelisin" dedi onu bana vererek. Başımı sallayıp Damir'in kazağının yanına plastik poşete koydum. Bu zamana kadar farklı kişiler tarafından birkaç kez yıkanmıştı ama lekeler duruyordu.

Petar ordudaki kısıntılar yüzünden formdaydı, asker tıraşı edilmiş saçları uzuyordu, kolu kalın plastik bir kuşakla bağlanmıştı, erken geri dönmesinin nedeninin bu olduğunu düşündüm. Bana sarılmak için diz çöktü, sonra da duramıyor gibi görünerek sağlam koluyla kucağına alıp arabaya kadar öyle tuttu.

Luka'nın annesi soğuk yüzünden kollarını göğsünde kavuşturmuş, kapıda duruyordu.

"Teşekkür ederim" dedi Petar ona.

"Teşekkürler" dedim.

Petar beni arka koltuğa, giysilerimden, okul kitaplarımdan ve evimin yedek anahtarlarından oluşan küçük bir yığının yanına oturttu. Bisikletimin bagajda olduğunu ve onun evinden okula bisikletle gidebileceğimi söyledi. Bisikletimin kilidini kesmek zorunda kalmıştı ama yeni bir tane almıştı, şu şifreli olanlarından, bana vermeden önce kalın başparmaklarıyla sayıların olduğu sütunları yuvarlayarak birkaç saniyeliğine oynadı onunla.

"Bunu nasıl kullanacağını biliyor musun?"

"Pek değil" dedim.

Başını çevirdi. "Ben de bilmiyorum."

Marina evlerinin dışındaki kaldırımda oturmuş bizi bekliyordu. Beni yanına çağırdı, sarıldığımızda boynumdaki gözyaşlarını hissettim.

"Ağlama" dedim ama bu daha çok ağlamasına neden oldu.

"Hadi seni içeriye götürelim" dedi Petar. Marina'ya giysilerimi verip beni eve taşıdı.

Dört

Yas Petar ve Marina'nın evinin her yerini kaplıyordu, varlığı odadaki dördüncü bir kişiymiş gibi somuttu. Bir hafta boyunca her gece, Petar yumuşak bir tonla bana neler olduğunu sordu ama konuşmak garip geliyordu, sonunda öyle sinirlendi ki beni omuzlarımdan tutup sarstı. Canım yanmadı ama beni korkutmaya yetecek kadar da sertti, sonrasında özür dileyerek ve sakat kolunu tutarak geri çekildi.

"Özür dilerim. Sadece bilmem gerek. Bilmeden yapamam."

Petar ve Marina'nın da en yakın arkadaşlarının yasını tuttuğu, çektiğim acının aynını hissettikleri gelmemişti aklıma, bunun farkına varmak bana biraz olsun cesaret verdi. Ona MediMission ofisinden, yoldaki barikattan ve vadide kaldığım köyden söz ettim. Güvenli Yer'den hiç bahsetmedim, zaten Petar cevabını almıştı, aradaki kayıp zamanın hesabını sormadı.

Okula döndüm ama Luka'dan başka kimseyle konuşmuyordum. Benimleyken her zaman ciddiydi, arada ufak hatalar yapsa da bensiz yaşamaya devam ettiği dünyadan aldığı keyfe dair tüm ipuçlarını saklamayı başarıyordu ama Petar öğretmenime olanları anlatmış, sınıf arkadaşlarım da koridorlarda bir şeyler duymuştu. Herkes biliyordu. Tartışmaksızın, bana da jeneratör bisikletinde sıra verildi.

Kar yağdı ama normalde tipi olduğunda şehri dolduran heyecan; hava saldırılarının dumanı ve bir dizi yeni yiyecek kısıtlamasıyla sönükleşmişti. Kış her zaman en sevdiğim mevsim olmuştu, sıcak şarap içerek, tütsülenmiş sosis yiyerek ve çadırlarda oyma ahşaptan tekne ve haçlar satan satıcılarla sohbet ederek Trg'de yürümeye bayılırdım. İnsanlar meydana maytaplar atıp bağıra bağıra şarkılar söylerken, babamın omuzlarında oturduğum Yeni Yıl Gecesi'ne bayılırdım ama köyde tatiller biz fark etmeden geçip gitmişti ve Zagreb o yıl bir kutlama yapmışsa bile, ben dönene dek geride hiçbir iz kalmamıştı. O ocak ayına dair, başka bir zamandan kalma bir orgla tekrar tekrar çalınan tüyler ürpertici, pes sesli yortu ilahisi hariç, hiçbir şey hatırlayamıyorum.

Petar ve Marina için kavga etme hobi hâline gelmiş gibiydi. Onları daha önce hiç böyle görmemiştim, hemen birbirlerini suçluyor, çabucak birbirlerine saldırıyorlardı. Petar ayinlere gitmekten vazgeçmiş, Marina'ysa daha sık gitmeye başlamıştı. Petar sigara içerek ve telefonda şüpheli görüşmeler yaparak saatler harcıyor, Marina ise tüm negatif enerjisini temizliğe, özellikle de fayansları ovmaya yöneltiyordu. Petar'ı da üretken olmaya zorluyordu, o ise ahizeyi gösterip onu uzaklaştırmak için boştaki kulağını kapatarak arkasını dönüyordu.

Petar beni MediMission hakkındaki ayrıntılarla ilgili sorgulamaya başladı. Rahela'nın Philedelphia'daki çocuklara özel bir hastanede olduğu ve ona bakan ailenin program aracılığıyla görevlendirildiği dışında pek bir şey bilmiyordum. Annemle babam onlarla hiç konuşmamıştı ve isimlerini bilmiyordu.

"Başka bir şey bilmiyorum" dedim bu konuşmalardan yorularak.

"Düşünmeye devam et. Belki işe yarar bir şey hatırlarsın."

"Neye yarayacak?"

Geceleri üzgün oluyorlardı ki bu kavga etmelerinden çok daha kötüydü. Marina'nın konuşması yumuşak ve anlaşılmazdı ama Petar'ın rahatsız edici sesi aramızdaki duvardan kolayca geçiyordu.

"Piçler. Ne yapacağımı bilmiyorum." Marina alçak sesle cevap veriyor, yatağın yayları gıcırdıyordu. "Lanet olsun" diyordu Petar biri lambayı söndürürken. "Niye dua ediyorum ki zaten?"

Bir cumartesi günü, Marina kazandı ve Petar kiliseye gitmeyi kabul etti ama "sadece cenaze meselesi için". Ölen akrabaları onurlandırmak ve tatilleri kutlamak için gittikleri zamanlar hariç, ailem pek kiliseye gitmezdi; özellikle de Rahela hastalandıktan sonra. Duaları öğrenmiş, neredeyse tanıdığım herkes gibi ilk komünyonuma katılmıştım ama kiliseye duygusal anlamda bağlı olmak bana hep uzak gelmişti. Dinin, büyüyünce daha anlamlı olacağını varsaymıştım hep.

Marina ve Petar'la Zagreb Katedrali'ne gittik ve arkadaki ibadet mumlarının orada ucuz kibritler yüzünden başparmaklarımın uçları yanana ve soğuk yer fayansları dizlerimi acıtana dek diz çöküp tesbih çekerek saatler geçirdik.

Ardından uydurma bir anıtın oluşturulmaya başladığı Trg'ye yürüdük. Duvar, her biri ölen ya da kaybolan birinin adını taşıyan kırmızı tuğlalardan yapılmıştı. Şimdiden yüzlerce tuğla uzunluğundaydı. Yığından bir tuğla alıp üzerine –ikisini bir arada tutmak istediğimden– hem annemin hem babamın isimlerini yazdım ve büyümekte olan sütuna ekledim. Marina'da bir mum daha vardı, dışarıda bile yanmaya devam edebilen adak mumlarından ve akşam karanlığında titreşerek yanmaya bıraktı onu.

Petar, daha da garip davranmaya başladı. Haber vermeden eve girip dışarı çıkıyor, evde olduğunda da rahat duramıyor,

sağlam elini saçlarından geçirerek mutfakta volta atıyordu. Gerginliği bana babamın anneme Noel için pahalı bir kolye aldığı yılı hatırlatıyordu. O da bir hafta boyunca evde volta atmıştı, öyle heyecanlıydı ki sonunda hediyeyi anneme üç gün erken vermişti. Annem kolyeye bayılmıştı ve öpüştüklerinde annemin mutluluğu babamın yüzünün al al olmasına neden olmuştu.

Petar'ın yüzünde böyle bir renk yoktu ve gerginliğinin öznesi olduğum netleştikçe ben de gittikçe huzursuzlanıyordum. Sonunda, bir gece, akşam yemeği sırasında Petar bana dik dik bakıp boğazını temizlerken Marina fincanını masaya vurdu ve sandalyesini geri itti.

"Petar, Tanrı aşkına, söyle ona artık!"

"Neyi söylesin?" dedim.

"Tüm bilgiyi almadan ona bir şey söylemek istemiyorum."

"Bana neyi söylesin!"

"Rahela ve koruyucu ailesinin izini bulduk" dedi Marina. "Onu evlat edinmek istiyorlar."

"Ne?"

"MediMission bana nereye yerleştirildiğini söylemedi – kurallara aykırıymış– ama onu buldum" dedi Petar.

"İyileştiğinde geri dönmesi gerekiyordu. O benim kardeşim."

"Şey" dedi Marina. "Daha iyi seçeneklerimiz olabilir."

"Ne demek istiyorsun?"

"Koruyucu aile, seni oraya ulaştıracak düzenlemeleri yapabildiğimiz takdirde, seni de almak istediğini söyledi."

"Beni almak mı?"

"Seni evlat edinecekler, Ana. Oraya gidip onlarla ve Rahela'yla yaşayabilirsin. Amerika'da."

Göğsümde köpüren öfkeyi hissettim. Bir şeylere vurmak istiyordum, sandalyemin altındaki çubuğu tekmeledim. Neden benden kurtulmaya çalışıyorlardı? Beni başka bir kıtadaki yabancıların yanına atmak istiyorlardı?

"Neden burada sizinle kalamıyoruz ki? Bizi istemiyor musunuz?"

Petar kafasını iki yana salladı. "Sence bu gerçekten iyi bir fikir mi? Rahela'yı hasta hasta Amerika'dan bu lanet olası savaş alanına getirmek?"

"Petar!" dedi Marina.

Kafamı iki yana salladım. Öyle düşünmemiştim. Marina beni yanına çağırdı, gidip kucağına oturdum. Saçımı okşayarak Petar'a sert sert baktı.

"Bence de en iyisi bu" dedi. "Hem Rahela için hem de senin için."

"Bağırdığım için özür dilerim" dedi Petar şimdi daha yumuşak bir tonla. "Ama anlayacak kadar akıllı olduğunu biliyorum. Anlıyorsun, değil mi?"

Başımla onayladım.

"Seni buradan çıkarmak biraz uğraşmayı gerektirecek ama sanırım yapabilirim."

Petar MediMission'la iletişime geçti, kısa ve öz bir biçimde aileleri yeniden bir araya getirmenin iş alanlarına girmediğini ama ben hasta olursam benim adıma başvuru yapabileceğini söylediler. Sonra, mülteci durumunu değerlendirdi ama Hırvatistan'da henüz bir Amerikan Elçiliği yoktu. Belgrad'daki konsolosluk, tekrar tekrar bekleme süresi için özür dileyen bir ses kaydını dinleterek bu dönemde gelen çok sayıda soru nedeniyle birikmiş başvurular üzerinde çalıştıklarını söylediler.

"Boş ver şunu" dedi Petar. "Tanıdığım biri var."

Ertesi sabah Petar'la şehrin hiç gitmediğim güney tarafında, bir kasap dükkânının altındaki bodrum katının kapısını çaldık. Kapının diğer yanında bir dizi zincir ve sürgünün tıkırdamasını dinleyerek bir süre bekledik. Kapı çok az aralandı ve açık renkli bir göz göründü, sonra da daha fazla kilidin açılabilmesi için tekrar kapandı.

"Güvenlik" dedi adam. "Nasıl olduğunu bilirsin." Sonunda kapı geçebileceğimiz kadar açıldı ve Petar'la ben içeriye süzüldük. Daire nemliydi ve küf kokuyordu. İlk başta seçmek zordu ama gözlerim alışınca bu işlevsel tek odanın birden fazla aşırı kilolu bekarı barındırdığı belli oldu; en iyi tahmi-

nime göre tezgâhın tamamı daktilo ve baskı makinelerinden lehim lambasına kadar türlü aletlerle doluydu.

"Ne oldu sana?" dedi adam Petar'ın kolunu göstererek.

"Kırık humerus kemiği. Şarapnel hâlâ içinde." Hiç sormadığım için kötü hissettim ama bundan söz etmek istemiyor gibi görünüyordu ve bunu anlıyordum.

Adam konuyu değiştirdi. "Bugün sizin için ne yapabilirim?" Benimle konuşurken yere çömeldi. "Sürüş ehliyeti mi istiyorsun?"

"Ha ha" dedi Petar, iki adam el sıkışıp sarıldılar. Adam Petar'ı üç kez öptü, Ortodoks usülüydü bu, bense yüzümü buruşturdum. "Ana" dedi Petar, "bu Srdjan." Hiç şüphesiz bir Sırp ismiydi bu. Kalp atışlarım hızlandı. "Liseden eski bir arkadaş. Srdjan annenle babanı tanırdı."

Srdjan elini uzatmıştı. "Evet" dedi. "Duyduğuma üzüldüm."

"Hadi bakalım. Elini sık."

"Sana yardım edebilirim" dedi Srdjan. Elimi eline koydum. "Amerikan vizesine ihtiyacın olduğunu duydum."

Başımı kaldırıp Petar'a baktım, başıyla onayladı. Ben de başımı salladım.

"Eh, şansına tam tamına mükemmel vizeler yaparım ben" dedi Srdjan, elini atölyesine doğru sallayarak. "Amerika Birleşik Devletleri'nin kullandığı kâğıdın tıpatıp aynısı bile var elimde." Kâğıtlarla dolu dolapları karıştırdı. "Nasıl uçacaksın?"

"Muhtemelen Almanya üzerinden" dedi Petar. "Hâlâ ayrıntılar üzerinde uğraşıyorum."

"Almanya" dedi. "Uluslararası terminalde kaldığın sürece sorun olmaz."

Baskı teçhizatındaki kollardan bazılarını çevirdi ve makineler uğuldamaya başladı. "Bu kâğıtla Amerika'nınkilerin mükemmel kopyalarını yapabilirim! Onu elçilikteki bir stajyerden aldım..."

"Onu nereden aldığını bilmesine gerek yok" dedi Petar hikâyenin gidişatını tahmin ederek.

"Memeleri" –Srdjan ellerini göğsünden iyice uzakta tutu– "kış kavunu kadardı, dalga geçmiyorum."

Petar huzursuzca kıkırdadı, Srdjan'sa arkadaşının yüzündeki endişeyi görünce şaşırdı.

"Memelerin nesi sorun? O bir kız. Onun da memeleri olacak."

"Tamam! Kapat şu meme konusunu."

"İyi" dedi Srdjan. Bana baktı. "Petar'ın bu kadar hassas olduğunu bilmiyordum."

"Pasaport meselesi ne olacak?"

"Nasıl yani? Vizeyi normal pasaportuna zımbalayacağız."

"Pasaportu...kayboldu" dedi Petar.

"E yeni bir tane için başvuru yapın."

"Yeterince zaman yok. Bir tane yapıveremez misin ona? Alman pasaportu yap!"

"Evet, sahte bir Alman pasaportu yaparım ve onunla Almanca bilmeyen bir çocuğu Almanya'ya yollarız!" Srdjan elini kaldırıp arkasıyla Petar'ın alnına vurdu, sonra da bana göz kırptı. "Dikkat dikkat aramızda gerçek bir dâhi var!"

"Tamam tamam" dedi Petar. "O zaman ona bizimkilerden bir tane yap. Fotoğrafını çekmen falan gerekmiyor mu?"

"Doğru." Srdjan şemsiye gibi görünen bir çift fotoğrafçı ışığını ayarladı, ben de fotoğrafımı çekerken sabırla beyaz bir çarşafın önünde durdum.

"Çarşamba günü gelip alayım mı?" Petar ona bir zarf uzattı, Srdjan da zarfın kanadını parmağıyla aralayıp içine bir göz attı. "Kalanı da o zaman getiririm."

"Pekâlâ" dedi Srdjan ve bizi kapıya götürüp gün ışığına çıkarmadan önce, eğilerek gösterişli bir selam verdi. "Ana."

Döndüm.

"Annenle baban. İyi insanlardı."

"Teşekkürler." Söyleyecek daha iyi bir şey bulmaya çalıştım ama Srdjan kapıyı kapatmıştı bile, kilitler arkamızdan şakırdıyordu.

Evime çıkan merdivenleri tırmanırken komşularımın sesleri merdiven boşluğunda yankılanıyordu; oralarda du-

varlar hep ince olmuştur. Aynı arkadaşlarımın bensiz okula devam ettiği fikrinden tedirgin olduğum gibi binamdaki insanların normal varlıklarını sürdürmeleri, hayatlarının benimki gibi kesintiye uğramadığını görmek de bana şaşırtıcı gelmişti. Petar yedek anahtarı kilitte döndürdü ama kapı duvara vurmak yerine, çerçevesinde sıkışıp kaldı ve sağlam omzuyla zorlayarak açtı onu.

"Burada kalabilir misin?" dedim. İncinmiş göründü ama yine de geride kaldı.

İçerisi loştu ve hava bayatlamış kokuyordu. Panjurlardan içeriye sızan güneş ışığı şeritleri etrafta uçuşan tozları aydınlatıyordu. Annemle babamın yatak odasına açılan kapı kapalıydı, onu öylece bırakıp mutfağa yöneldim. Buzdolabından ekşi bir koku yayılıyordu, küçük ve kara bir şey süpürgeliklerin yanından geçip kiler kapısının altında gözden kayboldu.

Oturma odasında, elimi kanepenin eskiden babamın oturduğu kol kısmında gezdirdim. Sonra giysilerimi kitaplıktan alıp yastık kılıfıma tıkıştırdım. En alt raftan babamla birlikte yaptığımız korsan radyo kayıtlarından birkaç tanesini topladım. Piyanonun üstünde dördümüzün bir fotoğrafı vardı, bir de bebekken Tiska'da çekilmiş bir fotoğrafım. Duvarda yan yana duruyorlardı, ikisini de aldım. Annemle babamın düğün fotoğrafı daha yukarıda asılıydı, ona yetişemedim.

Petar seslenip nasıl gittiğini sorduğunda yerimden sıçradım. Elimi piyanonun alt tuşlarına vurup ağzına kadar dolu yastık kılıfını peşimden sürükleyerek odadan dışarıya koştum. Petar'dan düğün fotoğrafını almasını istemeyi düşünmüştüm ama kapıdan bana doğru döndüğünde ışık kızarmış gözlerini açığa çıkardı, ben de bir şey söylemedim.

Oradan ayrılmadan önceki gece, Luka bisikletiyle penceremin altında belirdi. Petar ne zaman gideceğimi ya da nereye gideceğimi kimseye söylememe talimatı vermişti bana ama yine de Luka'ya gizlilik yemini ettirerek, söylemiştim.

"Sen nasıl..."

"Sıvıştım. Aşağıya gel."

"Sen yukarıya gel." Onu kapıda karşıladım ve dikkatle ilerleyerek mutfaktan yangın çıkışına geçtik. Marina ve yan binadaki aile araya bir çamaşır ipi asmıştı, birilerinin çarşafları rüzgârda hışırdıyordu.

"Orada güvende olacak mısın?"

"Sanırım. Rahela güvende."

"Ama filmleri bilirsin. Onca kovboy ve gangster."

"Herhâlde her yer biraz tehlikelidir."

"Herhâlde." Elini elime koydu, sonra da çekti.

"Bana yazacak mısın?" dedim. Yazacağını söyledi ve bir süre Vahşi Batı, New York şehri ve Rocky'yi görebileceğim Philedelphia'dan konuştuk. Luka'nın göz kapakları kırpışmaya başlayınca koluna yumruk atıp aslında o gece orada kalabileceğini ama kaybolduğu anlaşılmadan eve dönse iyi olacağını söyledim. Yangın çıkışındaki merdiven kırıktı, daireye geri tırmanıp dışarı çıktı.

"Ne söyleyeceğimi bilmiyorum" diye fısıldadım bisikletine binerken.

"Bir şey söyleme. Geri döndüğünde hiç gitmemişsin gibi olacak." Bisikletinin pedallarına basarak ayağa kalktı ve çakıllı garaj yolundan çıkarak köşeyi dönüp kayboldu.

Uyandığımda karanlıkta, Petar başımda duruyordu.

"Üzgünüm" dedi. "Vakit geldi."

"Uyandım." Valizime koymadığım tek kıyafeti giydim. Marina'ya veda etmek için yatak odasına gittim ve yanağından öptüm.

"Kendine dikkat et" diye mırıldandı. "ve Rahela'ya iyi bak."

"Gel. Yardımcı pilotum ol" dedi Petar ön koltuğu göstererek. Sol kolu askıya yer bırakacak şekilde kesilmiş olan ordu üniformasını giyiyordu. Kucağıma sarı bir zarf koyup garaj yolundan geri geri çıktı. "Şimdi, bu çok önemli. Belgelerinin hepsi burada, bilet, pasaport, ailenin iletişim bilgileri, davet mektubu ve" –cebine uzanıp zarfa biraz dinar sokuşturdu– "birileri acıkırsa diye biraz da fazladan."

"Acıkırsa mı?"

"Yemek için değil" dedi zarfa vurarak. "Güçlü adamların çoğu zaman ikna edilebileceğini göreceksin. En azından burada. Amerika'yı bilemem. Endişelenme. İhtiyacın olursa anlarsın. İncelik pek asker tarzı değildir. Şimdi. Almanya'ya vardığında..."

"Uluslararası terminalden çıkma" dedim Srdjan'ın talimatlarını hatırlayarak.

"Güzel. Peki ya New York'a vardığında?"

Ona boş boş baktım. Amerika'yla ilgili herhangi bir tavsiye hatırlamıyordum.

"Sadece rahat ol!" dedi. "Seni havaalanında karşılayacaklar, yani gümrükten geçtin mi gitmekte özgürsün."

Kâğıtları karıştırdım. Yığının başına döndüm ve hepsini bir daha gözden geçirdim. Sadece bir bilet vardı.

"Burada Frankfurt-New York yazıyor. Diğer yarısı nerede?" Amerika vizesinin elde edilmesi en zor unsur olduğunu varsaymıştım, bu ülkeden çıkmanın sorun olacağını düşünmemiştim hiç ama bunu düşündükçe daha da çok korkuyordum. Elbette hiçbir şirket bir savaş bölgesinin hava sahasında ticari uçak uçuracak kadar salak olmazdı.

"Bir şeyler ayarladım" dedi Petar.

"Bize yardım edecek bu kadar insanı nereden buldun?"

"Her zaman tanıdığım insanlar vardı. Sadece sen farkında değildin. Küçüktün."

Havaalanı beyaz araçlarla çevrelenmişti: Önü parlak, üstü örtülü erzak kamyonları, yakıt taşıyan tankerler, parlak beyaz arazi araçları hatta bir dizi beyaz tank; hepsinin üzerinde kalın siyah harflerle BM yazıyordu. Çitin iki tarafı da Barış Gücü askerleriyle doluydu, miğferleri ve kurşun geçirmez yelekleri, yayılmaya başlayan şafak ışığında neredeyse fosforlu gibi görünüyordu ama Petar girişin önünden geçip gitti. Bir yan kapıya ya da servis yoluna dönmesini bekledim. Onun yerine otobana çıkıp güneye doğru ilerlemeye devam etti.

"Petar. Havaalanı?"

"Oraya gitmiyoruz" dedi.

"Nasıl yani?"

"Çok iyi korunuyor. Uçakları kontrol ediyorlar."

"Nereye gidiyoruz öyleyse?"

"Otočac'a."

"Otočac'a! Orada havaalanı var mı ki? Hem orada Çetnikler yok mu?"

"Biz de buna güveniyoruz ya. Şu anda, kargaşa bizim dostumuz. Kimse seni fark etmeyecek."

"Ama..."

"Aması yok" dedi. Sabah güneşi kırmızıydı, kızgın bakışlarından kaçınmak için ayaklarımı izlemeye koyuldum. Hiç tanımadığım yerlere gelene dek sessizlik içinde yol aldık.

"Seni buradan çıkaracağız" dedi Petar. "Otočac'a vardığımızda, Stanfeld adındaki bir Barış Gücü askeri karşılayacak bizi."

"Korkuyorum" dedim.

"Korkmalısın da."

"Ne?"

"Korkmaman tuhaf olurdu."

"BM. O adam bize neden yardım ediyor?"

"Kadın" dedi Petar. "Çünkü hayatını kurtardım."

"Kolunu o zaman mı incittin?"

"Hayır. Onu izin günümde kurtardım." Petar kendinden memnun, dayanamayıp gülümsedi, ben de karşılık vermeden edemedim. Petar elini dizime koydu. "Seninle o ilgilenecek."

Bir saat kadar sonra, Lika'ya girdik ve Otočac'ın eteklerine ulaştık. Tarım arazileri yerini yol boyunca sıralanmış bej ve kırmızı kil çatılı küçük ev topluluklarına bıraktı. Çoğu kurşun delikleriyle dolu, haraplığın çeşitli evrelerindeydiler.

"Siktir'" dedi Petar, önüme baktığımda yolda sakallı adamlar olduğunu gördüm. "Lanet olsun."

"Ne yapacağız?"

"Arkaya geçip yere yat ve ben söyleyene dek de hareket etme" dedi. Zarfı pantolomun beline sıkıştırıp vites kolunun üzerinden geçtim ve yüzümü pis zemin döşemesine dayadım. Petar üzerime bir battaniye atıp kontrol noktasına gitti.

Pencereyi indirdiğini, sonra da bir yabancının sesini duydum. "Yardımcı olabilir miyim?"

"Bir teslimatım var" dedi Petar, kâğıt hışırtıları duydum ve çıkardığı bir tür talimat belgesi mi yoksa bahsettiği şu "açlığı" bastıracak olan dinarlar mı, merak ettim.

"Bu yol kapalı. Geri dönmeniz gerek."

"Siz insanlar, ateşkes nedir duymadınız mı?" dedi Petar.

"JNA'nın öyle bir anlaşma yaptığını duydum. Şansa bak ki, ben o ordudan değilim."

"Bak, bir teslimatım var. Komutan Stanfeld için."

"Burada Stanfeld falan yok" dedi asker yabancı adı tekrarlarken zorlanarak.

"Kadın BM'den."

"Kadın mı?" dedi eğlenerek. "Burada BM falan yok."

"Mesajlarını kontrol etsen iyi edersin" dedi Petar. "Şu anda havalanındalar ve onları bekletirsen kıyamet kopar."

"Ben Barış Gücü'nden emir almam." Yine kâğıt hışırtıları duyuldu. "Bekle." Bir radyo sesi çıktı ve asker teslimatı sordu, parazitli cevap anlaşılmazdı.

"Eh, yoldaş. Komutanımın teslimatından haberi yok. O yüzden arabadan çıkmanı istemek zorundayım."

"Elbette" dedi Petar ama elini emniyet kemerinin altından koltuklar arasındaki dar yere, gözüme bir silahın iliştiği yere doğru kaydırdığını gördüm.

"Acele et! Dışarı!"

"Ana, üçe kadar say ve merkezdeki postaneye koş" diye fısıldadı.

"Ne?" dedi asker.

"Özür dilerim" dedi Petar ve kapısını açtığını duydum. "Sadece..."

Bir silahın ateşlendiğini duydum ve omuzlarımdaki battaniyeyi bırakmadan arabadan fırladım. Çetnik yerde yüzünü tutuyordu, Petar'sa yolun karşısındaki çalılığa doğru koşuyor, ben tarlaların arasından kasabanın içine doğru koşarken diğer askerlerin dikkatini dağıtıyordu.

"Hoşça kal!" diye bağırdım Petar'a duymayacağını bilsem de. Karşı koyabilecek miydi, sakat koluyla kaçabilecek miydi? Belki yeterince hızlı koşup Stanfeld'i bulabilirsem, BM ona yardım etmesi için Barış Gücü askerlerini gönderebilir-

di. Sokaklar havan topları yüzünden çukurlarla kaplı ve çakıllıydı, takılıp düşmemeye çalıştım.

Otočac Zagreb'e kıyasla bücür bir kasabaydı. Evler aynı görünüyordu –aynı somon ve beyaz renkli cepheler ve kil çatılar– ama burada öyle yüksek binalar yoktu, birkaç kattan yüksek hiçbir şey yoktu, o nedenle de merkezi bulmak zordu. Sokakta pek fazla insan da yoktu ve kimse beni fark etmedi.

"Postane?" dedim bir köşeye çömelmiş şişeden *rakija* içen bir adama.

"Çalışmıyor" dedi.

"Biliyorum da nerede?"

"Kapalıysa ne işine yarayacak ki?"

"Boş ver."

"İki sokak yukarıda. Kapalı fırının, kapalı bankanın ve kapalı..."

"Teşekkürler." Koşarak iki blok geçtim ama postanenin önünde kimse yoktu, içerisi de karanlık görünüyordu. Hava saldırısı sirenleri çalmaya başladı.

Yan sokaktan geçip arkasına dönünce Barış Gücü üniforması giyen bir kadın buldum. Miğferinin altındaki at kuyruğunu düzeltip saatine baktı. Koluna dokundum.

"Bakalım burada ne varmış?" dedi İngilizce. Battaniyeme işaret etti. "Süperkadın mısın sen?" Dili ve üniforması beni korkutsa da Petar'a yardım göndermesi için ona ihtiyacım vardı, ben de okulda ve annemden öğrendiğim kelimelere odaklandım.

"Stanfeld" dedim.

"Evet, nasıl, Ana?"

"Petar'ın başı belada."

"Nerede o?"

"Çetnikler" dedim. "Büyük yol."

"Yaralandı mı?"

"Bilmiyorum."

"Kahretsin." Koluna bağlı bir telsize doğru bir dizi sayı ve anlayamadığım bir şeyler söyledi. Sonra da bana "Endişelenme, onunla ilgilenecekler. Şimdi seni şu uçağa bindirelim hadi" dedi.

Havaalanında tüm girişleri Barış Gücü askerleri tutuyordu. Kadına Petar'ın verdiği zarfı uzattım.

"İçinde para" dedim.

"Umarım ihtiyacımız olmaz." Gözlerini kısarak ön girişteki nöbetçiye baktı. "Hayır, o değil." Peşinden bir sonraki kapıya gittim. "Bu da değil." Sonra, arka kapıda, "Bu işimizi görür." At kuyruğundaki lastiği çıkardı, saçı sarı dalgalar hâlinde omuzlarına indi.

"Hey sen" dedi, nöbetçi şaşkın bir ifadeyle başını kaldırıp baktı.

"Ah, hey Sharon."

"Beni geçirebilir misin? Uçağa geç kalacağız."

"Çocuk kim?"

"Benim SFF... AF-6. Sana ondan söz etmiştim, hatırlamadın mı?"

"SFF..." Kafası karışmış görünüyordu. "Geçiş kartı var mı?"

"Elbette var" dedi Stanfeld. "Ama bir an sarışınlığım tuttu ve valizimde unuttum. Bizi geçirirsen alıp gösterebilirim sana."

"Şey..."

"Harikasın" dedi Stanfeld. Ona doğru bir adım daha atıp iyice yaklaştı. Asker, Geçiş kartını okuyucuya gösterip içeri girmemize izin verdi.

"Aptal" dedi Stanfeld, adamın işitme mesafesinden çıkınca. Bir jeneratörün arkasına geçip çömeldik ve saçını tekrar topladı. Otočac'taki havaalanı savaştan önce turistikti, daha büyük hava taşıtlarını da barındırabilmek için eklenen sıkıştırılmış topraktan kalın pist şeridini seçebiliyordum. Uçağı inceledim, kısa ama geniş, yeşil bir yük uçağıydı. Daha önce hiç uçağa binmemiştim ve bu da havalanamayacak kadar iri görünüyordu. Kabinin kapısını Mavi Miğferlilerden biri açtı, üzerine monte edilmiş merdivenler olan bir kapıydı, sonra da sigara içmek için dışarı çıktı. Bayan Stanfeld elimi sıkıca tuttu ve asfalt pistin karşı tarafına koştuk.

Uçağın içi sandığım gibi görünmüyordu; hiç koltuk yoktu, sadece sıralar vardı, duvarlarda tutunmak için yeşil ağlar ve üst üste yığılmış kutular vardı.

"Buraya otur." Bayan Stanfeld beni bir dizi tahta kasanın arkasına götürdü.

"Petar iyi olacak mı?"

"Onun için birilerini gönderdim. Şimdi, havalanana dek ses çıkarma."

"Sonra?" Ama merdivenlerden sesler geliyordu, başka Mavi Miğferliler de biniyordu uçağa, Stanfeld cephaneyle konuşuyor gibi görünmemek için telaşla ayağa kalktı.

Uçak havalanırken midem bulandı, kulaklarım patlayacak gibi oldu ama hiç kıpırdamadan saklandığım yerde kalıp kasaların suntaları arasından tüfek şarjörlerini seyrettim. Türbülans sonunda azaldı ve hem sıkıldığım için hem de motorun gürültüsünü fırsat bilerek, elimi bir aralıktan uzatıp şarjörlerden birini kavradım. Elimi şarjörü çekebilecek konuma getirip hiç düşünmeden yükleyip boşaltmaya başladım. Tekrarlanan hareket hem midemi hem de sinirlerimi rahatlatıyordu.

Birinin, "Bu ses de ne?" dediğini duydum ve donup kaldım.

"Ne sesi?" dedi Stanfeld biraz aceleci davranarak.

"Sanki..." Ses yaklaştı. "Bu ne be?" Dehşet içinde Mavi Miğferliye baktım, o da aynı endişeyle bana baktı.

"Sorun yok. Yetki verildi" dedi Stanfeld. "Buraya gel, Ana. Gel yanıma otur." Zarftan pasaportumu çıkardı. "Bak. Amerika vizesi."

Diğer Barış Gücü askerleri dik dik ona bakıyordu. Yanına oturdum ve şarjörü boşaltıp yüklemeye devam ettim.

"Yine de hepinizden bunu, Ana!" Ne halt ediyorsun sen?"

"Amma hızlı" dedi Mavi Miğferlilerden biri.

"Bunu yapmayı nerede öğrendin?"

"Biliyorum işte" dedim.

Stanfeld miğferini düzeltip boynundaki kayışı gevşetti. "Hepinizin bu konudan söz etmeyecek kadar akıllı olduğunuzu düşünüyorum. Görünüşü kurtarmak için yani. Güvenlik kontrolü protokolünü tamamlama gibi korkunç bir hata yaptığı için zavallı Johnsen'in başını belaya sokmak isteme-

yiz." Herkes sıranın ucundaki Mavi Miğferlilerden birine baktı.

"Sen de o köyde savaştın değil mi?" dedi Stanfeld.

"Biraz."

Şarjörü elimden çekip aldı ve cebine sokuşturdu. İniş takımları boğuk bir gürültüyle çıkana dek kimse bir daha konuşmadı.

IV
Ağaçların Yankısı

Bir

"Burası olduğundan emin misin?" dedi Luka.

El yordamıyla emniyet kemerimi açtım ve arabadan indim. "Kum torbaları tam buradaydı. Yolun diğer yanına da bir ağaç devirmişlerdi." Luka da arabadan çıktı ve gelip yanımda durdu. "Babam arabayı kullanıyordu ve çürük dişli bir adam kafasını camdan içeri uzatıp silahını..." Boynuma, askerin babama silah dayadığı yere dokundum.

"Geçti bir şey yok."

"Benim suçumdu, biliyor musun? Öğle yemeği için onları ben durdurdum. Durmasaydık, yol kesilmeden önce dönebilirdik."

"On yaşındaydın. Kimseyi bir şeye zorlamadın. Hem hiç kimse bilemezdi."

Ormana doğru baktım ama içi bir şey göremeyecek kadar karanlıktı.

"Bitti" dedi Luka.

"Hiç öyle gelmiyor."

Yolun kenarındaki çalılıkların içinden geçtik; bodur kanarya otları, yoğurt otları ve çobanpüskülüne benzeyen bir şeyler ayak bileklerimi çizdi. Sonra çalılıkların yerini daha büyük ağaçlar, yüksek çam ve meşeler aldı. Biraz sonra yaz güneşi, ağaçlardan oluşan gölgelikten neredeyse hiç geçememeye başladı ve alçak dallarda serin bir sis asılı kaldı. Çürük ve toprak kokuyordu.

Ta uzaklardayken bu yerden nefret ediyordum ama şimdi o his bile bulanıklaşıyordu. Nefret oradaydı ama başka hisler de vardı: Heyecan, neredeyse baş dönmesi ve annemle babama yeniden yakın olmanın tuhaf sakinliği.

Orman daha da karanlıklaştı, sonra seyreldi ama açıklığa ulaştığımızda, orayı hatırladığım gibi bulmadım. Ağaçlarda bir yanlışlık vardı, zemin hayal ettiğimden farklıydı. Yaprakların yaz yeşilliği aklımı karıştırdı. Mekân canlıydı, neredeyse güzeldi.

Açıklığın karşı tarafında bir ağaç kökü gördüm, orada bir insanın bulunduğunun tek kanıtı o temiz, düzgün kesikti. Katliamdan izler, toprağın açılıp kapandığını gösteren bir çökme ya da yükselti arayarak etrafı taradım ama hiçbir şey yoktu. Sadece ormanın gölgesiyle nemlenmiş, koyu, killi zemin.

"Onları asla bulamayacağım." Parmaklarımı yanımdaki ağaçta gezdirdim, kül rengindeki kabuğu çıkıntılı ve damarlıydı, sağ çıktığı fırtınalar tarihinin teşhiriydi sanki. Gövdesindeki yarıktan bir böcek geçip toprağın içinde kayboldu.

Bağdaş kurup oturdum ve toprağın tırnaklarımın altında toplanmasına izin vererek parmaklarımla yeri taradım. Hâlâ yeşil olan birkaç meşe palamudu erkenden yere düşmüştü, birini alıp kazdığım çukura gömdüm.

"Neredesiniz?" diye bağırdım. Gürültünün ürküttüğü bir sığırcık sürüsü dalların birinden havalanıp ormanın ötesine doğru uçtu.

"Ana?" Luka'nın orada olduğunu neredeyse unutmuştum ve ona doğru döndüğümde sandığımdan çok daha uzun süredir orada oturuyormuşum gibi hissettim. "İyi misin?"

Ayağa kalkarken dizlerim çatırdadı, ellerimi şortuma sildim. "Evet" dedim. "İyiyim."

Arabaya döndüm ve otobanda U dönüşü yapıp küçük yola geri döndüm, sonra da vadiye giden taşlı patikayı izledim.

Köy artık bir köy değildi; bir zamanlar bu adı hak etmesini sağlayan her şey, sakinleri de dahil, çoktan gitmişti. Binaların çoğu moloz yığınlarına, çökmüş beton tabakalarına dönmüştü. Hâlâ ayakta duran birkaçıysa daha da ürkütücüydü, camları patlamıştı ama hiçbiri kapatılmadığından eskiden pencerelerin olduğu yerlerde şimdi boşluklar vardı.

Arabayı yolun ortasında bırakıp anayolda yürüyerek devam ettik. Drenka'yla Damir'in evinin hangisi olduğunu çıkarmaya çalıştım ama bir arsanın nerede bitip diğerinin nerede başladığını anlamak zordu.

"Dikkatli ol" dedi Luka. "Sence *zvončići* var mıdır burada?"

Drenka'nın patlayan tavuklarını hatırlayıp olduğum yerde donakaldım. "Vardı."

"Tüm mayınları temizlemenin yirmi yıl daha alacağını söylüyorlar."

Sokağın aşağısındaki siyaha boyanmış büyük taş binayı görebiliyordum. Eğer doğru yerdeysem bu okul binası olmalıydı ama bu kadar koyu renkte olduğunu hatırlamıyordum.

"Böyle yürü" dedim Luka'ya, okula doğru yüksekten adımlar atarak. "Ayağını koyacağın yere bakabilmek için zaman kazanırsın."

Yeterince yaklaştığımızda binanın boyanmadığını gördüm; isten kararmıştı, pencere camları gitmiş, panjurlarsa yanmıştı.

"Çetniklerin karargâhı" dedim. "Burada bir sürü kadına tecavüz ettiler."

Luka ellerini ceplerine soktu, sarsılmış görünüyordu.

"Çok küçüktüm" dedim. "Ama bir silahım vardı."

Bizim karargâhımızın trafik çemberinin diğer yanında olması gerekirdi ama orası kraterlerle dolu zemini ve kırık beton parçalarıyla, Güvenli Yer'den çok ayın yüzeyine ben-

ziyordu. İlk başta Güvenli Yerlilerin okul binasını yaktığına ve askerlerin hak ettiklerini bulduklarına inandırdım kendimi. Belki de köylüler kazanmıştı, ya da en azından kaçmışlardı ama şimdi, çökmüş zemine bakarken, bunun doğru olamayacağını biliyordum. Yanık binaya döndüm. Karşıdaki duvarda, her yanı kaplayan sarmaşıkların arasından çıkan, yanmamış bir kalas vardı.

"O da ne?" dedim. Luka uzanıp sarmaşıkları yana çekti, üstüne yazılar kazınmış olan bir levha çıktı ortaya:

Hırvatistan Bağımsızlık Savaşı sırasında Sırp Milis Güçleri tarafından canlı canlı yakılan komşularımızın anısına, Mart 1992. Ölü sayısı 79.

"Tanrı'm" dedi Luka.

Otların geri kalanını da çekip ellerim isten kararana dek levhanın üstündeki külleri temizledim. Yazılar eğri büğrüydü, elle kazınmış gibiydi.

"Yetmiş dokuz kişi."

"Kasabanın bu olduğundan emin misin?" dedi.

"Evet" dedim. Olabildiğince emindim. Mezar tespit edilemez, köyse harap hâldeydi; en büyük zaferleri buydu. Eskiden buğday tarlaları olduğunu düşünüdüğüm yere doğru baktım. "Eğer öyleyse, o tarlada bir adam öldürdüm." Daha ne yaptığımı bilmeden oraya yönelmiştim bile.

"Lanet olsun Ana, mayınlar!" dedi Luka ama durmadım. Köy tanınmaz hâlde ise tarla daha da beterdi, buğday ya da herhangi bir ekinden iz yoktu, sadece yabani otlarla dolu bir araziydi. Kanıt eksikliği insanı neredeyse çıldırdığına her şeyi hayal ettiğine ya da en azından olayların onun söylediği gibi olmadığına ikna edebilirdi.

Tarlanın ortasına gelince yavaşladım, Luka da bana yetişti. "Dikkatli ol. Havaya uçmaya mı çalışıyorsun?"

"Burada birini öldürdüm" dedim. "Yani, sanırım." Ona tarladaki adamı, vurmadan önce birbirimize nasıl baktığımızı anlattım.

"Belki ölmemiştir."

"Luka, ben birini öldürdüm. Belki de birden fazlasını, pencereden dışarıya ateş ederken ne olduğunu kim bilebilir? Başka birini de vurmuş olabilirim."

"Kendini savunuyordun."

"Onlardan farkım yok."

"Küçük bir çocuktun. Ne yaptığını bile bilmiyordun."

"Hayır, mesele de bu. Ateş ederken –o adamı vurduğumda– bu hoşuma gitti. Kötü bir şey olduğunu biliyordum ama hoşuma gitti. Üzgün değildim."

Luka güneş batmaya başlayana dek orada durmama izin verdi.

"Yakında hava kararacak" dedi.

"Biliyorum."

"Mayınlar falan."

"Biliyorum."

"Hadi gel." Gözlerimizi kısıp yere bakarak arabaya döndük. Anahtarları Luka'ya attım, motor öksürdü ve çalıştı, Luka jikleyi ayarladı.

"Sence o levhayı kim yaptı?" dedim.

"Komşu köylerden birinin kilisesi ya da bir STÖ. Bu aralar tüm projeler sayımla ilgili. Adına Ölüler Kitabı diyorlar. Herkesi adıyla listelemek istiyorlar.

"Annemle babam..."

"Babam onları bildirdi."

"Teşekkür ederim" dedim.

"Annenle babanın... yer gerçekten orasıysa, onu da bildirmeliyiz. Mezarları bulmak için köpekleri mi röntgen cihazları mı ne varmış."

Haritayı çıkarıp yeri işaretledim.

"Sen katil değilsin" dedi Luka, ona inanmaya çalıştım.

Güneye doğru ilerlerken, gittikçe artan bir sıklıkla karşımıza, tanıdık bir yüzün olduğu reklam panoları çıkmaya başladı; bunun General Gotovina olduğunu anlamam biraz zaman aldı ama afişleri, ben küçükken popüler olan milliyetçi sloganlar yerine, yeni bir metin süslüyordu, *Heroj, a ne zločinac*. Suçlu değil kahraman.

"Bu da neyin nesi?" dedim bir tanesinin daha yanından geçerken.

"AB'ye giriş görüşmelerinin bir parçası. Adaylığımızın göz önüne alınması için 'barışa adanmış' olduğumuzu kanıtlamak adına bir sürü şey yapmamız gerekiyor. Polislerin silahlarını teslim etmesi gerekti. Savaş suçlularımızı da ele vermemiz gerek."

"Savaş suçlularımız da mı varmış?"

"Öyle diyorlar."

"Kim diyor? Çetnikler mi?"

"BM" dedi Luka. "Hem artık Çetnik demememiz lazım. Aşağılayıcıymış."

"Onlar kendilerine Çetnik diyordu. O korkunç şarkıları söylüyorlardı."

"Ayrıca '*za dom, spremni*' önce faşist bir slogandı" dedi Luka. "Bizim askerlerimiz Krajina'da Sırpları öldürdü, Bosnalılar Banja Luka'da Sırpları öldürdü, Bosna ve Hırvat orduları da güçlerimizi birleştirmeden önce birbirine karşı savaşıyordu..."

"Ama BM" dedim. "Konuşmalılar. Kadınlara en çok onlar tecavüz etti. Srebrenica'yı videoya çektiler. O mezarda, lanet olası güvenli bölgelerinde sekiz bin kişi var. O hikâyeyi Amerikalılar bile haber yaptı." O makaleyi gazeteden kesip Gardenville'deki odamda saklamıştım.

"Biliyorum" dedi Luka. Onun da öfkelenmesini istiyordum ama sonuçta bir tarafın suçunun diğerinin masumiyetini kanıtlamadığını biliyordum.

Gecenin içine sürdüm, denize doğru artan tuzlu nemin içinden geçiyorduk. Luka uyuyordu ve uzun zamandır etrafta kasaba falan görmemiştim. Ön kısmına fosforlu pembe sprey boyayla SEXI BAR yazılmış bir kulübenin önünden geçtik.

"Hey, uyan. Nerede duracağız?"

"Az kaldı." Esnedi ve doğrulup oturdu. Bir süre sonra çıkmaz yol gibi görünen bir çıkışı işaret etti. "Orası. Bekle." Vitesi park konumuna getirdi.

"Tanrı'm, arabayı bozacaksın."

"Senin yaptığından sonra gücü zaten bitecek." Luka yer değiştirmemiz için işaret edip ortadaki konsolun üzerinden geçti. Kol ve bacaklardan oluşan düğümün içinde üstünden yolcu koltuğuna doğru daldım. Sola doğru keskin bir dönüş yapıp denizin yanından geçen asfaltsız patikaya girdi. Hırvatistan'da pek fazla özelleştirilmiş kumsal yoktu ama rıhtım boyunca devam eden, üzerinde dikenli teller olan bir çit vardı burada. Dönen merdivenli ve elektrikli tekneler suda sallanıyor, uğulduyordu.

"Kimsenin yatına zorla girmiyoruz" dedim.

"Öyle bir şey yapmıyoruz. Davet edildik. Yani... sayılır."

Arabayı girişteki kulübeye doğru sürdük, uyduruk bir polis üniforması giyen bir adam penceresinin bulanık, plastik camını açtı. "Marina Yacht Solaris'e hoş geldiniz. İsim ve şifre?" dedi dosyasını hazırda tutarak.

"Merhaba efendim" dedi Luka resmi bir dille. "Biz Danijela Babić'in arkadaşlarıyız da onunla teknesinde buluşacaktık." Nöbetçi fenerini arabanın içine doğru tuttu, sonra da yeniden isim listesini karıştırdı.

"Henüz gelmedi. Sahibinin açık izni olmadan sizi içeri alamam."

Ben bunun işe yarama ihtimali yok diye düşünürken Luka sakinliğini korudu. "Geç kalabileceğini söylemişti. Şifreyi biliyorum."

"Nedir?"

"Absolut" dedi Luka, sonra da nöbetçiden çok bana, "Köpeğinin adı" dedi.

"Köpeğine votka adı mı vermiş?" dedim, Luka da beni susturdu.

"Anahtarım var" diyerek ev anahtarlarını nöbetçinin fenerine doğru tuttu. Şimdi otoriterden çok aklı karışmışa benzeyen nöbetçi elindeki belgede kutucukları işaretliyordu.

"Burayı imzalayın." Dosyayı Luka'ya uzattı. Luka okunmaz bir şeyler karaladı –el yazısı hep çok kötü olmuştu– ve dosyayı pencereden geri uzattı.

"Solaris ziyaretinizden keyif almanızı dileriz" dedi nöbetçi neredeyse yenilmiş bir tonla. Kapıyı açan bir düğmeye bastı ve arabayla içeri girdik.

"Müthiş, değil mi?" dedi Luka. "Ailesi yılın bu zamanında hep İtalya'da olur."

"Köpeğine votka adı verdiğine inanamıyorum."

"Of, hadi ama. Onunla ne derdin var?"

"Ben sadece..." Ama onu sevmemek için konuşurken sinir bozucu bir biçimde Luka'nın koluna dokunması dışında bir neden düşünemediğimden cümleyi tamamlamadım.

İçeriye park edip bagajdaki battaniyeleri aldık. Tuğla döşeli kaldırımda yürürken kristal avizeli ve aynalı barına süslü likörler dizili bir lokantanın ve tabelasında "SAUNA" yazan ahşap döşemeli bir kulübenin önünden geçtik. Karşı taraftaysa rıhtımın dibinde sallanıp duran yat ve tekneler vardı. Bazılarının pencerelerinde ışık vardı ama çoğu kara suların üstündeki kara gölgelerden ibaretti.

"Danijela'nın ailesi ne iş yapıyor?" dedim.

"Deniz kenarında epeyi mülkleri vardı, Alman yatırımcılara sattılar, onlar da otel yaptı."

"Hangisi onun teknesi?"

"Bilmiyorum."

"O zaman nerede uyuyacağız?"

"Burada." Bir yüzme havuzu ve plastik şezlong kümesinin etrafını saran siyah ferforjeden bir çite gelmiştik, kapısında asma kilit vardı. Luka ayağını en alt sıradaki çubukların arasına koydu ve kolaylıkla diğer yana atladı. Ona battaniyemi verip biraz sakarca taklit ettim.

Sandalyelere kamp kurduk. Gökyüzüne bakmak için sırtüstü uzandım, simsiyah ve yıllardır görmediğim kadar çok yıldızla süslüydü; Gardenville'deki arka bahçeden gördüğümden bile fazla.

"Vay be" diye iç çektim.

"Tanrı'nın bile unuttuğu yerlerde olmanın güzel tarafları."

"New York yıldızları izlemek için pek de uygun bir yer sayılmaz."

"Zagreb de."

"Öyledir herhâlde." Luka'yla bizim evin balkonunda bıkıp usanmadan, bir kılıcı olduğu için en iyi takımyıldız ilan ettiğimiz Orion'u arayarak geçirdiğimiz geceleri hatırladım. Şimdiyse uçakları ya da Rus uydularını izlemiş olmamız daha olası geliyordu bana.

Luka bir süreliğine hiçbir şey söylemedi, ben de uyuyakaldığını varsaydım. Gözlerimi kapayıp uyumaya çalıştım ama diken üstündeydim, ormanın görüntüleri, buraya izinsiz girişimiz ve Danijela kafamda dönüp duruyordu. "İyi geceler" dedim.

"Seni öperdim..." deyiverdi Luka.

"Ne?" Ona bakmak için döndüm ama karanlıkta sadece silüetini görebiliyordum.

"Öyle bir şey yapmayacağım" dedi. "Bu iyi bir fikir değil ama bilmen gerektiğini düşündüm. Seni öperdim."

"Neden?"

"Yani... Çekici birisin ve birlikte yıldızların altında uyuyoruz..."

"Demek istediğim" dedim, karanlığın kızardığımı saklamasından memnun olarak, "Bu neden kötü bir fikir?"

"Çünkü tüm ilişkileri batırıyorum. Çünkü yaz sonunda evine dönüyorsun."

Brian'ı düşündüm ve bana e-mail atıp atmadığını merak ettim. "Asıl ben tüm ilişkileri batırıyorum. Son erkek arkadaşımdan resmen fazla iyi olduğu için ayrıldım."

Luka'yla birlikte olmanın ne demek olacağını, istediğim bir şey olup olmadığını düşündüm. Danijela'dan her söz edildiğinde kıskanmam ona karşı bir şeyler hissettiğimin kanıtı mıydı yoksa sadece eskiden, küçükken ve birbirimizin tüm dünyasıyken olduğumuz gibi olmayı özlememden miydi?

Yazdan sonrası için ne planım olduğuyla ilgili pek konuşmamıştık ve bazı anlarda kalmayı bile düşünmüştüm –Zagreb Üniversitesi'ne geçebilir, sonrasında da İngilizce öğretebilirdim ama içten içe okulu bitirmek ve aileme dönmek için Amerika'ya gideceğimi biliyordum. Boş verip oluruna bıraktım, kıpırdamadan, birbirimizin sessizliğinde her zaman olduğumuz gibi rahat, öylece yattık.

"Hem" dedi Luka sonunda, sanki olası ilişkimizin artı ve eksilerini kafasında ölçüp tartmış gibi. "Çok fazla şey biliyorsun." Ama uyku ve uyanıklık arasında dolanırken, bunun belki de o kadar kötü bir şey olmadığını düşünmeden edemedim.

Birkaç saat sonra kendime geldim, hava hâlâ karanlıktı ve ayaklarım uyuşmuştu. Bir keresinde New York'ta kar botlarıma su girmiş ve ayak parmaklarımın arasında donmuştu, yine de bu kadar çaresizce üşüdüğüm başka bir zamanı hatırlayamıyordum. Tüylerim diken diken olmuştu ve titriyordum, yastık olarak kullandığım kot pantolonumu alıp şortumun üzerine geçirdim.

"Luka" diye fısıldadım. "Feci soğuk." Luka kıpırdadı, uyanmasını umdum ama onun yerine tahminimce "çorap" gibi bir şeyler mırıldanıp döndü. Düşüncelerim yavaşlamış, uzuvlarım ağırlaşmıştı. Sandalyemi onunkine yaklaştırdım.

İki

Saatler sonra yüzümde önce hoş gelen, sonra sıcak ve nabız gibi atan güneşi hissettim. Öldük, diye düşündüm. Sonra bacağımda boydan boya keskin bir acı hissettim. Sabah güneşine karşı gözlerimi örterek doğrulup oturdum ve sahte polisin siluetini gördüm, copuyla Luka'ya vuruyor, küfrediyordu.

"Kaçaklar" diye bağırdı annelerimizin çiftlik hayvanlarıyla ilişkileriyle ilgili hakaretler eşliğinde. "Kandırdınız beni! Defolun gidin buradan!"

"Sen bacaklarımıza vururken yürüyemeyiz herhâlde!" dedim. Bir an için, dediğimi düşünüyormuş gibi durdu, Luka'yla ben de turuncu battaniyeleri peşimizden sürükleyerek çitin üzerinden atladık.

Sık çayırların arasından geçip halka açık kumsala yöneldik. Hava hem tuzlu hem tatlıydı, çocukluğumda yaz tatilinin başlangıcına işaret eden deniz suyu ve çam karışımıydı

bu. Hâlâ erkendi ve kumsalda az insan vardı. Sandaletlerimi çıkardım ve minik sivri taşların batan acısıyla karşılaştım.

"Tanrı'm" dedim tekrar ayakkabılarımın üzerine atlayarak. "Çok keskinler." Güney Jersey'in daha az muhteşemlikteki ama kumlu kıyısına alışmıştım.

"Evet, nasırlarını geliştirmen gerekecek."

Suyun kıyısına gelince Luka battaniyesiyle pantolonunu bırakıp denize koştu. "Su sıcak!" diye seslenip dibe daldı. Soyunup sutyen ve iç çamaşırımla kaldım ve anında utandığımı hissettim. Zagreb'deyken Luka'nın üstsüz vücudunu incelemiştim; onun da benim kalçam ve memelerimle yetişkin hâlimi incelemesi gayet doğaldı. Gördüklerini beğenmesini istiyordum. Bacaklarıma bakıp sutyen askımı düzelttim. Bir havlum olmasını diledim. Artık bu konuda yapacak bir şey yok diye düşünerek, kendimi saklamaya ve acıyan ayaklarımı taşlardan çekmeye can atarak, yüzecek kadar derine ulaşıncaya dek beceriksizce koştum.

Su hatırladığımdan daha sakindi, okyanusta yüzmenin getirdiği gelgit ve akıntılarla daimi savaşa hiç benzemiyordu. Aşağıya bakınca, Atlantik okyanusunun ortasında dönüp duran tortuların gizlemediği bacaklarımı görüp şaşırdım. Kafamı arkaya atıp kendimi pek de dalgalı olmayan dalgaların sallanan ritmine bıraktım. Tam o şekilde uyunabilir mi diye düşünmeye başlamışken kaygan ve güçlü bir şey ayak bileğimden yakalayıp aşağıya çekti beni. O şey beni bırakana dek çığlık atıp tekmeledim ve gülme krizine giren Luka belirdi yanımda.

"Tanrı'm, çok kötüsün" dedim.

Suda çırpınırken bacaklarımız birbirine değiyordu. Luka elini saçlarından geçirdi. "Hadi. Hava kararmadan Tiska'ya varmak istiyorsak yola çıksak iyi olur."

Arabayı almak için tekrar çitten atlayıp Solaris'e girdik. Arabanın kaportasına oturup yarım paket müsliyle bir kutu pastörize sütü mideye indirdik, sonra da ben arka koltukta giysilerimi değiştirdim. Çıkıştan hızla geçerken nöbetçi bize parmak verdi, anayola döndük.

Luka arabayı sürerken ben de arka koltuğa uzanıp Rebecca West'in yolculuğunun son kısmını karıştırıp pencereden dışarıyı izledim. manzara artık çoğunlukla dağlıktı, yüksek arazilerin bitki örtüsü kavrulup kurumuş, sarımsı bir renk almıştı, sırtlar neredeyse altın rengindeymiş gibi görünüyordu.

Luka savaşı unutmanın ne kadar zaman alacağını hesaplamaya çalışıyordu.

"Belki de oraya yaklaşıyoruzdur" dedim. "Son beş ya da altı yılın çocukları savaş döneminin dışında doğdu. Savaş sonrası bebekleri."

"Herkes hâlâ ondan söz ediyor ama" dedi Luka.

"Burada belki öyle. Ama konuşmak yaşamakla aynı şey değil."

"Hatırlamak için bir şey deneyimlemiş olmana gerek yok. Çocukların olacak ve önünde sonunda diğer dedeleriyle ninelerinin nerede olduğunu bilmek isteyecekler."

"Ben de öldüklerini söyleyeceğim."

"Onlara gerçeği söylemelisin."

"Gerçek bu. Öldüler."

"Tamamını. Rahela'ya da anlatmalısın. Bilmeyi hak ediyor."

"Biliyorum" dedim. Kitabın kapanıp kucağıma düşmesine izin verdim. Altın varaklı dağlara bakıp yüzyıllar boyu burada olagelen savaşları ve yanlışları düşündüm. Tarih burada toprağa gömülmemişti. Hâlâ yüzeye çıkarılıyordu.

"Okuduğun şu devasa canavar da ne?"

Ona West'ten ve Yugoslavya yolculuğundan söz ettim. "Aynı bok, başka bir savaş."

"Bazı insanlar Balkanların doğaları gereği vahşi olduğunu söylüyor. Her elli yılda bir savaşmaya ihtiyaç duyduğumuzu."

"Umarım doğru değildir bu" dedim.

Üç

Birkaç saat sonra Tiska sınırlarına ulaştık. Tiska, Yugoslavya standartlarına göre bile taşra sayılırdı, elektrik kesintili, televizyon ve telefon hatları çok azdı, evlerin çoğunda su ısıtıcısı yoktu ve en yakın gerçek kasabadan arabayla yirmi beş dakikalık uzaklıktaydı ama kolaylık açısından eksikliklerini temiz hava, güneş ve kıyıdan görünen Adriyatik manzarasıyla telafi ediyordu.

Çocukken yaz tatillerinin değerini hafife almışım; bir aylık tatil ülke standardı sayılırdı ve neredeyse tanıdığım herkes deniz kenarında tatil yapardı. Şimdiyse bir aylık tatilin bir Amerikalı için kulağa çılgınca geleceğini düşünüyordum. Jack çalıştığı bilgisayar danışmanlığı şirketinden bir haftalık izni dahi zor alıyordu ve o zaman bile sürekli yardım bekleyen müşterilerinin arama ve çağrılarıyla uğraşmak zorunda kalıyordu.

Luka'yla AB'nin ortak para biriminin ekonomik anlamda mantıklı olup olmadığını tartışıyorduk ama ufuktaki engin,

zümrüt yeşili denizi görmek beni susturdu ve sohbetin sönüp bitmesine izin verdik. İçimde yeni bir şey filizleniyordu; bu yolculuğun büyük bir kısmına nüfuz eden endişeden farklı bir histi: Çocukluğuma duyduğum özlem, travmanın lekeleyemediği bir özlem. Yüzmeyi, komşularımızın hantal deniz motorunu sürmeyi, ayaklarımı kesmeden kayalardan atlamayı, balık yakalamayı, temizlemeyi ve ızgarada pişirmeyi o denizde öğrenmiştim. Geceleri gizlice karanlık kumsala iner, bozuk İngilizce ve sessiz sinema karışımı ifadelerle aileleri ucuz bir tatil için oraya gelen İtalyan ve Çek çocuklarla konuşurdum.

"Umarım hâlâ oradadır" dedim alçak sesle, büyülü sözler fısıldar gibi. Pencerelerimizi indirip tuzlu havanın arabaya dolmasına izin verdik.

Terk edilmiş kumsalda dalgalar, ters dönmüş ve paslanmış olan kırmızı bir kamu hizmeti aracının motor kapağına çarpıyordu. Sürücü kumsalın üstündeki yolda giderken çok hızlı kullanıp virajı kaçırmış olmalıydı. Sıkıntı ve belirli bir amacım olduğu hissi bir kez daha, bu yere olan düşkünlüğümü yutuverdi. Petar ve Marina ya buradaydı ya da ölmüşlerdi; hangisi olduğunu öğrenmek üzereydim.

Yolun patikaya dönüştüğü, işaretlenmemiş bir nokta vardı. En geniş kısmı bile bir arabayı ancak sığan yolun kenarlarında bariyer yoktu, sınırlarını bir yanda Dinar Alpleri'nin affetmez kayalıkları, bir yanda Adriyatik oluşturuyordu. Birkaç metre fazla gitse, sürücü tüm dağ yolunu geri geri sürerek kat etmek zorunda kalabilirdi. Yol tamamen daralmadan önce arabayı toprak bir alana çektim. Eskiden burası kalabalık bir park yeriydi ama şimdi sadece iki araba vardı ve ikisi de öyle eskiydi ki terk edilmiş olabilirlerdi. Çantalarımızı sırtlanıp sıcak ve nemli esintinin peşinden köye doğru ilerledik.

İlk başta buranın bombalandığı mı yoksa sadece bakımsızlıktan mı harap olduğu anlaşılmıyordu. Burada aylarca kalmışlığım da olsa, şimdi bakınca insanların tüm hayatlarını bu kadar küçük ve doğayla bu kadar iç içe bir yerde,

Dinara'nın kıvrım kıvrım iç organlarının kıyısında geçirmiş olmalarına inanmak zordu.

Petar'ın dedesi Ante, Tiska'ya kırklı yıllarda, Saraybosna'daki tıp fakültesinden mezun olduktan sonra taşınmış. Komşularıyla birlikte katırlarla beton taşıyarak birbirlerinin evlerini yapmışlar. On yıllar sonra bir çocuk olarak buraya geldiğimde, tüm köy, Ante hâlâ hayatta ve iyiymiş gibi davranıyordu; adresimiz bile "Doktorun evi, Tiska, 21318" idi, yan köyün posta kodu kullanılıyordu. Çimentoyu hep birlikte karıştırmak da devam eden bir alışkanlıktı, buraya ait en eski anılarımda, babam, Petar ve köyün geri kalan adamlarının, patikayı elle şekillendirilmiş, yamru yumru merdivenlere dönüştürmek için kovalar dolusu çimento taşıması vardı. Yaşlılar için bu merdivenleri kullanmanın, düz kısımları kaygan, diğer kısımları ise ağaç kökleri yüzünden delik deşik olmuş toprak patikalardan daha kolay olacağı düşünülmüştü ama patikalarda koşmak daha kolay olduğundan beni yavaşlatan merdivenlere kızmıştım o zamanlar.

Luka'yla, dağın bağırsak dizisi gibi olan kıvrımlarına uyarak dik bir açıyla denize inen merdivenlere geldik. Yılan gibi kıvrılarak, köyün tek dükkânının ve Muhteşem Devrim'in işçileri için yapılan taş anıtın yanından geçiyorlardı. Küçük kilisenin etrafından dolanıp yabani sarmaşıklarla çevrelenmiş okul binasına doğru gidiyorlardı. Okul –yaşlı adamların üstünde biten çalılıkları temizleyerek sıkıştırılmış kum zeminden inşa edilen bovling sahasını açığa çıkardığı kısım hariç– ben küçükken bile kullanılmıyordu. Merdivenler, sıra sıra incir ağacı ve agave bitkisinin yanından geçerek suya kadar devam ediyordu; incirler yumuşak ve şekerli, agave ise kalın ve dikenliydi, yan yana var olmaları altlarındaki vefasız toprakların kanıtıydı sanki.

"Hâlâ duruyor" diye seslendi Luka patikanın ilerisinden. Hızlanıp eğimli basamakta yanında durdum. İncir ağaçlarının arasındaki açıklıktan Petar ve Marina'nın kilit vurulmuş ve otlarla kaplı evini görebiliyordum. Ön cephe mermi parçalarıyla delik deşik olmuştu, çatının bir bölümüyse eksikti. Kimse böyle bir yerde yaşamazdı.

Son birkaç basamağı da zıplayarak inip terasa ulaştım, ölü yaprakların arasından ilerleyip ön kapıya vardım ve aptal gibi kapıyı çalmaya başladım.

"Merhaba?"

"Ana."

"Bekle biraz" deyip daha da kuvvetle vurdum.

"Ana, hadi ama. Böyle yapma."

"Hey! Çıkın oradan!" dedi biri oldukça aksanlı bir İngilizce ile.

"Özür dilerim" diye seslendim Hırvatça.

"*Hrvatski?*" dedi kadının sesi.

"Evet. Hırvatız." Sese doğru yürüdüm. "Tomićleri arıyordum da?"

Kadın, sesinin berraklığı nedeniyle beklemediğim kadar uzaktaki bir evin balkonunda belirdi; bu kayalıkların akustik mucizesini unutmuştum. Cildi buruşuktu ve sadece baktığımda bile terlememe neden uzun kollu siyah bir elbiseye sarınmıştı, çenesinde bağladığı kırmızı çiçekli bir eşarp takıyordu. "Özür dilerim" dedi biz yaklaşınca. "Sizi turist sandım. Çocuklar terk edilmiş evlere girmeye bayılıyor da."

"Terk edilmiş mi?"

"Yıllardır yoklar."

"Sahiplerine ne oldu?"

"Petar savaşta öldü. Marina öyle söyledi. Onları tanır mıydın?"

O söyleyince doğru gibi geldi, sanki hep biliyormuşum gibi ama bu, kaybetmek hissinin sert bir taş gibi içime oturmasına engel olmadı. Yine de Marina'yla konuşmuştu. "Marina burada mı?"

"Artık değil. Petar öldükten sonra bir süreliğine gelmişti. Buradan gitmeye çalışıyordu. Kız kardeşiyle yaşamak için Avusturya'ya gideceğini söyledi."

"Gidip gitmediğini biliyor musun? Avusturya'nın neresinde? Ona nasıl ulaşabilirim?"

Kadın kafasını iki yana salladı. "Üzgünüm evlat. Tanıdık görünüyorsun. Nereliyim demiştin?"

"Ben küçükken tatillerde Petar ve Marina'yla buraya gelirdik. Adım Ana. Jurić."

"Jurić. Evet" dedi eşarbını düzelterek. "Demek o sensin."

Kadına bakıp ne demek istediğini çözmeye çalıştım. "O ne demek?" dedim sonunda.

"Sağ kalan."

"Hayatta kaldım."

"Babana benziyorsun."

"Onu tanır mıydınız?"

"Hepsini tanırdım."

"*Baka*" diye seslendi minik bir ses evin içinden.

"Şimdi kiliseye gidiyorum. Sonra gelin, konuşalım."

"Gelirim" dedim ama eve girmişti bile, biraz önce durduğu yere bakarak terasında öylece kaldım.

Luka arka pencereyi kırarak açtı ve örümcek ağlarıyla dolu karanlığın içine süzüldüm. İçerideki hava ağırlaşmıştı, yılların kiriyle yüklüydü. Duvarlar çıplaktı, mutfak eşyaları gitmişti, Marina'nın giderken ne kadar acelesi olduğunu merak ettim. Kestane renkli çirkin kanepe hâlâ duvara dayalı duruyordu, masa ve ocak da, teknik olarak, aynı odanın parçası olmasına rağmen, Marina'nın mutfak ilan ettiği alanda yan yanaydı. Çıplaklığına ve ekşi kokusuna rağmen, ev aynı görünüyordu.

"Gidip ön kapıyı aç" diye seslendi Luka. "Buradan geçmek için fazla iriyim."

Kapıya doğru sendeleyerek ilerledim ama evdeki varlığım dağılmayı tetikleyen bir tuzak teli gibiydi; bir dizi perde yan penceredeki yerlerinden aşağıya düşerek kalın bir ışık şeridinin mutfağın karanlığını delmesine neden oldu.

Annemle babamı gördüm, terden kayganlaşmış ve esmerleşmiş tenleriyle. Annem mutfak lavabosunun önünde durmuş, çamaşırların suyunu sıkıyor, eski bir çocuk şarkısını mırıldanıyordu. Babam köşeden dönerken ıslığıyla şarkısına katıldı. Elleri annemin elbisesinin kıvrımlarından yukarıya tırmanıp kalça kemiklerini buldu. Babam annemi döndürüp alnını öperken lavabodan etrafa sular sıçradı.

Durduğum açıdan, elbisesinin karın bölgesinde gerginleştiğini görüp Tiska'ya son gittiğimizde Rahela'ya birkaç aylık hamile olması gerektiğini kavradım.

Luka'nın ön kapıyla uğraştığını duydum, çok geçmeden kapıyı kendi kendine açmayı başardı. Ezici, ters bakışlarıyla doldu ev. Gözlerimi kırparak annemle babamı gönderdim.

"Ne yapıyorsun?" dedi.

"Hiçbir şey." Kalan perde, panjur ve pencereleri de açtı, sonra da arkadaki yatak odasında gözden kayboldu, aynı şeyi orada da yaptığını duydum. Beton bir kutu gibi olan ev, güney güneşinden kaçmak için inşa edilmiş bir sığınaktı ama şimdi, tüm perdeler açık ve çatı eksikken, daha önce hiç görmediğim kadar parlaktı. Esinti, kötü kokuyu pencerelerden dışarıya itti.

Luka bir dizi süpürgeyle banyodan çıktı. Petar ve Marina küveti temizlik malzemeleri ve aletleri saklamak için kullanırdı; evde sıcak su olmadığından dışarıdaki duş ve evdeki arasında pek bir fark yoktu.

"Gel bakalım" dedi Luka beni bir süpürgenin sapıyla dürterek.

"Orada olduklarını nereden bildin?"

"Babanla Petar'ın terasın döşemesini yenilerken çimento tozlarını eve taşıyıp durdukları ve annenle Marina'nın kafayı sıyırdığı yazı hatırlamıyor musun?"

"Sen söyleyince hatırladım."

"İkimiz üç gün falan, durmadan evi süpürmüştük. Benim için bir travma sayılır."

"Bu bahane eminim annende de işe yarıyordur."

Luka içeriyi süpürüp yerleri ve tezgâhları ovdu, bense öğleden sonrayı pencereleri kaplayan sarmaşıkları temizleyerek geçirdim. Omzum ve kürek kemiklerim arasındaki kısım hemen ağrımaya başladı ve artık ne kadar az hareket ettiğimin farkına vardım; bir metro koltuğuna ya da okuldaki masama çökmekten ne kadar da hoşnuttum ama şu an bu rahatsızlık, bu üretken acı hoşuma gidiyordu; her yeri sistemli bir biçimde karelere bölüp otlarını sökerek ve temizleyerek ön cepheden avluya geçtim. Her yerde biten

otların kökleri derindeydi, kalın toprak parçalarına inatla tutunuyorlardı. Ot ve sarmaşıkları eskiden gübre yığını olan yere atıp gözlerimi terası kaplayan kir, toz ve kum tabakalarına diktim; hepsini süpürüp küçük yığınlar oluşturdum ve onları da Petar'ın ön bahçede birbirine vurduğunu hatırladığım metal faraş ve fırçayla topladım.

Ön kapının yanındaki kirli bir alanı temzleyip altındaki el izlerini ortaya çıkardım. Babamla Petar'ın avluya beton döktükleri yaz, hepimiz kapının yanındaki kare alanda el izleri bırakmıştık. Benim fikrimdi.

Ne zaman onun için bir iş yapmamı istese, "İyi çocuk olmazsan el izinin üstünü örterim ve aileden silinmiş olursun!" diye uğraşırdı Petar benimle. Şimdi döşemenin önünde durmuş, elimi onunkinin izine bastırıyor ve bir aileyi silmenin ne denli kolay olduğunu düşünüyordum. Elimi annemle babamın el izlerinde, sonra da kendiminkinde dolaştırdım; dokuz yaşındaykenki parmak uçlarım şimdi parmaklarımın ilk boğumlarına bile zor erişiyordu. Beton bloğunun köşesinde ayak parmağı biçiminde belirsiz bir şekil çıkmıştı çimentoya. Bir aile haritası kabul edilen bu yere kendi elini eklemek için utanan ama aynı zamanda da kıskanan Luka, betona kendi büyük ayak parmağını bastırmıştı. Sonra daha da utandığından, çimentoyu parmağından yeterince erken temizlememiş, teninden çıkması günler almıştı.

"Hey, Luka! Gel de şunu gör!"

Luka, terli ve üstsüz olarak çıkageldi. "Ne var?"

"Ayak parmağın zamana galip gelmiş!"

"Onlar da annenle babanınkiler mi?"

"Ve Petar'la Marina'nınkiler, evet."

"Ve senin" dedi.

"Evet. Ve benim."

"Bunu bulmana sevindim" dedi ve eve döndü. Bir an için betonu yerden sökmeye çalışacağını falan düşündüm ama onun yerine sırt çantamla döndü ve içini karıştırıp fotoğraf makinemi buldu. "Al."

İki fotoğraf çekip pozlanmaları için içerideki masaya bıraktım. "Cüzdanımı da çıkarsana" dedim. "Markete gidelim."

Yukarıdaki patikaya doğru çıkan merdivenlerden tırmanıp köy bakkalına yöneldik.

"Marina'yı aramaya gitmeyi düşünüyor musun?" dedi Luka. Kaçtığım günü düşünüp Petar'ın o gün öldüğünü mü yoksa cepheye geri gidip başkalarını mı kurtardığını merak ettim. Eğer o ağaçların arasında yakalandıysa, Marina benim de öldüğümü sanıyor olabilirdi.

"İstiyorum ama benim için Avusturya'da gezinmek burada gezinmekten daha zor."

"İstersen seninle gidebilirim."

"Belki önce bir şekilde ona yazmaya çalışırım."

"Hayattaysa ziyaretine gitmelisin."

"Bırak ben yapayım" dedim.

"Bırakacağım ama bu kez on yıl beklemene izin vermeyeceğim."

İçeri girerken kapıdaki çanlar çaldı ve çok yaşlı bir adam *Dalmajica News* gazetesinden başını kaldırıp ilgisizce bize baktı. Bakkalın ana stokları –ekmek, yağlı beyaz peynir, pullar ve sigara– bir oyun masasına dizilmişti. Yanındaki buzluktaysa balıkçıların getirdiği uskumru ve midyeler vardı. Luka'yla dolaptan iki uskumru seçtik. Luka zeytinyağı istedi, adam da balıkları gazeteye sardı ve küçük bir şişe getirdi. Yığına bir paket de kibrit ekledi.

"Ankesörlü telefon hâlâ çalışıyor mu?" dedim. Bakkalın yanına monte edilmiş olan telefon ben küçükken köyde tekti ve o zaman bile sorunluydu.

"Bazen" dedi. "Telefon kartı da ister misin?"

"Lütfen" dedim. "Amerika için."

Tezgâhtaki kasanın altından önünde büyük harflerle "KUZEY AMERİKA" yazan plastik bir kart çıkardı ve ücretini toplama ekledi. Luka cüzdanından yüz kunalık bir banknot çıkardı, adam da yiyeceklerimizi kahverengi bir kese kâğıdına koydu.

"İsterseniz çarşamba yine gelin" dedi biz çıkarken. "Çikolata gelecek."

"Ben ateşi yakayım" dedi Luka telefon kartını bana uzatarak. "Evde görüşürüz."

Tiska'dan daha önce sadece bir kez, annem mayosunu unuttuğu zaman; gelirken getirmesi için evdeki babamı aramama izin verdiğinde telefon görüşmesi yapmıştım. Yanımda durup kabloyu tam olması gerektiği gibi katlamış, sonra da anten gibi kafalarımızın üstünde tutmuştu. Hareketlerini taklit etmeye çalışarak sinyal sesini duyana dek kablonun kıvrım yerlerini oynattım, sonra da telaşla kartın arkasındaki rakamları, ardından da Amerika'daki ev numaramı tuşladım.

"Ana?"

"Beni duyabiliyor musun?"

"Zar zor! Nasılsın? Çok endişelendim!"

"İyiyim. Sahildeyiz. İnternet falan yok. Daha fazla iletişime geçmediğim için özür dilerim."

"E-mailini aldım ama araman gerekirdi."

"Biliyorum. Özür dilerim. Rah– Rachel evde mi?"

"Futbol antrenmanında."

"Tekrar arayıp onun için bir sesli mesaj bıraksam olur mu?"

"Güzel olur."

"Tamam, şimdi yapıyorum o zaman."

"İyisin ama değil mi?" dedi Laura.

"Evet, iyiyim."

"Eh, sevindim. Aradığın için teşekkürler. Bir de sakın..."

Hat cızırdadı ve koptu. Kabloyu yeniden düzeltip tekrar aradım ve sesli mesaj olduğunu umduğum hatta geçtim, gerçi kelimelerden çok parazitti duyduğum. "Merhaba Rachel. Hırvatistan'da kumsaldayım, burası çok güzel. Senin için biraz fotoğraf çektim. Belki, eğer annem de tamam derse, gelecek yaz sen de benimle gelirsin. Burayı seversin..." hattan yüksek sesli, tanımadığım bir cızırtı çıktı. "Seni seviyorum!" diye bağırdım sesi bastırmaya çalışarak, sonra da kapattım. Ardından dükkâna dönüp o gece Brian'a yazabilmek için bir kart bir de pul aldım.

Eve dönüş yolunda yaşlı kadının kapısını çalıp uzun bir süre birinin gelmesini bekledim. Lambalar yanmıyordu, arkada oynayan çocuklar da yoktu.

"Yarın geleyim o hâlde" dedim boş eve.

Uçurumun kenarında duran bir borunun altında duş aldım; hem tamamen açıkta kaldığım hem de katıksız yalnızlığa ulaştığım bir yerdi. Akşam faaliyetleriyle meşgul olan köyün tamamını görebiliyordum. Rıhtımda yaşlı adamlar balık kafeslerini çekiyorlardı. Bakkal ışıklarını kapattı, kilisede biri kulenin ışığını açtı. Denizin tuzları üzerimde görünebilen çizgiler yaratarak kurumuştu, ovup temizledim hepsini. Rüzgâr kulak boşluklarımda uğulduyordu, ıslak bedenimde keskinliğini hissedebiliyordum ve musluktan akan soğuk suyu sıcak hissetmeme neden oluyordu.

Luka ön taraftaki taş mangalda yaktığı ateşe kömür atıyordu, bense mutfakta gezinip geride kalan mutfak eşyası var mı diye bakınıyordum. Marina işe yarar hiçbir şey bırakmamıştı geride, toplanacak zamanı olmuş gibi göründüğünü düşünerek rahatladım. Tezgâhı temizleyip Luka Plitvice ve betondaki elin fotoğraflarını duvardaki çıkıntıya dizdim. Onları Rahela için eve götürecektim ama şimdilik buraya uymuşlardı.

Balıkları yağ ve çam dallarıyla pişirip mutfak masasına koyduk ve ellerimizle parçaladık. Biraz kumlu ve tuzluydu, pulları da tam olarak temizlenmemişti ama yağ ve çam ona yeterince tat verdi. Tatlı olarak fıstık ezmesini yedik, kavanozun kenarlarını tertemiz olana dek sıyırdık. Son martı ve deniz kuşları da birbirlerini çağırıyor, gece için yuvalarına çekiliyorlardı.

"Biliyor musun, Amerika'ya gelebilirsin" dedim.

"İngilizcemin yeterince iyi olduğunu sanmıyorum." Bunu öyle çabuk söylemişti ki bu konuyu onun da düşündüğünü anladım.

"İngilizcen iyi ama ziyaret için olsa da gel. Gelip beni New York'ta gör."

"Olabilir."

Tiska şimdi kapkaraydı, saatin kaç olduğunu merak ettim. Tüm gün hiç saate bakmamıştım. Zaman tarafından idare edilmemek, acıkınca yemek yiyip yorulunca uyumak, köyün sağladığı nadir bulunan bir zevkti. Yorulmuştum da midem doluydu, kaslarım sızlıyordu, zihnimse sıcacık ve bulanıktı.

Battaniyelerimizi serip yere, kaskatı sırtımda soğukluğunu ve sertliğini hissettiğim fayansların üzerine uzanırken, Luka'nın göçmen kuşların her mevsim eve dönüş yolunu nasıl buldukları hakkında yüksek sesle düşünmesini dinledim. Çatıdaki yarıktan gökyüzünü görebiliyorduk, kollarımızı yukarıya uzatıp takımyıldızlarını bulduk. Bu beni aynı küçükken ve açken ve ölmekten korkarken olduğu gibi yatıştırdı. Ay ışığı odanın her yanındaki şarapnel izlerini soluk mavi bir ışıkla doldurdu, boşluklar yeniden dolmuş gibi göründü; tıpkı ev gibiydi.

Teşekkürler

Onlar olmasa bu kitabın var olamayacağı birçok insan var:

Tam da bu kitabın ihtiyaç duyduğu kişi olan olağanüstü editörüm David Ebershoff'a, onun yardımcısı Caitlin McKenna ve Random House'taki bu kitabı bir kitap yapmak için çalışan herkese teşekkürler. Temsilcim Kristina Moore ve Wylie'deki muhteşem insanlara teşekkürler. Zagreb ve Pisak'taki aileme ve arkadaşlarıma –Dubravka, Matea, Marin, Joško, Šinko, Novak özellikle Darko'ya – hikâyelerini benimle paylaştıkları için teşekkürler. Emerson Koleji ve Kolombiya Üniversitesi'nden beni destekleyen profesörlere, özellikle de Jon Papernick, Jonathan Aaron ve Jay Neugeboren'e teşekkürler. Sürekli bu proje hakkında konuşmama katlandıkları ve arkadaşlıkları için MFA'daki meslektaşlarıma teşekkürler. Keskin editör gözleri ve el tutma becerileri için Alan'a teşekkürler. Kendimi fazla ciddiye almama asla izin

vermeyen Zach'a teşekkürler. Aileme: Elime kalem veren anneme, nasıl hikâye anlatacağımı öğreten babama teşekkürler. Daha hiçbir şey yapmadan harika olduğumu düşünen büyükanne ve büyükbabalarıma teşekkürler. Aynı zamanda bunu ilk okuyan Aly'ye teşekkürler.

Zagreb'deki savaş bir paket sigara yüzünden başladı. Önceden de gerginlikler yaşanmış, başka kasabalarda huzursuzluklar olduğuna dair söylentiler üstü kapalı şekilde fısıldanmıştı ama patlama gibi açık bir şey olmamıştı. İki dağın arasına sıkışmış Zagreb, yazın cehenneme dönerdi; insanların çoğu da en sıcak ayları kıyıda geçirmek üzere şehri terk ederdi. Ailem, kendimi bildim bileli tatillerini vaftiz ebeveynimle güneydeki bir balıkçı köyünde geçirirdi ama Sırplar denize giden yolları kesmişti; en azından herkes öyle söylüyordu, böylece hayatımda ilk kez yazı kıyıdan uzakta geçirdik.

***

1991 yılının yazında Zagreb'de büyümekte olan Ana, kaygısız bir kızdır. En iyi arkadaşıyla sokaklarda koşar, küçük kız kardeşinin bakımına yardım eder ve babasına tapar. Ama İç Savaş patlak verdiğinde, futbol maçları ve okul derslerinin yerine, keskin nişancıların açtığı ateşler ve hava saldırısı tatbikatları geçer...

Boşnak-Hırvat çatışmalarının tüm o barbarlığı içinde Ana, soykırım ve çocuk askerler dünyasında kaybolur. Hayatta kalmak için tek şansı, cesaret isteyen Amerika'ya kaçma planıdır. On yıl sonra, iki ülkeye de ait olmakta zorlanan genç bir kadın olarak Hırvatistan'a döner, geçmişinin travmalarıyla yüzleşmek ve bir zamanlar evi olan bu yeri yeniden keşfetmek zorundadır...